

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

**Інклюзивна освіта
як індивідуальна траєкторія
особистісного зростання дитини
з особливими освітніми потребами**

Збірник матеріалів

VI Всеукраїнської науково-практичної конференції

з міжнародною участю

(наукове електронне видання)

Випуск 5

Вінниця 2023

I-65

Рекомендовано до друку вченою радою факультету дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 6 від 29.04.2023 року)

Редакція колегія:

Демченко О.П., кандидатка педагогічних наук, доцентка, декан факультету дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (*голова*)

Олійник Н.А., кандидатка педагогічних наук, доцентка, завідувач кафедри початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Комарівська Н. О., кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Любчак Л. В., кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Кушнір А.О., кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Колеснік К.А., докторка філософії, старша викладачка кафедри дошкільної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Карук І.В., докторка філософії, старша викладачка кафедри дошкільної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Рецензенти:

Мачинська Н.І., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри початкової та дошкільної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка

Василюк А.В., доктор педагогічних наук, професор кафедри початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

I-65 Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами: збірник матеріалів VI Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 27 квітня 2023 р.) / редкол.: О. Демченко, Н. Олійник, Н. Комарівська, Л. Любчак, А. Кушнір, К. Колеснік, І. Карук ; за заг. ред. О.П. Демченко. Вінниця, 2023. Вип. 5. 341 с.

I-65 Inclusive education as an individual trajectory of the personal growth of a child with special educational needs: a collection of materials of the II All-Ukrainian scientific-practical conference with international participation / editorial board per community Ed. O. Demchenko. Vinnitsa, 2023. Issue 5. 341 c.

Матеріали подано в авторській редакції. Редакційна колегія вважає за необхідне повідомити, що не всі положення і висновки окремих авторів є безперечними. Проте вважаємо за можливе їх опублікування з метою подальшого обговорення.

До збірника включені тези з актуальних питань інклюзивної освіти в контексті завдань реалізації наступності дошкільної та початкової освіти, які підготовлені викладачами, студентами українських і зарубіжних закладів вищої освіти, педагогами-практиками, фахівцями соціальних служб і представниками громадських організацій.

Матеріали збірника адресовані викладачам і студентам ЗВО II-IV рівня акредитації, педагогічним працівникам шкіл I ступеня та закладів дошкільної освіти, а також усім, хто цікавиться питаннями навчання й виховання дітей з особливими освітніми потребами.

The collection includes the thesis on Topical issues of inclusive education in the context of the tasks of implementing the continuity of pre-school and primary education, prepared by faculty and students.

The materials of the collection are addressed to teachers and students of institution of higher education of the II- IV level of accreditation, teachers of primary schools and institutions of pre-school education, as well as to everyone who is interested in the problems of education and upbringing

ЗМІСТ

Секція 1

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ, УПРАВЛІНСЬКІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ РОБОТИ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ 9

- Добжанський Назар.** ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СУПРОВОДУ НЕПОВНОЛІТНІХ В ПОЛЬЩІ 9
- Пінчук Юлія.** ОРГАНІЗАЦІЯ ЛОГОПЕДИЧНОГО СУПРОВОДУ ДИТИНИ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ В ОСВІТНЬОМУ ЗАКЛАДІ З ІНКЛЮЗИВНОЮ ФОРМОЮ НАВЧАННЯ 11
- Савченкова Марія.** ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ДЛЯ ВИХОВАТЕЛІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ 14
- Сіренко Тетяна.** АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ НЕПОВНОЛІТНІХ В ЕСТОНІЇ 16
- Тарасюк Анна.** ПРОФІЛАКТИКА БУЛІНГУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ 19
- Цаюк Ангеліна.** ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ В АВСТРІЇ 22
- Шевчук Ірина.** ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ В ФРАНЦІЇ 25

Секція 2

СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНА РОБОТА І НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ 27

- Білик Тетяна, Костюк Маріанна.** ФОРМУВАННЯ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ 27
- Білоус Юлія.** ВИКОРИСТАННЯ ТРЕНІНГУ ЯК ЗАСОБУ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ 30
- Бондар Катерина.** ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ 33
- Варіна Ганна.** ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ ЛЯЛЬКОТЕРАПІЇ 35
- Года Анастасія.** НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКИХ ТРАДИЦІЙ ТА ЗВИЧАЇВ 39
- Гордійчук Наталія.** СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ 42
- Дудник Юлія.** МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ЧИННИК ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ 45
- Зіньковська Софія.** ФОРМУВАННЯ У ШКОЛЯРІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ 49
- Ільків Уляна.** ДЕЯКІ ПИТАННЯ КОРЕКЦІЇ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ШЕСТИРІЧНОГО ВІКУ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ 52
- Шукатка Оксана, Кравець Соломія-Катерина.** ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ 55
- Сергій Мальов.** ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ 57

Марчук Валерія. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ-АУТИСТІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО КЛАСУ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ НАСКРІЗНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	61
Пластун Катерина. ЗМІСТ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ	64
Сікорська Леся, Нагірняк Олеся, Надольська Ірина. ПСИХОЛОГОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ	68
Ткачук Марина. ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ЗАСОБІВ НАОЧНОСТІ У НАВЧАННІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	70
Тодосієнко Наталія. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СПРИЙМАННЯ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	73
Хіля Анна. ПИТАННЯ НАСТУПНОСТІ ПОЧАТКОВОЇ ТА БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В СВІТЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗІЇ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ	76
Чупахіна Світлана, Кравець Надія. ОРГАНІЗАЦІЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ: ВЗАЄМОДІЯ ФАХІВЦІВ ЗДО ТА СІМ'Ї	79
Шевчук Каріна. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДЛЯ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	83
Ярмоленко Катерина. ВИКОРИСТАННЯ ІДЕЇ СРОДНОЇ ПРАЦІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ У РОБОТІ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ	86
Секція 3	
НОРМОТИПОВІ ДІТИ ДОШКІЛЬНОГО І МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ І ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД	
Бамбура Анастасія, Олійник Наталія. ВИКОРИСТАННЯ LEGO-ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	89
Басюк Анастасія. ТОЛЕРАНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК УСПІШНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	92
Бондар Карини. ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	95
Бондарчук Оксана. ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ РОБОТИ З МЕДІА-ТЕКСТАМИ	96
Бродецька Катерина. СЮЖЕТНО-РОЛЬОВІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ НАВИЧОК УСНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	101
Бузук Валерія, Олійник Наталія. СУЧАСНІ МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ ОРГАНІЗАЦІЇ УРОКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗА СТАНДАРТАМИ НУШ	104
Васильчук Тетяна. РОЗУМОВЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ЧИННИКА ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ	107
Войтенко Влада. ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	111
Гнідунець Наталія, Олійник Наталія. ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО СПІЛКУВАННЯ В ГРУПАХ ПРОДОВЖЕНОГО ДНЯ	114
Григораш Діана, Олійник Наталія. ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ	117
Гуменюк Аліна. ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ АКТИВНОСТІ	119
Дубина Катерина. ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ	122

Дука Вікторія, УКРАЇНСЬКИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ЧИННИК ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	125
Ищик Аліна, Олійник Наталія. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО СТВОРЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	127
Кіт Галина, Нідзельська Марина. ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ШКОЛИ І СТУПЕНЯ	130
Кльоць Ольга, Олійник Наталія. РОЗВИТКОК НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	135
Кобзар Діана, ФОРМУВАННЯ ПРОРИДНИЧИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ НАСТІЛЬНИХ ІГОР	139
Коломієць Богдана. ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ КОМП'ЮТЕРНИХ ІГОР	141
Коноваленко Марина. ШЕДОУІНГ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ НАВИЧОК УСНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	144
Маркевич Вікторія. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МОВНОГО ЦИКЛУ	146
Мельник Альона. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	149
Мокрій Оксана. РОБОТА В КУТОЧКУ ПРИРОДИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	152
Олійник Наталія, Петелько Віталіна. ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА»	154
Петришина Тетяна. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД НОРМОТИПОВИХ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ	156
Потєєва Ольга. УПРОВАДЖЕННЯ ТЕАТРАЛІЗОВАНИХ ФОРМ РОБОТИ В СИСТЕМУ ФІЗКУЛЬТУРНО-ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ЗДО	159
Рехлецька Діана. ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ЯДС	162
Семко Леся. КАЗКА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	165
Сіранчук Тетяна. МУЗИЧНО-РИТМІЧНІ ІГРИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ЧИННИК ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ	167
Сорочан Анжела. БУККРОСІНГ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	170
Старовойт Леся. ВИКОРИСТАННЯ ТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ У ПРОЦЕСІ ПРЕДМЕТНО-ПЕРЕТВОРЮВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ	172
Тиндик Валентина. ВПЛИВ САМООЦІНКИ НА НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ ІДЕЙ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	175
Ткач Ольга. РОЗВИТОК НОРМОТИПОВИХ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	179
Тополок Юлія. РОЛЬ УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ФОРМУВАННІ ІНТЕРЕСУ ДІТЕЙ ДО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ	182
Хавтирко Наталія. ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-РЕСУРСІВ У РОБОТІ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ	185
Хімій Марина. ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»	188

Цимбалюк Руслана, Казьмірчук Наталя. СТАН СФОРМОВАНОСТІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У СУЧАСНІЙ ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	191
Чопік Олена. СТАВЛЕННЯ НОРМОТИПОВИХ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО ОДНОЛІТКІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	195
Шатка Юлія. ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	198
Шеванюк Марина. ЗМІСТ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	201
Шиманська Ганна. ВПЛИВ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ПРОЦЕС СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	205
Якушенко Інна. БУКТРЕЙЛЕР ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЧИТАЦЬКОГО ІНТЕРЕСУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	207

Секція 4

ПІДГОТОВКА ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ДО СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ В РІЗНОМАНІТНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДХОДИ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД (У РАМКАХ ПРОЄКТУ ПРОГРАМИ ERASMUS + JEAN MONNET MODULE 101085267 — SEEDUE4UA — ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH)	209
--	-----

Białas Marcin. ISTOTA EDUKACJI WŁACZAJĄCEJ	209
Василюк Алла. ДО ПРОБЛЕМИ СПІЛЬНОГО ВИКЛАДАННЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ	215
Глухенька Ангеліна. РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ ЕМОЦІЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗА ОСВІТНІМ НАПРЯМОМ «ДИТИНА В СОЦІУМІ»	217
Гнатюк Анастасія. ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ ВІЗУАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ЖИТТЄВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З РАС	222
Горішна Надія. СОЦІАЛЬНІ НАВИЧКИ В ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ: ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ	225
Гоцуляк Віталія. ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЄВОЇ ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ДИЗАРТРИЄЮ	228
Damiano Meo AN ASSESSMENT TOOL FOR E-SCHOOLBOOKS TOWARDS AN INCLUSIVE LEARNING EXPERIENCE	232
Загородська Ірина. ДОСВІД ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ BOWDON PREPARATORY SCHOOL (ALTRINCHAM, UNITED KINGDOM) З РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	234
Кича Людмила. СТИМУЛЯЦІЯ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ З ООП ЗАСОБАМИ ІГРОТЕРАПІЇ	236
Клименко Вікторія. РОЗВИТОК НАВИЧОК ПОДОЛАННЯ СТРАХІВ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	239
Колосова Олена. НАСТІЛЬНО-ДРУКОВАНІ ІГРИ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ООП	243
Криворучко Ілля, Шукатка Оксана. ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПІ	247
Кудярьська Тетяна. ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛОГОПЕДІВ У КОНТЕКСТІ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ	250
Магась Наталія. ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОВЛЕННЄВИМИ ПОРУШЕННЯМИ	253
Манухова Світлана. ВИКОРИСТАННЯ ГРУПОВОЇ ІГРОВОЇ ТЕРАПІЇ ЯК МЕТОДУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ З РАС: ДОСВІД ІЗРАЇЛЮ	256

Меньших (Тимошенко) Ірина. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПРОВЕДЕННЯ УРОКУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	261
Остапйовський Олександр, Турчина Лариса. ПОПЕРЕДЖЕННЯ СТРЕСОВИХ ПЕРЕВАНТАЖЕНЬ У ДІТЕЙ З ООП В УМОВАХ ВІЙНИ	264
Поліщук Тетяна. ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ ЯК МЕТОДУ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПРОБЛЕМАМИ	270
Попович Юлія. ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЇ ВЕРБАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ	272
Поясик Оксана. РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ОБДАРОВАНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	275
Старинчук Анна. ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	278
Форись Ірина. ОСОБЛИВОСТІ СЕНСОРНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ	281
Чепіль Марія. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	284
Шевченко Володимир. ПІДГОТОВКА ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ДО СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ТА СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	286
Шевченко Світлана. СПРИЯННЯ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ	289

Секція 5

РОЗВИТОК SOFT SKILLS ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

**(у рамках проєкту програми Еразмус + Модуль Jean Monnet
(620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE))**

Астахова Аліна. ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС ТЕАТРАЛІЗАЦІЇ	293
Барановська Ірина, Горбатюк Ольга. ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	296
Білоконь Яна, Барановський Юрій. СТАНОВЛЕННЯ ВІННИЦЬКОГО АКАДЕМІЧНОГО ТЕАТРУ ІМЕНІ М. САДОВСЬКОГО	299
Григоренко Вероніка. РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	303
Drabyniuk Snizhana, Derflová Agadise. PROBLEMS OF TRAINING FUTURE TEACHERS TO WORK WITH CHILDREN WITH SEN AND ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES WITH THEM IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION	306
Єрмошкіна Яна. ТЕАТР ЯК ЗАСІБ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	310
Жук Ольга. ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	313
Іщенко Катерина. УПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ ТЕАТРУ В ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	315
Комарчук Анастасія. ПРИЙОМИ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ (З ДОСВІДУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ОСВІТНИХ ПРАКТИК)	320

Кубляк Марина. РОЗВИТОК МИСЛЕННЯ Й МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗАЦІЇ	322
Поплавська Алла. ГРА-ДРАМАТИЗАЦІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	325
Савуляк Анна. ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ООП ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ	328
Sobol Anna. DRAMATIZATION GAMES AS A TOOL FOR THE DEVELOPMENT OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS	331
Швець Мирослава. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНСЦЕНІЗАЦІЇ ТА ДРАМАТИЗАЦІЇ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	334
Яшевська Олександра. ТЕАТРАЛЬНА ТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	337

Секція 1
НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ, УПРАВЛІНСЬКІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ
ЗАСАДИ РОБОТИ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ
В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СУПРОВОДУ
НЕПОВНОЛІТНІХ У ПОЛЬЩІ

*Добжанський Назар, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Науковий керівник: Кронівець Т.Г., кандидатка юридичних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

PECULIARITIES OF LEGAL SUPPORT OF MINORS IN POLAND

*Dobzhanskyi Nazar, bachelor's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyyi State Pedagogical University (Ukraine)*

***Анотація.** У статті презентовано особливості правового супроводу дітей та неповнолітніх мігрантів, зокрема, комплексний захист, законодавча база, яка регулює правовий статус мігрантів, залучення до процесу супроводу психологів та соціальних працівників. Проаналізовано діяльність спеціальних гарячих ліній та інтернет-платформ, які забезпечують доступ до інформації про права та обов'язки неповнолітніх та допомагають їм отримати необхідну підтримку та захист.*

***Ключові слова:** правовий супровід, комплексний захист, правовий статус, мігранти.*

***Abstract.** The article presents the peculiarities of legal support for children and underage migrants, in particular, comprehensive protection, the legislative framework regulating the legal status of migrants, and the involvement of psychologists and social workers in the process of support. The author analyses the activities of special hotlines and Internet platforms that provide access to information on the rights and obligations of minors and help them to receive the necessary support and protection.*

***Keywords:** legal support, comprehensive protection, legal status, migrants.*

Правовий супровід неповнолітніх є важливим аспектом, який потребує уваги з боку усіх сторін, включаючи державні органи, громадські організації та сім'ї. У Польщі це стає особливо актуальним, оскільки країна знаходиться в центрі Європи та є однією з перших точок в'їзду для багатьох мігрантів. Діти та неповнолітні, які перебувають в Польщі, потребують особливого захисту та супроводу, а правовий аспект є надзвичайно важливим в цьому процесі.

Першою істотною особливістю правового супроводу неповнолітніх в Польщі є його комплексність. Згідно з положеннями Конвенції ООН про права дитини, держави повинні забезпечувати комплексний захист прав та інтересів дитини. У Польщі комплексний підхід забезпечується за рахунок участі в процесі супроводу різних органів та інституцій, таких як служба соціального забезпечення, органи опіки та піклування, громадські організації та волонтерські групи.

Другою важливою особливістю є наявність законодавчої бази, що регулює правовий статус неповнолітніх. В Польщі існують різні закони та нормативні акти, які регулюють питання, пов'язані з захистом прав та інтересів дітей та неповнолітніх. Одним з найважливіших документів є Закон про опіку та піклування, який містить положення про захист прав дітей та неповнолітніх

Третьою важливою особливістю є захист прав неповнолітніх мігрантів. В Польщі існують спеціальні закони та програми, які забезпечують захист прав неповнолітніх мігрантів, які потрапили в країну без батьківського опікуна або які були роз'єднані зі своїми родинами. Наприклад, програма «Зірка», що створена спільно з Урядом Польщі, ЄС та ЮНІСЕФ, пропонує неповнолітнім мігрантам доступ до освіти, охорони здоров'я та соціальних послуг. Також у Польщі діє Міжнародна Організація Мігрантів, яка займається захистом прав мігрантів та надає їм необхідну допомогу.

Четвертою важливою особливістю є залучення до процесу супроводу психологів та соціальних працівників. У Польщі існують спеціальні професіонали, які займаються психологічним та соціальним супроводом неповнолітніх. Вони забезпечують підтримку та допомогу дітям, які пережили травми або потрапили в складну життєву ситуацію, та допомагають їм адаптуватися до нових умов життя.

Важливою складовою правового супроводу неповнолітніх є його доступність та доступ до інформації. У Польщі існують спеціальні гарячі лінії та інтернет-платформи, які забезпечують доступ до інформації про права та обов'язки неповнолітніх та допомагають їм отримати необхідну підтримку та захист. Наприклад, сайт «Дитина в Польщі» забезпечує доступ до інформації про основні права та послуги, які надає Польща для неповнолітніх, а також містить корисні поради та інструкції для дітей та їх батьків.

Крім того, у Польщі існують різноманітні неприбуткові організації, які надають безкоштовну підтримку та допомогу неповнолітнім, які потрапили в складну життєву ситуацію. Наприклад, фонд «Карітас» займається підтримкою мігрантів та їх сімей у Польщі, надає консультації та правову допомогу, а також забезпечує матеріальну допомогу.

Таким чином, правовий супровід неповнолітніх у Польщі має свої особливості, які забезпечують найвищий рівень захисту прав дітей. Для цього у Польщі існують спеціальні закони та програми, які забезпечують доступ до освіти, охорони здоров'я та соціальних послуг, а також залучають до процесу супроводу психологів та соціальних працівників. Також важливою складовою є доступність та доступ до інформації про права та обов'язки неповнолітніх, яка забезпечується за допомогою спеціальних гарячих ліній та інтернет-платформ. Неприбуткові організації також забезпечують підтримку та допомогу дітям, які потрапили в складну життєву ситуацію.

Список використаних джерел:

1. Dziecko w Polsce. URL: <http://dzieckowpolsce.pl/>.
2. Program «Gwiazda». URL: <https://www.unicef.org/poland/program-gwiazda>
3. Caritas Polska. URL: <https://www.caritas.pl/>
4. Міжнародна організація мігрантів в Польщі. URL: <https://www.iom.int/countries/poland>

**ОРГАНІЗАЦІЯ ЛОГОПЕДИЧНОГО СУПРОВОДУ ДИТИНИ З
ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ В ОСВІТНЬОМУ ЗАКЛАДІ З
ІНКЛЮЗИВНОЮ ФОРМОЮ НАВЧАННЯ**

*Пінчук Юлія, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Український державний університет імені Михайла Драгоманова (Україна)*

**ORGANIZATION OF LOGOPEDICS (SPEECH LANGUAGE
PATHOLOGIST`S) SUPPORT OF A CHILD WITH SPEECH DISORDERS
IN AN EDUCATIONAL INSTITUTION WITH AN INCLUSIVE FORM OF
EDUCATION**

*Pinchuk Yuliia, Candidate of Pedagogy, Associate Professor
Ukrainian State Dragomanov University (Ukraine)*

***Анотація.** У статті зроблений огляд змін в нормативно-правових документах, які регламентують впровадження логопедичного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому просторі. Розглянуто умови зарахування дітей з порушеннями мовлення в освітні заклади з врахуванням рівня підтримки, нормативи комплектування груп на заняття, умови розрахунку робочого часу логопеда, надається рекомендований перелік документації зазначеного фахівця.*

***Ключові слова:** діти з особливими освітніми потребами, діти з порушеннями мовлення, логопедичний супровід, інклюзивна форма навчання.*

***Abstract.** The report provides an overview of changes in state regulatory documents that regulate the implementation of logopedics support for children with special educational needs in an inclusive educational space. Considered the conditions for enrolling children with speech disorders in educational institutions, taking into account the level of support, the composition of groups for classes, the conditions for calculating the speech language pathologist`s working hours, a recommended list of documentation of the specified specialist is provided.*

***Keywords:** children with special educational needs, children with speech disorders, logopedics support, inclusive form of education.*

На сьогодні в Україні дуже гостро й актуально постає проблема належної організації процесу надання освітніх й корекційно-розвиткових послуг дітям з особливими освітніми потребами (ООП) у закладах з інклюзивною формою навчання. Більшість контингенту дітей цієї широкої категорії – діти з ООП – мають порушення мовлення. Це, в першу чергу, безпосередньо діти з тяжкими порушеннями мовлення, у яких порушення мовлення є первинним і єдиним порушенням (діти із загальним недорозвитком мовлення (ЗНМ) I-III рівнів, з алалією, афазією, а також дизартрією і ринолалією, ускладненими ЗНМ). Також порушення мовлення зазвичай мають усі інші категорії дітей з ООП – діти з порушеннями інтелектуального розвитку, емоційно-вольової сфери, опорно-рухового апарату, зору і слуху. У них переважно спостерігається системний недорозвиток мовлення. Можуть проявлятися ще такі порушення мовлення, як заїкання, ринолалія, дизартрія, дисфонія, порушення письма і читання тощо.

Отже переважна більшість дітей з ООП потребують тривалої та систематичної логопедичної допомоги, постійного логопедичного супроводу.

Вивченням проблем психолого-педагогічного супроводу дітей з особливостями психофізичного розвитку займалися відомі українські дослідники В.І. Бондар, О.В. Гаврилов, А.А. Колупаєва, М.П. Матвеева, С.П. Миронова, В.М. Синьов, Н.М. Стадненко, О.М. Таранченко та багато інших. Особливості логопедичного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного та інтегрованого навчання висвітлювали такі фахівці з логопедії, як А.О. Арендарук, Н.В. Базима, Н.М. Басалюк, О.Ю. Гноєвська, В.В. Карпенко, О.Б. Качуровська, В.А. Кисличенко, Ю.В. Коломієць, С.Ю. Конопляста, О.В. Мартинчук, Ю.В. Пінчук, Ю.В. Рібцун, В.В. Тищенко, Н.В. Чередніченко, М.К. Шеремет та ін.

В останній час в Україні постійно зазнає реформ організаційно-правова база надання корекційно-розвиткових та освітніх послуг у галузі інклюзивної освіти, тому виникають деякі інновації в організаційному процесі здійснення логопедичного супроводу дітей з ООП. Зокрема, Постановою КМУ «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» № 957 від 15 вересня 2021 р. запроваджено порядок визначення закладу і кількості дітей в інклюзивному класі/ групі, де дитина з ООП буде отримувати освітні послуги. Це здійснюється за результатами комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини, що надається інклюзивно-ресурсним центром (ІРЦ), з урахуванням рівня підтримки [3]. Команда фахівців ІРЦ визначає категорію освітніх труднощів, які має дитина з ООП, діагностує їх. Відповідно до глибини прояву труднощів запроваджено п'ять рівнів підтримки. Положенням також затверджена унормована кількість дітей з ООП в одному класі закладу середньої освіти (ЗСО) або групі закладу дошкільної освіти (ЗДО), яка визначається за рівнями підтримки:

- Одна дитина, яка потребує IV чи V рівня підтримки;
- Одна-дві дитини, які потребують III рівня підтримки;
- Від однієї до трьох дітей, які потребують II рівня підтримки.

У разі, якщо дитина потребує підтримки I рівня, то вона може отримувати корекційно-розвиткові послуги в умовах звичайного класу чи групи за допомогою, наприклад, вчителя-логопеда логопедичного пункту і психолога [3]. Слід зазначити, що наразі дітей дошкільного і шкільного віку з першим рівнем підтримки спостерігається дуже велика кількість. Це переважно діти з порушеннями вимови (дислалією). Зазвичай порушення вимови супроводжуються недорозвитком фонематичних процесів, моторною недостатністю артикуляційного апарату і дрібних рухів рук. Це негативно впливає на засвоєння дітьми грамоти, може утруднювати процес читання і письма, призводити до дисграфії. Тому поряд з розширенням і зміцненням системи інклюзивних форм надання допомоги, наголошуємо на необхідності повсюдного розширення мережі шкільних і дошкільних логопунктів.

Учителі-логопеди, як і інші члени команди психолого-педагогічного супроводу, можуть бути введені до штату закладів освіти відповідно до типових штатних нормативів закладів загальної середньої освіти та/або додатково

залученими фахівцями, з якими заклад освіти або відповідний орган управління у сфері освіти укладає цивільно-правові договори (субвенції) [3].

Умови оплати праці за проведення (надання) психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять (послуг) та перелік фахівців, які можуть їх проводити (надавати) у закладах освіти, визначено «Порядком та умовами надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами», затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2017 р. № 88 (Офіційний вісник України, 2017 р., № 19, ст. 531).

Ставка вчителя-логопеда розраховується зайнятістю роботою 18 годин на тиждень. Формування оплати праці вчителя-логопеда в умовах інклюзивного навчання здійснюється з кожною дитиною окремо у кількості годин відповідно рекомендаціям висновку ІРЦ. З дітьми проводяться переважно індивідуальні заняття. Якщо є діти із однорідними порушеннями й одного віку, можливо проведення підгрупових занять. Тривалість групового корекційно-розвиткового заняття становить 35-40 хвилин, індивідуального – 20-25 хвилин. Комплектуються групи самим фахівцем по дві-шість осіб з однорідними порушеннями та з урахуванням рекомендацій ІРЦ. В індивідуальній програмі розвитку зазначається кількість годин на тиждень та напрямки проведення корекційно-розвиткових занять, відповідно особливостей психофізичного розвитку дитини та типових освітніх програм спеціальних шкіл або ЗДО, зокрема: три-п'ять годин – для дітей з легкими інтелектуальними порушеннями, затримкою психічного розвитку, порушеннями опорно-рухового апарату, зниженим зором чи слухом; п'ять-вісім годин – для дітей сліпих, глухих, з тяжкими порушеннями мовлення, розладами спектру аутизму, іншими складними порушеннями розвитку (порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями чи затримкою психічного розвитку тощо) [2].

Учитель-логопед у сфері інклюзивної освіти, як й інші вчителі-дефектологи, має широке коло компетенцій. Він надає корекційно-розвиткові послуги дитині з ООП, згідно індивідуальної програми розвитку (ІПР). Також спеціаліст проводить моніторинг досягнень учня у відповідній сфері розвитку дитини, а саме, «мовленнєвий і комунікативний розвиток», згідно ІПР. Логопед надає рекомендації педагогічним працівникам щодо особливостей організації освітнього процесу, реалізації корекційно-розвиткових цілей навчання дитини, визначених в ІПР та застосування адаптації або модифікації освітніх програм. Фахівець з логопедії консультує батьків дітей з ООП [2].

Серед обов'язків учителя-логопеда є ведення документації. До обов'язкових документів відносять трудову угоду, графік роботи і розклад занять, корекційну програму, рекомендовану ІРЦ, висновок ІРЦ, індивідуальну програму розвитку кожної дитини на навчальний рік, календарно-тематичне планування, мовленнєву картку дитини, індивідуальну картку розвитку дитини, результати моніторингу динаміки розвитку дитини, журнал обліку корекційно-розвиткових занять.

Для подальшого успішного розв'язання організаційних питань, як і питань змісту, логопедичного супроводу дітей з ООП в Україні дуже важливою умовою на сьогодні є повсюдне залучення до цієї роботи компетентних фахівців за спеціальністю «Спеціальна освіта. Логопедія». Слід і надалі розвивати всі форми надання освітніх і корекційно-розвиткових послуг, напрацьованих десятиріччями українською наукою і практикою спеціальної освіти. Вважаємо також доцільним і необхідним розширення і зміцнення мережі шкільних і дошкільних логопунктів у зв'язку з великою кількістю дітей з порушеннями мовлення, які потребують першого рівня підтримки.

Список використаних джерел:

1. Логопедія: Підручник. [Шеремет М.К., Тарасун В.В., Конопляста С.Ю. та ін.]; за ред. М.К. Шеремет. К.: Видавничий Дім «Слово», 2018. 876 с.
2. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти». № 609 від 08.06.2018 року. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya-pro-komandu-psihologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-zakladi-zagalnoyi-serednoyi-ta-doshkilnoyi-osviti>
3. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» № 957 від 15 вересня 2021 р. {Із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 483 від 26.04.2022, № 979 від 30.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text>

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ДЛЯ
ВИХОВАТЕЛІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

Савченкова Марія, викладачка-стажистка

*ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського» (Україна)*

**FEATURES OF PEDAGOGICAL SKILLS FOR EDUCATORS
IN THE CONDITIONS OF INCLUSIVE EDUCATION**

Savchenkova Maria, trainee teacher

*DZ «South Ukrainian National Pedagogical University
named after K.D. Ushinsky» (Ukraine)*

Анотація. Успіх інклюзивної освіти залежить від педагогічних навичок вихователів, які відіграють вирішальну роль у створенні сприятливого навчального середовища для дітей з різноманітними потребами. Інклюзивна освіта вимагає від педагогів спеціальних навичок і знань для задоволення різноманітних потреб усіх учасників освітнього процесу. У роботі висвітлені ключові особливості педагогічних умінь, які є необхідними для педагогів в умовах інклюзивної освіти, зокрема навички ефективної комунікації, диференційованого навчання, використання технологій, співпраця з батьками та іншими фахівцями.

Ключові слова: Педагогічна майстерність, педагоги, інклюзивна освіта, різноманітні потреби в навчанні, ефективне спілкування, диференційоване навчання, технології, співпраця, вихованці з обмеженими можливостями, сприятливе навчальне середовище.

Abstract. *The success of inclusive education depends on the pedagogical skills of educators, who play a crucial role in creating a favorable learning environment for*

children with diverse needs. Inclusive education requires special skills and knowledge from teachers to meet the various needs of all participants in the educational process. The work highlights the key features of pedagogical skills that are necessary for teachers in the conditions of inclusive education, in particular, the skills of effective communication, differentiated learning, the use of technologies, cooperation with parents and other specialists.

Keywords: *Pedagogical skill, teachers, inclusive education, diverse learning needs, effective communication, differentiated learning, technologies, cooperation, pupils with disabilities, favorable learning environment.*

Інклюзивна освіта – це екстенсивний і адаптований підхід, який забезпечує персоналізовану психолого-педагогічну підтримку дітям з унікальним психофізичним розвитком в закладах дошкільної освіти. Низка українських дослідників, серед яких Е. Данілавічюте, А. Колупаєва та інші висловили думку, що інклюзивна освіта допомагає адаптуватися в освітню програму та середовище відповідно до вимог кожної дитини, незалежно від її психофізичного розвитку [2; 4; 5, с. 7-12].

Педагогічна майстерність для дітей з особливими потребами – це здатність забезпечувати спеціалізоване навчання та підтримку для задоволення різноманітних освітніх потреб дітей з обмеженими можливостями. Це передбачає адаптацію стратегій навчання, використання допоміжних технологій та співпрацю з іншими професіоналами та батьками для створення сприятливого та інклюзивного освітнього середовища [1; 3].

Ключовими особливостями педагогічної майстерності вихователів в умовах інклюзивної освіти є:

по-перше, знання інклюзивних практик: педагоги повинні мати глибоке розуміння даних практик, щоб задовольнити різноманітні потреби в навчанні всіх учасників освітнього процесу;

по-друге, навички ефективного спілкування: яке має вирішальне значення для створення позитивного та інклюзивного середовища в групі, де всі вихованці відчують, що їх цінують і поважають;

по-третє, диференційоване навчання: вміння педагогів задовольнити унікальні потреби в навчанні дітей з різними здібностями, включаючи тих, хто має індивідуальні особливості;

по-четверте, використання технологій: які є ефективним інструментом для створення більш інклюзивного та доступного навчального середовища для всіх учасників освітнього процесу;

по-п'яте, співпраця з батьками та іншими фахівцями: має важливе значення для педагогів для надання необхідної підтримки та ресурсів вихованцям з обмеженими можливостями [3; 4].

На думку А. Колупаєва, інклюзивні практики передбачають створення освітнього середовища, які підтримують всіх учасників освітнього процесу, незалежно від їх здібностей. Педагоги повинні знати про різні методи та стратегії навчання, які підходять для дітей з обмеженими можливостями [4].

Науковець І. Зязюна визначив що ефективне спілкування передбачає

здатність чітко висловлюватися, активно слухати та належним чином реагувати на потреби інших. Розвиваючи ці навички педагоги можуть створити середовище, де всі діти відчують, що їх цінують і поважають, яке призводить до більшого академічного успіху та особистого розвитку дитини [5].

У роботах Е. Данілавічюте розкривається сутність диференційованого навчання під час якого надається індивідуальна підтримка кожній дитині з різними стилями навчання, інтересами та рівнями здібностей. Використовуючи диференційовану освіту педагоги створюють інклюзивне навчальне середовище, де кожен вихованець відчуває себе цінним і здатним повністю розкрити свій потенціал [2].

У БКДО наголошується значення використання технологій для покращення освітнього досвіду дітей дошкільного віку. Це включає використання комп'ютерів, планшетів, інтерактивних дощок та інших цифрових пристроїв для створення захоплюючих та інтерактивних занять. Використання технологій у групі допомагає розвинути когнітивні навички дітей, сприяти співпраці та творчості, а також надає нові можливості для навчання. Важливо впроваджувати технології для створення динамічного та інклюзивного освітнього середовища для всіх дітей [1].

Науковець Л. Загородня підкреслює важливість співпраці з батьками та іншими фахівцями в процесі інклюзивної освіти. Батьки надають цінну інформацію про сильні сторони, проблеми та стилі навчання своєї дитини, тоді як інші фахівці пропонують методи покращення спеціальної освіти. Співпрацюючи з цими особами, педагоги можуть створити комплексний та індивідуальний підхід до освіти, адаптований до потреб кожної дитини [3].

Таким чином, педагоги повинні володіти низкою педагогічних навичок для створення сприятливого та інклюзивного навчального середовища для всіх учасників освітнього процесу, включаючи дітей з обмеженими можливостями.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція : затв. наказом М-ва освіти і науки України від 12.01.2021 р. № 33. 2021. С. 38.
2. Данілавічюте Е. А., Литовченко С. В. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навч.-метод. посібник / за ред. А. А. Колупаєвої. Київ : ТОВ «Фірма «Есе», 2013. 224 с.
3. Загородня Л. П., Тітаренко С. А. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. 2-ге вид. Суми : Університет. кн., 2018. 318 с.
4. Колупаєва А. А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання : наук.-метод. посіб. Вид. переробл. та допов. Київ : Атопол, 2011. 272 с.
5. Педагогічна майстерність академіка Івана Зязюна : зб. наук. пр. / редкол.: Н. Г. Ничкало (голова) та ін. ; упоряд.: Н. Г. Ничкало, О. М. Боровік ; Ін-т пед. Освіти і освіти дорослих НАПН України. Київ : Богданова А. М., 2013. 456 с.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ НЕПОВНОЛІТНІХ В ЕСТОНІЇ

Сіренко Тетяна, здобувачка ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Кронівець Т.Г., кандидатка юридичних наук, доцентка

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла

Коцюбинського (Україна)

CURRENT ISSUES OF JUVENILE RIGHTS PROTECTION IN ESTONIA

Tetiana Sirenko, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито актуальні проблеми захисту прав неповнолітніх в Естонії, зокрема, дискримінація, експлуатація, насильство, сексуальне насильство та інші форми надання шкоди дітям. Проаналізовано діяльність Ради Європи щодо захисту прав неповнолітніх, її співпрацю з ОБСЄ.

Ключові слова: захист прав, неповнолітні, дискримінація, експлуатація, насильство, сексуальне насильство.

Abstract. The article describes the current problems of protecting the rights of minors in Estonia, in particular, discrimination, exploitation, violence, sexual abuse and other forms of harm to children. The author analyses the activities of the Council of Europe in protecting the rights of minors and its cooperation with the OSCE.

Keywords: protection of rights, minors, discrimination, exploitation, violence, sexual abuse.

Дуже прикро визнавати, але сьогодні діти в суспільстві є найменш захищеною категорією осіб. Вони не можуть зважаючи на свій вік, недостатній багаж знань порушувати питання, які їх найбільше турбують, перед громадськістю або державою. Єдиною ланкою між дитиною та «дорослим світом» є її батьки (в окремих випадках опікуни, піклувальники). Тому неприємним є той факт, що цим становищем нехтують, а інколи зловживають саме «дорослі», які щоденно контактують та перебувають у взаємозв'язках з дитиною, які мали б її підтримувати у складні ситуації. Такий стан обумовлений тим, що національне законодавство у сфері захисту прав дітей не є досконалим, його варто вдосконалювати [2, с. 33].

Однією з найбільш поширених проблем у сучасному світі є захист прав неповнолітніх осіб. У світі існує досить багато проблем, пов'язаних саме з цією темою, таких як дискримінація, експлуатація, насильство, сексуальне насильство та інші форми надання шкоди дітям. Однією з найбільш поширених проблем є дискримінація. Багато дітей стикаються з цим, особливо якщо вони належать до певної етнічної групи, зокрема мають інвалідність або народилися в бідних родинях, які не здатні забезпечити чудові умови для їх життя та розвитку. Вони можуть стикатися з відмовою в наданні освіти, з різними формами обмеження їхніх прав на працю, медичну допомогу та інші види дискримінації. Іншою важливою проблемою є експлуатація дітей. Це може включати в себе примусову працю, торгівлю людьми, дитячу проституцію, використання військово-конфліктних дій та інші форми експлуатації. Діти, які стикаються з такою проблемою, зазвичай знаходяться у важких умовах, мають обмежений доступ до освіти та здоров'я і нерідко стикаються з насильством.

Відомо, що є багато видів насильства у наших реаліях, проте одним з найбільш поширених видів насильства є сексуальне насильство. Діти можуть стати жертвами насильства від різних осіб, часто трапляються випадки, які включають родичів, друзів та незнайомих. Це може включати в себе сексуальне

згвалтування, змушування до сексуальних відносин, експлуатацію в порнографії та інші форми сексуального насильства.

На сьогоднішній день актуальні проблеми захисту прав неповнолітніх в Естонії включають такі чинники: надання достатньої охорони та догляду для дітей, які перебувають у державних інституціях. Однією з головних проблем зараз є забезпечення достатньої охорони та догляду для дітей, які перебувають у державних інституціях, таких як дитячі будинки, дитячі домівки та інші [3]. Часто діти, які знаходяться під опікою держави, не отримують достатньої уваги та догляду, їм не вистачає підтримки та допомоги, також у зв'язку з цим вони закриваються в собі.

Насильство та зловживання відносно неповнолітніх є серйозними проблемами в Естонії, які потребують вирішення. Це може включати фізичне насильство, сексуальне насильство, експлуатацію та інші форми зловживання. Недостатнє законодавство та відсутність контролю за захистом прав неповнолітніх також є вагомим проблемою. У деяких випадках законодавство не вистачає для захисту прав дітей, а в інших випадках контроль за дотриманням законодавства не є достатнім.

Бідність та соціальне виключення є чималою проблемою для дітей в Естонії. Неповнолітні, які живуть в бідних родинах, мають менші можливості отримувати якісну освіту та догляд за своїм здоров'ям, проте ці діти наділені чудовими рисами характеру, вони знають ціну коштам та не будуть витратити їх на те, що не вважають за щось край необхідне.

Зокрема зареєстровано більше 15 тисяч випадків насильства над дітьми, у тому числі фізичного, психологічного та сексуального насильства. У зв'язку з цим існує певна система допомоги дітям: у Естонії існує дефіцит соціальних працівників, які займаються питаннями захисту дітей та роботою з сім'ями, які потребують допомоги. Це може призвести до того, що діти та підлітки, які потребують допомоги, можуть залишатися без неї.

Що стосується ще одного важливого чинника охорони здоров'я: у Естонії є проблеми з доступністю медичної допомоги для дітей та підлітків, особливо в сільських районах. Також існує високий ризик поширення ВІЛ/ СНІДу серед підлітків. Також варто зазначити про освіту: незважаючи на те, що освіта у Естонії є безкоштовною та загальнодоступною, є питання з доступністю освіти для дітей з малозабезпечених сімей, мігрантів та дітей з особливими потребами (інклюзією).

У сучасному світі інтернет – безпека є важливим критерієм запобігти шкоди підліткам: з його поширенням у Естонії стали зростати випадки кібербулінгу, найчастіше у школах, діти стають жертвами онлайн – насильства та зловмисники можуть використовувати інтернет для залучення дітей до різних злочинних дій.

Рівень насильства, як правило, залежить від економічного розвитку країн: у країнах з низьким розвитком економіки жінки зазнають більшого насильства і сприймають його як належне, тому міжнародна спільнота вже досить тривалий час намагається виробити ефективні та універсальні засоби протидії насильству

в сім'ї, одним з яких є розробка й прийняття відповідного нормативно-правового забезпечення [1, с. 226].

Рада Європи – найбільш стара міжурядова організація в Європі, яка була створена 5 травня 1949 р., до сфери діяльності якої, зокрема, входить захист та збереження прав та основних свобод людини [4, с. 45]. Відповідно до пунктів «а» та «б» ст. 1 Статуту Ради Європи, «метою Ради Європи є досягнення єднання між її членами для збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є їхнім спільним надбанням, а також сприяння економічному та соціальному прогресу [4, с. 46].

Права людини, що потребують захисту містяться у Розділі I ЄКПЛ та у Протоколах до неї. Права і свободи людини, закріплені в Розділі I ЄКПЛ та протоколах до неї, охоплюють найважливіші у наших реаліях цивільні, політичні та економічні права, в тому числі: право на життя, право на свободу та особисту недоторканність, свободу думки, свободу совісті та віросповідання, свободу вираження поглядів, право на мирні зібрання, право на об'єднання і асоціації, право на повагу до приватного і сімейного життя, право на справедливий судовий розгляд, право на повагу власності [4, с. 48].

Співпраця РЄ та ОБСЄ в сфері заохочення та захисту прав людини, найдинамічніше розвивається в сфері моніторингу за виборами та забезпечення прав національних меншин. Верховний комісар з прав національних меншин ОБСЄ тісно співпрацює з РЄ з питань вивчення та вироблення рекомендацій щодо вдосконалення законодавства держав-членів двох організацій в сфері забезпечення прав відповідної категорії населення [4, с. 153]. Ураховуючи усі вищеперелічені чинники та дотримуючись їх, захист прав неповнолітніх у Естонії зовсім скоро вийде на новий рівень для усіх громадян.

Список використаних джерел:

1. Актуальні проблеми забезпечення захисту прав та свобод людини в умовах інтеграції України в європейський простір. Матеріали Міжнародної конференції. Львів. 30 жовтня 2020 року. 428 с.
2. Коломoeць Н. В. Адміністративно-правовий захист прав дитини. Монографія. 2019. 352 с.
3. Колосова О.В., Кронівець Т., Хіля А.В. Соціально-педагогічна підтримка дітей з інвалідністю в середовищі різноманіття: досвід ЄС. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2022. Вип. 64. С. 88–96.
4. Шуміло І. А. Міжнародна система захисту прав людини. Навчальний посібник. Підготовлено в рамках реалізації і за підтримки Програми Європейського Союзу ERASMUS+. 2016, 168 с.

ПРОФІЛАКТИКА БУЛІНГУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Тарасюк Анна, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Г.Г. Кім, кандидатка педагогічних наук, доцентка

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла

Коцюбинського (Україна)

PREVENTION OF BULLYING OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS IN PRIMARY SCHOOL

Tarasyuk Anna, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглядається поняття та виникнення «булінгу». Описуються характерні фактори прояву булінгу серед учнів у закладі освіти. Акцентовано увагу на профілактиці булінгу дітей з особливими освітніми потребами у початковій школі.

Ключові слова: булінг, профілактика, діти з особливими освітніми потребами, початкова школа.

Abstract. The article examines the concept and occurrence of «bullying». Characteristic factors of the manifestation of bullying among students in an educational institution are described. Attention is focused on the prevention of bullying of children with special educational needs in primary school.

Keywords: bullying, prevention, children with special educational needs, primary school.

Сьогодні в процесі реформування системи освіти України проблеми насильства та цькування у шкільному середовищі дуже часто стають перепорою на шляху формування всебічно розвиненої особистості. Допомога дорослих потрібна дітям та підліткам, особливо якщо дії кривдника можуть завдати серйозної шкоди фізичному та психічному здоров'ю. Освітні заклади відіграють важливу роль у створенні умов здобуття знань учнями у безпечному освітньому середовищі, у формуванні відносин та навичок, необхідних для запобігання прояву насильства, для безконфліктного спілкування та ненасильницької поведінки.

Булінг – нова тенденція у сфері освіти, особливо серед дитячого та молодіжного покоління, яка привертає все більше уваги та вимагає нового підходу до її вирішення. Саме слово походить від англ. «bully», яке перекладають як залякувати, зацьковувати, знущатися, тероризувати тощо [1].

Із внесенням терміну «булінг» до українського законодавства інтерес до проблеми значно зріс. Це зовсім не говорить про те, що дане явище не спостерігалось в українській школі, просто в освітніх організаціях, як правило, воно замовчувалося, а надбанням преси та громадськості ставали лише найгучніші ситуації, які не вдавалося приховати.

Згідно зі спостереженнями норвезького вченого та педагога Д. Олвеуса, юнаки частіше виступають у ролі агресорів, ніж дівчата. Водночас попри те, що дівчатка демонструють значно менше агресії та насильства, це не означає, що вони взагалі не замішані в конфліктних ситуаціях. В. Хайтмайер вважає, що сучасні дівчатка «ліквідують відставання» і не завжди поводяться коректно.

Дівчатка інакше втягнуті в насильницькі дії, ніж хлопчики: наприклад, вони виступають як «залаштункові сили» або як «глядачі, які висловлюють схвалення оплесками». Спостерігаючи за поведінкою школярів, можна встановити, що переважно дівчатка можуть бути підлими, підступними, хитрими та віроломними. Вони таємно висміюють однокласників і негативно висловлюються про них у присутності вчителів, знущаються з нелюбих хлопчиків, називаючи їх «слабаками» та «маминими синками», роблять зауваження щодо їх зовнішнього вигляду та поведінки. Якщо у хлопчиків переважно домінує фізична агресія, то у дівчаток на перший план виступають

непряма агресія та негативізм, що виявляються в плітках, зауваженнях, інтригах та підбурюванні, які іноді провокують фізичну агресію з боку хлопчиків.

Конфлікти між дітьми виникають не тільки внаслідок конкуренції чи боротьби за лідерство. Також булінгу зазнають діти із особливими освітніми потребами (ООП). Діти із затримкою психічного розвитку (ЗПР), з вираженими порушеннями поведінки, мовлення та іншими розладами стають об'єктом знущань. Частіше за все прояв агресивності стосовно таких дітей може бути спровоковано некомпетентними діями чи оцінками педагогів, реакцією на ті чи ті форми поведінки.

Дослідження показали, що, переважно, причину жорстокого ставлення до дітей з ООП може провокувати прояв жорстокості та агресивності з боку дорослих. Так, якщо класний керівник пред'являє до учнів з ООП у своєму класі необґрунтовані вимоги, ображає та принижує їх, то в такому класі агресивність і ворожість набагато вища, ніж у класах, де педагог ставиться до таких учнів шанобливо, доброзичливо та не виділяє їх з-поміж усіх інших.

Жорсткий вплив шкільних норм у галузі контролю знань і результатів навчання також призводить до того, що учні з ООП мають мало шансів зберегти шанобливе ставлення до себе у школі. Так інші діти можуть намагатися самоствердитися за їх рахунок, принижувати, осоромлювати дітей тощо.

А. Валенко запевняє, що від учителя вимагається вміння адекватно реагувати на прояви насильства. Як лідер групи саме вчитель визначає пріоритети. Наявність недвозначно заявленої і твердо обстоюваної позиції вчителя, який упевнений у тому, що використання насильства у будь-якому вигляді та формі неприпустимо відносно до іншої людини, багато в чому визначає позиції школярів, їх дії щодо мобілізації власних ресурсів у боротьбі з агресією та насильством. Допомога у цьому випадку зводиться до заходів, що сприяють розробці дітьми власних ритуалів щодо подолання та обмеження агресії [3].

Робота з класом починається з того, що цькування позначається як хвороба групи. Школярам насамперед варто сказати: є хвороби, які вражають не людей, а групи, класи, компанії. Це дозволить зберегти обличчя і, що особливо важливо, зняти протиставлення «жертва-гвалтівник-свідок». Ця позиція вкрай значуща, тому що найчастіше, стикаючись з проявами булінгу, батьки звертаються до педагога-психолога за індивідуальною консультацією. Працюючи з учнем, психолог може впливати на ситуацію виключно з боку дитини, аналізуючи її поведінку та допомагаючи їй стати впевненішою у собі. Але цей шлях досить тривалий і малоефективний, тому що проблема полягає не тільки в дитині, а й у загальногруповій поведінці. Необхідна комплексна робота: індивідуальне консультування жертви булінгу та тренінгова робота з класом зі згуртування колективу та формування конструктивної взаємодії учнів між собою. Причому, зазвичай, серед дорослих – батьків і педагогічного колективу – проблема називається своїм ім'ям, а серед підлітків вона може бути перейменована в загальну проблематику спілкування – згуртування.

Захід, що позитивно зарекомендував себе у випадках виникнення актів насильства у школі, полягає в оприлюдненні цих інцидентів. Про те, що

трапилося, мають бути поінформовані всі – як вчителі, так і учні. Школа має знати всі подробиці інциденту та супутні обставини, знати імена учасників.

В. Кириченко пропонує проводити бесіди з дітьми та підлітками, що проявляють агресію стосовно дітей з особливими освітніми потребами, у них має залишатися можливість інтеграції у життя класу. Робота з жертвами, які потребують підтримки та розуміння, є складнішою. Допомога цій категорії дітей не може бути одномоментною, це тривалий процес, що вимагає від дорослого терпіння та психологічної грамотності [4].

Важливо взяти до уваги, що булінг як соціально-психологічне явище створює загрозу безпеці учасників освітнього процесу. Наслідки негативно позначаються на інтелектуальному й особистісному розвитку учнів. Заходи, створені задля подолання і профілактики булінгу в шкільництві, повинні мати комплексний характер. Їх метою має стати створення комфортного освітнього середовища для дітей з ООП, вільного від насильства, що сприяє розвитку та самореалізації учнів, формуванню у них здорового, безпечного способу життя.

Список використаних джерел:

1. Алексеєнко Т. Булінг і мобінг: реалії і шляхи профілактики. *Педагогічна газета*. 2018. № 6. С. 7.
2. Берзіня О. О. Профілактика виникнення та подолання виявів булінгу в дитячому середовищі. *Основи здоров'я*. 2018. № 7. С. 2-8.
3. Веленко А. Протидія булінгу. Цикл практичних занять для підлітків. *Психолог*. 2019. № 1. С. 60-73.
4. Кириченко В. Шкільний булінг: Причини, наслідки, протидія. *Управління освітою*. 2018. № 12. С. 6-64.
5. Wasyluk A., Kit H. O współczesnych technologiach nauczania inkluzyjnego. *Pedagogika Społeczna*. WSNS Pedagogium. Warszawa, 2021. Nr 1-2. S. 273-283.

ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ В АВСТРІЇ

Цаюк Ангеліна, здобувачка ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: Кронівець Т.Г., кандидатка юридичних наук, доцентка

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла

Коцюбинського (Україна)

LEGAL FRAMEWORK FOR CHILD PROTECTION IN AUSTRIA

Tsayuk Angelina, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті презентовано досвід правового захисту дітей у Австрії. Проаналізовано результати експериментальної програми, яка передбачала апробацію чотирьох моделей інтегрованого навчання в Австрії, діяльність державних служб, які забезпечують дотримання прав дітей в країні, їх переваги та недоліки.

Ключові слова: правовий захист, діти, інтегроване навчання, інклюзивна освіта.

Abstract. The article presents the experience of legal protection of children in Austria. The results of the experimental programme, which included testing of four models of integrated education in Austria, the activities of public services that ensure

the observance of children's rights in the country, their advantages and disadvantages are analysed.

Keywords: *legal protection, children, integrated learning, inclusive education.*

Характерними рисами розвитку сучасного суспільства є повага до людського різноманіття, встановлення та забезпечення виконання принципів солідарності та безпеки, які забезпечують повне та безперешкодне інтегрування усіх верств населення у соціум. Правовою основою захисту прав дітей є забезпечення рівних можливостей та прав кожного індивіда на забезпечення своїх потреб, насамперед, на здобуття якісної освіти.

Серед сучасних освітніх форм інклюзивна є найсприятливішою для встановлення взаємодії з оточуючими людьми, тому що спільне навчання дозволяє поліпшити якісну сторону щоденної комунікації дітей з особливими освітніми потребами. Освітнє середовище готує дітей з особливими освітніми потребами до професійної діяльності, сприяє активізації їх особистісного потенціалу.

Розвиток інклюзивного навчання в Україні свідчить про прагнення до створення такої системи освіти, в якій кожна дитина буде охоплена навчанням та зможе реалізувати свій потенціал у повній мірі. Таким чином особливо зараз виникає необхідність у розгляді європейського досвіду впровадження інклюзивної освіти. Відповідно до прагнення України до вступу в ЄС, сприятливе середовище для розвитку інклюзивного навчання повинне відповідати європейським принципам та стандартам.

У контексті розвитку національної системи інклюзивної освіти корисним для вивчення є досвід Австрії. У цій країні функціонувала система спеціальної освіти, до складу якої входили спеціальні школи для дітей з особливими освітніми потребами. У процесі встановлення і впровадження інклюзивної освіти була розроблена експериментальна програма міністерством освіти Австрії.

Розроблена експериментальна програма передбачала апробацію чотирьох моделей інтегрованого навчання, зокрема:

– інтегровані класи. У класі навчалося 20 учнів, четверо з яких мали особливі освітні потреби. Навчання проводили два вчителі, один з яких був вчителем спеціальної школи. Для дітей з особливостями розвитку розроблялася індивідуалізована навчальна програма, яка передбачала надання психолого-педагогічної допомоги;

– взаємодіючі класи. Ця модель передбачала, що учні зі спеціальної школи та їхні однолітки з масової школи будуть проводити спільні заходи, спілкуватися під час позакласної роботи тощо, однак, весь навчальний час проводять окремо;

– малокомплектні класи передбачали наявність спеціального класу в масовій школі у складі шести-одинадцяти учнів. В основному ці класи склалися з учнів із затримкою у розвитку пізнавальних процесів. Навчання таких школярів відбувалося за Програмою масової початкової чотирирічної школи, однак, термін навчання подовжувався до шести років.

– звичайні класи, в яких учні з особливими освітніми потребами, їхні батьки та вчителі одержують допомогу від спеціально підготовлених шкільних консультантів [3].

Після того як Австрійський Центр експериментальної освіти і шкільного розвитку провів оцінювання всіх чотирьох експериментальних моделей, було з'ясовано, що найбільш дієвою моделлю стали інтегровані класи.

Експерти зазначали, що найважливішими результатами проведеного експерименту стало переконання фахівців у галузі спеціальної та загальної освіти, що діти з особливими потребами можуть досягти успіхів не тільки, перебуваючи в системі спеціальної освіти, успішність соціальної інтеграції дітей з порушеннями психофізичного розвитку визначається часом та тривалістю їх залучення у колективи здорових однолітків, батьки можуть стати партнерами та дієвими помічниками у навчанні дітей з особливостями розвитку, а педагоги спеціальних та масових шкіл взаємодіючи підвищують свою педагогічну майстерність [2].

Одним із наслідків проведення науково-пошукового експерименту державного значення стало прийняття Австрією у 1993 році «Закону про освіту», у якому законодавчо визнано право батьків на вибір навчальної установи для своєї дитини та регламентовано функціонування спеціальних та інклюзивних закладів.

Важливу роль відіграють в освітній системі Австрії – центри спеціальної освіти. Вони несуть відповідальність за навчання дітей з особливими потребами в масових загальноосвітніх закладах та координують роботу всіх фахівців, задіяних у цьому процесі. Фахівці цих центрів консультують вчителів, діагностують дітей, проводять семінари та тренінги з підвищення кваліфікації, співробітничать з адміністративними місцевими службами, медичними центрами тощо. Спеціальні педагоги можуть бути асистентами вчителів, консультантами педагогів та батьків, також на них покладається відповідальність за навчання учнів з особливостями розвитку, яка поділяється разом з учителем класу. Тимчасову підтримку учням з особливими потребами можуть надавати профільні фахівці з медичних та медико-соціальних установ.

Досвід здійснення фінансування потреб інклюзивної освіти для всього населення є не менш корисним. Так, Федеральний уряд забезпечує провінціям фінансування додаткових ресурсів для персоналу з навчання дітей з особливими освітніми потребами (для 2,7 % усіх учнів у віці від 6 до 15 років). Муніципалітети несуть відповідальність за додаткове обладнання, необхідне для інклюзивного навчання, а провінції фінансують спеціальні заходи, такі як терапевтична підтримка дітей з особливими освітніми потребами тощо. Також додатково здійснюється фінансування вчителів, які надають освітню підтримку в інтеграції учнів з інвалідністю у вищі класи гімназії та професійно-технічні середні школи й коледжі [1].

Сім'ям, які виховують дітей з особливими потребами, уряд Австрії надає допомогу у вигляді пільг, у тому числі податкових, також здійснюється додаткова фінансова підтримка у вигляді зменшення тарифів на проїзд у

громадському транспорті або у вигляді пільг на надзвичайні витрати (орендна плата, страхування, опалення).

Отже, інклюзивна освіта – це довгострокова стратегія, що представляє собою побудову освітнього середовища, яке надасть можливість кожній дитині навчатися в загальноосвітньому закладі на рівні своїх можливостей. створення Для створення в Україні системи інклюзивної освіти, необхідно вивчати і використовувати європейський досвід, наприклад такої країни як Австрія, однак важливо його адаптувати до вітчизняних реалій з огляду на фінансову та соціальну можливість нашої країни.

Список використаних джерел:

1. Т. Логвиненко, М. Клим. Становлення та розвиток інклюзивної освіти в Австрії та Бельгії: законодавчий та організаційний аспекти. *Молодь і ринок*. 10 (196). 2021. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/248342/245684>
2. Продіус О.І Особливості моделей інклюзивної освіти в країнах Європи відповідно до вимог сучасного суспільства. *Проблеми системного підходу в економіці*, і випуск № 4(72), 2019. URL: http://www.psae-jrnl.nau.in.ua/journal/4_72_2_2019_ukr/12.pdf
3. Gitschthaler M., Kast J., Corazza R., Schwab S. Resources for Inclusive Education in Austria: An Insight Into the Perception of Teachers. *Resourcing Inclusive Education* (International Perspectives on Inclusive Education, 2021. Vol. 15. Emerald Publishing Limited, Bingley. pp. 67-88.

ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ У ФРАНЦІЇ

*Шевчук Ірина, здобувачка ступеня вищої освіти «бакалавр»
Науковий керівник: Кронівець Т.Г., кандидатка юридичних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

LEGAL FRAMEWORK FOR CHILD PROTECTION IN FRANCE

*Shevchuk Iryna, bachelor's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. У статті презентовано досвід правового захисту дітей у Франції. Проаналізовано діяльність державних служб, які забезпечують дотримання прав дітей в країні, їх переваги та недоліки.

Ключові слова: правовий захист, діти, законодавство, законодавчі служби.

Abstract. The article presents the experience of legal protection of children in France. The author analyses the activities of state services that ensure the observance of children's rights in the country, their advantages and disadvantages.

Keywords: legal protection, children, legislation, legislative services.

Правові основи захисту дітей залежать, в першу чергу, від розроблення механізмів їх захисту на національному рівні. На вирішення цього питання держави мають у своєму арсеналі низку інструментів: законодавство, політику, механізми та процедури забезпечення прав та захисту цих прав, оскільки такий захист є ключовим завданням кожної держави.

Варто зазначити, що запровадження перших заходів щодо захисту прав дитини почалося саме на національному рівні. Вперше це сталося у Франції, у

середині 19 століття. У цей час з'явилася ідея надання дітям особливого права – права на особливий захист. Такий стан речей започаткував новий етап розвитку прав неповнолітніх. Як наслідок, 1841 р., було прийнято перші нормативно-правові акти, які істотно поліпшували умови праці дітей та захищали дітей на роботі. Крім того, саме у Франції, прийняттям 1881 р. низки законів, вперше закріплено право дітей на освіту [1].

Саме з Франції починається глобальний процес впровадження захисту дітей. На початку 20 століття французьке законодавство забезпечує захист дітей не тільки у сфері трудових відносин і освіти, а й включає захист у медичній, соціальній та судовій сферах. Пізніше, ці типи захисту прав поширюються у державах усієї Європи і як наслідок, 1919 року Лігою Націй було створено Комісію із захисту дітей, що надає цьому питанню більшого значення на міжнародному рівні. Пізніше ця концепція стане однією з основних складових діяльності Організації Об'єднаних Націй.

Наступним важливим етапом у формуванні правового захисту прав дітей у Французькій Республіці став період з середини 20 століття. 1945 р. було створено спеціалізований орган для роботи з дітьми, а в 1953 р. – створено службу соціального захисту дітей. У 1989 р. французами прийнято закон про захист дітей від жорстокого поводження, а також створено Національна служба телефонного прийому дітей, які стали жертвами жорстокого поводження. Продовженням забезпечення захисту прав дітей у Франції стало прийняття закону про заснування Національної обсерваторії дітей у небезпеці (анг. National Observatory of Children in Danger) у 2004 р., на яку покладался збір даних про жорстоке поводження з дітьми. Поряд з тим, дана організація не принесла бажаного результату [2].

Формування політики в сфері забезпечення захисту прав дітей покладається на Міністерство соціальних справ і охорони здоров'я (фр. Ministère des Affaires Sociales et de la protection de la Santé) на національному рівні, органи місцевої влади та департаменти – на місцевому рівні. Важливу роль відіграють також центральні та локальні організації-спостерігачі, що надають консультації цим органам.

Для здійснення захисту прав дітей, на державному рівні створено спеціальні служби захисту та соціального забезпечення дітей (фр. Aide sociale à l'enfance), які діють на територіальній основі. Основним інструментом цих служб є збір інформації, яка містить елементи порушення прав дітей, та здійснення цілеспрямованих втручань у сфері соціального забезпечення та догляду на підставі згоди чи рішення суду [3, с. 75]. Незважаючи на потужний інструментарій, такі служби мають труднощі у функціонуванні, оскільки наявна велика кількість ситуацій, які потребують втручання та присутні труднощі, що спричинені соціально-економічними та організаційними відмінностями однієї території та іншої.

У 2021 р. у Франції було проведено кількомісячні консультацій з представниками сімей і дітей, соціальними працівниками та відомствами щодо покращення повсякденного життя та дотримання основних прав дітей. Як наслідок 8 липня 2021 року Національними зборами було ухвалено законодавчу

пропозицію «Про захист дітей» [4]. Основною метою прийняття цього законопроекту є модернізація національного захисту прав дітей, покращення їхнього добробуту і забезпечення кращим захистом від насильства.

Підсумовуючи можна стверджувати, що попри сильне прагнення Французької Республіки забезпечити правовий захист прав дітей, фактична ситуація бажає кращого. Франція, одна з перших держав, що підняла дане питання має досить потужну нормативно-правову базу та велику кількість організацій, що повинні забезпечувати захист прав дітей, проте відсутні дієві механізми, що забезпечили б виконання положень цих нормативних актів. Оскільки Франція є стороною, що підписала Декларацію прав дитини, вона має зобов'язання виявити та усунути причину або причини своєї неспроможності забезпечити ефективний захист прав дітей.

Список використаних джерел:

1. Children's Rights History. Historical overview of the Children's rights evolution. URL: <https://www.humanium.org/en/childrens-rights-history/> (дата звернення: 05.04.2023).
2. The Protection of Children in France. URL: <https://www.humanium.org/en/the-protection-of-children-in-france-2/> (дата звернення: 05.04.2023).
3. Flora Bolter, Gilles Séraphin. Child Protection in France. *National Systems of Child Protection*. 2018. P. 75–92.
4. A legislative proposal on child protection in France. URL: <https://www.cameleon-association.org/2021/09/09/le-projet-de-loi-relatif-a-la-protection-des-enfants-en-france/?lang=en>.

Секція 2

СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНА РОБОТА І НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

ФОРМУВАННЯ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

*Білик Тетяна, асистентка кафедри початкової освіти
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

*Костюк Маріанна, асистентка вихователя
Комунальний заклад «Дошкільний навчальний заклад №19 Дивограй»
Вінницької міської ради (Україна)*

FORMATION OF MATHEMATICAL COMPETENCE IN CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS IN THE CONDITIONS OF A PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION

*Bilyk Tetiana, assistant of the department of elementary education
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

*Kostyuk Marianna, educator's assistant of the Communal institution
«Preschool educational establishment 19 Divogray» of the Vinnytsia City Council*

Анотація. У статті висвітлено особливості формування логіко-математичної компетентності дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами. Наведено приклади вправ, які допоможуть сформуувати математичну компетентність дітей в умовах закладу дошкільного віку.

Ключові слова: діти дошкільного віку, діти з особливими освітніми потребами, компетентність, логіко-математична компетентність.

Abstract. The article highlights the peculiarities of the formation of mathematical competence of preschool children with special educational needs. Examples of exercises that will help to form the mathematical competence of children in the conditions of a preschool institution are given.

Keywords: preschool children, children with special educational needs, competence, mathematical competence.

На сучасному етапі розвитку суспільства в дітей з особливими освітніми потребами є можливість здобувати знання зі звичайними дітьми. Провідною метою закладу дошкільної освіти, в якому впроваджують інклюзивну освіту є надання індивідуально-орієнтованої педагогічної, психологічної та соціальної допомоги дітям із особливими освітніми потребами.

Як зазначено у Базовому компоненті дошкільної освіти, важливим є реалізація модернізації навчального змісту, гуманізація принципів, зокрема їх цілей, всебічного розвитку дітей дошкільного віку [1].

Математику можна зустріти у будь-якій діяльності особистості, зокрема саме математичними поняттями користуються впродовж свого життя. Керуючись науковими дослідженнями видатних педагогів і психологів можемо зробити висновок про те, що готуючи дітей до життя в сучасному закладі дошкільної освіти мають займатися висококваліфіковані педагоги.

Головною метою дошкільної освіти, яка зазначена в Базовому компоненті дошкільної дітей полягає у тому, що потрібно навчити дітей не тільки вимірювати, обчислювати, розрізняти геометричні фігури, орієнтуватися в часі та просторі, а й навчати логічно мислити, розвивати творчі здібності та пізнавальні інтереси під час освітнього процесу [1].

Проблемою формування логіко-математичної компетентності дітей дошкільного з особливими освітніми потребами займаються видатні педагоги та науковці. Н. Баглаєвою, А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Гайдаржийською, О. Демченко, Л. Зайцевою, О. Кононко, В. Кузьменко були висвітлені особливості роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, їх пізнавальних можливостей, специфіки викладання математики для розвитку пам'яті, уваги та мислення [5; 7].

Вивчення математики виступає одним із найскладніших процесів для сприйняття дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами. Водночас вивчення такої дисципліни є необхідним, адже математичними уявленнями дитина має оволодіти в дошкільному віці. Саме вони складають основу пізнавальної діяльності дітей. Насамперед у вихователів постає найскладніше завдання, дослідити як діти з особливими освітніми потребами (затримкою психічного розвитку, аутистичного спектру, затримкою мовленнєвого розвитку)

будуть отримувати та вбирати знання, уміння, навички математичного спрямування, а саме основне чи будуть відповідати умови санітарно-гігієнічним нормам. Вихователі, асистенти вихователя мають побачити як діти з особливими освітніми потребами оперують певними прийомами математики. Серед них виділяють такі :

- арифметичні прийоми (додавання та віднімання);
- порівняння;
- здатність дитини до аналізувати та синтезувати;
- виконують елементарні задачі;
- оперують поняттями: «більше на», «менше на».

Наприклад, формуючи певні знання в дітей дошкільного з особливими освітніми потребами про геометричні фігури, в першу чергу потрібно продемонструвати діткам фігури, які можуть бути зображені різними кольорами, різних розмірів (більший, менший, найбільший і найменший), виділення істотних ознак і властивостей (скільки сторін і кутів). Варто також використати вправу, яка буде спрямована на відшукування даної геометричної фігури у приміщенні.

Педагог має словесно допомагати дітям знаходити спільні ознаки предметів, формувати вміння групувати предмети за певними ознаками. Включення такої роботи в вирішення практичних завдань допомагає асистенту вихователя розвивати та розширювати сприймання у дитини з особливими освітніми потребами.

Використання дидактичних ігор, бесід і мовних завдань будуть підвищувати рівень логіко-математичної компетентності дітей з особливими освітніми потребами. На заняттях із розвитку елементарних логіко-математичних уявлень з дітьми з особливими освітніми потребами варто використовувати такі завдання:

Завдання 1.

Порахувати від 1 до 10 і в зворотньому порядку.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Завдання 2.

Показати нуль на лінійці. Порахувати від 0 до 10 і в зворотньому порядку.

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Завдання 3. Записати під диктовку числа.

Отже, формування логіко-математичної компетентності у дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами полягає у виробленні в самостійних, елементарних навичок контролю та оцінювання своїх досягнень. В організації освітнього процесу з такими дітьми варто приділяти увагу

індивідуальному підході, адже вони потребують додаткової постійної підтримки з метою засвоєння математичних знань, умінь і навичок.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти України / під керівництвом Т.О.Піроженко. Київ: Видавництво, 2021. 26 с.
2. Білик Т. С. Наступність у навчанні математики старших дошкільників та першокласників: нові аспекти проблеми. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій та загальноосвітній школах*. Запоріжжя : КПУ, 2018. Вип. 61. С. 34-38.
3. Гаврилова Н. С. Особливості засвоєння математичних знань молодшими школярами з порушеннями мовленнєвого розвитку: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.08 / Інст. спец. педагогіки АПН України. Київ, 2004. 212 с.
4. Дабіжа Л.П., Дабіжа К.Л., Комарівська Н.О. Використання арт-технологій в роботі з дітьми з особливим освітніми потребами. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць*. Вип. 64. 2022. С. 64-71.
5. Зайцева Л. І. *Формування математичної компетентності старших дошкільників*. Харків : Ранок, 2008. 160 с.
6. Програма розвитку дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку від 3 до 7 років «Віконечко»/ за ред. Л.І. Прохоренко. 2018. 236 с.
7. Старченко В. Логіко-математичний аспект дошкільної освіти. *Дошкільне виховання*. 2005. № 7. С. 19-21.

ВИКОРИСТАННЯ ТРЕНІНГУ ЯК ЗАСОБУ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Білоус Юлія, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий курівник: А. В. Хіля, кандидатка пед. наук, старша викладачка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

USING TRAINING AS A TOOL PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS

Bilous Julia, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкриваються особливості використання тренінгу як засобу психолого-педагогічного супроводу. Подано дефінітивний аналіз поняття «психолого-педагогічний супровід».

Ключові слова: психолого-педагогічний супровід, засіб, тренінг, методи, складні життєві обставини.

Abstract. The article reveals the features of using training as a means of psychological and pedagogical support. A definitive analysis of the concept of «psychological-pedagogical support» is presented.

Keywords: psychological and pedagogical support, means, training, methods, difficult life circumstances.

Проблема психолого-педагогічного супроводу молодших школярів на сучасному етапі розвитку суспільства потребує розвитку та розробки ефективних методів впливу на особистість. Психолого-педагогічний супровід виступає цілісною, системно-організованою діяльністю, що включає в себе соціально-психологічні та педагогічні умови успішного навчання та розвитку

особисті в освітньому процесі початкової школи. Саме тому, формуючи соціально успішну особистість учня початкової школи, здебільшого використовують не лише навчальну діяльність, а й позанавчальну роботу.

Вагомий внесок у розвиток психолого-педагогічного супроводу здійснили видатні науковці Н. Борзинец, А. Вільшанська, А. Гамаюнова, Е. Єкжанов, Є. Казакова, А. Коноплева, Н. Малофєєва, Н. Михайлова, А. Наумова та багато інших. Вони наполягали на тому, що в освітньому процесі потрібно надавати перевагу вивченню системи освіти для дітей, що потребують психолого-педагогічного супроводу та має будуватися на гуманістичній парадигмі. Дослідниками М. Битяновим, А. Валицькою, Е. Ватинум, В. Казанською, С. Семагою, Н. Малафєєвим, А. Овчаровою, Л. Шипіциною було доведено, що саме здійснюючи психолого-педагогічний супровід потрібно розумітись на захисті прав дитини на розвиток і освіту, які законодавчо закріплені в нормативно-правових документах.

На думку дослідниці Е. Александрової, яка у своїх дослідженнях розглядає поняття психолого-педагогічного супроводу як особливого типу педагогічної діяльності розглядає навчання дитини як надбудову, яка включає самостійне планування дитиною свого навчання та навички адекватного реагування на ситуації емоційного дискомфорту [1, с. 13].

Думки науковця Т. Глазкової зосереджуються на тому, що процесом психолого-педагогічного супроводу можна назвати певну допомогу дітям, у яких виникають труднощі в навчанні, в особистісному розвитку, які знаходять свій прояв в переважно негативних емоційних реакціях, що в свою чергу призводить до особистісних деформацій [3, с. 5].

Важливим і відповідальним періодом життя дітей відзначається молодший шкільний вік. Особливе значення відводиться підтримці розвитку дітей молодшого шкільного віку. На нашу думку одним із засобів психолого-педагогічного супроводу молодших школярів є використання тренінгів, як одного з найбільш ефективних активних методів роботи з учнями. Проаналізувавши різноманітні дослідження, ми зробили висновки про те, що тренінги є найбільш вдалою формою спілкування для дітей, який проводиться у діалогічній формі спілкування та його учасники шукають спільний пошук істини.

Використання тренінгів в освітньому процесі початкової школи дає змогу допомогти молодшим школярам у розвитку різноманітних навичок і особистісних якостей. Зазвичай метою тренінгів, які будуть доречними під час психолого-педагогічного супроводу, є формування психологічної стійкості дітей, спроможності до пристосування в складному світі. Зокрема, якщо дитина молодшого шкільного віку нерішуча, сором'язлива та постійно знаходиться одна, то проведення тренінгу для розвитку комунікативних навичок допоможе у подоланні труднощів.

Варто зазначити, що потужної підготовки вимагається від учителя, тренера тощо. Готуючись до проведення тренінгу з молодшими школярами, вчитель-тренер має дотримуватися певних етапів:

Перший етап – аналіз потреб дітей. Метою є визначення навчальних потреб учнів;

Другий етап – планування, визначення та моделювання всіх аспектів тренінгу;

Третій етап – виконання (реалізація навчального проекту);

Четвертий етап – контроль результатів. Мета – перевірка вмінь використовувати набуті знання, вміння та навички поведінки у життєвих ситуаціях.

Також у тренінгах важливо зазначати кінцеву мету, якою має стати досягнення учасниками запланованого рівня компетентності.

Під час проведення тренінгів варто пам'ятати, що важливою умовою є належна підготовка матеріалів у тому форматі, у якому буде учасникам легше сприймати:

- мінімальність тексту;
- використання чітких схем замість деяких текстових блоків;
- застосування малюнків;
- можливість робити помітки та вносити корективи у дані матеріали.

Наведемо приклади тренінгів, які можна використовувати для молодших школярів і сімей під час психолого-педагогічного супроводу. Для дітей з родин, які є вимушеними переселенцями можна провезти тренінг «Ми завжди поруч» (<https://vseosvita.ua/library/zaniattia-z-elementamy-treninhu-my-zavzhdy-poruch-602196.html>), «Давай разом» (<https://naurok.com.ua/trening-vchimosya-zhiti-razom-281456.html>) тощо. Для дітей із малозабезпечених сімей, ми можемо запропонувати тренінг «Мої права та обов'язки» (<https://vseosvita.ua/library/zanatta-z-elementami-treningu-na-temu-moi-prava-ta-obovazki-111646.html>), «Я знаю та використовую» (<http://autta.org.ua/ua/materials/material/Vpravi-dlya-tren-ngu--z-batkami/>) та інші. Для дітей, які зазнали домашнього насильства доречно провести тренінг «Запобігання та протидія домашньому насильству» (<http://old.obljust.gov.ua/uploads.pdf>), «Ми проти насильства в сім'ї» (<https://vseosvita.ua/library/trening-mi-proti-nasilstva-112394.html>) тощо.

Отже, використання тренінгів як засобу психолого-педагогічного супроводу молодших школярів є невід'ємною частиною освітнього процесу. Адже саме на забезпечення ефективного діалогу вчителя, шкільного психолога з дітьми спрямоване застосування тренінгу, його план і програма. Правильно підібрана інформація, методи та прийоми підвищують психологічний стан дітей, розвиватимуть необхідні здібності та якості, що дозволяють досягти успіху в певному виді діяльності.

Список використаних джерел:

1. Александрова, Е. А. Види педагогічної підтримки та супроводу індивідуальної освіти. Інститут системних досліджень та координації соціальних проектів. 2010. №3. С. 13.
2. Валицька, А.П. Інклюзивна освіта як освіта для всіх. *Інклюзивна освіта: проблеми вдосконалення освітньої політики та системи*: матеріали Міжнародної конференції. К., 2018. с. 70-73
3. Глазкова, Т.В. Педагогічний супровід особистісного розвитку учнів у загальноосвітній школі. К., 2004. 18 с.

4. Демченко, О., Вацьо, М. (2021). Розвиток креативної компетентності майбутніх учителів початкових класів у контексті євроінтеграційного вектора розвитку вищої педагогічної освіти. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 4, С. 64–73. URL: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.4.11>

5. Овчарова, А. П. Поняття «Психолого-педагогічний супровід дітей молодшого шкільного віку» як педагогічна категорія. *Вісник ЛДУ*. 2012. №4. С. 70-78.

6. Спіріна, Т.А., Мохова Л. А. Дослідження проблем дітей як умова їх соціально-психологічного супроводу. *Світ науки, культури, освіти*. 2016. №1. С. 103-105.

7. Хіля А. В. Актуальні проблеми організації навчально-виховного процесу у школі I-III ступенів в контексті реалізації ідей інклюзивної освіти. *Традиції та інновації в практиці початкової школи: збірник наукових праць*. Сімферополь: КІПУ, 2012. 93-97.

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Бондар Катерина, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Л. В. Любчак, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

USE OF GAME TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF EDUCATION OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Bondar Kate, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкривається зміст поняття «інклюзивне навчання», обґрунтовується сприятливий вплив ігрових технологій на розвиток дітей з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: діти з особливими освітніми потребами, інклюзія, інклюзивне навчання, ігрові технології.

Abstract. The article reveals the meaning of the concept of «inclusive education», substantiates the beneficial impact of game technologies on the development of children with special educational needs.

Keywords: children with special educational needs, inclusion, inclusive education, game technologies.

Сьогодні одним з основних пріоритетів розвитку сучасної освіти є забезпечення рівних прав на освіту для всіх учнів, зокрема для дітей з особливими освітніми потребами. Інклюзивна освіта передбачає створення такого освітнього середовища, яке б відповідало можливостям і потребам кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку. Сучасне суспільство має бути готовим до того, що всі люди різні, кожен має право відрізнитися від інших, але при цьому права у всіх однакові. Довгий період система освіти чітко ділила дітей на звичайних та інвалідів, які не мали змоги навчатися з усіма дітьми в школах. Тому й виникла потреба у впровадженні такої форми навчання як інклюзивна освіта.

Інклюзивна освіта – це освітня технологія, яка передбачає навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами у звичайному закладі освіти, де створені відповідні умови для забезпечення максимальної ефективності освітнього процесу. Інклюзія – це не науковий термін, яким послуговуються для

вирішення абстрактних проблем, а насамперед це перший крок до того, щоб дитина з особливими освітніми потребами (ООП) могла стати частиною соціуму. Поняття «діти з особливими освітніми потребами», стосується тих учнів, чії освітні потреби виходять за межі загальноприйнятих норм. Воно охоплює дітей з особливостями психофізичного розвитку, дітей із соціально вразливих груп та обдарованих дітей.

Наявність в класі хоча б однієї дитини з особливими освітніми потребами, безпосередньо, впливає на діяльність вчителя та організацію навчального процесу в цілому. Якими б не були порушення у дитини, вона має відчувати себе повноцінним учасником освітнього процесу. Тому робота вчителя у класі з «особливими» дітьми має бути спрямована на їх соціалізацію, підготовку до сучасного життя та усвідомлення себе як особистості.

Одними з ефективних методів навчання та виховання дітей молодшого шкільного віку є ігри. І це не дивно, адже гра є провідною діяльністю дітей дошкільного віку, тому ще в дошкільних закладах освіти широко використовують ігри. Цінність цього методу в тому, що в ігровій діяльності тісно пов'язані освітня, виховна та розвиваюча функції. Гра залучає до активної пізнавальної діяльності кожного учня окремо та всіх разом, дає можливість самовираження, стимулює до досягнення мети. У процесі ігрової діяльності створюються умови розвитку дітей, виховуються певні індивідуальні якості, розвиваються мовлення, мислення, пам'ять, уява, діти вчаться відстоювати свої інтереси та висловлювати думки, здобувають навички роботи в команді.

Проблема використання ігрових технологій навчання висвітлена у працях багатьох українських і зарубіжних науковців, зокрема Я.-А. Коменського, Я. Корчака, А. Макаренка, М. Монтессорі, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін.

На думку В. Сухомлинського, гра – це величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається живлющий потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра – це іскра, яка запалює вогник допитливості та зацікавленості..., у грі розкривається перед дітьми світ, творчі можливості особистості. Без гри немає і не може бути повноцінного дитячого розвитку [4]. Як зазначав видатний український педагог, гра, будучи відпочинком, розвагою, спроможна перерости в навчання, у виховання, у терапію. Дитина за своєю природою – допитливий дослідник, відкривач світу. Так нехай перед нею відкривається чудовий світ у живих фарбах, яскравих і тремтливих звуках, у казці та грі, у власній творчості, в красі, що надихає її серце, в прагненні робити добро людям [5].

А. Макаренко вважав, якою буде дитина в грі, такою вона буде і в праці, коли виросте. Тому виховання майбутнього діяча відбувається перш за все в грі. Отже, гра, її організація – ключ в організації виховання [3]

На сьогоднішній день різноманітність ігрових технологій доволі багата. Вчитель має чітко розуміти, яку мету несе та чи інша гра та чого саме можна досягти, використавши її. Вибираючи ігри для дітей з ООП, необхідно враховувати індивідуальні особливості кожного, обов'язково продумати хід гри та організувати дітей. Правильно підібрані та організовані ігри підтримують

інтерес учнів до навчання. Науковці стверджують, що включення в урок ігрових моментів робить процес навчання цікавим і веселим, створює в дітей бадьорий робочий настрій, полегшує подолання труднощів у засвоєнні навчального матеріалу [2] Захопившись грою, діти не помічають, що вивчають щось, запам'ятовують, пізнають.

Врахувавши індивідуальні особливості дитини, можна обрати саме ті ігри, які принесуть і користь, і задоволення. Це можуть бути дидактичні та інтелектуальні ігри, пізнавальні, сюжетно-рольові, предметні, ігри-фантазування. Якщо дитина не має фізичних відхилень, можна використовувати рухливі ігри. Обов'язково потрібно залучати таких дітей до роботи в групах, в команді. У ході роботи діти вчаться спілкуватися, висловлювати свою думку та слухати оточуючих, тим самим адаптуються до життя в соціумі.

Слід також пам'ятати, що на корекційно-розвиткових заняттях, які повинні проводитись з дітьми, що знаходяться на інклюзивному навчанні, спеціалісти також широко застосовують різні техніки, ігрові методи та прийоми. Але на таких заняттях, здебільшого, використовують спеціальні ігри, методики, які розроблені саме для «особливих» дітей. Вчитель же на своїх уроках проводить ігри, які підходять для всіх дітей класу, в тому числі й з особливими освітніми потребами. Тому, потрібно сказати ще й про важливість різноманіття у підборі ігрових методів.

Отже, ігрові методи є достатньо ефективними у навчанні та вихованні дітей з особливими освітніми потребами. Їх використання сприяє створенню в класі позитивного психологічного клімату, допомагає «особливим» учням краще засвоїти матеріал, адаптуватись у суспільстві, вчить знаходити спільну мову з іншими, розвиває мозкову діяльність.

Список використаних джерел:

1. Лазаренко Н.І., Колеснік К.А. Впровадження технології групової діяльності в контексті ігрового підходу організації освітнього процесу дітей дошкільного віку. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: педагогіка і психологія. Випуск 65. 2021. С. 24-28.
2. Колосов П. Місце навчальної гри у методичній системі сучасної дидактики. *Рідна школа*. 2000. № 11. С.65-66.
3. Макаренко А. С. Проблеми шкільного виховання. *Методика виховної роботи*. К., 1990. С. 139–205.
4. Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу. Київ: Рад. шк., 1971. 208 с.
5. Сухомлинський В.О. Розвиток індивідуальних здібностей і нахилів учнів. Вибрані твори : в 5 т. К. : Радянська школа, 1977. Т. 5. С.120-138.
6. Demchenko Olena, Bondar Yuliia, Shykyrynska Oleksandra, Komarivska Nadiia, Lyubchak Lyudmila, Stakhova Inna, Dabizha Liudmyla. DEVELOPMENT OF YOUTH'S CREATIVE ABILITIES SCHOOLCHILDREN BY BYOD TECHNOLOGY. SOCIETY. INTEGRATION. *EDUCATION*. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 341-350.
7. Iryna Lapshyna, Lyudmila Lyubchak. Using the Technology of Collective Game Communication in the Process of Forming the Diamonological Competency of Primary School Pupils. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference*. Volume II. School Pedagogy. Preschool Pedagogy. May 24th - 25th, 2019. Rezekne, Rezekne Academy of Technologies. 2019 . P. 267-279.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ ЛЯЛКОТЕРАПІЇ

Варіна Ганна, магістр психології, старша викладачка кафедри психології

*Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана
Хмельницького (Україна)*

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF SOCIAL AND COMMUNICATIVE SKILLS IN CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS USING DOLL THERAPY

*Varina Hanna, Master of Psychology,
Senior lecturer of the Department of Psychology
Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. У статті розглянута проблема розвитку важливих соціальних навичок та комунікативних здібностей дитини з ООП через імплементацію арттерапевтичних технологій, на прикладі лялько терапії. У статті розкрито психокорекційні вектори впровадження лялько терапії в інклюзивний просторі, проаналізовані етапи та принципи впровадження методу лялько терапії. Наголошено на ефективності створення ефективного комунікаційного простору між дорослим та дитиною з ООП у психокорекційному процесі.

Ключові слова: арт-терапія, лялько терапія, інклюзія, соціалізація, комунікативні навички

Abstract. The article examines the problem of developing important social skills and communication skills of a child with SEN through the implementation of art therapy technologies, using doll therapy as an example. The article reveals the vectors of psychocorrection and the introduction of doll therapy in an inclusive space, the stages and principles of the introduction of the doll therapy method are analyzed. Emphasis is placed on the effectiveness of creating an effective communication space between an adult and a child with OOP in the psychocorrective process.

Keywords: art therapy, doll therapy, inclusion, socialization, communication skills

В останні десятиліття у світовому науковому співтоваристві актуалізовано масштабні міждисциплінарні дискусії, спрямовані на виявлення ефективних стратегій успішної імплементації інноваційних практик в інклюзивний простір, з метою соціалізації дітей з особливими освітніми потребами та актуалізації їх компенсаторного психічного розвитку.

Розвиток соціально-комунікативних навичок виступає важливим напрямом психологічного супроводу дітей з ООП та поєднує широкий комплекс умінь, освоєння яких забезпечує повноцінне включення дитини у суспільні процеси, стимулює встановлення та розвиток контактів із людьми, що виникають з урахуванням потреби у спільній діяльності.

Дослідження показали, що у соціально-комунікативній сфері у дітей з ООП виявляються стійкі порушення всіх ланок комунікативного акту, які проявляються у зниженні комунікативно-пізнавальної потреби у спілкуванні. У більшості дітей з ООП недостатньо сформована мовна комунікація та зв'язна мова, що створює бар'єри у міжособистісній взаємодії [5]. Дитина з особливими освітніми потребами – не пасивний об'єкт соціально-психологічної допомоги, а

особистість, що розвивається, яка має право на задоволення різнобічних соціальних потреб у пізнанні, спілкуванні, творчості. Необхідною умовою для самореалізації такої дитини, успішної адаптації особистості в соціумі, вибудовування позитивної «Я-концепції» є прояв творчої активності та самостійності. У процесі організації системного розвитку соціально-комунікативних навичок у дітей з ООП необхідно спиратися на психофізіологічні можливості дітей та, в першу чергу, розвивати: здатність орієнтуватися в соціальних відносинах та вміння включатися до них; вміння концентрувати увагу та реагувати на звернення оточуючих; сприйняття мови; вміння наслідувати; вміння дотримуватися послідовності в розмові; вміння застосовувати навички спілкування в повсякденному житті. Для успішної соціалізації дітей з ООП необхідні такі комунікативні вміння: співпрацювати; слухати та чути; сприймати та розуміти (переробляти) інформацію; будувати мовні конструкти [3].

У соціальній адаптації дітей з ООП найбільш ефективним методом є лялькотерапія, яка, як відомо, є різновидом арттерапевтичних методів роботи з дітьми з інвалідизуючими захворюваннями. Лялькотерапія є однією з форм арттерапії. Одним із перших розробників методу «лялькотерапія» можна по праву вважати невропатолога Малкома Райта, який у 1926 році використовував у своїй практиці ляльковий театр для лікування неврозів. Дослідженням лялькотерапії як альтернативного терапевтичного методу займався американський психотерапевт Якоб Леві Морено (засновник інституту соціометрії та психодрами, 1940-і рр.) [1]. Суть цього методу полягає у перенесенні «домінанти», тобто перенесення власного «Я» на образ ляльки. А. Татаринцева зазначає, що «за допомогою лялькотерапії відбувається зміна ставлення дитини до себе, накопичення позитивного емоційного досвіду, отриманого під час спілкування засобами творчого самовираження, підвищення самооцінки [4]. Використання ляльок та масок дозволяє дитині моделювати різні реальні життєві ситуації в умовно-ігровому плані. У рамках ляльковотерапії існують різні напрями психокорекції. Так, наприклад, лялькова терапевтична методика драматичної психоелевації, авторами якої є І. Медведева та Т. Шишова ефективна для діагностики та корекції особистості дитини з відхиленнями у поведінці та вирівнювання дитячо-батьківських відносин. Суть лялькотерапії полягає в тому, що дитина у процесі використання цього методу ідентифікує себе з улюбленою іграшкою, героєм казки чи мультфільму. У процесі гри з лялькою у дитини відбувається «заміна» реального контакту з живою людиною, перенесеною на ляльку, а іноді лялька відіграє роль певного персонажа або суб'єкта. З лялькою дитина швидше і легше опановує навички спілкування [2]. Для ефективного використання методу лялькотерапії необхідно враховувати нозологію порушень кожної дитини. Так, як діти з ООП відрізняються моторною незручністю, емоційною незрілістю, зниженою пізнавальною активністю, низькою здатністю до наслідувальної діяльності, основними завданнями розвитку соціально-комунікативних навичок є: розвиток мови, навичок спілкування, загальної координації рухів, емоційної адекватності. При організації занять з лялькотерапії використовують як індивідуальні, і групові

форми. Можна запропонувати таку схему: гра, розминка, вправи, заняття-казка, заняття-фантазія. Якщо говорити про технологію лялькотерапії, то програму розвитку соціально-комунікативних навичок за допомогою цього методу можна реалізовувати у три етапи:

Перший етап – виготовлення ляльки. На цьому етапі важливе встановлення контакту з дитиною. Психолог має проявити максимальну обережність та тактовність. Можна провести анкетування дитини та батьків, обговорити інтереси дитини. Процес виготовлення ляльки теж важливий. Немає необхідності прагнути до високохудожнього виробу. Важливо, щоб дитина робила ляльку самостійно і бачила у ній частинку себе, приймала з усіма перевагами та недоліками. На цьому етапі у дітей розвивається посидючість, увага. Дорослий виступає стимулятором комунікаційного процесу, а якщо дитина відчуває складнощі – допомагає їй.

Другий етап – церемонія пожвавлення ляльки. На другому етапі розігрується довільна ситуація з використанням виготовленої ляльки.

Третій етап – постановка вистави, спільне обігравання різноманітних ситуацій. Наприкінці заняття можна провести рефлексію.

Імплементация лялько терапії базується на наступних принципах:

– *принцип спільної діяльності дорослої та дитини*. Цей принцип можна визначити як основний, тому що від нього залежить подальша співпраця дорослої дитини. Виявляючи тактовність, співучасть, дорослий обговорює з дитиною сценарій вистави, вислуховує її позицію щодо персонажа, допомагає у процесі виготовлення ляльки. Спільна творча діяльність налаштовує на довіру, згуртованість між дорослим та дитиною.

– *принцип врахування провідного виду діяльності*. Реалізація цього принципу передбачає забезпечення якісної перебудови психіки за допомогою тих видів діяльності, які притаманні цьому віку.

– *принцип «перенесення домінанти»*. В основі цього принципу лежить використання ляльки як проміжного об'єкта між дитиною і дорослим. Перевтілення відбувається, коли дитина передає ляльці свої переживання, страхи, долає труднощі спілкуванні.

– *принцип врахування психічних та фізичних можливостей дитини з ООП* для досягнення корекційних та реабілітаційних цілей. Для того, щоб правильно розробити програму з лялькотерапії та вибудувати систему її корекційного впливу, необхідно ознайомитися з нозологією порушення у дитини та провести діагностику за основними показниками. Цей принцип передбачає використання збережених функцій та можливості організму.

– *принцип закріплення одержаних результатів*. Використання лялькотерапії в психологічному супроводі дітей з ООП має бути спрямований на зменшення соціального випадання та покликаний допомогти знайти себе. Багаторазове повторення у грі, заняттях та побутових ситуацій допомагає виробленню та закріпленню необхідних життєвих компетентностей. Систематичне використання лялькотерапії дозволяє активізувати розумово-мовленнєву діяльність і, загалом, підвищити результати корекційної роботи.

– принцип створення умов реалізації засвоєних дій та моделей у внутрішній план дій діяльності дитини. Лялькотерапія дозволяє реалізувати творчі здібності дітей з ООП. Тому фахівцю необхідно створити умову, наприклад, постановка вистави, де чітко виявляться засвоєні установки, моделі поведінки. При цьому необхідно домагатися того, щоб діти отримавши «допомогу від ляльки», могли вже впоратися зі своїми проблемами (страхами, тривогою) і без неї. Засвоївши моделі спілкування, були здатні безбар'єрно побудувати взаємини з однолітками [4].

Завдяки лялькотерапії відбувається розвиток особистості дитини з ООП. У процесі взаємодії з лялькою розвивається мова дитини, підвищується якість комунікацій, формується морально-етичні навички, долаються поведінкові проблеми. Отже, досягаються завдання, спрямовані на вирішення проблеми розвитку соціально-комунікативних навичок дітей з ООП. А саме: налагодження відносин між дитиною та дорослою, підвищення її довіри до світу, розвиток пам'яті, уяви, отримання нових знань про світ. Таким чином, дитина стає більш товариською та підвищується впевненість у собі.

Список використаних джерел:

1. Вознесенська О. Лялькотерапія: особливості та ризики використання ляльки в терапії. *Простір арт-терапії*: зб. наук. праць. 2018. Вип. 1 (23). С. 12-25.
2. Калініна Л. А. Використання лялькотерапії як напрямку корекційної педагогіки у роботі з дітьми з особливими потребами. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*: зб. наук. праць. 2008. № 5 (7).
3. Тараскіна Л.В. Соціалізація дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітньому просторі в умовах упровадження інклюзивної моделі навчання. *Дитина з особливими потребами*. 2016. № 5. С. 8-11.
4. Татаринцева А.Ю. Куклотерапія в роботі психолога, педагога и логопеда СПб.: Речь, 2006. 102 с.
5. Booth T., Ainscow M., Kingstone D. «Index for inclusion developing play, learning and participation in yearly years and childcare», Bristol, UK: Centre for Studies on Inclusive Education: CSIE, May 2011.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКИХ ТРАДИЦІЙ ТА ЗВИЧАЇВ

Года Анастасія, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Л. С. Бровчак, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

NATIONAL PATRIOTIC EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN USING UKRAINIAN TRADITIONS AND CUSTOMS

Hoda Anastasia, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті аналізуються проблеми патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку. Розкрито завдання щодо виховання дітей, за сприяння яких можливо досягнути мети патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку. Наголошено на тому, що в процесі патріотичного виховання важливо використовувати різні форми роботи: ворк-шоп, дитячий дайджест, культурний проєкт, мультимедійна студія, етнографічний райтс,

патріотичні, військові та спортивні керлінги, тренінги щодо толерантності дітей та ін.

Ключові слова: патріотизм, діти старшого дошкільного віку, українські традиції, українські звичаї.

Abstract. The article analyzes the problems of patriotic upbringing of older preschool children. The task of raising children, with the help of which it is possible to achieve the goal of patriotic education of children of older preschool age, has been revealed. It was emphasized that in the process of patriotic education it is important to use various forms of work: a workshop, a children's digest, a cultural project, a multimedia studio, ethnographic writings, patriotic, military and sports curling, trainings on children's tolerance, etc.

Keywords: patriotism, children of older preschool age, Ukrainian traditions, Ukrainian customs.

Події останнього року в Україні засвідчує, що якраз на сьогоднішній день національно-патріотичне виховання підростаючого покоління має постати як пріоритетний напрям у формуванні громадянина як високоморальну особистість, яка культивує українські традиції, звичаї, духовні цінності, має певні знання, вміння та навички.

Значущим напрямом патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку є заохочування їх до вивчення українських традицій та звичаїв рідного народу.

На заняттях з дітьми старшого дошкільного віку вихователь навчає їх поняттям «національні духовні цінності», генеруючи в них, в першу чергу, такі духовно-етичні засади:

- розуміння власної гідності;
- розуміння цілого колективу (здатність реалізувати доручення, прагнення допомагати оточуючим);
- бажання обминати конфліктні ситуації;
- шанобливе ставлення до старших;
- любов до рідних (турбота про них, бажання підтримати).

У період старшого дошкільного віку, у дітей формуються передумови громадянських якостей, народжуються поняття про людину, суспільство і культуру. У цьому віці, закладається основа інтересу дитини до соціального світу, громадських явищ. Патріотичні почуття дітей старшого дошкільного віку фундаментуються на їхньому інтересі до оточуючого середовища (батьки, рідний дім, місто, село), яке вони бачать кожного дня, сприймають особистим, рідним.

Патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку базується на українських традиціях та звичаях і як результат такої роботи вихователя є організація, в першу чергу, календарної обрядовості: весною – Великодне свято, веснянки; влітку – зелене свято, Івана Купала; осінь – врожаю свято, Покрови; зимою – святий Миколай, Різдво Христове. Свята українських традицій та звичаїв варто проводити у дні, коли вони сходяться з обрядовим календарем.

Для дієвого результату щодо патріотичного виховання дітей з українськими традиціями та звичаями, в закладах дошкільної освіти вихователь оформляє національний осередок, що має державну та народну символіку, обереги, ляльки в українському одязі, дитячі народні музичні інструменти, зразки декоративного мистецтва. Також варто в такому осередку організувати міні-осередок – родинний, де будуть розміщені фотокартки членів родини, інформацію про родинне оточення дітей. Така інформація буде сприяти генеруванню у дітей старшого дошкільного віку патріотичної свідомості, любові до своєї землі, відчуття нерозривного зв'язку з минулим, сучасним та майбутнім. Вихователі спільно з дітьми та їх батьками обживають такі осередки речами народного декоративно-ужиткового мистецтва, що підштовхують дітей до розуміння національної приналежності та надають значення Українській державності.

Варто зауважити, що результативним та продуктивним методом виховання дітей старшого дошкільного віку є метод проєктів. Такий метод навчання і виховання дає змогу долучити батьків. Шляхом проєктної діяльності формується як особистість дитина, разом з тим і її здібності (пізнавальні, творчі). Участь батьків у таких проєктах позначається на стосунках діти-батьки, на ініціативність та рухливість батьків у колективній виховній та освітній роботі.

Участь дітей старшого дошкільного віку у проєктній діяльності дає гарні результати: з'являється повага до людей, до природи. У дітей формується почуття родини, любові до рідного краю, відчуття шани до українського народу, розвиваються інтелектуально, здобувають стійкі моральні навички. Діти люблять українську мову, збагачують словниковий запас словами щоденного життя, спілкуючись один з одним застосовують прислів'я, скоромовки, загадки, приказки та інші твори українського фольклору.

У ході занять діти старшого дошкільного віку, беручи участь у іграх, драматизують окремі частини відомих українських казок, пісень, віршів. Діти розпізнають народні свята за порами року, народними традиціями і обрядами, застосовують їх уривки у самостійних ігрових діяльностях, з утіхою одягають українське вбрання, залюбки застосовують аплікації, малюнок, оздоблюють національний посуд, одяг та інші речі побуту.

Патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку дає можливість з розумінням та повагою ставитись до природи, малювати обрії рідного краю, вулиці свого міста, селища, спільно з батьками вести історію свого родоводу через родинну квітку і родовідне дерево, гарно розбиратися у символіці рідної України.

Патріотичне виховання формує націю, яка, як і кожне товариство людей, не може ні утворитись, ні існувати без здобутку духовних, самоусвідомлених відчуттів та приналежності до цієї спільноти. Сформована нація має таку форму існування, яка будується на основі етносоціальної суті, де живе ясно та виразно своя внутрішня структура і формуються синергетичні підсистеми з інтелігенції, політичної та господарської еліти тощо.

Патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку базується на щохвилинній роботі з боку батьків:

1. Формуванні дбайливого ставлення до речей, іграшки, книжки;
2. Організації екскурсій до пам'ятників історії України;
3. Вихованні у дитини шанобливого ставлення до хліба;
4. Розповіді дитині про свою роботу, чим вона корисна людям, Україні;
5. Спілкуванні з природою.

Отже, діти старшого дошкільного віку у процесі патріотичного виховання засобами українських традицій та звичаїв, формуються духовно, іншими словами у них з'являється не лише необхідність пізнавати, а й жити для тих, хто їх оточує, бути справжніми патріотами, які люблять Україну, пишаться нею.

Список використаних джерел:

1. Brovchak L. S., Likhitska, L. M., Starovoit, L. V., Todosiyenko N. L. Pedagogical Potential of the Arts Complex in the Process of Formation of Aesthetic Perception of Junior Pupils. Rezeknes Tehnologiji Akademijska Rezekne, Latvijas Republika, 2020. С. 98–108.
2. Liudmyla Brovchak, Lesia Starovoit, Oksana Shykyrinska, Larysa Likhitska. The Impact of Symbolism of Artistic Works on Tourism Development. International Journal of Hospitality & Tourism Systems. Volume 13. Issue 2. December, 2020. P. 96-103
3. Богуш А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі: Підруч. для ВНЗ. К., 2008. С. 40-48.
4. Вакуленко М.І., Гураш Л.В. Українська мозаїка. Тернопіль, 2013. 511с.
5. Духовні витоки українських свят та обрядів. Вікторини / упорядник Н.В.Лемешенко Запоріжжя, 2006. 92с.
6. Калуська Л.В. Народні ремесла у дитячому садку. Бібліотека вихователя дитячого садка, 2005. 64с.
7. Садовнича В.В. Велика книга маленьких українців. Харків, 2014. 127с.
8. Формування основ креативності дітей через інтерактивні форми роботи з батьками / Укл. Мелетич І.М., с.Новопілля, 2015. 37с.

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Гордійчук Наталія, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Н.О. Пахальчук, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

SOCIAL ADAPTATION OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS IN A PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION

Gordiychuk Nataliya, holder of the degree of higher education «master»

***Анотація.** У статті аналізується процес порушення соціальної адаптації в дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами. Розглядається проблема соціально-психологічної адаптації дітей з особливими потребами. Автор статті розкрила різні аспекти інклюзивної освіти.*

***Ключові слова:** діти з особливими освітніми потребами, інклюзивна освіта, соціальна адаптація, заклад дошкільної освіти.*

***Abstract.** The article analyzes the process of disruption of social adaptation in preschool children with special educational needs. The problem of social and psychological adaptation of children with special needs is considered. The author of the article revealed various aspects of inclusive education.*

Keywords: *children with special educational needs, inclusive education, social adaptation, preschool education institution.*

З кожним роком у світі збільшується кількість дітей, які потребують додаткового піклування суспільства, адже мають порушення у фізичному та психічному здоров'ї: низький рівень розвитку комунікативних навичок, недостатній рівень оволодіння усним мовленням тощо. Психолого-педагогічні дослідження В. Бондар, Л. Виготський, А. Висоцької, І. Єременка, В. Синьов, І. Соколянський, дозволяють більш глибоко розглядати теорію та практику як фактор соціальної адаптації. Сучасні дослідження та передовий міжнародний досвід (А. Висоцької, В. Петрової, К. Турчинської та ін.) доводить, що спільне виховання дітей з особливими потребами та їх нормотипових однолітків можливе, і є основою соціальної адаптації дітей, підготовкою їх до самостійного життя.

Н. Бастун, Б. Кобзар, Є. Постовойтова, В. Рахманова, В. Сіньова, Н. Софій, П. Таланчук зазначають, що інклюзивне навчання є однією з умов ефективної соціальної адаптації дітей, які мають особливі потреби. Європейський досвід свідчить про те, що більшість із цих дітей можуть навчатися в дошкільних закладах за моделлю інклюзивної освіти, яка передбачає надання якісних освітніх послуг дітям з особливими потребами у звичайних групах навчальних закладів за умови відповідної підготовки вихователів та тісної співпраці з батьками.

Одним із основних завдань дошкільної освіти є «... забезпечення соціальної адаптації та готовності продовжувати освіту» [8]. Соціальна адаптація – це пристосування індивіда до умов соціального середовища, формування адекватної системи відносин з соціальними об'єктами, рольова пластичність поведінки, інтеграція особистості у соціальні групи, діяльність щодо освоєння стабільних соціальних умов, прийняття норм і цінностей нового соціального середовища, форм соціальної взаємодії [9]

А. Колупаєва трактує його як «об'єднану освітню систему із надання належної освіти всім учням; повне залучення дітей з відмітними здібностями в різні аспекти шкільної освіти, які є доступними для інших дітей» [4, с. 76].

Л. Міщик вважає, що інклюзія – це процес збільшення ступеня участі всіх дітей у соціальному житті та різних програмах [5, с. 57]. Національна асамблея інвалідів України, зазначає, що інклюзія – політика і процес, які забезпечують повну участь усім членам суспільства в усіх сферах життєдіяльності [6, с. 306]. Тобто поняття людина з особливими потребами визначає більше існування соціальних бар'єрів і недоліків середовища, ніж наявності в людини вади або порушення.

Вагомий внесок у формування нової системи освіти зробили П. Таланчук, М. Синьов, Р. Ануфрієва, О. Євдокимов, Л. Коваль, Г. Шевцов; теоретичні і методологічні аспекти технічної і гуманітарної освіти дітей та студентів з особливими потребами, а також можливості навчально-методичного, інформаційного, медико-соціального супроводу розробляють К. Агавелян,

Н. Вовк, З. Кантор, І. Леонгард, І. Нікітіна, В. Авілов, Н. Козлов, М. Чайковський [7; с.9].

Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що проблема здобуття освіти дітей з особливими потребами перебуває в центрі уваги багатьох українських та зарубіжних вчених: В. Андрущенко, М. Ярмаченка, Е. Андреевої, В. Бондаря, Т. Ілляшенко, А. Колупаєвої, Н. Сабат, Є. Ярської-Смирнової, О. Акімової та зумовлює необхідність її подальшої розробки, зокрема, щодо впровадження інклюзивної освіти [7; с.11].

Соціалізація у дітей з особливими потребами до закладів дошкільної освіти відбувається зі значними ускладненнями так як провідний вплив на формування особистості сприяє мовлення та мислення дитини. Саме ці процеси та функції відіграють вирішальну роль у регуляції поведінки та діяльності дітей на етапі адаптації. Різні вади можуть носити в дітей різнобічний характер і по різному проявляться, а саме:

- Неспроможність встановлювати контакт, спілкуватись;
- Незрозумілість для інших;
- Вади зі слухом чи його відсутність;
- Складнощі з виконанням значних фізичних навантажень, розумових операцій [1, с. 160].

Як показують українські та закордонні дослідження, навчання таких дітей поряд зі нормотиповими однолітками створює умови для їхнього саморозвитку та самореалізації, сприяє кращій соціалізації та адаптації, формуванню адекватної системи стосунків із однолітками, якомога повнішому включенню в соціальне життя [5, с. 156].

В. Сухомлинський наголошував на тому, що не може існувати виховання особистості поза колективом, як не може бути колективу без особистостей. Особливі діти не повинні бути покинуті самі на себе, а розвиватися у таких же умовах, що й нормальні діти. Колектив може стати виховним середовищем тільки в тому разі, коли він створюється під час спілкування і спільної діяльності, яка дає кожному радість і насолоду, розвиває його інтереси і здібності, коли є освічений педагог, який любить дітей [3].

Науковці зазначають, що вчити і виховувати таких дітей треба в інклюзивному середовищі закладів освіти: створювати для них якісь спеціальні навчальні заклади немає потреби. Ці діти не є потворними, а найкрихітніші, найніжніші квіти в безмежно різноманітному квітнику людства за думкою В. Сухомлинського [3]. В інклюзивному середовищі кожна дитина почуває себе безпечно та має відчуття приналежності до колективу. Діти та їхні батьки беруть участь у визначенні навчальних цілей, а також у прийнятті рішень щодо них. Створення інклюзивного освітнього середовища в закладах освіти – це та складова гуманітарної політики держави, яка свідчить наскільки її суспільство готове свідомо захищати невід’ємні права людини та яка сьогодні поступово входить у освітній процес України [4].

У розвитку дитини з ООП можна визначити декілька етапів її соціалізації.

Перший етап – входження дитини в соціум. На цьому етапі соціалізація дитини з ООП не може бути досягнута без залучення до цього процесу її батьків.

Сім'я як соціальний інститут покликана соціалізувати дитину. Власне, сім'я є природним середовищем для фізичного, духовного, інтелектуального, культурного, соціального розвитку дитини з ООП і несе відповідальність за створення належних умов для цього [2, с. 96].

Другий етап соціалізації – це перебування дитини у закладі освіти. Інклюзивна освіта є важливим аспектом у цьому питанні. Л. Виготський підкреслює, що характер виховання людини повністю визначається тим суспільним середовищем, у якому вона росте і розвивається [2, с. 98].

Третій етап соціалізації дитини з ООП – її самоствердження, реалізація її соціального потенціалу в соціумі. Соціально-економічними умовами успішної соціалізації в соціумі є:

- раннє виявлення дітей з ООП;
- економічна підтримка сімей, які виховують дитину з ООП;
- соціально-педагогічна робота з неблагополучними сім'ями;
- соціально-педагогічний супровід багатодітних сімей, молодих сімей;
- забезпечення соціальної послуги з підтриманого проживання осіб з ООП;
- створення робочих місць для осіб з ООП і забезпечення їхньої зайнятості та працевлаштування;
- фінансування програм щодо соціальної, трудової і професійної реабілітації осіб з інвалідністю, забезпечення їх технічними та іншими засобами реабілітації тощо [2, с. 101].

Отже, соціалізація дитини з особливими потребами це довготривалий та складний педагогічний процес, який включає в себе засвоєння дитиною певних знань і вмінь, навичок, цінностей, зразків поведінки, що дає їй змогу стати повноцінним учасником соціальних відносин, громадянином, працівником та сім'янином.

Список використаних джерел:

1. Авраменко О.О. Соціальна адаптація дітей з особливими освітніми потребами до умов закладу дошкільної освіти. *Вісник Науково дослідницької лабораторії інклюзивної педагогіки за матеріалами V Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю: «Інклюзивна освіта: теорія, методика, практика»*. 28 березня 2019 р. гол. Ред. Демченко І.І. Умань: ВПЦ «Візаві», 2019 р. Вип. V. 197.
2. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с.
3. Іноземцева С.В. Використання педагогічних ідей В.О. Сухомлинського в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpkhnpu/TtMNV/2008_21/11.html
4. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта в контексті реалій сьогодення. URL: http://slovjanochka.at.ua/publ/inkluzivna_osvita_v_konteksti_realij_sogodennja/1-1-0-53
5. Міщик Л. Інклюзивна освіта як умова соціалізації дітей-інвалідів у процесі навчання Л. Міщик. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Znpkhist/2012_5/12mliupn.pdf..
6. Національна Асамблея Інвалідів України. Програма: «Через освіту до соціальної інтеграції». URL: <http://nau.org.ua>
7. Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко, І. О. Білозерська та ін.; за заг. ред. А. А. Колупаєвої. К. : А. С. К., 2012. 308 с.
8. Про дошкільну освіту: Закон України від 11 лип. 2001 р. № 2628-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>.
9. Тюптя Л.Т., Іванова І.Б. Соціальна робота: Теорія і практика: навч. посіб. К.: ВМУРОЛ «Україна». 2004. 408 с. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pagescat-175.html>.

10. Черкашенко В.О. Соціально-педагогічні проблеми соціалізації дітей з обмеженими можливостями. Наукова скарбниця освіти Донеччини: наук.-метод. журн. Донец. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти, Донец. нац. ун-т. Донецьк, 2014. №2. С. 92–103.

МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ЧИННИК ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ

Дудник Юлія, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Л. М. Ліхницька, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

MUSICAL AND THEATRICAL ACTIVITIES OF PRESCHOOL CHILDREN AS A FACTOR OF AESTHETIC DEVELOPMENT

Dudnyk Julia, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті аналізується музично-театралізована діяльність дітей старшого дошкільного віку в різних видах естетичного розвитку та естетичного виховання, які утворюють емоційний, душевний, творчий потенціали особистості, розвивають природні задатки, нахили до такої діяльності, творчості.

Ключові слова: естетичний розвиток, естетичне виховання, музично-театралізована діяльність, креативність.

Abstract. The article analyzes the musical-theatrical activities of older preschool children in various types of aesthetic development and aesthetic education, which form the emotional, spiritual, creative potential of the individual, develop natural predispositions, inclinations to such activities, creativity.

Keywords. Aesthetic development, aesthetic education, musical and theatrical activity, creativity.

Психолого-педагогічна література публікує велику чисельність робіт, які розкривають процес творчості, необхідність його взаємодоповненості з репродуктивною діяльністю, визначено критерії впливу та спроектовано шляхи естетичного розвитку особистості дітей старшого дошкільного віку. Естетичний розвиток дітей закладається та формується саме в період дошкільного навчання, значимість дослідження даної теми має велике значення для генерування таких здібностей. Важливим є процес дослідження естетичного розвитку дітей старшого дошкільного віку, педагогічної методики оцінювання творчих здібностей особистості, переліку індивідуальних властивостей та рис дітей, окреслення рівня естетичного розвитку, використовуючи триедину порівняльну основу.

Індивідуальні особливості дитини, її креативність проявляються у вмінні відмовитися від загальних стандартів мислення у вирішенні досліджуваного питання. Вчені виділяють чотири провідних чинника вираження креативності:

1. Самобутність – здатність створювати певні обставини, особливі відповіді, рішення; оригінальність.

2. Семантична пластичність – здібність виокремлювати призначення об'єкта та висувати пропозиції щодо різних способів його застосування.

3. Колоритна адаптивна пластичність – здатність виокремлювати призначення об'єкта у такий спосіб, щоб углядіти в ньому нові перспективи.

4. Семантична самоплинна пластичність – здатність виявляти різноформатні погляди у стосунково лімітованій ситуації.

Процес формування у дітей старшого дошкільного віку естетичного потенціалу є особливим і він спрямовується педагогічними зусиллями на формування певної системи взаємодії дитини зі світом:

- у вираженні емоційно-почуттєвої чутливості до музично-театралізованої діяльності;

- у вмінні оцінити твори мистецтв, що висвічують емоції та почуття дітей;

- у музично-театралізованому опануванні музичних та театралізованих дійств.

Музично-театралізована діяльність дітей старшого дошкільного віку є основою розвитку їх творчого потенціалу. Звичайне заняття не спроможне розв'язати проблему музично-театралізованого розвитку особистості та розвивати естетичний смак до краси театрального мистецтва. Лише цільний процес виховання як на заняттях, так поза освітній процес дає гарні результати естетичного розвитку дитини старшого дошкільного віку, її самовираження та самовдосконалення.

Музично-театралізована діяльність дітей старшого дошкільного віку у системі дошкільної освіти має функції (випереджальна та прогностична), які ставлять у центрі уваги, у першу чергу, зростання творчих здібностей особистості, її потребу, інтерес.

Важливе значення для дітей старшого дошкільного віку набуває музично-театралізована діяльність як єдина педагогічна система формування в них естетичних смаків в умовах навчання та життєдіяльності. Щире спілкування, безперешкодний вибір форм і засобів музичної та театральної діяльності є характерними особливостями такої роботи.

Організація педагогічного процесу в закладах дошкільної освіти спрямована на естетичне відображення різноманітних об'єктів та явищ на ґрунті творчої ініціативи дітей, єднання колективу під час спільних музично-театралізованих вистав.

Отже, належну увагу отримують педагогічні умови, які сприяють розвитку музично-театралізованої діяльності у дітей старшого дошкільного віку засобами естетичного потенціалу і забезпечують ефективність розвитку особистості.

Важливо, щоб процес музично-театралізованої діяльності дітей старшого дошкільного віку, розпочатий у закладі дошкільної освіти, сім'я пролонговувала і формувала далі. Разом з тим, приєднання їх до творчого процесу позитивно позначатиметься на відношення батьків і дітей та на естетичний розвиток дитини. Максимум позитивного ефекту щодо естетичного розвитку дитини може бути досягнуто вразі єднання бажання вихователя, батьків та дитини. Креативність вихователя є важливою передумовою розвитку музично-театралізованої діяльності дитини.

Під час організації театралізованого дійства вихователь має створити атмосферу позитивних емоцій, що слугуватиме розвитку творчого процесу, особистими діями стимулювати дітей до самореалізації у музично-театралізованій діяльності, координувати ставлення до неї у батьків, так як значущою умовою підтримки розвитку дитячої креативності є сприймання творчості дитини як естетичного надбання.

Під час організації музично-театралізованої діяльності у дітей старшого дошкільного віку важливо застосовувати ігрові форми роботи, так як ефективність розвитку творчого потенціалу особистості це результативний спосіб їх виховання. Театралізована діяльність дає змогу дитині вирішувати проблемні обставини опосередковано від персонажу. Такі ситуації допомагають переборювати страх, вагання, побоювання, невпевненість у собі. Отже, розвиток музично-театралізованої діяльності допомагає зі всіх сторін охопити інтереси дитину.

Правильна організація музично-театралізованої діяльності дітей старшого дошкільного віку дасть можливість вихователю планувати краще напрями, форми і методи роботи. Така організація допомагатиме реалізувати нові форми спілкування з дітьми, втілювати індивідуальний підхід до кожної дитини, взаємодію з батьками. Як підсумок – цілісність педагогічного процесу та форм його втілення в життя, які є єдиною системою для дітей та дорослих в організації їх спільного життя.

Процес організації музично-театралізованої діяльності дітей старшого дошкільного віку є складовою системи творчого виховання, що представляє своєрідність творчого потенціалу та окреслює потенційні шляхи його розвитку засобами естетичного розвитку, а саме:

- організація емоційного, чуттєвого контакту дітей старшого дошкільного віку з музичним та театральним мистецтвом, яка виступає пропедевтикою її творчого опанування;

- образне тлумачення розпізнання світу в системі її музично-театралізованого освоєння.

Отже, усі види музично-театралізованої діяльності доречно поєднувати між собою темами та образами:

- образотворча: малюнки, ліпка, колективні аплікації;
- мовленнєва: міні-твори, казки, вірші, загадки;
- музична: відображення театральних образів в танцях, іграх, пантомімі, придумуванні мелодій, пісень;
- драматична: організація та проведення театрального свята, дійства, театру природи, лялькового театру, вікторин, конкурсів, концертів.

Список використаних джерел:

1. Brovchak Liudmyla, Starovoit Lesia, Likhitska Larysa, Todosienko Nataliia. Pedagogical potential of the arts complex in the process of the formation of aesthetic perception of junior pupils //SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference, May, 2020 <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/4876/4535>
<http://www.publishingindia.com/ijhts/24/the-impact-of-symbolism-of-artistic-works-on-tourism-development/870/6020/>

2. Lazarenko N. Brovchak L., Starovoit L. The development of musical intelligence in junior schoolchildren during the lessons of the artistic cycle. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume IV, May 24-25, 2019. P.422-439

3. Гаврилюк С. Виховання естетичних почуттів дошкільників засобами театрального мистецтва. Пріоритети сучасної освіти і виховання в контексті завдань педагогічної науки. Івано-Франківськ, 2003. С.19-21.

4. Карук І.В., Колеснік К.А. Реалізація освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтв» у процесі експериментування та групової діяльності дошкільників. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / [редкол.: А.В. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя: КПУ, 2021. Вип. 74. Т. 1. С. 19-23.

5. Мнищенко К.В. Особливості формування основ художньо-естетичної культури у здобувачкаів дошкільної освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2022. №64. С. 126-136

6. Поніманська Т. І.. Дошкільна педагогіка: Навч. посібник. Київ: Академвидав, 2006. 456 с.

7. Скрипченко О. В. Вікова та педагогічна психологія. Київ: Просвіта, 2004. 413 с.

8. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки / упор. З. Н. Борисова. Київ: Вища школа, 2004. 512 с.

9. Шутіна Ж. Б. Виховання духовності дитини в дошкільному закладі театрально-креативного напрямку. Нива знань. Донецьк, 2008. N4. С. 26-27.

ФОРМУВАННЯ У ШКОЛЯРІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ

*Зіньковська Софія, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: Г.Г. Кім, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

FORMATION OF NATIONAL AND PATRIOTIC FEELINGS IN SCHOOL STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

*Zinkovska Sofiia, master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedgogical University (Ukraine)*

Анотація. У статті розглядаються теоретичні аспекти формування в школярів з особливими освітніми потребами національно-патріотичних почуттів. Важливим для нашого дослідження є аналіз поняття «патріотичне виховання молодших школярів» та пов'язаного з ним поняття «патріотизм».

Ключові слова: виховання, патріотизм, патріотичні почуття, молодші школярі, особливі освітні потреби.

Abstract. The article deals with theoretical aspects of the formation of national and patriotic feelings among schoolchildren with special educational needs. Important for our research is the analysis of the concept of «patriotic education of younger schoolchildren» and related concepts of «patriotic education» and «patriotism».

Keywords: education, patriotism, patriotic feelings, junior high school students, special educational needs.

Відомо, що сьогодні головною метою системи освіти в Україні є всебічний гармонійний розвиток кожної особистості, її уміння навчатися протягом життя

та самореалізуватися. Особливо важливою частиною школярів, які потребують більшої уваги з боку держави, є діти з особливими освітніми потребами. Для них створюють спеціальні умови навчання, інтегрують у колектив, видозмінюють форми роботи. Актуальним вектором у вихованні дітей є патріотизм, оскільки сучасне свідоме суспільство вбачає у цьому фундаментальну складову світлого майбутнього держави. Саме таку країну творить підрастаюче покоління українців.

У всі часи проблематика патріотизму залишається актуальною. До неї звертались у своїх працях Г. Ващенко, С. Русова, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін. Також сучасне патріотичне виховання розглядається у роботах таких вчених, як І. Бех, О. Вишневський, П. Кононеко, Н. Косарева, Ю. Руденко, Б. Ступарик та ін.

У вітчизняній педагогічній літературі представлені різні трактування поняття «патріотичне виховання». Ми розглядатимемо патріотичне виховання як спеціально організований систематичний педагогічний процес взаємодії вихователів і вихованців, що передбачає освоєння досягнень світової та національної культури, розширення особистого досвіду вихованців і спрямований на розвиток патріотизму як інтегративної особистісної якості.

Ми знаємо, що патріотизмом можна назвати суспільне явище, яке є одним із базових змістових моралі. Його прояв спостерігається у любові та повазі до Батьківщини, відданості рідній землі та усьому, що вона плекає. Також він проявляється у шанобливому ставленні до історичної спадщини, навколишнього середовища, до держави та її законів.

Виховання патріотичних почуттів учнів здійснюється через комплексну систему цілеспрямованих заходів сім'ї, школи, позашкільних освітніх закладів та інших соціальних інститутів. Вони допомагають підрастаючому поколінню у становленні національно-патріотичної свідомості, розвитку патріотичних почуттів. Варто зазначити, що повноцінно цей процес відбувається вже у старших класах, зокрема, коли діти можуть усвідомлено розводити поняття Вітчизна та мала Батьківщина. Це пов'язано з особливостями учнів відповідного вікового періоду, сформованістю у них умінь пізнавати, досліджувати, аналізувати та оцінювати інформацію.

Сьогодні проблема патріотичного виховання стоїть на одному з чільних місць. Причиною цього є трагічні події в Україні, пов'язані з широкомасштабною агресією Росії та тим, що учні знаходяться у постійній тривозі. На жаль, дана ситуація може спровокувати знецінення норм моралі, а, отже, може мати негативний вплив на формування патріотичних почуттів у майбутньому.

Для того, щоб у дітей зароджувались почуття любові та поваги до своєї країни, рідного народу, потрібно розширювати їх світогляд: давати корисні знання про історію, героїчні історичні постаті минулого та сучасності, створювати у свідомості дітей дійсні відображення певних соціальних явищ, формувати позитивне, шанобливе ставлення до Батьківщини.

Галина Смольникова стверджує, що не варто вдаватись до абстрактних міркувань. Тільки спостереження, художні образи з дитячих книжок, картини,

пісні, народні ігри, живе образне слово забезпечать бажаний результат у справі формування в учнів національно-патріотичних почуттів [4, с. 24].

Важливо розуміти, що діти з ООП вимагають більшої уваги, оскільки вчитель має організувати всі умови для комфортного навчання і виховання таких дітей, враховуючи їх фізіологічні особливості та особистісні потреби. До певних особливостей розвитку можуть належати порушення зору, слуху, психічної складової, інтелекту, мовлення. Також відхиленнями вважаються порушення опорно-рухового апарату, емоційно-вольові порушення, аутизм, перенесені важкі захворювання типу церебрального паралічу, поліомієліту. Усе це може викликати значні, або не дуже, труднощі в буденному житті, тому учням необхідно отримувати підтримку. Тобто, можемо сказати, що людина, яка потребує додаткової допомоги під час освітнього процесу, і пов'язує це зі змінами у здоров'ї, може вважатись особою з особливими освітніми потребами.

Виховання патріотичних почуттів в учнів з особливими освітніми потребами спрямоване на формування у них позитивного соціального досвіду, засвоєння принципів духовності та моралі, особливих рис та культури поведінки. Такий процес відбувається протягом різних етапів навчання і виховання і сприяє всебічному та гармонійному розвитку особистості.

Важливо залучати діток з особливими освітніми потребами до виховних заходів, майстер-класів, зустрічей з цікавими людьми, підштовхувати їх до саморозвитку і самовдосконалення. Наприклад, у школах часто проводять заходи, приурочені до державних чи календарних свят, відзначають шкільні визначні дати, організовують тематичні тижні. Неодмінно гарною ідеєю буде відвідування театральних вистав, концертів патріотичного спрямування, під час яких учні мають змогу розвивати свої естетичні смаки та знайомитися з культурою нашого народу, досліджувати мистецтво багатьох жанрів у різні історичні епохи.

Вагомою складовою даного процесу є безпосередній контакт з особливими учнями, їх обережне введення в колектив та залучення до різноманітних видів роботи, групової чи індивідуальної. Але під час патріотичного виховання учнів можуть виникати труднощі, адже цей процес потрібно починати із закладів дошкільної освіти, він має бути послідовним та неперервним. Сьогодні обставини (дистанційне навчання, постійні стресові ситуації, пов'язані з воєнними діями) не завжди дозволяють проводити виховний процес повноцінно.

Однак основним завданням саме початкової школи є сформувати у дітей відчуття приналежності до «малих груп», тобто до класу, школи, міста. Це потрібно для того, щоб надалі вони усвідомлювали себе як частинку країни, нації.

Кожен учитель має спрямовувати себе та учнів до певного виду діяльності. Патріотизм є глибоким людським почуттям, однак, як наголошує відомий дослідник проблем виховання Іван Дмитрович Бех, він набуває вищого сенсу тоді, коли перестає бути замкненим у внутрішньому світі особистості, а стає діяльним, тобто засвідчує власне поривання до зовнішнього втілення, вчинку, патріотичної поведінки. Саме вчинкове втілення почуття патріотизму є справжнім показником його розвитку в окремій особистості [1, с. 5].

Тож, можемо зазначити, що виховання патріотичних почуттів у молодших школярів, у тому числі й з особливими освітніми потребами, матиме гарний результат, якщо застосовувати доцільні методи, підбирати цікаву тематику, урізноманітнювати форми роботи. Усе це має базуватись на одвічних традиціях народу, любові до Батьківщини, возвеличенні здобутків нації та висвітленні мужності та стійкості держави як у минулому, так і в сьогоденні.

Отже, можна сказати, що під час національно-патріотичного виховання дітям з особливими освітніми потребами вдається відчувати себе частиною історичного минулого, героїчного сьогодення і щасливого майбутнього нації, усвідомлювати цінність традицій та здобутків нашої держави. Обов'язком учителя є дбати про дотримання важливих умов розвитку патріотичних почуттів: гармонійності, поступовості, неперервності, традиційності, єдності школи та родини. У процесі виховання діти усвідомлюють власну приналежність до родини, класу, народу, але найважливіше – стають громадянами України.

Список використаних джерел:

1. Бех І.Д. Патріотизм: сучасні ознаки та орієнтири виховання. *Рідна школа*. 2015. №1-2. С.3-6.
2. Бех І.Д. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Київ: Світ виховання, 2007. 39 с.
3. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді: URL: <http://www.mon.gov.ua>
4. Смольникова Г.В. Виховуємо патріотичні почуття змалку. *Дошкільнє виховання*. 2018. №8. С.24-27.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ КОРЕКЦІЇ КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ШЕСТИРІЧНОГО ВІКУ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

Ільків Уляна, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н. С. Кравець, кандидатка педагогічних наук, доцентка, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (Україна)

SOME ISSUES OF CORRECTION OF COMMUNICATIVE AND SPEECH ACTIVITY OF SIX-YEAR-OLD CHILDREN WITH MENTAL RETARDATION

Ilkiv Ulyana, master's student

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine)

Анотація. Стаття присвячена особливостям корекції комунікативно-мовленнєвої діяльності дітей шестирічного віку із затримкою психічного розвитку. Окреслено основні методи розвитку та корекції комунікативних навичок дітей шестирічного віку. Розглянуто приклади ігор, які сприяють засвоєнню дитиною розгалуженої системи граматичних уточнень; розвиток морфологічної системи словотвору та формування різних типів синтаксичних конструкцій.

Ключові слова: корекція, комунікативно-мовленнєва діяльність, затримка психічного розвитку, діти шестирічного віку.

Abstract. The article is devoted to the peculiarities of correction of communicative and speech activity of six-year-old children with mental retardation. The main methods of development and correction of communication skills of six-year-old children are

outlined. Examples of games that contribute to the child's mastering of an extensive system of grammatical refinements; development of the morphological system of word formation and formation of various types of syntactic structures are considered.

Keywords: *correction, communicative and speech activity, mental retardation, children of six years old.*

Навички комунікативної діяльності займають важливе місце серед особистісних проявів дітей та опираються на такі психічні процеси, як мовлення, сприймання, мислення тощо, що, в свою чергу, дозволяє розкритися чутливій та розумовій сферам особистості.

Значний внесок у проблему вивчення формування та корекції комунікативних навичок дітей з інтелектуальними порушеннями зробили Н.Тарасенко, М.Шеремет, І.Єременко, В.Синьов, О.Запорожець, М.Козленко, В.Бондар.

Провідною формою комунікативної діяльності дітей старшого дошкільного віку виступає позаситуативне особистісне спілкування, спрямоване на пізнання соціального світу. Відповідно – провідним фактором його успішності є сформованість мовленнєвої діяльності. Саме з цим аспектом дослідники пов'язують більшість труднощів, які виникають у дітей ЗПР в процесі опанування комунікативною діяльністю.

Виришальна роль мовлення в досягненнях психічного розвитку дитини визначає не лише теоретичний інтерес до проблеми взаємозалежних факторів мовного і особистісного становлення.

Обстеження мовленнєвого розвитку старших дошкільників із затримкою психічного розвитку (далі – ЗПР) виявляє обмежений словниковий запас, неправильне використання граматичних категорій (рід, число, відмінок, побудова речення), слабкі фонетичні характеристики мови (інтонація, дикція, тон мови, її виразність).

Особливо помітні відхилення від вікових можливостей дітей із ЗПР в таких показниках, як образність дитячого мовлення, розгорнутість, логічність, зв'язність висловлювання. Педагоги-практики відзначають, що діти часто не вміють домовитися між собою, пояснити свою точку зору, не розуміють мотивів поведінки партнера і не вміють погоджувати рольову взаємодію. Велику роль у цьому відіграє утруднення у здійсненні соціальної перцепції, під якою розуміють комунікативні навички і вміння, що сприяють сприйманню і співвідношенню вербальних і невербальних компонентів спілкування.

Шестирічки із ЗПР не вміють самостійно переказати прослуханий текст, скласти розповідь за сюжетною картинкою, зробити опис предмета. При складанні усних оповідань спостерігаються швидкі сходження з однієї теми на іншу, більш знайому дітям; привнесення у розповідь побічних асоціацій та інертних стереотипів; частий повтор одних і тих же слів, фраз; постійне повернення до вже висловленої думки. Все це є результатом труднощів у плануванні і розгортанні мовленнєвого повідомлення [3].

Отже, виникає потреба своєчасного й ефективного коригування як процесу мовлення, так і комунікативно-мовленнєвої діяльності шестирічок із ЗПР.

Для дітей дошкільного віку із ЗПР мовленнєва підготовка повинна бути індивідуалізованою і спрямованою на поліпшення їх мовлення та комунікативних навичок.

Організуюючи мовленнєву підготовки дітей шестирічного віку із затримкою психічного розвитку, слід враховувати такі особливості:

1. Обмежений словниковий запас та недостатня вміння використовувати лексику в розмові.
2. Нехарактерні вимовні помилки та недостатній контроль над мовним апаратом, які ускладнюють сприйняття мовлення оточуючих.
3. Знижена мотивація до спілкування та недостатня вміння утримувати увагу на мовному матеріалі.
4. Незріла граматична структура мовлення та недостатні вміння утримувати розмову за певною темою.
5. Потреба в більшій кількості часу та індивідуальному підході під час мовленнєвої підготовки.

Діти шестирічного віку з інтелектуальними порушеннями можуть мати різні рівні розвитку комунікативних навичок, тому методи їх розвитку та корекції повинні бути індивідуалізовані. Основні методи розвитку та корекції комунікативних навичок дітей шестирічного віку з інтелектуальними порушеннями можуть включати наступне:

1. Розвиток навичок висловлювання думок: діти можуть вчитися складати речення та висловлювати свої думки за допомогою спеціальних ігор та вправ.
2. Відпрацювання навичок спілкування: діти можуть вчитися відповідати на запитання, задавати запитання та встановлювати контакт з оточуючими.
3. Використання візуальних засобів спілкування: діти можуть вчитися використовувати малюнки, фотографії та інші візуальні засоби для покращення спілкування з іншими людьми.
4. Розвиток навичок слухання: діти можуть вчитися слухати та розуміти мову інших людей, використовуючи різні вправи та ігри.
5. Розвиток навичок соціальної взаємодії: діти можуть вчитися спілкуватися з іншими дітьми та дорослими, відповідати на запитання та взаємодіяти в групі.
6. Використання різних методів навчання: діти можуть вчитися комунікативних навичок за допомогою ігор, інтерактивних програм, аудіо- та відеоматеріалів та ін.

Зупинимось детальніше на ігровій терапії. Згідно з проведеним аналізом наукових джерел (Г. Лендретт В. Екслейн, К. Мустакас, В. Оклендер та ін) у корекційній роботі комунікативної діяльності дітей шестирічного віку з інтелектуальними порушеннями використовується ігротерапія у вигляді терапії відносин, де гра виступає своєрідною сферою, в якій відбувається налагодження відносин дитини з оточуючими людьми Групова ігротерапія застосовується для навчання дітей з інтелектуальними порушеннями відносин один з одним, з дорослими, а також як корекція при порушеннях спілкування. Ігрова терапія виконує три функції: діагностичну, терапевтичну та навчальну [2].

Розглянемо приклади ігор, запропоновані І. Гайдаржи [1], які сприяють засвоєнню дитиною розгалуженої системи граматичних уточнень, що виражають числові, родові, часові, відмінкові відношення; розвиток морфологічної системи словотвору та формування різних типів синтаксичних конструкцій.

Засвоєнню дитиною системи граматичних уточнень, що виражає числові відношення, сприяє дидактична гра «Один – багато». Логопед називає іменник в однині та кидає дитині м'яч. Дитина називає іменник в множині та повертає м'яч. Наприклад: квітка – квіти, кіт – коти, гриб – гриби, корабель – кораблі та ін.

Засвоєнню морфологічної системи словотвору та формування різних типів синтаксичних конструкцій сприяє дидактична гра «Назви лагідно». На картинці зображено тварини, які спочатку логопед показує дитині, а потім демонструє дитинча, яке слід назвати лагідно: кіт – котик, собака – собачка, курка - курча).

Дидактична гра «Плутанина». Логопед розставляє 4 стільчики. До стільчиків підходять четверо дітей зі своїми речами (шапочка, носовички, кашне, сумочки, гудзик, рукавиці тощо). Кожна дитина кладе свою річ на свій стільчик і виходить з кімнати. У цей час логопед швидко перекладає речі з одного місця на інше. Входять діти. Логопед пропонує їм взяти свої речі і надіти за призначенням. Діти мають помітити чужі речі.

Таким чином, ігрова діяльність активізує, урізноманітнює і стимулює діяльність дошкільнят, тим самим підвищує результативність корекційного впливу в процесі комунікативної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Гайдаржи І. Д. Корекція лексико-граматичних порушень у дітей із ЗНМ засобами ігрової діяльності. *Актуальні проблеми корекційної педагогіки, психології та реабілітації: матеріали III Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (з міжнародною участю) (22 травня 2019 року, м. Суми). Суми: ФОП Цьома С. П., 2019. С. 30 – 33.*

2. Колупаєва Н.Л. Психологічна корекція комунікативної діяльності молодших школярів з інтелектуальними порушеннями. *«Актуальні питання спеціальної, інклюзивної і здоров'язбережувальної освіти», (20 жовтня 2022 р.) / за загальною редакцією проф. Бойчука Ю. Д. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2022. С. 77 – 82.*

3. Савчук Л. Корекційне навчання дітей із ЗПР в умовах загальноосвітньої школи. URL: <https://ap.uu.edu.ua/article/422>.

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

*Шукатка Оксана, докторка педагогічних наук, професорка
Кравець Соломія-Катерина, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»
Львівський національний університет імені Івана Франка (Україна)*

INCLUSIVE LEARNING IN PHYSICAL EDUCATION LESSONS

*Shukatka Oksana, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Cravetc Solomiya-Kateryna, master's student
Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine)*

Анотація. У даному дослідженні здійснено аналіз інклюзивних процесів у вихованні та навчанні дітей з обмеженими можливостями здоров'я. Припущено, що діти з особливостями розвитку сьогодні можуть отримати

більш якісну освіту в звичайній загальноосвітній школі, успішно адаптуватися до життя, реалізувати потребу в емоційному і фізичному розвитку. Підсумовано, що фахівцю з фізичної культури і спорту в реалізації інклюзивної підходу в освіті відведена одна з провідних ролей.

Ключові слова: інклюзивна освіта, фізична культура і спорт, соціальна адаптація.

Abstract. *In this research, an analysis of inclusive processes in the upbringing and education of children with health disabilities was carried out. It is assumed that children with developmental disabilities today can receive a higher quality education in a regular comprehensive school, successfully adapt to life, realize the need for emotional and physical development. It is concluded that the specialist in physical culture and sports has one of the leading roles in the implementation of an inclusive approach in education.*

Keywords: *inclusive education, physical culture and sports, social adaptation.*

Тема інклюзії широко обговорювана, проте, не проста. Важливо, щоб суспільство про неї знало якомога більше, оскільки інклюзія є ознакою здорового соціуму.

У сучасних освітніх установах інклюзивні методи є інноваційними. Розвиток інклюзивної освіти – не створення нового, а системна зміна всіх ступенів освіти і суспільства в цілому, адже чисельність дітей з проблемами у розвитку здоров'я збільшується, так як жорстка освітня система не повністю готова до задоволення індивідуальних потреб таких дітей в навчанні. Ці діти стають відокремленими і мимоволі виключаються із загальної системи.

У психолого-педагогічній науці дослідження інклюзивних процесів відбувається в основному у контексті організаційно-методичних проблем виховання і навчання дітей з обмеженими можливостями здоров'я, питань їх соціалізації та реабілітації. Інклюзивна освіта прагне розвинути методологію, спрямовану на дітей і визнає, що всі діти – індивідууми з різними потребами в навчанні. Ця освіта намагається розробити підхід до викладання і навчання, який буде більш гнучким для задоволення різних потреб в навчанні [3]. Правильно організоване інклюзивна освіта допоможе запобігти дискримінації щодо таких дітей, підтримати дітей з особливими потребами в їх праві на гідне життя, вільний розвиток, допоможе їм бути рівноправними членами суспільства [2]. Інклюзивне спільне навчання не тільки допомагає людям з обмеженими можливостями здоров'я адаптуватися до життя, але і дозволяє здоровим людям розвинути толерантність і відповідальність [1].

Передбачається, що дітям з особливостями розвитку сьогодні не обов'язково навчатися в спеціальних установах: в звичайній загальноосвітній школі вони не тільки можуть отримати більш якісну освіту, а й успішно адаптуватися до життя, реалізувати потребу в емоційному і фізичному розвитку. Нажаль, практика показує, що питання про організацію процесу розвитку і навчання «особливих» дітей в масовій школі до сих пір залишається відкритим. Пов'язано це не тільки зі специфікою методик, а й з невідповідністю кадрів,

які формують інклюзивне освітнє середовище, надають корекційну і психологічну підтримку учням з особливими освітніми потребами.

Фахівцю з фізичної культури і спорту в реалізації інклюзивної підходу в освіті відведена одна з провідних ролей, оскільки заняття фізичною культурою, на наш погляд, відіграють пріоритетну роль у соціальній адаптації інвалідів, стимулюючи їх до встановлення контактів з навколишнім світом [4].

Підсумовуючи, перш за все, слід зазначити, що найчастіше мішенню вважають людину з особливими потребами, яка повинна адаптуватися в суспільстві. Тепер нам потрібно розвинути зворотний бік цієї проблеми. Тобто адаптувати суспільство до того, що дедалі більше членів мають функціональні обмеження.

Список використаних джерел:

1. Пасічник В., Шестакевич Т. Застосування формальних граматик у моделюванні інформаційно-технологічного супроводу інклюзивного навчання. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Інформатизація вищого навчального закладу, 2015. С. 58-64.
2. Приступа С.Н., Петришин Ю.В., Боднар І.Р. Інклюзивне фізичне виховання школярів 1-3 груп здоров'я. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту, 2013. С.62-67.
3. Даніелс Елен Р. і Стаффорд Кей. Залучення дітей з особливими потребами до системи загальноосвітніх класів. Львів: Тов. «Надія», 2002. С. 23.
4. Тім Лорман, Джоан Деппелер, Девід Харві. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практ. посіб.; пер. з англ. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. 296 с.

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

*Сергій Мальов, здобувач ступеня вищої освіти «доктор філософії»
Науковий керівник: Н. Л. Тодосієнко, канд. пед. наук, старша викладачка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

FORMATION OF AESTHETIC COMPETENCE OF CHILDREN OF YOUNGER SCHOOL AGE IN AN INCLUSIVE EDUCATIONAL SPACE

*Serhii Malov, recipient of the higher education degree «Doctor of Philosophy»
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. У даній статті висвітлюється актуальна педагогічна проблема формування естетичної компетентності молодших школярів в умовах інклюзивного освітнього простору та освітньої стратегії НУШ. Також проаналізовано деякі основні напрями естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку, розглянуто теоретичні основи естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку, специфічні особливості естетичного переживання у дітей з особливими потребами, становлення естетичної компетентності молодших школярів в умовах інклюзивного простору та організація навчання мистецтву, дозвілля, різних форм і методів розвитку емоційної сфери дитини з особливими потребами.

Ключові слова: естетичне виховання, естетична компетентність, інклюзивний освітній простір, молодший шкільний вік.

Abstract. *The article highlights the problem of forming the aesthetic competence of junior high school students in the conditions of an inclusive educational space and the educational strategy of NUS. The main directions of aesthetic education of children of primary school age are analyzed, the theoretical foundations of aesthetic education of children of primary school age are considered, specific features of aesthetic experience in children with special needs, features of the dynamics of the formation of aesthetic competence of primary school children in the conditions of an inclusive space for the organization of education, leisure, forms and methods of development emotional sphere of a child with special needs.*

Keywords: *aesthetic education, aesthetic competence, inclusive educational space, primary school age.*

У сучасних умовах розвиток української держави тісно пов'язаний з постійним активним інтегруванням національної освітньої системи до європейського та світового простору, що надає суттєві зміни в організації та демократичній розбудові суспільного життя країни, також актуалізує різні складні психологічні та педагогічні проблеми реформування всієї національної системи загальної середньої освіти. Взаємовідносини в суспільстві в цілому, в різних соціальних групах вимагають демократизації, гуманізації та вдосконалення умов соціалізації всіх дітей, учасників навчання з особливими освітніми потребами; потребують певних суттєвих змін в організації загальної середньої освіти. Метою є забезпечення доступного навчання всіх дітей з особливими потребами, що стане можливим тільки за умов систематичного впровадження інклюзивних процесів. Становлення і розвиток сучасної української освіти в умовах сьогодення має формувати гармонійно розвинену особистість, її всебічні творчі здібності та обдарування [6].

Таким чином, основні поняття: «інклюзивне освітнє середовище» та «інклюзивний освітній простір» є органічною частиною цілісного освітнього середовища, але, маючи дещо спільне, схожість, ці два поняття, з точки зору науковців, не тотожні. Тож розкриємо сутність освітнього середовища та його функції. Цей науковий феномен розглядали багато відомих вчених. Серед них такі, як І. Бех, Є. Мещерякова, О. Пехота, І. Подольська, В. Рибалка, В. Семиченко, Н. Сенченко, В. Ясвін. Сучасними вченими поняття «освітній простір» введено в категоріальний апарат педагогіки і в наукових дослідженнях обґрунтовуються його різні напрями й аспекти. Зокрема, даному питанню присвячені наукові дослідження О. Андрущенко, А. Артюхіна, М. Віленського, Г. Горської, В. Паніва, І. Шендрика, Є. Ямбурга, а також наступні зарубіжні дослідження таких вчених як – Д. Арнс, Т. Браун, Дж. Гібсон, О. Гора, У. Мейс, Т. Менг, О. Мондонен. Проблемам інклюзивної освіти приділяли увагу сучасні дослідники – О. Демченко, К. Колеснік, Н. Комарівська, І. Карук, Н. Олійник, Н. Пахальчук, Л. Любчак. Проблеми розвитку мистецької освіти в Україні, реформування форм і методів навчання мистецтва знайшли своє відображення у

відомих наукових роботах Л. Коваль, Л. Масол, О. Михайличенка, В. Орлової, Е. Печерської, О. Рудницької, Г. Шевченко.

Одним із основних актуальних завдань початкової освіти, як визначено у «Концепції початкової освіти», є формування естетичної компетентності дитини молодшого шкільного віку. Для розвитку культури, естетичної вихованості, освіченості у галузі мистецтва потрібна сформованість емоційно-чуттєвої сфери особистості дитини, розуміння усіх без винятку галузей мистецтва, певна здатність до особливої творчої самореалізації [3]. Отже, більшість науковців вважає, що «в школі естетичне виховання має переважно комплексний характер і передбачає взаємозв'язок всіх утворюючих його компонентів, що формують виховання. Основними його компонентами є естетичне сприймання, естетичне оцінювання та естетична творчість. Ця їхня комплексність є послідовною і забезпечена в школі у класній і позакласній роботі, відрізняється тим, що є систематичною, наслідуваною» [8, с. 84]. Таким чином, естетичне виховання дітей молодшого шкільного віку відкриває значний педагогічний потенціал для подальшого формування сприймання краси довкілля та навколишнього світу, естетичної оцінки творів і подій, подальшої естетичної творчості; розуміння естетичного образу, а в подальшому майбутньому розвитку естетичної свідомості дитини: її емоцій і почуттів, її потреб, естетичного смаку, суджень, ставлення до довкілля й природи, до творів мистецтва.

Естетичне виховання дітей з особливими потребами взагалі розглядається як складова частина виховання. Проте, деякі особливості естетичного виховання молодших школярів з особливими потребами в культурно-освітньому просторі залишаються недостатньо висвітленими. Тому, аналіз останніх наукових праць педагогів та психологів надає нам можливість констатувати, що подана проблема залишилася актуальною протягом останніх десятиліть. Тому «залучення дітей молодшого шкільного віку з особливими потребами до естетичних поглядів на життя, з'єднання навчання і виховання дітей в єдине русло, в першу чергу музичного і образотворчого мистецтва, яке не може зводитися тільки до навчання школярів елементарним навичкам співу та малювання; воно покликане залучити лише до великого світового мистецтва, надавати знання, формувати особистість дитини і виховувати у школярів естетичні смаки» [9, с. 420].

У педагогічній науковій літературі багато видань останніх років свідчать про зростання значного інтересу авторів до дефініції «інклюзивний простір» та поняття педагогічний «простір». Розвиток сучасного суспільства в умовах інклюзії та інтеграції наук відображає в своїх дослідженнях низка науковців – А. Алексюк, С. Болдирьова, О. Бондаренко, Є. Бондаревська, В. Панів, Н. Селіванова, В. Слободчиков. Так, І. Шендрік використовує і пояснює у своїх дослідженнях схожі поняття: «єдиний освітній простір», «виховний простір», «культурно-освітній простір», «простір дитинства». Отже, розглянемо деякі з них.

Учителю початкових класів слід враховувати деякі особливі психологічні механізми якісного засвоєння мистецьких знань та способів творчої діяльності дітей з особливими потребами в культурно-освітньому просторі. Існують принципи роботи з такими школярами у «виховному просторі»: це принципи

свідомості, активності, емоційності, ґрунтовності й міцності засвоєних знань. У своїй більшості ці принципи мають загальне значення. А тому і в теорії, і в практиці педагогіки продовжуються постійні пошуки їхнього удосконалення, доповнення та уточнення положеннями, що вчасно зможуть спрямувати творчу діяльність вчителя у конкретних навчально-виховних ситуаціях.

Однак, можна зазначити, в сучасній науковій літературі часто ототожнюють терміни «освітнє середовище» та «освітній простір». Тому пропонуємо розглянути детально ці поняття й розкрити основні засади процесу формування освітнього середовища. Ґрунтовний аналіз означеної проблеми подається вченими у багатьох наукових дослідженнях. Науковці розглядають різні види середовищ в освіті, серед яких особливо виділяють дві найбільші важливі категорії – простір і середовище. У розуміння поняття «простір» не включають саме діяльність людини, що може існувати незалежно від суб'єкта. Отже, «освітній інклюзивний простір – це освітньо-корекційне середовище закладу освіти, у якому послідовно відбувається освітньо-виховна інтерактивна взаємодія усіх учасників освітнього розвивального і корекційного процесу в умовах інклюзивного навчання» [3, с. 54].

У своїх багаточисельних дослідженнях з педагогіки мистецтва О. Рудницька доводить важливим використання наступних специфічних принципів навчання мистецтву: довершення естетичної навчальної дії у педагогічному впливі – виховною; важливості урізноманітнення видів і форм мистецької творчої діяльності учнів в організації педагогічної взаємодії вчителя і учня; розвитку особистісних естетичних якостей в залежності від створених педагогічних ситуацій у процесі викладання мистецтва; виникнення інтересу, емоційної насиченості та створення творчого підходу у навчально-виховному процесі; спонукання до творчого самовираження дитини. Наведені принципи чітко віддзеркалюють та зображають комплекс вимог до діяльності педагога в початковій школі, в роботі з дітьми з особливими потребами, висвітлюють важливість взаємовпливу окремих педагогічних аспектів, що зазвичай доповнюють один одного у послідовній реалізації цілісного освітнього процесу навчання мистецтва та естетичного розвитку особистості дитини молодшого шкільного віку. Так, естетичний простір по відношенню до естетичного середовища належить до вищого порядку, у складі якого може знаходитися відразу декілька середовищ. Загальне уявлення про простір тісно пов'язане із взаємним розташуванням одночасно співіснуючих об'єктів. Отже, під категорією «простір» учені розуміють «протяжність, змістилище, у якому розташовані предмети і відбуваються події» [8, с. 87].

Таким чином можна зазначити, що проведений аналіз теоретичних джерел та дефінітивний аналіз основних понять дозволяє зробити наступні висновки. Терміни освітній простір, і освітнє середовище, і навчально-виховне середовище – різні учені розглядають як реально існуючий феномен, що включає низку елементів, які чітко характеризують певну сферу якоїсь людської діяльності. Педагогічний тезаурус активно використовує поняття «єдиний освітній простір» рівно з поняттями «територіальна освітня система» та «освітній соціокультурний комплекс».

Підкреслимо, що дані поняття «єдиний освітній простір» використовують в педагогічній літературі, коли мова стосується не тільки підвищення рівня освіти, а й формування у дітей молодшого шкільного віку знань і здатності до рефлексії, що вимагає побудови в закладах освіти особливого освітнього середовища в межах освітнього інклюзивного простору, яким постане інклюзивне освітнє середовище. Багато науковців, що досліджують дане наукове питання, вибудовують ієрархію педагогічних конструкцій. Це показує, що терміни «інклюзія, інклюзивна освіта, інклюзивне навчання, інклюзивний освітній простір» – це тісно взаємопов'язані поняття. Вони, як правило, базуються на загальних педагогічних принципах включення дітей із особливостями психофізичного розвитку в освітній простір закладів освіти, з метою забезпечення їхнього рівного доступу до якісної загальної освіти, в тому числі й естетичної, мистецької і художньої.

Список використаних джерел:

1. Берегова, М. І. Дидактико-практична підготовка майбутніх корекційних педагогів до роботи в умовах освітнього інклюзивного простору (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03), Київ, 2019. 168 с.
2. Демченко Е. П., Кепуле И. Формирование креативной компетентности будущих педагогов в контексте подготовки к работе с одаренными детьми. *Научный журнал «Молодой ученый»* (Young Scientist) 2018. №5.2(57.2). С. 47–51. URL: <http://molodyvcheny.in.ua>.
3. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах. URL: http://www.yur.info.org.ua/index.php?lang_id=1&menu_id=1182&articleid=165701#
4. Масол Л. М. Нова українська школа: Методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу : *навч.-метод. посіб.* Київ : Генеза, 2019. 208 с.
5. Ничкало С. А. Естетичне виховання школярів у контексті викликів сучасності. <https://lib.iitta.gov.ua>
6. Олійник Н. А. Самоосвітня компетентність – невід'ємна складова професійної компетентності майбутніх студентів-аграріїв. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»*. Мукачево, 2020. Т.6. №2. С. 41-50. URL: [https://doi.org/10.31339/2413-3329-2020-6\(2\)-41-49](https://doi.org/10.31339/2413-3329-2020-6(2)-41-49)
7. Нова українська школа: порадник для вчителя (форми інтегрованого навчання) / за заг. ред. Н. М. Бібик. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
8. Starovoit L. Psychological and pedagogical aspects of preschoolers creative development in the process of creative labor training. *Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej «Pedagogika.Współczesne tendencje w nauce i edukacji»*. Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2016. P. 84-87 .
9. Тодосієнко Н. Л. Використання мистецьких ігор як засобу активізації естетичного сприймання молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія*. Вінниця, 2010. № 30. С. 420–424.
10. Цимбалару, А. Д. Освітній простір: сутність структура і механізми створення. *Український педагогічний журнал*. Вип.1, 2016. С. 41-49.

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ-АУТИСТІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО КЛАСУ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ НАСКРІЗНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Марчук Валерія, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Л. В. Любчак, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

ORGANIZATION OF THE EDUCATION OF AUTISTIC CHILDREN IN THE CONDITIONS OF THE INCLUSIVE CLASSROOM IN THE

CONTEXT OF THE DEVELOPMENT OF INTERMEDIATE SKILLS OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS

Marchuk Valeriia, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Розкрито особливості організації навчання дітей з розладами аутистичного спектру в умовах інклюзивного класу. Окреслено цінності навчання в умовах інклюзії для дітей з РАС і для дітей без особливих освітніх потреб, виокремлено етапи корекційно-розвиткової роботи з дітьми з аутистичним спектром та окреслено основні методичні прийоми, що сприяють формуванню наскрізних умінь.

Ключові слова: наскрізні уміння, інклюзивне навчання, інклюзивний клас, розлади аутистичного спектра (РАС).

Abstract. The peculiarities of the organization of education of children with autistic spectrum disorders in the conditions of an inclusive class are revealed. The values of learning in conditions of inclusion for children with ASD and for children without special educational needs are outlined, the stages of corrective and developmental work with children on the autistic spectrum are highlighted, and the main methodological techniques that contribute to the formation of cross-cutting skills are outlined.

Keywords: transversal skills, inclusive education, inclusive classroom, autism spectrum disorders (ASD).

В освітньому просторі України актуалізувалася проблема організації інклюзивного навчання дітей з розладами аутистичного спектру (РАС). Сучасні дослідники трактують аутизм не як захворювання, а як синдром, що проявляється як поєднання атипових поведінкових характеристик. Як зазначає Л. К. Рибченко, діти з РАС характеризуються специфічним видом розладів мови і комунікації, здатністю і мотивацією до співпраці, сенсорним сприйняттям. На відміну від дітей з іншими видами розладів (наприклад, з розумовою відсталістю), велика частина дітей з РАС можуть успішно навчатися за загальною шкільною програмою. Збережений інтелект, гарна пам'ять, нормальне візуальне сприйняття дозволяють дитині успішно освоювати академічний матеріал [4, с. 263].

Отож, діти з РАС можуть навчатись у закладі загальної середньої освіти. Зауважимо, що інклюзивне навчання визначається, як система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахуванні багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників [1].

Інклюзивне навчання є однією з функцій Нової української школи, яка на практиці реалізується через створення інклюзивних класів. Під інклюзивним класом розуміють такий клас, у якому навчається одна, дві чи три дитини з особливими освітніми потребами.

Дитині з аутизмом надзвичайно потрібне навчання в інклюзивному класі, але таке навчання складне для неї. Тому включення в освітній процес дітей з РАС

потребує нестандартного підходу. Учителю необхідно враховувати особливий темп роботи, труднощі організації уваги і комунікації таких дітей. Важливо забезпечити функціональність освітнього простору класу, робочого місця, стійкий порядок та режим занять.

Створення у класі атмосфери доброзичливості, справедливості й терпимості, визнання унікальності кожного учня в класі значно підвищує ефективність навчання «дітей дощу». Постійна соціальна взаємодія в різноманітних умовах, за різних обставин, в різних ситуаціях зближує учнів, виробляє емпатію, прихильність один до одного, усвідомлення індивідуальності кожного, відчуття захищеності.

Навчання в умовах інклюзії є цінним для дітей з РАС: під час спілкування з однолітками поліпшується когнітивний, моторний, мовний, соціальний та емоційний розвиток дітей; ровесники відіграють роль моделей для таких дітей; формування нових умінь відбувається функціонально; діти мають можливості для налагодження дружніх взаємин зі здоровими однолітками й участі у житті учнівської спільноти.

Навчання в інклюзивному класі є цінним і для дітей без особливих освітніх потреб: діти навчаються природно сприймати і толерантно ставитися до людських відмінностей, налагоджувати й підтримувати дружні взаємини з людьми, які відрізняються від них; у процесі навчального співробітництва вони вчаться бути винахідливими, виявляти співчуття, надавати підтримку та допомогу тим, хто її потребує.

Розвиток соціального інтелекту, здатності розуміти людей і орієнтуватися в соціальних ситуаціях, є першочерговим завданням роботи для дітьми з РАС. Методика формування наскрізних умінь учнів з РАС передбачає застосування особистісно орієнтованих методів навчання та урахування індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей та має корекційну спрямованість.

Корекційно-розвиткова робота з дітьми з аутистичним спектром орієнтовно розділяється на два етапи [2].

I етап. Встановлення емоційного контакту, подолання негативізму у спілкуванні з дорослими, нейтралізація страхів.

Педагог на цьому етапі не розмовляє тихо, не робить різких рухів, намагається не дивитися пильно в очі дитині, не звертається прямо до неї, не наполягає на відповіді чи участі у розмові. Успіхом вважають те, що учень погоджується бути поруч, пасивно слідує за діями дорослого. Якщо учень не може виконати завдання, його увагу переключають на іншу, легшу діяльність, щоб не спричинити негативну реакцію дитини. З метою зняття страхів проводять спеціальні ігри, в яких підкреслюється безпечність ситуації.

II етап. Подолання труднощів цілеспрямованої діяльності дитини.

На цьому етапі відбувається ознайомлення з правилами поведінки в класі (на уроці, під час перерви), на території навчального закладу, в їдальні і т. п.

Щоб навчити дитину з РАС підтримувати контакт з однолітками, педагог використовує невербальні ігри або невербальні ситуації для спілкування. Серед невербальних ігор виокремимо рухливі, ігри з м'ячем, ігри з світлом і тінями,

настільні ігри-розмальовки, лабіринти, кросворди тощо. Невербальні ситуації для формування вміння взаємодіяти в освітньому процесі організовують через проектну діяльність, роботу в групах та парах. Коли навчальні завдання розподіляють таким чином, щоб дитина з аутизмом виконувала ту частину завдання, яка стосується невербального навантаження (підбір чи створення малюнків, презентацій, запис слів), керуючись вказівками однокласника. У результаті отримуємо і комунікацію, і виконане навчальне завдання.

Провідний сенсорний канал у більшості дітей з РАС – візуальний, тому вкрай важливим для них є максимальний візуальний супровід освітнього процесу. Візуалізація правил навчання, розкладу, усних повідомлень вчителя, алгоритму діяльності, етапів уроку, управління поведінкою конкретизує вимоги до дитини та очікування педагога щодо її поведінки. Прикладами візуалізації можуть бути плакати, схеми, таблиці, фотографії, малюнки, символи, писемне мовлення, шаблони, стікери, схеми, закладки, дошки пріоритетів «спочатку – потім», «твоя черга – моя черга» тощо.

Науковці стверджують, що із необхідністю запровадження в багатьох освітніх закладах дистанційної форми навчання, діти з аутистичним спектром часто втрачають навички комунікації та соціальної адаптації. Тому вчителю важливо організувати командну роботу психолога, асистента вчителя, батьків (за потреби – дефектолога, лікаря) з написання індивідуальної програми розвитку дитини для відновлення необхідних навичок та організації навчання особливих учнів.

Оскільки основною ознакою розладів аутистичного спектра є недостатній розвиток у дитини соціальної комунікації, то основна спрямованість роботи з дитиною з РАС в інклюзивному класі спрямовується на формування та розвиток емоційного інтелекту, навичок успішної взаємодії, спілкування з однокласниками як наскрізних умінь, окреслених Концепцією Нової української школи.

Список використаних джерел:

1. Інклюзивне навчання URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya>
2. Конопатська О. Науково-методичний супровід навчання, виховання та соціалізації дітей зі спектром аутистичних порушень. *Житомирщина педагогічна*. № 4 (24), 2021. URL: <https://imsz.zippo.net.ua/wp-content/uploads/2021/12/>
3. Любчак Л.В., Демченко О.П., Комарівська Н.О. Партнерство учителя початкової школи з батьками в організації дистанційного навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 64. С. 116-125.
4. Рибченко Л.К. Інклюзивне навчання дітей з аутизмом в загальноосвітній системі навчання *Актуальні проблеми корекційної освіти: М-во освіти і науки України, НПУ імені Драгоманова, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка* / За ред. В.М. Синьов, О.В. Гаврилов. Вип.5. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2015.С. 261-270.
5. Demchenko Olena, Kazmirchuk Natalia, Zhovnych Olesya, Stakhova Inna, Podorozhnyi Vadym, Baranovska Iryna. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Rproceedings of the International Scientific Conference. Volume I. May 27th-28th. 2022. p. 31-46.

ЗМІСТ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Пластун Катерина, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Н. А. Олійник, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

CONTENTS OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS IN THE CONDITIONS OF INCLUSIVE EDUCATION

*Plastun Katy, master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

***Анотація.** Особливого значення набувають питання, пов'язані зі створенням системи освітніх послуг, яка забезпечить розвиток дітей незалежно від стану їх здоров'я та соціального статусу. Питання про сутність і зміст корекційно-педагогічного супроводу, процес визначення його основних компонентів і основних напрямків діяльності, специфіка діагностики і технології корекційно-педагогічного процесу є предметом вивчення наукових спеціальностей психології та педагогіки, предмет особливої уваги дефектологічної науки.*

***Ключові слова:** особливі освітні потреби, супровід дитини, інклюзивне навчання, соціально-педагогічний патронат*

***Abstract.** Of particular importance are issues related to the creation of a system of educational services that will ensure the development of children regardless of their health and social status. The question of the essence and content of correctional-pedagogical support, the process of determining its main components and main directions of activity, the specifics of diagnosis and technology of the correctional-pedagogical process are the subject of study of the scientific specialties of psychology and pedagogy, the subject of special attention of defectological science.*

***Keywords:** special educational needs, child support, inclusive education, socio-pedagogical patronage*

Пріоритетним напрямком діяльності представників освітнього процесу визначено психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання в системі освіти.

На сьогодні в Україні напрацьовано достатній комплекс нормативно-правових матеріалів, які визначають основні принципи провадження освітньої діяльності в умовах інклюзивного навчання, місце і роль педагогічних працівників.

Інклюзивне навчання дітей з особливими освітніми потребами є технологічно складним педагогічним процесом. Для цього необхідна віртуозна робота не тільки вчителя, у класі якого є кілька дітей, які навчаються за індивідуальною програмою і потребують особливої уваги та допомоги, а й цілого колективу, який супроводжує дитину: психолога, фахівців різних напрямків педагогічної діяльності.

Розглянуто проблему організації виховання та навчання, психологічної допомоги та соціально-педагогічної підтримки дітей з особливими освітніми

потребами з позиції психолого-педагогічних та організаційно-методичних вимог до організації роботи з такими дітьми. У своїх працях вчені дійшли висновку, що робота з дітьми з особливими освітніми потребами має бути спрямована на організацію адресної підтримки всіх, хто залучений до освітнього процесу, через психологічну та соціальну допомогу [2].

За визначенням О. Єрмоєнка, супровід – це різноманітна система, у якій виділяються форми роботи, напрям, суб'єкт і об'єкт. Отже, педагогічний супровід має такі особливості:

- єдність мети психолого-педагогічної підтримки;
- орієнтація на особистість учня (оцінка можливостей, розкриття індивідуальних якостей особистості);
- збереження оптимальних значущих якостей особистості;
- корекція розвитку
- надати суб'єкту освітньої діяльності право на повну самостійність і відповідальність за нього [1].

Поняття «психологічний супровід» у Законі України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» трактується як систематична діяльність практичного психолога та корекційного педагога, спрямована на створення комплексної системи клініко-психологічних, психолого-педагогічних та психотерапевтичних умов, які сприяють засвоєнню знань, умінь і навичок, успішній адаптації, реабілітації, особистісному розвитку людини, нормалізації сімейних стосунків та інтеграції в суспільство [4].

Організація психолого-педагогічного супроводу процесу інклюзії дитини з порушеннями психофізичного розвитку в загальноосвітньому навчальному закладі має забезпечувати адаптацію до шкільних та інших соціально-психологічних стресів, яка, з одного боку, буде оптимальною та достатньою для повноцінного розвитку дитини. З іншого боку, зазначені навантаження не повинні перевищувати меж реальних можливостей дитини та індивідуально допустимих для цієї дитини навантажень. Інакше кажучи, психолого-педагогічний супровід включає систематичне втручання психолога і педагога щодо забезпечення соціально-психологічних умов успішного навчання дитини в ситуації шкільної взаємодії, в тому числі з метою створення «в інклюзивному освітньому середовищі» для дитини умови максимального розвитку особистості та її формування» [3].

Серед найважливіших слід виділити два методичні підходи до визначення поняття «супровід» та його змісту щодо практики психолого-педагогічного супроводу дитини з порушеннями психофізичного розвитку в умовах інклюзивного загальноосвітнього навчального закладу.

Перший підхід ґрунтується на розумінні супроводу як створення педагогічного середовища, що базується на загальногуманістичному підході до необхідності максимального розкриття можливостей та особистісного потенціалу дитини (створення умов для найбільш успішного навчання цієї дитини), наводячи вікові норми розвитку, основні вікові новоутворення як

критерії адекватності виховних впливів, логіки розвитку дитини, пріоритету її потреб, цілей і цінностей [1].

Друга стосується концепції супроводжуючого процесу як збереження здатності дитини функціонувати в умовах оптимального посилення (для успіху розкриття її особистісного потенціалу та успішності) виховних впливів через неприпустимість її дезадаптації.

Незважаючи на зовнішню «схожість» семантичного та змістового рівнів обох підходів, останній базується на розумінні межі індивідуальних можливостей адаптації дитини навіть у спеціально створеному адаптивному освітньому середовищі та визначенні критеріїв зони дезадаптації та зона ризику дезадаптації як межі, якою педагогічне середовище його охоплює. Останній визначає зміст діяльності всіх спеціалістів психолого-педагогічної допомоги, насамперед у рамках розробки індивідуальної освітньої програми для кожної «залученої» дитини.

Вся система психолого-педагогічного супроводу дитини з особливостями психофізичного розвитку може бути ефективно і технологічно реалізована лише за умови зібрання команди спеціалістів супроводу в психолого-медико-педагогічній раді – це злагоджена команда, яка постійно працює, а саме представники адміністрації школи, педагоги, психологи, логопеди, опікуни, соціальні педагоги, лікарі, які мають спільні цілі та здійснюють психолого-педагогічну допомогу дитині з психофізичними розладами за індивідуальною освітньою програмою.

Варто пам'ятати, що психолого-педагогічної підтримки потребує не лише дитина з особливостями психофізичного розвитку, яка «включена» в загальноосвітнє середовище, а й усі, хто залучений до інклюзивного освітнього процесу.

Таким чином, аналіз психолого-педагогічної та спеціальної літератури з проблеми інклюзивної освіти показує, що її ефективність залежить від реалізації психолого-педагогічного супроводу, який має здійснюватися шляхом злагоджених дій команди спеціалістів.

Отже, психолого-педагогічний супровід дитини з особливими потребами в інклюзивному закладі – це комплексна діяльність, скоординована мультидисциплінарною командою спеціалістів та батьками дитини з метою створення необхідних умов, що сприяють розвитку особистості дитини; засвоєння нею знань, умінь і навичок; успішна адаптація, реабілітація, розвиток та інтеграція в суспільстві.

Список використаних джерел:

- 1.Єрмоєнко О. А. Сутність педагогічного супроводу освітнього процесу. URL: <http://library.uipa.edu.ua/images/data/zbirnik/36/12уоааер.pdf> (Дата звернення: 26.06.2021).
- 2.Ілляшенко Т. Д. Інтеграція дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому навчальному закладі. *Психолог*. 2009. № 10. С. 14-18.
- 3.Кобильченко В. В., Омельченко І. М. Наукові аспекти психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/717387/1/Наукові%20аспекти%20психологопедагогічного%20супроводу%20дітей%20з%20особливими%20освітніми%20потребами.pdf> (Дата звернення: 26.06.2021).
- 4.Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України. Ст. 1. URL: https://kodeksy.com.ua/dictionary/p/psihologo-pedagogichnij_suprovid.htm (Дата звернення: 26.06.2021).

ПСИХОЛОГОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

*Сікорська Леся, кандидатка психологічних наук, доцентка,
Нагірняк Олеся, здобувачка ступеня вищої освіти «бакалавр»
Надольська Ірина, здобувачка ступеня вищої освіти «бакалавр»
Львівський національний університет імені Івана Франка (Україна)*

PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF CHILDREN WITH SEVERE SPEECH DISORDERS

*Sikorska Lesya, candidate of psychological sciences, associate professor
Nahirnyak Olesya, bachelor's student
Nadolska Iryna, bachelor's student
Lviv Ivan Franko National University (Ukraine)*

***Анотація.** Описано психологічні та фізіологічні особливості дітей з тяжкими порушеннями мовлення. Мовленнєві порушення не зникають без спеціально організованої корекційної роботи. Звертається увага на важливість психологічного супроводу таких дітей, як створення комплексної системи умов, що сприяють успішній інтеграції та самореалізації особистості.*

***Ключові слова:** діти з тяжкими порушеннями мовлення, психологічний супровід, порушення мовлення, корекція, вчитель-логопед.*

***Abstrac.** Psychological and physiological features of children with severe speech disorders are described. Speech disorders do not disappear without specially organized corrective work. Attention is drawn to the importance of psychological support for such children, as the creation of a complex system of conditions that contribute to the successful integration and self-realization of the individual.*

***Keywords:** children with severe speech disorders, psychological support, speech disorder, correction, speech therapist teacher.*

В Україні кожна дитина з тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ) має право на доступну їй освіту з метою отримання таких знань, умінь і навичок, які допоможуть у подальшому житті успішно реалізувати свої громадянські права, набуті потрібних компетенцій та соціальний статус, який відповідатиме вимогам суспільства до своїх громадян.

Вирішення цих завдань пов'язане, перш за все, зі змістом освіти як одним з основних засобів розвитку особистості, формування її базової культури. У корекційній педагогіці він визначається як система знань, умінь і навичок, оволодіння якими забезпечує корекцію психофізичних порушень та психофізичний розвиток школярів, їх готовність до післяшкільної соціальної адаптації.

Стосовно здійснення позитивних впливів на розвиток дитини з ТПМ, у якої певні якості, вже неправильно сформовані або формуються з відхиленнями від вікової норми, підлягають коригуванню, а інші, які ще не склалися, потребують цілеспрямованого формування шляхом виховання як (керівництва розвитком), корекційна педагогіка використовує поняття «корекційно-виховна», «корекційно-

розвивальна робота». Цей процес здійснюється у таких пов'язаних між собою напрямках: 1) попередження виникнення порушень в тій або іншій сфері розвитку дитини (превентивна функція корекційно-виховної роботи); 2) виправлення наявних порушень; 3) сприяння подальшому розвитку дитини як цілісної особистості шляхом формування нових психофізичних якостей, в тому числі і компенсаторних, їх гармонізація з вже сформованими позитивними властивостями.

Мовленнєві порушення не зникають самостійно, без спеціально організованої корекційної роботи. Вивченням, попередженням і корекцією цих порушень займаються вчителі-логопеди, корекційні педагоги та дефектологи. У логопедії виділяються 11 форм мовленнєвих порушень, 9 з них становлять порушення усного мовлення на різних етапах його виникнення й реалізації і 2 форми становлять порушення писемного мовлення, які виділяються залежно від порушеного процесу. Клініко-педагогічна класифікація порушень мови спирається на традиційну для логопедії співдружність з медициною, розкриває механізми мовленнєвих порушень, описує форми і види мовленнєвих розладів.

Психологічний супровід дітей з ТПМ передбачає пошук шляхів, які дають змогу, з одного боку, адекватно відповідати на запити щодо надання належного рівня професійної допомоги, а з іншого – уможлиблює забезпечення відповідних психологічно обґрунтованих професійних послуг, у тривалому процесі яких створюються умови для глибшого пізнання власної особистості, підвищення рівня психологічних знань і психологічної культури, відновлення потенціалу успішного особистісного й сімейного функціонування, розвитку та саморозвитку кожного члена сім'ї.

Діти із ТМП мають ряд психолого-педагогічних особливостей, що ускладнюють їх соціальну адаптацію і вимагають цілеспрямованої корекції. Неповноцінна мовленнєва діяльність відбивається на формуванні у дітей сенсорної, інтелектуальної та афективно-вольової сфер. Зазначається недостатня стійкість уваги, обмежені можливості його розподілу. Зв'язок між мовленнєвими порушеннями та іншими сторонами психічного розвитку проявляється також в специфічних особливостях мислення. Володіючи повноцінними передумовами для оволодіння розумовими операціями, доступними їхньому віку, діти відстають у розвитку словесно-логічного мислення, постійно працюючи, опановують аналіз і синтез, порівняння і узагальнення. Частина дітей фізично ослаблені, потерпає рухова сфера, зокрема, координація рухів, зниження швидкості і спритності, часто недостатня координація рухів пальців, кисті руки, недорозвинення дрібної моторики. Їм часто важко виконувати рухи за словесною інструкцією. У дітей з ТПМ відзначаються відхилення в емоційно-вольовій сфері. Їм притаманні нестійкість інтересів, знижена спостережливність, знижена мотивація, негативізм, невпевненість у собі, підвищена дратівливість, агресивність, образливість, труднощі в спілкуванні з оточуючими, у налагодженні контактів зі своїми однолітками. Зважаючи на вищезазначене, великого значення набуває психологічний супровід, оскільки, це – це системна діяльність психолога (спеціального психолога) спрямована на створення комплексної системи клініко-психологічних, психолого-консультативних і

психотерапевтичних умов, що сприяють розвитку знань, умінь і навичок, успішній адаптації, реабілітації, особистісному становленню, нормалізації стосунків з метою успішної інтеграції та самореалізації особистості.

Отже, можна зазначити, що до основних завдань професійної діяльності фахівців, що здійснюють психологічний (як і психолого-медико-педагогічний) супровід дітей з ТПМ, належать такі: аналіз ситуації розвитку дитини, виявлення причин шкільної дезадаптації; сприяння особистісному розвитку учнів з ТПМ; подолання та профілактика вторинних відхилень в психічному та соціальному розвитку дітей; створення ситуації успіху та прогнозування позитивних перспектив для дитини та членів її родини; надання допомоги батькам щодо навчання та виховання; надання допомоги педагогам в гармонізації відносин між членами педагогічного колективу, учителями та учнями.

Від злагодженості роботи всього педагогічного колективу у вирішенні питань навчання, виховання та психологічного супроводу залежить ефективність розвитку та навчання кожної дитини, яка інтегрована з загальноосвітнє середовище.

Список використаних джерел:

1. Бугайова І. Соціалізація дітей з проблемами у розвитку. Дефектологія. 2007. №5. С. 15-18.
2. Бушак О.О. Використання карток за методом М. Монтесорі як компетентність майбутнього фахівця корекційної освіти. *Науковий часопис Національного університету імені М.П.Драгоманова*. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія; випуск 35. Київ, видавництво НПУ імені М.П.Драгоманова, 2018. С. 24-29.
3. Діти з особливими потребами у загальноосвітньому просторі: початкова ланка / За редакцією: В.І. Бондаря, В.В. Засенка. К. 2004. – 152с.
4. Концепція розвитку інклюзивної освіти. *Соціальний педагог*. 2010. № 4. С. 3-6.
5. Пороцько М.І. Діагностика мовленнєвої функції дітей відповідно до міжнародної класифікації хворіб. *Матеріали звітних наукових конференцій факультету педагогічної освіти. Секція спеціальної освіти та соціальної роботи*. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка. 2019. №4. С.142-145.
6. Психолого-педагогічний супровід навчання дітей з інтелектуальними порушеннями. Навчально-методичний посібник. Авт.: О. В. Чеботарьова, Г. О. Блеч, І. В. Гладченко, С. В. Трикоз, І.В. Сухіна, Н.А. Ярмола: За наук. ред. О.В. Чеботарьової. К., ІСПП імені Миколи Ярмченка НАПН України, 2018. 123 с.
7. Сікорська Л.Б. Деякі аспекти психолого-логопедичної підтримки дітей молодшого шкільного віку з дислалією в час війни. *Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат*: Матеріали II Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції з міжнародною участю на базі інклюзивно-ресурсного центру Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль, 20 жовтня 2022 р.) / Упор. Удич З.І., Шульга І.М. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2022. С. 158-160.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ЗАСОБІВ НАОЧНОСТІ У НАВЧАННІ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Ткачук Марина, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л. В. Любчак, кандидатка педагогічних наук, доцентка

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла

Коцюбинського (Україна)

USE OF INTERACTIVE VISUALIZATION TOOLS IN EDUCATION OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Tkachuk Maryna, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті досліджено доцільність використання засобів зорової наочності, як невід'ємної складової освітнього процесу та навчання дітей з особливими освітніми потребами. Проаналізовано різні підходи щодо класифікації наочності та визначено види зорових посібників, що сприяють підвищенню ефективності тематичних днів.

Ключові слова: інклюзивне навчання, наочність, дидактичні вимоги, інтерактивні плакати, освітній процес.

Abstract. The article examines the expediency of using visual aids as an integral component of the educational process of teaching children with special educational needs. Various approaches to the classification of visibility were analyzed and the types of visual aids contributing to increasing the effectiveness of thematic days were determined.

Keywords: inclusive education, visibility, didactic requirements, interactive posters, educational process.

У процесі впровадження освітньої реформи Нової української школи, поняття «інклюзивне навчання» набуло вагомого сенсу. Адже викликом для кожного вчителя постала необхідність оволодіння знаннями щодо організації такого освітнього процесу, під час якого реалізується мета щодо навчання всіх учнів, незалежно від їх фізичних, психічних, інтелектуальних та інших особливостей. Це дає змогу учням соціалізуватися, активізувати інтелектуальний розвиток, приймати і розуміти тих, хто не схожий на інших, вчитися толерантно ставитися та приділяти увагу потребам людей, які їх оточують.

Варто зазначити, що імплементація інклюзивного навчання вимагає вкладання значних зусиль не лише від учителя, але й від самих учнів, які є рушійною силою сучасних змін. І якщо вчитель зможе організувати освітній процес таким чином, щоб він захоплював школярів, приносив задоволення та приємні емоції, то, звичайно, з'явиться мотивація та присутність бажання самостійно здобувати знання та рухатися заради досягнення поставленої цілі [5].

Хочемо наголосити, що невід'ємною складовою всіх уроків в інклюзивних класах є залученість дітей з ООП до участі у навчальній діяльності, грі, проведенні вправ на розвиток моторики, зору, мовлення тощо. Але, варто пам'ятати, що досягти всебічного розвитку особистості можна лише через залучення якомога більшої кількості аналізаторів [1, с. 34]. Саме тому, з метою досягнення очікуваних результатів, в інклюзивному класі вчитель застосовує значну кількість засобів зорової наочності, яка покликана емоційно налаштувати на роботу, захопити, відкрити нові знання, а також розвивати мовлення, мислення, пам'ять, увагу та уяву учнів.

Враховуючи мету уроку та націлення на досягнення очікуваних результатів, вчителю варто вміти доцільно обирати наочні посібники, оскільки кожен вид передбачає свою реалізацію навчальних цілей. Вважаємо за необхідне проаналізувати класифікацію, яка передбачає поділ засобів зорової наочності на три основні групи. До першої можемо віднести предметні об'єкти (наочні моделі, що нас оточують, представники живої природи, спеціальні предмети для рахування, дослідження навколишньої дійсності, різноманітні трафарети та

шаблони). До другої групи належать засоби ілюстрації, які можуть бути представлені предметними малюнками, таблицями-картами, схемами чи репродукціями картин тощо. Також хочемо проаналізувати третю групу, технічних засобів, до якої варто відносити візуальні (презентації, 3-D моделі, інтерактивні плакати, GIF-анімації) та аудіовізуальні (кінофільми, мультфільми, відео тощо).

Детальніше хочемо звернути увагу на доцільність використання інтерактивних плакатів як невід'ємної складової інклюзивного навчання, оскільки даний вид зорової наочності сприяє активізації пізнавальної діяльності та дає змогу подавати інформацію через візуалізацію предмета з певними «мітками», які містять гіперпосилання, зображення, відео, геолокації, цікаві вправи тощо. Таким чином, учням з особливими освітніми потребами значно легше запам'ятати навчальний матеріал, який подається поступово та у різних формах. Також, за допомогою інтерактивних плакатів варто проводити повторення, адже схематичне зображення дозволяє легко відтворити в пам'яті засвоєний матеріал.

Проте, жоден вид застосованої зорової наочності не може бути ефективним в організації освітнього процесу, якщо вчитель не дотримуватиметься загальнодидактичних вимог щодо їх використання та не враховуватиме особливостей перцептивної діяльності дітей з особливими освітніми потребами. Серед них ми можемо виділити основні:

– у процесі фронтального пояснення із застосуванням наочності варто враховувати розмір дидактичних посібників, освітлення та ракурс демонстрації, оскільки учні мають звернути увагу на основний навчальний матеріал, та виділити ключові ознаки, які варто запам'ятати;

– обираючи засоби наочності, варто розуміти особливості перцепції учнів, що мають затримку психофізичного розвитку, адже організовуючи таку роботу зі спогляданням, у демонстраційних матеріалах мають бути чітко виділені за кольором та формою основні елементи, що вивчаються [3, с. 95].

Отже, дослідивши засоби зорової наочності та основні дидактичні вимоги щодо їх використання, можемо стверджувати, що у процесі організації інклюзивного навчання вчителю необхідно застосовувати різні види наочності, оскільки це дозволяє урізноманітнити процес навчання, уроки наповнити цікавими та новими моделями, встановити зв'язки між демонстраційним та інформаційним матеріалом, що подає вчитель, полегшити процес соціалізації, уникнути бар'єрів під час співпраці учнів та створити емоційний комфорт для учасників освітнього процесу.

Список використаних джерел:

1. Захарчук М. Є. Аналіз досвіду США в організації інклюзивного навчання дітей загальноосвітньої школи. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя*. 2016. № 6. С. 34-39.
2. Калініченко І. О. Особливості формування інклюзивного освітнього середовища для забезпечення всебічного розвитку дитини. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2012. № 9. С.120-126.
3. Клопота Є. А. Проблеми інклюзивної освіти в Україні. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2019. Випуск 45(2). С. 94-101.
4. Липа В. О. Про деякі проблеми впровадження інклюзивної освіти в Україні. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки*. 2020. Випуск 2. С. 121-127.

5. Любчак Л. Вплив особистості вчителя на формування позитивних мотивів навчання молодших школярів. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами: збірник матеріалів IV всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю* (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 10-11 грудня 2020 р.) / редкол.: О. П. Демченко, В. І. Імбер, Н. С. Казьмірчук, Н. О. Комарівська, Л. В. Любчак, Н. А. Олійник, А. В.Хіля ; за заг. ред. О.П.Демченко. Вінниця, 2020. Вип. 3. С. 87-91 (351 с.)

6. Kolesnik K., Oliinyk N., Komarivska N., Kazmirchuk N., Imber V. Future-Teacher Soft Skills Development in the Context of Ukraine's Integration into the European Higher Education Area. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 2023. Vol. 22, No. 2, pp. 413-431.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СПРИЙМАННЯ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

*Тодосієнко Наталія, кандидатка педагогічних наук, старша викладачка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

FEATURES OF THE FORMATION OF AESTHETIC PERCEPTION IN CHILDRE OF YOUNGER SCHOOL AGE IN AN INCLUSIVE ENVIRONMENT

*Nataliia Todosiienko, Candidate of Pedagogical Sciences, senior teacher
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)*

***Анотація.** У статті висвітлюється проблема особливостей формування естетичного сприймання у дітей молодшого шкільного віку в умовах інклюзивного середовища та вимог освітньої стратегії НУШ. Проаналізовано основні теоретичні основи естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку, специфічні особливості сприймання мистецтва в цьому віковому періоді, різних форм і методів розвитку почуттєво-емоційної сфери дитини з особливими потребами, їхнього дозвілля.*

***Ключові слова:** естетичне виховання, мистецтво, молодший шкільний вік, інклюзивне середовище, сприймання.*

***Abstract.** The article highlights the problem of the peculiarities of the formation of aesthetic perception in children of primary school age in the conditions of an inclusive environment and the requirements of the educational strategy of the National Academy of Sciences. The main theoretical foundations of aesthetic education of children of primary school age, specific features of art perception in this age period, their leisure time, various forms and methods of developing the sensory and emotional sphere of children with special needs are analyzed.*

***Keywords:** aesthetic education, art, primary school age, inclusive environment, perception.*

У сучасному світі формується новий підхід до освіти, який значно відрізняється від традиційного підходу минулого століття. Актуальною проблемою визначення організаційно-методичних засад створення інклюзивного освітнього середовища в умовах закладів загальної середньої освіти є становлення інклюзивного навчання дітей із особливими освітніми

потребами. Освіта є рівною для всіх, постає і їй загальнодоступною. Для цього слід знати особливості створення інклюзивного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти, що є відображенням демократичних цінностей сучасного суспільства та загальної національної системи інклюзивної освіти. Завданням освіти постає забезпечення всіх дітей якісною освітою. Важливою і актуальною у є потреба задоволення освітніх потреб особливих дітей, так як вони вимагають особливого соціального захисту, спеціально використаних методів навчання і виховання.

Розробкою концепції формування інклюзивного освітнього середовища в закладах освіти України, а також керуючись міжнародними стандартами займалися сучасні українські дослідники В. Бондар, Л. Даниленко, В. Засенко, А. Колупаєва, Н. Савінова, Т. Сак, Н. Софій, В. Тарасун, М. Шеремет, Д. Шульженко. Впроваджується світовий досвід інклюзивного навчання, проблеми виховання та розвитку соціальної відповідальності, концепція безперервної освіти дітей в умовах інклюзії. Застосовуються новітні педагогічні технології інклюзивного навчання: традиційний та новаторський підхід; розробляються проблеми універсального дизайну навчальних закладів та архітектурної доступності; соціальна та психологічна адаптація осіб з особливими освітніми потребами до навчання в умовах інклюзії; інформаційні технології формування доступності в інклюзивному освітньому просторі. Інтегруються зусилля науковців, освітян, представників громадських організацій та усіх зацікавлених осіб щодо обговорення та розв'язання кола проблем, які нерідко виникають на шляху наукового впровадження та розвитку в Україні інклюзивного освітнього середовища.

Мета статті – визначити проблему особливостей формування естетичного сприймання у дітей молодшого шкільного віку в умовах інклюзивного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти та вимог освітньої стратегії НУШ.

Аналіз педагогічних, психологічних, філософських теоретичних джерел засвідчує неухильне зростання наукового інтересу до дослідження проблеми виникнення дефініції «інклюзивне освітнє середовище». Отже, поняття інклюзія походить від англ. inclusion – включення – «процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціумі і, насамперед, тих, що мають труднощі у фізичному розвитку» [1, с. 26].

На думку українських учених розуміння сутності інклюзії потребує врахування значення чотирьох ключових аспектів: це процес, постійний пошук ефективних способів урахування питання багатоманітності, а отже, інклюзія навчає співіснувати особистостей із особливими освітніми потребами з їхніми однолітками; вона спрямована на виявлення й усунення бар'єрів спілкування, а отже, передбачає збір, узагальнення та оцінку інформації з різних джерел із метою вдосконалення освітньої політики і практики, заохочення дітей та дорослих до навчання; створює умови для присутності – місце навчання, участі і якості навчальної діяльності та досягнень, результати навчання в межах усіх навчальних планів і програм усіх учнів; це «освітня концепція, яка постійно розвивається, і є важливою для формування політики й стратегій, спрямованих

на усунення причин і наслідків дискримінації, нерівності та виключення» [1, с. 32].

Освітнє середовище – це «певна сукупність зовнішніх та внутрішніх умов, які необхідні задля успішного функціонування закладу освіти; це система різних впливів та умов формування особистості здобувачка знань» [1, с. 33]. Процес створення інклюзивного освітнього середовища розглядаємо з двох різних позицій – як об'єктивний та суб'єктивний феномен. Гуманізація системи освіти передбачає його побудову в закладах загальної середньої освіти як багатомірної педагогічної реальності в нерозривній єдності цих двох позицій.

Отже, інклюзивна мистецька освіта базується на наступних принципах: цінність дитини не залежить від її здібностей в галузі мистецтва і можливостей; кожна дитина має відчувати, творити, мислити; має право на спілкування з красою і естетичними цінностями і бути почутою; адаптація системи естетичного виховання до потреб самої дитини, не навпаки; освіта має здійснюватися у контексті реальних взаємостосунків; урахування індивідуальних освітніх потреб кожної дитини; визначення можливостей до навчання кожної дитини та, створення суспільством відповідних умов; залучення до навчального процесу батьків дітей як партнерів та відповідних спеціалістів. Командний підхід важливий у навчанні та вихованні особливих дітей засобами мистецтва. Завдання за складністю повинні відповідати здібностям кожної дитини, бути цікавими, яскравими. Має бути «рівний доступ до навчання у закладах позашкільної мистецької освіти та подолання в ній потенційних бар'єрів у навчанні, професійно підготовлені майбутні учителі мистецтва до формування естетичної компетентності в учнів молодшого шкільного віку» [6, с. 151].

Інклюзивна мистецька освіта – це наступні цінності: всі діти можуть навчатися мистецтву; робота з всіма дітьми, незалежно від їх вікових та особливостей розвитку; вдосконалення як освітніх структур, так систем і методик; створення інклюзивного середовища для забезпечення естетичних потреб всіх дітей. Однією з особливостей естетичного виховання дітей з особливими потребами здійснюється за дотримання декількох умов, враховуючи недостатню здатність адекватного емоційного відгуку на явища дійсності; створювати різні види естетичної діяльності: художню, музичну, ліплення, які формують розвиток естетичних здібностей дитини. Необхідно створити спеціальні зони для самостійної образотворчої діяльності. Скоригувати недолік у розвитку можна за допомогою спеціально організованого послідовного процесу естетичного виховання. У дітей формуються естетичні почуття, оцінка та судження, розвивається естетичний смак. Необхідно створити естетичне середовище, для чого використовують твори різних видів і жанрів, іграшки, літературу, приклади мистецтва [8, с.180].

Так, інклюзивне освітнє середовище як складова освітнього простору характеризується як частина соціуму певного закладу загальної середньої освіти, де створюються рівні умови для розвитку особистості всіх дітей, у тому числі осіб із особливими освітніми потребами, як основну складову освітнього простору закладу освіти.

Таким чином, результат естетичного виховання засобами мистецтва дітей з особливими потребами залежать від узгоджених та єдності дій педагога, впливу різних факторів виховання. Педагогу слід урахувати психолого-педагогічні особливості, спеціальні потреби, наявність спеціальних умов, які супроводжують освітній процес. Позитивний ефект естетичного виховання дитини з особливими потребами, розвитку її естетичного сприймання має включення її в естетичну діяльність, зміст і способи її організації, наявність позитивної мотивації до участі в мистецькій діяльності, особливостями педагогічного керівництва творчістю дітей.

Список використаних джерел:

1. Ахновська І. О. Теоретичні засади формування освітнього середовища в контексті економіки знань. *Економіка і організація управління*. 2018, 4 (32). С. 26–34.
2. Державний стандарт початкової освіти: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87. URL: <http://nus.org.ua/library>
3. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalnaserednya/ua-sch-2016>.
4. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах. URL: http://www.yurinfo.org.ua/index.php?lang_id=1&menu_id=1182&articleid=165701#
5. Масол Л. М. Нова українська школа: Методика навчання інтегрованого курсу «Мистецтво» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу : навч.-метод. посіб. Київ : Генеза, 2019. 208 с.
6. Мальов С. В. Естетичне виховання дітей молодшого шкільного віку засобами мистецтва у контексті інноваційних підходів. *Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя : зб. матер. Всеукраїнської науково-практ. конф. (IX школа методичного досвіду), присвяченої 110-річчю Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського 22-23 листопада 2022 року*. Вінниця, 2022. С. 151–158.
7. Олійник Н. А. Самоосвітня компетентність – невід’ємна складова професійної компетентності майбутніх студентів-аграріїв. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»*. Мукачево, 2020. Т. 6. №2. С. 41-50. URL: [https://doi.org/10.31339/2413-3329-2020-6\(2\)-41-49](https://doi.org/10.31339/2413-3329-2020-6(2)-41-49)
8. Тодосієнко Н. Л., Мальов С. В. Професійна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва до формування естетичної компетентності в учнів молодшого шкільного віку. *Збірник наукових праць Київського національного педагогічного університету імені М. Драгоманова*. Київ. 2022. С.180-186. URL: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series14.2022.28.05>
9. Толдонова, Л. О.. Інклюзивне освітнє середовище. *Теорія і практика сучасної психології*. Вип. 6, 2018. С. 9-101.
10. Brovchak L. S., Likhitska L. M., Starovoit L. V., Todosiyenko N. L. Pedagogical potential of the arts complex in the process of formation of aesthetic perception of junior pupils. *Rezeknes Tehnologiji Akademijs*. (Web of Science). Rezekne. Latvijas. Republika, 2020. С. 98-108. URL: <http://journas.rta.lv/index.php/SIE/article/view/4876/4535>.

ПИТАННЯ НАСТУПНОСТІ ПОЧАТКОВОЇ ТА БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В СВІТЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗІЇ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Хіля Анна, кандидатка педагогічних наук, старша викладачка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)

THE ISSUE OF CONTINUITY OF PRIMARY AND BASIC SECRETARY EDUCATION IN THE LIGHT OF INCLUSION IN THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Khilya Anna, PhD, Senior Lecturer
Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** Пропонований огляд стосується питань трансформації освіти, можливостей та роздумів з питань освіти, інновацій та педагогічних експериментів, які ґрунтуються на нормативно-правових засадах та найкращих практиках минулого і сучасності, що дозволяють в оновлених та постійно змінюваних умовах XXI століття оновлювати не лише зміст освіти, але й вводити нові технології викладання.*

***Ключові слова:** інклюзія, компетентності, наступність в освіті, неперервність освіти, НУШ, технологія.*

***Abstract.** The proposed publication focuses on the transformation of education, opportunities and reflections on education, innovations and pedagogical experiments, based on the regulatory framework and best practices of the past and present, which allow not only to update the content of education but also to introduce new teaching technologies in the updated and constantly changing conditions of the twenty-first century.*

***Keywords:** inclusion, competences, continuity in education, continuity of education, New Ukrainian School, technology.*

Процеси, що «вкоренилися» в освіті та знайшли свій відгук у сучасних умовах віртуального освітнього простору з одного боку є елементами неперервності та наступності кожної ланки освітнього процесу, але, у той же час такими, що відповідають принципу зв'язку із життям. І сьогодні, життя пропонує особистості – в усіх сферах життєдіяльності та життєтворчості, такі процеси та діяльність, що характеризуються поступовою «окупацією» інтерактивними та мультимедійними системами, зануренням у Internet простір «відкритої» інформації, доповненої та віртуальної реальності, штучного інтелекту тощо.

Звичайно ж, робота вищих навчальних закладів в цьому аспекті має бути не лише на високому рівні, вона має бути логічним продовженням заходів, які здійснюються в закладах загальної середньої освіти. І, враховуючи основи реформування системи освіти втілювати і вдосконалювати компетенції, які є пріоритетними для сталого розвитку держави, світу та самореалізації особистості в сучасному світі.

Так, звертаючись до озвучених в 2019 році Н. Лазаренко парадоксів, ми розуміємо, що «ускладнення змісту й імплементація найсучасніших наукових досягнень у педагогічних університетах майже неможливі з огляду на значну консервативність шкільної освіти, зокрема й повільні темпи оновлення змісту підручників», а також, що в університетах з багаторічною історією намагаються «дотримуватись усталених традицій» [1, с.7]. Але, в той же час, ми погоджуємося з дослідницею, що «сучасна соціокультурна реальність вимагає вироблення нових стратегій розвитку освітньої галузі». Все це з одного боку демонструє «складність» процесів трансформації освіти, з іншого – дає можливість для роздумів, інновацій та педагогічних експериментів, які ґрунтуються на нормативно-правових засадах та найкращих практиках минулого і сучасності дозволяють оновлювати не лише зміст освіти, але й вводити нові технології викладання.

Тут варто, на нашу думку, зауважити, що часто науковці розглядають неперервність в структурі системи підготовки вчителів початкової школи, зокрема і в умовах інклюзивної освіти, як тріаду етапів «бакалаврат → магістратура → підвищення кваліфікації» [2, с.66]. В той час, як на нашу думку, це має бути квінтесенція від власне початкової освіти до супервізійних груп, де тріада розширюється наступними компонентами: «початкова освіта → загальна середня освіта → бакалаврат → магістратура → підвищення кваліфікації → супервізія (обмін досвідом, підтримка)». Можливо виникає запитання щодо такого «широкого» розгляду питання та, в рамках оновлення освіти та руху до формування компетентностей, навчання впродовж життя ми маємо прийняти той факт, що психологічна неготовність «попередніх поколінь» до роботи в інтерактивному тренінговому форматі, що давно став невід'ємною частиною тренінгів для бізнесу, соціальних структур, медіа холдингів тощо, є наслідком освітнього процесу, що виключав такі форми роботи.

Це також стало частково перешкодою для якісного впровадження інклюзивного навчання в практику сучасної школи, в окремих випадках зводячи її до питань індивідуального підходу. Тим не менш, ми повністю підтримуємо думку, що «панування особистісно орієнтованої парадигми в освіті передбачає широке застосування індивідуального підходу в навчанні, що підвищує його якість» [1, с.7]. Хоча, саме інклюзія – «включеність» кожного учасника процесу може створити ту неповторну атмосферу толерантності, креативності та прийняття кожного члена суспільства з чіткою позицією рівноправності у освітньому процесі кожного, усвідомленого та з повагою ставлення до думки іншого, що не виключає, а лише посилює потребу в формуванні вміння працювати в команді. «Тому вчителі мають оволодіти не лише технологіями особистісно орієнтованого навчання, а й технологіями навчання в групах, формуючи в учнів здатність до командної роботи» [1, с.7].

Окрім того, повертаючись до усталених норм освітнього процесу, парадоксів та орієнтованість попереднього «покоління» класно-урочної системи на знання, вміння й навички, що дозволяли формувати високий рівень IQ, ми знаходимо підтвердження у працях науковців, що такий підхід «складає лише 20% успіху людини у житті та не гарантує успіху» [3, с.100]. Саме тому, ми також дозволяємо собі бути переконаними, що для майбутнього особистості «вирішальну роль відіграє інший вид інтелекту, емоційний – EQ (навички міжособистісного спілкування, розуміння власних почуттів)» [3, с.100].

Таким чином, зважаючи на всі аспекти теперішньої ситуації в освіті ми можемо чітко визначити, що компетентнісний підхід стосується не лише того, що ми маємо формувати в дітей, учнів, студентів та професіоналів, він стосується і підходів до організації освітнього процесу та, не лише опанування тренінговими технологіями та вивченням аспектів, що входять до кола питань інклюзивного навчання, але й власне усвідомлення й розуміння: як, яким чином, в якій формі та на якому етапі, для чого і за допомогою яких технологій, засобів ми маємо передати «наш світ компетенцій» особистості з якою взаємодіємо.

Список використаних джерел:

1. Лазаренко Н. І. Суперечності, проблеми і парадокси в системі сучасної педагогічної освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб.наук.пр. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер» 2019. Випуск 53. С. 5-9.
2. Джаман, Т. В. Диверсифікація змісту неперервної підготовки вчителів початкової школи до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти. *Науковий часопис*. Серія 5. Випуск 68, 2019. С.64-68.
3. Демченко О.П., Казьмірчук Н.С., Комарівська Н.О. Лідерство в структурі соціальної обдарованості. *Освітнє лідерство: від теорії до практики* : монографія / авт. кол. ; за наук. ред. В. Р. Міляєвої ; Київський університет імені Бориса Грінченка [Електронне видання]. Київ ; Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2021. С.87-104. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/36659>

ОРГАНІЗАЦІЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ: ВЗАЄМОДІЯ ФАХІВЦІВ ЗДО ТА СІМ'Ї

Чупахіна Світлана, докторка педагогічних наук, професорка,
Кравець Надія, кандидатка педагогічних наук, доцентка,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Україна)

ORGANIZATION OF DISTANCE EDUCATION OF CHILDREN WITH SPEECH DISORDERS: INTERACTION OF EDUCATION SPECIALISTS AND FAMILIES

Chupakhina Svitlana, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine)
Kravets Nadiia, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine)

Анотація. У статті проаналізовано сучасні підходи до дистанційного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Визначено основні проблеми логопедичного супроводу дітей з порушеннями мовлення. Розглянуто педагогічні умови організації дистанційного корекційно-розвиткового супроводу дітей з порушеннями мовлення на основі взаємодії фахівців ЗДО та сім'ї. Доведено, що технологія телекомунікації стає основою психолого-педагогічного та ефективної логопедичного супроводу дітей з порушеннями мовлення у взаємодії з сім'єю.

Ключові слова: дистанційне навчання, діти з порушеннями мовлення, корекційно-розвиткова робота, логопедичний супровід, цифрові технології, технологія телекомунікації.

Abstract. The article analyzes modern approaches to distance learning of children with special educational needs. The main problems of speech therapy support for children with speech disorders have been identified. Pedagogical conditions for the organization of remote corrective and developmental support for children with speech disorders based on the interaction of the speech therapist and the family are considered. It has been proven that telecommunication technologies become the basis of psychological-pedagogical and effective speech therapy support for children with speech disorders in interaction with their families.

Keywords: distance learning, children with speech disorders, corrective and developmental work, speech therapy support, digital technologies, telecommunications technology.

Однією з актуальних проблем сучасної спеціальної освіти є ефективна допомога дітям із порушеннями розвитку, чисельність, яких неухильно зростає. В останні десятиліття спостерігається значне збільшення кількості дітей, у яких проявляються труднощі у навчанні пов'язані із особливостями розвитку мовлення. Встановлено, що діти з порушеннями мовлення становлять 50% від усієї кількості дітей дошкільного та молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами.

Розширення напрямків корекційно-розвиткової роботи, технологій раннього втручання, підходів до профілактики і подолання негативних впливів на розвиток дітей з особливими потребами та використання при цьому цифрових технологій – стають першочерговими завдання сучасної спеціальної освіти та інклюзивного навчання.

Слід зауважити, що соціальне оточення, педагогічна культура батьків визначено основними умовами для повноцінного розвитку дитини в період дошкільного дитинства. Своєчасна включеність батьків, співпраця з фахівцями – першооснова успішного розвитку дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. В умовах цифровізації, що визначено як насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними задля інтегральної взаємодії віртуального та фізичного, тобто створення кіберфізичного простору, використання на їх основі можливостей технологій дозволяє успішно розв'язувати важливі завдання освіти дітей з особливими освітніми потребами [3].

У дослідженнях Британської агенції освітніх комунікацій і технологій (British Educational Communications and Technology Agency) вказано, що використання цифрових технологій для підтримки діяльності дітей з особливими потребами сприяє розвитку їх активності, участі у різних видах навчальної діяльності, підвищує ефективність освітнього процесу загалом [6].

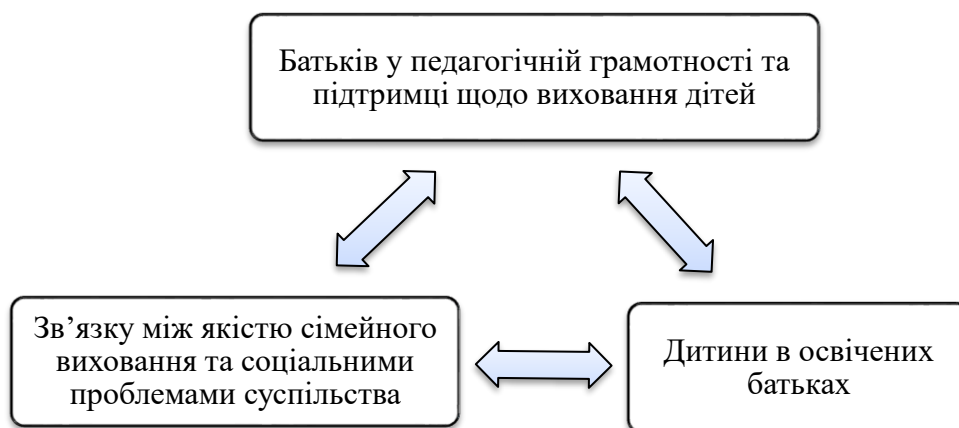
Водночас якість освіти визначається особливостями спілкування дорослих та дітей на усіх етапах їх розвитку. Вчені та методисти зосереджують увагу на ролі найближчого оточення (сім'ї) у процесі корекційно-розвиткового впливу на дошкільників, у яких виявлено порушення мовлення, і вказують на організацію ефективного сімейного виховання дітей як одну з умов створення середовища розвитку дитини. Особливе місце в означеному процесі належить підвищенню психолого-педагогічної культури батьків. Найважливішими передумовами підвищення ефективності роботи визначено формування у батьків вмотивованого ставлення до логокорекційної роботи та активне включення в процес у взаємодії з фахівцями [2].

Взаємодію суспільного та сімейного виховання, а також взаємної відповідальності педагогів та батьків визначено нормативно-правовими документами України про освіту. За таких умов, вченими виокремлено певні освітні потреби (рис. 1) [2].

У сучасних умовах у практиці сімейного та суспільного навчання, розвитку особистості та її виховання прослідковується стійка тенденція до об'єднання зусиль.

Отож зрозуміло, що якісну освіту дітей важливо забезпечувати з опорою на сім'ю.

Рис. 1. Освітні потреби дітей з особливими потребами взаємної відповідальності педагогів та батьків

Особливості організації логопедичного процесу у ЗДО представлено у працях Ю.Бондаренко, О. Гноєвської, І. Дмитрієвої, Н. Кобельнікової, С. Коноплястої, І. Малишевської, О. Мартинчук, І. Марченко, Н. Савінової, В. Тарасун, М. Шеремет та ін., в яких науковці розглядають умови підвищення ефективності комплексної логопедичної роботи, зосереджено увагу на професійній готовності педагогів та сім'ї до роботи з дітьми.

Проблеми ефективної корекційно-розвиткової допомоги дітям з порушеннями розвитку, шляхів її вдосконалення, розвиток професійної компетентності вчителів-логопедів щодо супроводу та взаємодії, використання у професійній діяльності цифрових технології та особливості організації дистанційної роботи стають завданнями сучасних досліджень і практичної підготовки фахівців в галузі спеціальної освіти.

Визнаючи цінність результатів досліджень, слід зауважити, що проблеми організації логопедичної роботи є актуальними щодо дистанційних форм корекційно-розвиткової роботи у взаємодії з сім'єю дитини з порушеннями мовлення.

Задля реалізації мети дослідження важливо розробити систему взаємодії фахівців з батьками, яка передбачає поетапний супровід сім'ї впродовж періоду перебування дитини з порушення мовлення в ЗДО. Означена технологія взаємодії фахівців ЗДО та сім'ї у логопедичному процесі має ґрунтуватися на засадах гуманістичного, онтогенетичного, системного, синергетичного, компетентнісного, особистісно-орієнтованого, комунікативно-діяльнісного підходів та на принципах розвитку, наступності та комплексності.

Реалізуючи завдання корекційно-логопедичної роботи, у взаємодії фахівців ЗДО та сім'ї, слід визначити педагогічні шляхи, засоби організації дистанційного навчання, розробити систему поетапного включення батьків до цифрового освітнього середовища. Водночас під цифровим освітнім середовищем будемо розуміти частину цифрового простору, найближче зовнішнє оточення особистості, сукупність спеціальних освітніх (можливо

педагогічних) умов (що створюються цифровими сервісами), які забезпечують та за допомоги яких відбувається діяльність усіх учасників освітнього процесу [4].

Відтак ефективність процесу організації логопедичної роботи на основі взаємодії фахівців ЗДО та сім'ї забезпечується низкою педагогічних умов: раннє виявлення дітей «групи ризику»; ранній початок комплексної корекційно-розвиткової роботи, профілактика порушень мовлення, участь батьків та вихователів як активних суб'єктів корекційно-розвиткового процесу; використання активних засобів, форм та методів взаємодії та активізації мотивації батьків: інформаційно-аналітичних, пізнавальних, дозвільних, наочно-інформаційних, ігрових, постановки дискусійних питань, демонстрації відеороликів, педагогічної рефлексії, ігрового моделювання поведінки тощо. Проектуючи означені педагогічні умови в практику дистанційного навчання отримуємо реалізацію технології телекомунікації тобто реалізацію прийомів, методів, способів і засобів обробки, обміну, транспортування, транслявання інформації, представлені в вигляді символів, тексту, графіки, аудіо-, відеоінформації, з використанням сучасних засобів зв'язку, які забезпечують інформаційну взаємодію користувачів як на локальному рівні (в межах однієї організації чи декількох організацій), так і на глобальному, в межах всесвітньої інформаційної мережі Інтернет [1].

Особливого значення набуває творче впровадження в практику роботи нових технологій і методик. Для закладу освіти це, насамперед, має забезпечити підвищення результатів освітньої та корекційної роботи.

Багатофункціональність означеної технології допомагає дітям з особливими потребами долати труднощі у навчанні та практикується у різних галузях освіти і підтримки таких дітей. Однак вивчення досвіду дистанційного навчання дітей засвідчує, що його організація має певні особливості (рис. 2).

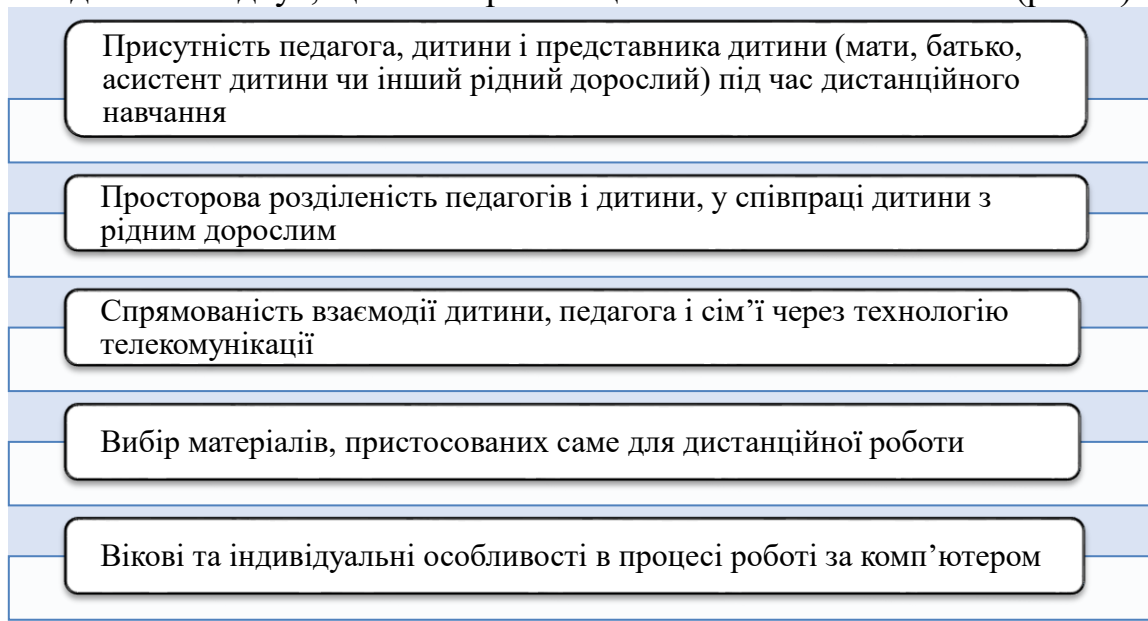

Рис. 2. Особливості дистанційного навчання дітей з особливими освітніми потребами

Слід зауважити, що основу освітнього процесу при дистанційному навчанні становить цілеспрямована і контрольована, інтенсивна, робота з рідним дорослим та самостійна робота дитини, можливість навчатися за індивідуальним розкладом у зручний час, рідні мають доступ до комплексу спеціальних засобів навчання і погоджену можливість контакту з фахівцем.

Найважливішою складовою організації і якості дистанційної корекційно-розвиткової роботи є взаємодія дитини з дорослим, який супроводжує і навчає її. Особливість діяльності педагога дистанційного навчання зумовлює необхідність введення терміну «тьютор» [5]. Тьютори об'єднують певні особистісні характеристики:

- якості педагога: планують і проводять заняття, забезпечують правильне і ефективне використання навчально-методичних матеріалів під час корекційно-розвиткового супроводу;

- якості консультанта: координують пізнавальний процес, проводять консультаційні та заняття спільно з фахівцями, індивідуально консультують батьків щодо просування дитини тощо.

Отож використання логопедами цифрових технологій та організація дистанційної корекційно-розвиткової роботи у взаємодії з сім'єю дитини з порушеннями мовлення є важливою складовою сучасної освіти. Технологія телекомунікації стає основою психолого-педагогічного та логопедичного супроводу дітей з особливими потребами.

Список використаних джерел:

1. Кадемія М. Ю., Шахіна І. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі : Навчальний посібник. Вінниця, ТОВ «Планер», 2011. 220 с.
2. Казачінер О. С. Інформаційно-освітній простір для навчання дітей з особливими потребами. Харків : Вид. група «Основа», 2018. 94 с.
3. Система психолого-педагогічних вимог до засобів інформаційно-комунікаційних технологій навчального призначення : монографія. за ред. М. І. Жалдака. Київ : Атіка, 2014. 172 с.
4. Сучасні засоби ІКТ підтримки інклюзивного навчання : навчальний посібник. А. В. Гета, В. М. Заїка, В. В. Коваленко та ін.; за заг. ред. Ю. Г. Носенко. Полтава : ПУЕТ, 2018. 261 с.
5. Чупахіна С. Формування готовності майбутніх учителів до використання інформаційних технологій в інклюзивному навчанні молодших школярів з ускладненням процесів розвитку і соціалізації : монографія. Івано-Франківськ, 2020. 402 с.
6. The force is with Glow as virtual help links up schools. URL: <https://www.scotsman.com/news/the-force-is-with-glow-as-virtual-help-links-up-schools-2463328> (дата звернення: 10.04.2023 р.).

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДЛЯ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Шевчук Каріна, здобувачка вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: М. І. Породько, кандидатка педагогічних наук, доцентка Львівський національний університет імені Івана Франка (Україна)

FEATURES OF PHYSICAL EDUCATION FOR CHILDREN WITH AUTISTIC SPECTRUM DISORDERS IN AN INCLUSIVE ENVIRONMENT

Shevchuk Karina, a student

Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine)

Анотація. Фізичний розвиток у дітей з розладами аутистичного спектра нерідко супроводжується порушеннями в координації рухів, загальної моторики, орієнтовно-просторових відчуттів тощо. Заняття з фізичної культури повинні посідати провідне місце в житті дитини, оскільки це як психофізичний розвиток, так і соціальна інтеграція, яка є невід'ємним компонентом порушень у осіб з розладами аутистичного спектра.

Ключові слова: фізична культура, розлади аутистичного спектра, інклюзивне середовище, моторика, соціалізація, комунікація.

Abstract. Physical development in children with disorders of the autistic spectrum is often marked by disorders in coordination, general motility, orientation-spatial sensations, etc. Physical education classes should occupy a leading place in a child's life, as it is both psychophysical development and social integration, which is an integral component of individuals with autism spectrum disorders.

Keywords: physical culture, autism spectrum disorders, inclusive environment, motor skills, socialization, communication.

До одних із порушень нейророзвитку відноситься розлад аутистичного спектра, що є складним видом патології та проявляється в порушенні налагодженні соціальних зв'язків, комунікації, мовленні та характеризується обмеженими інтересами і формами поведінки [2, с. 47].

На сьогодні виведено нову статистику поширення аутизму, а саме станом на 2023 рік було проведено аналіз та отримано, що кожна 36-та (2,8%) 8-річна дитина була виявлена з розладом аутистичного спектру (РАС). Ці результати опубліковані у щотижневому звіті CDC (Centers for Disease Control and Prevention) щодо захворюваності та смертності (MMWR) [4].

Це свідчить про те, що кількість дітей з розладами аутистичного спектра буде частіше зустрічатися в групах закладів дошкільної освіти, у класах закладів загальної середньої освіти. Вчителі з фізичної культури повинні мати достатній рівень знань з особливостей зазначеного порушення та вміти знаходити індивідуальних підхід до кожної дитини.

Діти з РАС усі різні, відповідно не всім буде притаманно те, що вказують у науковій літературі. Якщо ж говорити про моторний розвиток, то спостерігаються діти з порушеною координацією, точністю рух, невмінням контролювати своїм тілом, незграбністю, у них часто присутні моторні стереотипії, дизритмічність, понижений або підвищений тонус м'язів тощо [2, 3]. А є діти, які навпаки дуже акуратні, граційні, але вони в той же час дуже повільні.

Проведення фізичної культури в інклюзивному середовищі дасть можливість дітям з РАС розвивати соціальні компетенції, навички комунікації, розвивати мовлення і зменшувати прояви небажаної поведінки (агресія), якщо вона присутня. Діти з нормотиповим розвитком зможуть виховувати в собі солідарність, емпатійність, розвивати навички командної роботи.

Вчитель з фізичної культури повинен бачити рівень моторного розвитку для того, щоб підібрати правильні завдання до індивідуального рівня дитини.

Для проведення фізичної культури з дітьми у яких є розлади аутистичного спектра повинен бути правильно облаштований спортивний зал, оскільки це

також буде впливати на поведінку дитини і її включення в роботу. Для того зал повинен бути просторим; добре провітрюваним; бажано, щоб не було яскравих кольорів стін, вони повинні бути однотонними; обладнання для роботи повинні бути яскравими для того, щоб діти зосереджували увагу на них [1,3]

Для вчителів з фізичної культури в закладах дошкільної та загальної середньої освіти потрібно дотримуватися наступних рекомендацій:

1. Шиккування. Для того, щоб дитина з розладами аутистичного спектра та усі інші почувались комфортно рекомендуємо використовувати шиккування в коло. Так діти будуть бачити одне одного, і це стане на заваді виникненню різних комплексів та невпевненості в собі.

2. Доручення завдань. Під час розминки у колі потрібно давати можливість учням продемонструвати по 1-2 вправі. Дитині з розладами аутистичного спектра потрібна буде допомога з боку вчителя, але так вона зможе проявити самостійність та зможе відчути впевненість у собі.

3. Залучення до командних ігор. Вчителю важливо залучати дитину до команди, як і всіх дітей. Дитина зможе відчути себе частинкою команди, та покращувати налагодження соціальної взаємності з однолітками, адже у команді постійно відбувається прийняття рішення, розподіл доручень при грі тощо. Основним завданням вчителя є допомогти дитині брати активну участь в грі, важливо підкреслювати навіть незначні успіхи.

4. Змагання. На уроках з фізичної культури вчитель неодноразово організовує різні умовні змагання серед учнів (провести м'яч між конусами; перестрибування одне через одного і т.д.). Діти з розладами аутистичного спектра повинні брати участь разом з усіма іншими, адже знову ж таки це робота в команді, а також робота в парі, яка зможе покращити комунікативні та соціальні навички.

5. Допомога вчителю. Якщо раптом дитина з розладами аутистичного спектра відмовляється грати активну гру з іншими, вчитель може зробити дитину своїм помічником. Наприклад, дати роль судді, де учень зможе разом з вчителем показувати картки штрафних чи зарахування балів команді. Тут дитина не буде відчувати себе в сегрегаційному середовищі та зможе виконувати важливу роль разом з вчителем. У даному випадку будуть покращуватися довірливі відносини з вчителем та відчуття самостійності.

Окрім вищезазначеного, вчитель з фізичної культури повинен дотримуватися ритуалів заняття, тобто на початку заняття повинне бути привітання, а в кінці прощання. Також структура заняття протягом певного часу повинна бути незмінна, оскільки це дасть дитині змогу краще адаптуватися [2]. Наступним є проведення вправ у парах, де дитина зможе наслідувати рухи, дотримуватися чіткої інструкції, вчитися чекати своєї черги.

Важливо звертатися до дитини з розладами аутистичного спектра по імені, це пов'язано з тим, що дитина не реагує на такі звертання як «діти», «учні» і т. д. Також варто пам'ятати про відпочинок, оскільки діти з РАС можуть перенасичуватися і це буде викликати агресію, роздратування, негативні емоції.

Підсумовуючи, можемо сказати, що залучення дітей з розладами аутистичного спектра до занять з фізичної культури в умовах інклюзивного

середовища створить сприятливі умови для повноцінного розвитку дитини. Діти зможуть, окрім розвитку моторики, розвивати соціальні компетенції, комунікацію та мовлення.

Список використаних джерел:

1. Гладченко І. В. Програма розвитку дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю «Фізичне виховання та основи здоров'я». Методичні рекомендації. І. В. Гладченко Тернопіль: Мандрівець, 2015. 152 с.
2. Породько М. І. Корекція психомоторного розвитку дітей з розладами аутистичного спектру засобами фізичного виховання: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.03 «Корекційна педагогіка». Київ, 2021. 201 с. URL: https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/%D0%94_26.053.23/Porodko.pdf
3. Шевчук К.М., Породько М.І. Особливості організації фізичної реабілітації в корекційній роботі для дітей з розладами аутистичного спектра. Сучасні світові тенденції розвитку науки та інформаційних технологій: Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 27–28 травня 2022 р.). ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. Одеса ГО «Інститут інноваційної освіти», 2022. С. 58-61/
4. Autism Prevalence Higher, According to Data from 11 ADDM Communities. Centers for Disease Control and Prevention. URL: <https://www.cdc.gov/media/releases/2023/p0323-autism.html>

**ВИКОРИСТАННЯ ІДЕЇ СРОДНОЇ ПРАЦІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ
В РОБОТІ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ**

*Ярмоленко Катерина, здобувачка ступеня вищої освіти «бакалавр»
Науковий керівник: Г. Г. Кім, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

**USE OF THE IDEA OF RELATED WORK BY GRIGORY SKOVORODA
IN WORKING WITH GIFTED STUDENTS**

*Yarmolenko Kateryna, bachelor's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. У статті розглянуто особливості використання «сродної праці» Григорія Сковороди в роботі з обдарованими учнями. Висвітлено поняття «сродності» як основного принципу самореалізації людини. Розкрито зв'язок концепції про «сродну працю» з навчанням обдарованих учнів. Запропоновано рекомендації вчителям щодо втілення ідеї «сродної праці» Григорія Сковороди в роботі з обдарованими дітьми.

Ключові слова: Григорій Сковорода, сродна праця, обдаровані учні, навчання в початковій школі.

Abstract. The article examines the peculiarities of the use of «related work» by Hryhoriy Skovoroda in working with gifted students. The concept of «related work» as the main principle of human self-realization is highlighted. The connection between the concept of «related work» and the education of gifted students is revealed. Recommendations for teachers regarding the implementation of Hryhoriy Skovoroda's idea of «related work» in working with gifted children are offered.

Keywords: Hryhoriy Skovoroda, related work, gifted students, primary school education.

Українська система освіти не стоїть на місці, вона продовжує невпинно розвиватись. Проте ми щоразу звертаємось до думок класиків педагогіки, до їхніх ідей та праць, оскільки вони досі зберігають свою актуальність в умовах сучасної початкової школи. Серед класиків філософської та педагогічної думки хочемо звернутися до українського поета, філософа, педагога – Григорія Сковороди та його концепції про «сродну працю». «Сродність» – це природний нахил до праці, врахування здібностей та обдарувань до тієї чи іншої діяльності. Мислитель вірив у те, що кожна людина має своє покликання та має знайти своє місце у світі через власну «сродну працю». Відповідно до цього, сутність такої ідеї полягає в тому, щоб людина займалася улюбленою справою, яка приносить їй користь, вважаючи, що в результаті вона буде щаслива. Адже, як відомо, сам процес діяльності, а не лише її результат мають давати втіху. У філософському трактаті «Алфавіт, чи буквар світу» Григорій Сковорода писав: «Але без природи праця ніяк не може бути солодка. Багато хто, потоптавши природу, вибирає для себе ремесло наймодніше і найприбутковіше, але сим вони лише ошукують себе. Прибуток не є утіха, але мусить слугувати для задоволення тілесних потреб, а коли се й утіха, то не для серця; утіху для серця матимете у спорідненій праці. Тим ся справа приємніша, чим спорідненіша» [11, с. 19].

На сучасному етапі розвитку освіти чимало уваги приділяється учням з особливими освітніми потребами. Це дуже актуальна та важлива тема як для дітей, так і їх сімей. Під загальним терміном «діти з ООП» розуміють усіх учнів, чії освітні потреби перевищують загальноприйнятий стандарт. До неї входять діти з особливими потребами, обдаровані діти та діти із соціально незахищених верств населення.

У наші дні проблема виявлення, розвитку і навчання обдарованих дітей викликає значний інтерес у психологічних і педагогічних колах. Численні дослідження особливостей розвитку обдарованих дітей підкреслюють актуальність цієї проблеми.

Обдарованими називають дітей, які різко виділяються із середовища ровесників високим розумовим розвитком, що є наслідком як природних задатків, так і сприятливих умов виховання. Вони виявляють себе найбільш яскраво в таких сферах діяльності: інтелектуальній, творчій, комунікативній та лідерській. Загальновизнаного визначення обдарованості поки що не існує, однак є ціла низка авторських визначень: поєднання здібностей, що забезпечує успішність діяльності (С. Рубінштейн, Б. Теплов); складне психічне утворення з переплетеними пізнавальними, емоційними, вольовими, мотиваційними, психофізіологічними та іншими сферами психіки (В. Панов) та ін. [10]. Варто зазначити, що обдарованих дітей зазвичай відрізняють зосередженість, велика завзятість у розв'язанні поставлених завдань, винахідливість і багата фантазія.

Часто ми можемо помічати, що таких учнів «виділяють» з-поміж усіх, ставлять вище за інших. На думку Олени Демченко, «...коли дитині з ранніх років дорослі (батьки, педагоги) навішують «ярлик вундеркінда», акцентують увагу на її надзвичайній унікальності, формують образ «зоряного малюка», окреслюють легке й успішне майбутнє, протиставляють іншим («звичайним дітям»), навіть маленькі результати подають як надзвичайні досягнення, то в

майбутньому це може мати негативні соціально-психологічні наслідки» [2, с. 130].

Навчання і виховання обдарованих дітей здійснюється з урахуванням особливостей їх розвитку, застосування конкретних заходів та організаційних форм виховної роботи. «Сучасні реалії дають змогу переконалися в тому, що школа не може будувати свій навчально-виховний процес з опорою лише на «стандартні конвєсрні програми навчання» (за влучним висловом Гордона Драйдена) та звичні методи, якими важко задовольнити пізнавальні потреби всіх, хто користується послугами загальної освіти» [1, с. 13]. Тому, надзвичайно важливою є наявність вчителів, які змотивовані самовдосконалюватись, систематично працювати над своїм розвитком, а найголовніше – здатні навчати інших. Згідно з педагогічними ідеями Григорія Сковороди найголовніше для праці педагога – це повага і любов до дитини, гуманне ставлення до неї, врахування її нахилів і прагнень, взаємоповага між вчителем і учнем. Відповідно до цього, при роботі з обдарованими дітьми вчитель має бути другом, порадником, наставником.

На нашу думку, використання концепції про «сродну працю» буде досить актуальним для вчителів, які працюють з обдарованими учнями. Слід зазначити, що одним з провідних положень такої ідеї є: враховувати індивідуальні особливості кожного учня та навчати їх використовувати здобуті знання на практиці. Тому потрібно виховувати особистість у відповідності до її природних нахилів та задатків. Григорій Сковорода дійшов висновку, що, враховуючи природні особливості дитини, педагог допоможе їй пізнати себе та самореалізуватись, адже в результаті цього вона буде розуміти свої вподобання та знайде ту професію, яка повністю задовольнить її. Використовуючи ідею «сродної праці», головне — вчасно помітити нахили дитини і в жодному разі не створювати перешкод на шляху її духовного та професійного розвитку. За допомогою такого виховання ми забезпечуємо щасливе суспільство, яке принесе користь нашій планеті в усіх аспектах життя.

У роботі з обдарованими учнями доречно буде використовувати різноманітні, в т. ч. нетрадиційні, методи, які у своїй діяльності практикував Григорій Сковорода: уроки на природі, листування як метод навчання, розповіді, бесіди, розмови з учнями, за допомогою яких розкриваються ідеали та моральні принципи. Таке навчання буде мотивувати учнів розвиватись, шукати шляхи до самопізнання, розкривати власні здібності до певного виду діяльності.

Отже, використовувати ідею «сродної праці» Григорія Сковороди в роботі з обдарованими дітьми варто. На нашу думку, застосування такої концепції можливе за допомогою проведення виховних заходів, тематичних уроків та тижнів, бесід з учнями, вікторин, конкурсів, рольових ігор на теми: «Що для мене означає щастя?», «Моє хобі», «Ким я хочу стати в майбутньому». Залучання учнів до гурткової роботи допоможе їм знайти хобі, цікаве захоплення. Вчителям у роботі з обдарованими дітьми ми можемо надати наступні рекомендації: не заважайте їм самим робити свій вибір; виховуйте дитину як рівну собі, тоді вона буде відстоювати власну думку, поважати інших, буде вільною, талановитою особистістю; спілкуйтесь частіше з учнями, підтримуйте їх у будь-якій ситуації,

пояснюйте існування різних точок зору; приділіть більше уваги до внутрішнього, духовного світу вихованців, до сфери їхніх почуттів, прагнень, уподобань, ціннісних та етичних характеристик, ставлень, емоцій; виховуйте благородні почуття, такі як вдячність, людяність, працьовитість, поміркованість у бажаннях, щирість.

Список використаних джерел:

1. Данілавичуте Е. А. Діти з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі. *Особлива дитина: навчання і виховання*. Київ, 2018. №3. С. 7-19.
2. Демченко О. П. До проблеми використання понять обдарована дитина і дитяча обдарованість у психолого-педагогічному дискурсі. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2018. Випуск 51. С. 126-131.
3. Демченко О. П. Підготовка майбутніх педагогів нової української школи до розвитку обдарованості дітей. *Нова українська школа в умовах викликів сучасності: збірник тез доповідей I Всеукр. наук.-практ. конференції, 11 квітня 2019 року / за заг. ред. Л.В. Задорожної-Княгницької*. Маріуполь: МДУ, 2019. С. 191-193.
4. Демченко О.П. Підготовка майбутніх творчих педагогів обдарованих дітей у контексті євроінтеграції. *Молодий вчений*. 2019. № 5.2 (69.2), травень. С. 47-52.
5. Демченко О. П., Цюх Н. А. Виявлення проблем і особливих освітніх потреб обдарованих учнів у системі роботи соціального педагога. *SOCIOПРОСТІР: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи*. 2017. №6. С. 68-72.
6. Дідух К. В. Врахування особливості дітей з ООП в навчальному процесі. *Теоретичні основи педагогіки й сучасні аспекти виховання: матеріали науково-практичної конференції, 13-14 травня 2022 р.* Херсон: видавництво «Молодий вчений», 2022. С. 35-39.
7. Кіт Г. Г. Концепція сродної праці Григорія Сковороди – основа самореалізації вчителя Нової української школи. *Сучасні рецепції світоглядно-ціннісних орієнтирів Григорія Сковороди: колективна монографія / за заг. ред. Д. С. Луніна*. Полтава, 2022. С. 161-169.
8. Кіт Г. Г. Філософія щастя Григорія Сковороди в контексті ідей Нової української школи. *Нова українська школа – середовище щасливого дитинства: матеріали міжвузівської науково-практичної конференції, 23 лютого 2023 р.* Хмельницький: ХГПА, 2023. С. 141-148.
9. Новосьолова С. Ю. *Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат* : матеріали 1-ї Всеукраїнської онлайн міждисциплінарної науково-практичної конференції, 8 квітня 2021 р. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2021. С. 131-135.
10. Практичний інтелект учнівської молоді: діагностика обдарованості : монографія / Упоряд. В.П. Тименко, С. О. Довгий, М. Ю. Мельник, Т. М. Тригуб, М. П. Кузьмінець. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України. 2018. 176 с.
11. Сковорода Г. С. Філософські трактати. Київ : Видавництво «Відкрита книга», 2011. 32 с.

Секція 3

НОРМОТИПОВІ ДІТИ ДОШКІЛЬНОГО І МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ І ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД

ВИКОРИСТАННЯ LEGO-ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

*Бамбура Анастасія, здобувачка ступеня вищої освіти «бакалавр»
Олійник Н. А., кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

USE OF LEGO TECHNOLOGIES FOR THE DEVELOPMENT OF CREATIVE SKILLS OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS

Anastasiia Bambura, bachelor's student

Nataliia Oliinyk, Candidate of Pedagogical Sciences

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглядається проблема важливості розвитку творчих здібностей учнів початкової школи під час LEGO-конструювання. Зауважено, що заняття в ігровій формі створюють неповторну атмосферу психологічного комфорту і проходять без нервового напруження, що позитивно позначається на якості засвоєння матеріалу.

Ключові слова: творчість, LEGO-конструювання, LEGO-технологія, учні початкової школи, урок.

Abstract. The article examines the problem of the importance of developing creative abilities of elementary school students during LEGO construction. It has been noted that classes in a game form create a unique atmosphere of psychological comfort and take place without nervous tension, which positively affects the quality of learning the material.

Keywords: creativity, LEGO construction, LEGO technology, elementary school students, lesson

В умовах сучасної реформи освіти педагогічна спільнота шукає нові дієві способи та методи для розвитку творчих здібностей учнів початкової школи. Учитель має непомітно керувати навчальним процесом, надихати дітей на здобуття нових знань. І в цьому на допомогу вчителю приходять численні технології. Однією з таких вважаємо широке використання конструкторів LEGO, що є незамінним матеріалом для уроків з учнями в початковій школі. LEGO-технологія зацікавила нас тим, що об'єднує в собі елементи гри та експериментування. За допомогою LEGO діти вивчають математику, мову, знайомляться з докільціями і навіть малюють цеглинками! Конструктор є надійним помічником у роботі вчителів-логопедів і корекційних педагогів. І така популярність цілком обґрунтована.

Формування творчої особистості учня у навчально-виховному процесі слід розглядати як процес фасілітації, тобто як створення умов з метою полегшення, сприяння, стимулювання, активізації розвитку творчих можливостей учнів [2, 155].

Вітчизняні педагоги О. Демченко, Н. Казьмірчук, І. Стахова, розкриваючи сутність творчості з позицій психології, зазначає, що «під творчістю розуміють процес створення чогось нового для даного суб'єкта» [1, с. 91].

Використання технології формування творчої особистості дає змогу кожному учневі працювати самостійно, опановувати узагальнені прийоми розумової діяльності, розвивати свої творчі здібності. Організувати цю технологію може тільки педагогом, який постійно перебуває у творчому пошуку, впроваджує нові методики навчання, розробляє нестандартні прийоми активізації пізнавальної діяльності учнів.

Уроки з LEGO урізноманітнюють та вдосконалюють навчальний процес, роблять його цікавішим для сучасних дітей. Заняття в ігровій формі створюють неповторну атмосферу психологічного комфорту і проходять без нервового напруження, що позитивно позначається на якості засвоєння матеріалу.

LEGO-технологія: формує вміння розв'язувати проблемні завдання, ставити мету, міркувати про подальшу роботу, розробляти план дій; розвиває творче мислення; розвиває мовлення – діти вчатьсь детально пояснювати свої дії, пояснювати міркування, надавати чіткі та зрозумілі інструкції, розповідати історії, висловлювати власні думки; формує вміння співпрацювати, зокрема, вміння працювати в парах чи групах, ділитися матеріалами, вміння вчитися у своїх однолітків, дослухатися до їхніх ідей та пропонувати власні, вміння аналізувати ідеї та обирати раціональніші, вміння розподіляти ролі та обов'язки; розвиває сенсорне сприйняття, допомагає формувати уявлення про властивості предметів: форму, величину, колір, положення у просторі; розвиває дрібну моторику; формує цілісну систему уявлень дитини про навколишній світ, збагачує життєвий досвід дитини [4].

Як зауважує В. Імбер та Н. Олійник, вчителям необхідно пам'ятати, що такі заняття мають приносити учням радість, проходити в спокійній емоційно сприятливій атмосфері та без страху оцінювання. Учні повинні мати можливість самостійно виконувати завдання, необхідно усіляко підштовхувати їх до знаходження правильної відповіді. Для цього потрібно використовувати приклади, навідні запитання, уточнення, звертатися до життєвого досвіду школярів.

Так, наприклад, з використанням чарівних цеглинок LEGO на уроках математики для розвитку творчих здібностей молодших школярів пропонуємо ігри-вправи:

1. При вивченні складу чисел до 10 (використовуємо LEGO – цеглинки двох кольорів). Наприклад, вивчаючи склад числа 7, учень викладає на парті 3 червоних і 4 зелених цеглинки. А інший учень обирає інше розв'язання завдання й викладає на своїй парті – 2 червоних і 5 зелених цеглинок.

2. Під час вивчення понять «більший-найбільший», «менший-найменший».

3. При встановленні взаємозв'язку між частинами та цілим (використовуємо LEGO – цеглинки різних кольорів за кількістю частин).

4. Під час розв'язання задач (використовуємо LEGO – цеглинки, замінюючи короткий запис задачі моделюванням). Учні замінюють відомі дані у задачі LEGO – цеглинками різних кольорів. Побудована модель дозволяє учню розв'язати задачу швидко і правильно.

5. При додаванні чисел з переходом через розряд (використовуємо LEGO-цеглинки двох кольорів). Учні на парті переміщують LEGO – цеглинки від одного доданку до другого, вивчаючи алгоритм додавання з переходом через розряд.

6. При вивченні нумерації одноцифрових, двоцифрових, трицифрових чисел працюємо 3 моделями чисел: одиниці, десятки, сотні. Педагог ознайомлює

дітей зі схемою розміщення цеглинок-чисел в стовпчик, де 1 рядок – це сотні, 2 рядок – десятки, 3 рядок – одиниці.

7. При вивченні таблиці множення на 4 або 6 (використовуємо цеглинки на 4 або 6 штирів). Дитина викладає на парту 1 цеглинку на 4 штирі – по 4 взяли 1 раз: записуємо приклад $4 \times 1 = 4$; 2 цеглинки на 4 штирі – по 4 взяли 2 рази: $4 \times 2 = 8$ та інші.

8. При написанні графічних диктантів.

9. Під час вивчення геометричних фігур (діти 3 цеглинок викладають фігури).

10. Під час вивчення тем «Периметр» та «Площа».

11. При ознайомленні з поняттям «діаграма» будуємо математичні моделі з цеглинок певного кольору [3].

Отже, конструктивна творча діяльність – це ідеальна форма роботи з учнями початкової школи, яка дозволяє вчителю поєднувати навчання, виховання і розвиток дітей в режимі гри. А LEGO-технологія є унікальним інструментом, що розкриває потенційні можливості кожної дитини.

Використання конструктора LEGO дозволяє вчитися граючи та навчатися в грі, яка є найважливішим супутником дитини. Гра з конструктором охоплює багато функцій, які призводять до більш усвідомленого навчання, і таким чином, забезпечує оптимальне середовище для розвитку навичок і знань, які діти повинні мати, щоб працювати й досягти успіху в дорослому житті.

Список використаних джерел:

1. Демченко О., Казьмірчук Н., Стахова І. Розвиток soft skills майбутніх учителів початкових класів як засіб акмеологічного зростання. *Professional Pedagogics*. 2022. №1(24). С.91–101.
2. Імбер В. І. Використання відеоконтенту соціально-культурного характеру як засобу вдосконалення усної комунікації учнів старшої школи : кваліфікаційна робота. Вінниця, 2021. 92 с.
3. Імбер В., Олійник Н. Педагогічні умови розвитку креативності молодших школярів на уроках математики засобами дидактичних ігор. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2022. № 9-10. https://pedscience.sspu.edu.ua/?page_id=5124
4. Імбер В., Поворознюк С. Застосування евристичних методів навчання на уроках математики в початковій школі. *Освіта і суспільство*, 2022. С. 89-93.
5. Казьмірчук Н.С., Білик Т.С. Особливості організації проектної діяльності молодших школярів на уроках математики. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія «Педагогіка і психологія» : збірник наукових праць. 2020. Вип. 61. С. 18–23
6. Маркова І. С. Математика після уроків. Харків: Основа, 2004. 144 с.
7. Романова І. А. Позаурочна діяльність молодших школярів. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету*. Педагогічні науки, 2013. Вип. 63. С. 200-206.
8. Kolesnik K., Oliiynk N., Komarivska N., Kazmirchuk N., Imbek V. Future-Teacher Soft Skills Development in the Context of Ukraine's Integration into the European Higher Education Area. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 2023. Vol. 22, No. 2, pp. 413-431.

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК УСПІШНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Басюк Анастасія, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Олійник Н. А., кандидатка педагогічних наук, доцентка

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла

Коцюбинського (Україна)

TOLERANCE OF PRIMARY CLASS TEACHERS AS AN IMPORTANT FACTOR OF SUCCESSFUL PEDAGOGICAL INTERACTION IN THE CONDITIONS OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Anastasia Basyuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті здійснено аналіз поняття «толерантність», обґрунтовано важливість та особливості формування толерантності вчителів початкової школи. Визначено чинники, що впливають на ефективність процесу формування толерантності. Розкрито сутність впливу особистості вчителя на педагогічну взаємодію в умовах НУШ.

Ключові слова: толерантність, вчитель початкової школи, моральність, формування толерантності.

Abstract. The article analyzes the concept of «tolerance», substantiates the importance and peculiarities of the formation of tolerance of primary school teachers. Factors affecting the effectiveness of the process of tolerance formation are determined. The essence of the influence of the teacher's personality on the pedagogical interaction in the conditions of the NUS is revealed.

Keywords: tolerance, primary school teacher, morality, formation of tolerance.

Динамічні зміни в суспільстві, які характерні для всіх сфер життя, неможливі без виваженого реформування системи освіти, основними складовими якої є інноваційні процеси. При цьому модернізаційні перетворення мають здійснюватися відповідно до загальноцивілізаційних тенденцій розвитку національних освітніх систем.

Серед сучасних завдань систем освіти є поєднанням підвищення кваліфікації для молоді, яка вміє створювати й використовувати високі технології, з формуванням міцної моральної патріотичної основи, розвиненої цивілізаційної культури, відповідальності й толерантності [3].

Толерантність це сучасна вимога суспільства та важлива умова успішної соціалізації, тобто входження дитини в соціум. Важливість проблеми очевидна, адже молодших шкільний вік є сенситивним, саме освітнє середовище має багато чинників, що спонукають дитину відповідати стандартам, нормам і цінностям суспільства тим самим, формуючи форми поведінки та спілкування, закладаючи при цьому основи етики, та стилю спілкування.

У сучасних умовах модернізації освіти та становлення Нової української школи головним завданням закладу загальної середньої освіти є створення умов для засвоєння правильної системи цінностей, які в майбутньому впливатимуть на визначення життєвих орієнтирів. Тому саме на початкову школу покладено обов'язок виховання молоді в душі толерантності [3, с. 126].

На вагомості толерантності як особистісної та професійної риси вчителя початкової школи наголошено у публікаціях О. Безкоровайної, Р. Н. Бирко, О. Волошиної, О. Матієнко та ін. Педагогіку толерантності розкрито у працях Я. Берегового, Л. Завірюхи, В. Кременя, Ю. Тодорцевої та ін.

Теорія моральної доброти вимагає від педагога бути таким взірцем для учнів, який утверджує їх віру в людину. Вона не допускає егоїстичних бажань, меркантилізму, дріб'язковості, зверхнього ставлення до вихованців, колег тощо. В. Сухомлинський наголошував на тому, що відсутність віри в людину нівелює педагогічну систему взагалі. Якщо в процесі навчання і виховання відсутні віра педагога та учнів один до одного, сам навчально-виховний процес не відбудеться.

Учителі, які перестають самовдосконалюватись у професійному і моральному плані не здатні розвивати особистість учня, їх функції як наставника та вчителя зменшуються [8].

Дослідники толерантності в освіті О. Волошина, Н. Дмитренко виділяють декілька особливостей даного педагогічного феномену передусім його впливовість у таких сферах: зміст освіти (зміст різних культур і особливостей соціальних груп, історія культур, їх взаємовідносини); педагогіка співробітництва (організація діяльності на основі співробітництва, що допомагає розвивати терпиме ставлення до представників різних культур); подолання упереджень (робота зі стереотипами та установками на негативне ставлення до представників інших культур; зміна комунікативних установок (формування позитивних взаємин); гармонізація впливу соціального середовища та освітньої установки (забезпечення можливості отримання рівного досвіду, рівного статусу всіма, хто навчається, незалежно від національності, віросповідання, соціального статусу) [1, с. 121].

Олійник Н., Білик Т., Басюк А. стверджують, що основними компонентами толерантності є такі професійно значущі для майбутнього педагога якості [6, с. 300]:

- емпатія, що передбачає проникнення особистості в переживання іншої особистості, бажання емоційно відгукнутися на чужі проблеми та успіхи;
- комунікативна толерантність, завдяки якій особистість здатна у процесі спілкування виявляти розуміння співрозмовника, вміє приймати його таким, яким він є, спроможна ставити себе на його місце та дивитися на ситуацію його очима, вжитися в його світ;
- самоприйняття як толерантного ставлення до самого себе, та прийняття інших, оскільки толерантна особистість – це людина, яка добре знає себе та визнає інших.

А. Молчанова, наголошує, що виховання толерантності як професійно важливої якості особистості вчителя має відбуватися в спеціально організованих педагогічних умовах і спиратися на:

1. Актуалізацію мотиваційної готовності всіх суб'єктів освітнього простору (педагогічного колективу, студентів і батьків) до організації толерантного простору в освітньому закладі.
2. Оновлення змісту освітнього процесу педагогікою та психологією толерантності з метою врахування плюралізму точок зору різноманітних світоглядних підходів, багатоманітності сфер життя.
3. Розробку й запровадження особистісно-орієнтованих та інтерактивних технологій, що сприяють вихованню толерантності.

4. Організацію підготовки педагогічних працівників із метою визнання й освоєння нових технологій виховання толерантності (тренінги умінь аналізу, конструювання, презентації способів розв'язання конфліктних педагогічних ситуацій).

5. Формування толерантного простору в навчальних закладах [4. с. 26-27].

Найбільш ефективними формами навчання у даному контексті можуть бути заняття, які б імітували типові форми публічної взаємодії, наприклад, «телеміст», «засідання пресклубу», «круглий стіл», «аукціон нових ідей», «референдум», «відкритий мікрофон», які допомагають викладачу розвивати у студентів практичні навички толерантної взаємодії, розвивати їхню комунікативну толерантність.

Отже, використання відповідних принципів та форм побудови навчального процесу допомагає створити належні умови для формування толерантності майбутніх вчителів початкової школи, що є важливою складовою їх професійної майстерності.

Список використаних джерел:

1. Волошина О. Дмитренко Н. Модель підготовки майбутніх учителів до виховання толерантності в учнів основної школи. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Педагогіка і психологія, 2014. №42(1). С. 126-131
2. Матієнко О. С. Толерантність: введення в проблему. Вінниця: ВДАУ., 2006. 40 с.
3. Микичур, Т. Проблема гуманно-ціннісного виховання дітей у педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського. *Педагогічні читання*, 2012. №1. С. 128-129.
4. Молчанова А.О. Толерантність як ціннісна основа професійної діяльності педагога: посібник. Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2013. 188 с.
5. Любчак Л., Демченко Д., Комарівська Н. Партнерство учителя початкової школи з батьками в організації дистанційного навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2022. Випуск 64. С.117-126.
6. Олійник Н., Білик Т., Басюк А. Формування толерантності у молодших школярів. *Журнал «Перспективи та інновації науки»* Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»), 2022. № 6(11). С.299-308
7. Kolesnik K., Oliinyk N., Komarivska N., Kazmirchuk N., Imbek V. Future-Teacher Soft Skills Development in the Context of Ukraine's Integration into the European Higher Education Area. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 2023. Vol. 22, No. 2, pp. 413-431.
8. Roliak A., Dutka H., Mylytsya, K., Matiienko O., Oliinyk N. Problem-based learning in pedagogic tertiary education: european context through denmark environment. *Independent Journal Of Management & Production (Ijm&P)*, 2021. v. 12, n. 3, Special Edition ISE, S&P - May 2021. 71-84.

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Бондар Карини, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Стахова І.А., докторка філософії (PhD)

*Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
(Україна)*

INTERACTIVE TECHNOLOGIES AS A MEANS OF FORMING THE COMMUNICATIVE COMPETENCE OF YOUNGER SCHOOL PUPILS

Bondar Karina, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті наголошується на важливості формування комунікативної компетентності учнів початкової школи, здійснено дефінітивний аналіз цього поняття. Визначено інтерактивні технології як один із провідних засобів формування комунікативної компетентності. Наведено приклади учнівських робіт із застосуванням інтерактивної технології навчання.

Ключові слова: комунікативна компетентність, молодші школярі, інтерактивні технології.

Abstract. The article emphasizes the importance of forming the communicative competence of elementary school pupils, a definitive analysis of this concept is carried out. Interactive technologies are defined as one of the leading means of forming communicative competence. Examples of student works using interactive learning technology are given.

Keywords: communicative competence, younger schoolchildren, interactive technologies.

Комунікативна компетентність – одна з ключових компетентностей, якою мають опанувати молодші школярі. Зважаючи на диджиталізацію освітнього та особистісного простору учнів, процес її формування є досить складним, він потребує спільних зусиль педагогів, учнів та батьків. Включити школярів у процес комунікації, зважаючи на дистанційну форму навчання, війну та пов'язані з нею стреси, віртуальне спілкування більшості з учнів, досить не просто. Лексичний словник сучасних учнів відстає від попередників, вони мало спілкуються та контактують, більшість вільного часу проводять за гаджетами. Саме тому педагогу початкової школи необхідно мати у своєму арсеналі низку методів та прийомів, що допоможуть швидко та на високому рівні включити дітей в активне мовленнєве спілкування, сформувати комунікативну компетентність. Одним із таких засобів є використання інтерактивних освітніх технологій, що дозволяють створити сприятливе середовище.

Питаннями формування комунікативної компетентності молодших школярів займалися І. Большакова, М. Вашуленко, О. Вашуленко, Н. Комарівська, К. Крутій, Н. Лазаренко, І. Лапшина та інші провідні науковці. У Державному стандарті початкової освіти, концепції Нової української школи, типових освітніх програмах висвітлено необхідність формування комунікативної компетентності учнів початкової школи.

Комунікативна компетентність – це здатність особистості вступати в процес спілкування, при цьому вміти логічно, чітко та послідовно висловлювати свою думку; використовувати у мовленні різні засоби художньої виразності (епітети, порівняння, метафори); бути зрозумілим своєму співрозмовнику [4, с. 45]. На думку М. Вашуленка, формування комунікативної компетентності учнів варто розпочати з «формування й удосконалення умінь і навичок висловлюватися і спілкуватися, володіти мовою в усіх сферах і видах мовленнєвої діяльності, доступних для молодших школярів» [1, с. 12]. Погоджуємося з думкою Т. Погорелової про те, що «комунікативний аспект у процесі вивчення української мови тісно переплітається із практикою мовного спілкування, активною взаємодією зі співрозмовниками, здатністю грамотно та

правильно будувати своє мовлення, включатися в діалог тощо» [5, с. 44]. Орієнтуючись на дослідження науковців, під комунікативною компетентністю учнів початкової школи ми розуміємо систему мовних знань (частини мови, лексика, фонетика, орфографія, граматики, синтаксис); здатність використовувати усі види мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, письмо, говоріння); сформованість умінь та навичок (уміння робити звуко-буквенний аналіз, ділити слова на склади, знаходити наголос, будувати речення, складати різні види текстів, знаходити граматичну основу речення, безпомилково писати тощо), здатність займатися самоосвітою (самостійно удосконалювати свої уміння та навички, прагнути покращити своє мовлення).

Працюючи над формуванням комунікативної компетентності, педагог може використовувати інтерактивні технології навчання. О. Пометун стверджує, що інтерактивні технології спрямовані на налагодження взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу, їхню творчу співпрацю, активну комунікацію та спільне вирішення завдань [6, с. 23]. Урок, в основі якого лежить інтерактивна технологія, має свої особливості: потребує активної мисленнєвої та розумової діяльності, обговорення проблемних питань, злагодженої співпраці всього колективу. Окрім того, на уроках української мови педагог може використовувати різні інтерактивні прийоми, як-от: «Мікрофон», «Мозкова атака», «Фішбоун», «Асоціативний кущ», «Джигсо», «Дерево рішень», «Робота в ротаційних трійках», «Два – чотири – всі разом», «Судове засідання», «ПРЕС» тощо. Усі ці прийоми базуються на кооперації, тобто спільній, активній співпраці учнів.

Під час педагогічної практики в Комунальному закладі «Лука-Мелешківський ліцей Лука-Мелешківської сільської ради Вінницької області» ми пропонували учням 3-А класу під час групової роботи скласти сенкан про різні частини мови, закріпити знання, отримані на уроці, за допомогою прийому «ПРЕС» та складати асоціативний кущ на тему «Українська мова». Наведемо приклад сен-кану про прикметник: *«Прикметник. Новий, незнайомий, унікальний. Означає, порівнює, повідомляє. Прикрашає українську мову. Ознака»*. Наведемо приклад закріплення знань за допомогою прийому «ПРЕС» Максима Р. (9 років): *«Я вважаю, що прикметник – це самостійна частина мови, що відповідає на питання який? яка? яке? та вказує на ознаку певного предмета. Прикметник взаємодіє з іменником, він вказує на його ознаки. Наприклад: красивий, чудовий, пізнавальний, цікавий тощо. Таким чином, переконуємося в унікальності прикметника»*.

Використання інтерактивних технологій на уроках української мови, дозволяє прискорити процес формування комунікативної компетентності, робить його насиченим, творчим, стимулює пізнавальний інтерес молодших школярів тощо.

Отже, процес формування комунікативної компетентності учнів початкової школи потребує використання різноманітних методів та прийомів, зокрема ефективним є реалізація інтерактивних технологій. Вони дозволяють згуртувати дітей навколо певної проблеми, стимулюють їхнє спілкування, дозволяють знаходити компроміс. Застосування інтерактивних технологій

сприяє налагодженню творчої сприятливої атмосфери, у якій кожен школяр може розкритися та сміливо висловлювати свою думку, тим самим педагогові вдасться сформувати його комунікативну компетентність

Список використаних джерел:

1. Вашуленко М. С. Формування мовної особистості молодшого школяра в умовах переходу до 4-річного початкового навчання. *Початкова школа*. 2011. № 1. С. 11-14.
2. Дабіжа Л.П., Комарівська Н.О., Любчак Л.В. Інтегровані уроки читання та мистецтва як засіб розвитку творчих здібностей молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Педагогіка і психологія : Збірник наукових праць. Вип. 66. 2021. С. 7-11.
3. Лазаренко Н. І. Нові вимоги до професіоналізму вчителя в умовах євроінтеграції. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. праць. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. № 54. С. 100-106.
4. Лапшина І. М., Комарівська Н.О. Використання елементів сучасних інноваційних технологій у формуванні інтересу до дитячої літератури у дітей дошкільного віку. *II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інноваційні технології в дошкільній освіті»*. Переяслав-Хмельницький, 2019. С.44-48.
5. Погорелова Т. В. Формування комунікативної компетентності першокласників. *Початкове навчання та виховання*. 2018. № 13–15. С. 44-50.
6. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. Київ : Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.
7. Kolesnik K., Oliinyk N., Komarivska N., Kazmirchuk N., Imbek V. Future-Teacher Soft Skills Development in the Context of Ukraine's Integration into the European Higher Education Area. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*. 2023. Vol. 22, №. 2, pp. 413-431

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ РОБОТИ З МЕДІА-ТЕКСТАМИ

*Бондарчук Оксана, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: Лазаренко Н. І., докторка педагогічних наук, професорка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

FORMATION OF SPEAKING COMPETENCE OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS IN THE PROCESS OF WORKING WITH MEDIA TEXTS

*Bondarchuk Oksana, master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. У статті презентовано досвід використання медіатекстів на уроках української мови у початковій школі, алгоритм роботи над медіатекстами, розкрито специфіку використання і створення власних постів у соціальних мережах, особливостей впровадження у роботі аудіотекстів з метою формування у дітей мовленнєвої компетентності.

Ключові слова: інтерактивні технології, мовленнєва компетентність, медіатекст, учні початкової школи.

Abstract. The article presents the experience of using media texts in Ukrainian language lessons in elementary school, the algorithm of working on media texts, the specifics of using and creating one's own posts in social networks, the specifics of the implementation of audio texts in order to develop speech competence in children.

Keywords: interactive technologies, speech competence, media text, primary school students.

Упровадження інформаційних технологій набуває все більш масштабного і комплексного характеру. Сучасних учнів уже мало цікавлять традиційні уроки, сьогодні вони надають перевагу інтерактивним технологіям взаємодії на уроці, використанню таких форм та методів роботи, які б були інформаційно привабливими. Зауважимо, що масштаб впливу медіа на різні сфери життя зростають з кожним днем. Це ставить нові завдання перед освітньою системою, вимагає від особистості не тільки знання сучасних технічних пристроїв і вміння працювати з ними, а й певного рівня критичного мислення (здатності інтерпретувати повідомлення засобів масової інформації, розуміти сутність різних медіатекстів), навичок самостійної творчої роботи, пов'язаної з пошуком, опрацюванням і вдалою презентацією результатів, що, своєю чергою, вимагає сформованості мовленнєвої компетентності на високому рівні.

Проблема формування мовленнєвої компетентності молодших школярів є предметом дослідження низки учених, зокрема: М. Вашуленка, В. Возчікової, Н. Кирилової, Є. Мазур, Н. Максименко, Н. Мордовцевої, І. Цепової та ін. Особливості впливу медіа на становлення особистості досліджували І. Дичківська, Л. Найдьонова, Ю. Усов, О. Федоров та ін. Педагогічний потенціал медіатекстів розкрито у студіях С. Бадер, О. Біляцької, О. Краснопорової, О. Чайковської тощо. Натомість проблема формування мовленнєвої компетентності учнів початкової школи засобами медіатекстів все ще потребує вирішення на теоретико-практичному рівні.

Мовленнєва компетентність розуміється нами як готовність та спроможність учнів адекватно та доречно застосовувати мову в конкретних ситуаціях (висловлювати свої думки, бажання, наміри, прохання тощо), використовуючи для цього як мовні, так і позамовні (міміка, жести, рухи) та інтонаційні засоби виразності. Своєю чергою, медіатекст, як засіб формування мовленнєвої компетентності молодших школярів, тлумачиться як багаторівневий текст, що пов'язує в собі єдине комунікативне ціле, різні семіотичні коди (вербальні, невербальні, медійні) і також при цьому демонструє відкритість на змістовному, композиційно-структурному та знаковому рівнях. До медіатекстів відносять усі сучасні тексти, що є в мережі інтернет: надруковані, відзняті, записані тощо. У початковій школі частіше за все використовують такі види медіатекстів як: надруковані тексти, аудіотексти, картини, комікси, відеоролики. Використання на уроках медіатекстів збільшує для дітей молодшого шкільного віку яскравість сприйняття матеріалу, активізує навчальний процес, сприяє формуванню мовленнєвої компетентності.

У процесі роботи з молодшими школярами ми виокремили мовленнєві компетентності, формування яких залежить від низки науково-педагогічних принципів. Провідними принципами, на які спирається методика визначено:

- принцип природовідповідності – урахування вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів під час роботи з медіатекстами;
- принцип активності – спонукання молодшого школяра до активності, ініціативності, заохочення до активних дій під час опрацювання й обговорення медіатекстів;

– принцип неперервності – послідовне врахування накопичених знань і соціального досвіду учня; систематичне використання медіатекстів для формування мовленнєвої компетентності молодшого школяра;

– принцип візуалізації – максимальне унаочнення використаних медіатекстів для кращого сприйняття молодшим школярем.

Окрім визначених принципів, доречно зупинитись на провідних етапах, згідно яких реалізується методика. До таких ми відносимо: пропедевтичний, основний та рефлексійний.

Так, метою пропедевтичного етапу є первинне знайомство молодших школярів з медіатекстом, осмислення його сутності та змісту. На цьому етапі важливо уважно прочитати, подивитись, прослухати медіатекст, усвідомити його зміст. До провідних методів роботи на поданому етапі відносимо: демонстрація, розповідь, бесіда.

Основний етап передбачає роботу щодо обговорення медіатекстів для усвідомлення основного та прихованого смислу тексту, його під контексту, морально-етичного змісту та провідних цінностей, що закладені в основі. Для формування мовленнєвої компетентності молодшого школяра на основному етапі використовуються такі методи й прийоми роботи: бесіда, діалог, робота в парах, групова робота, складання інтелект карти тощо.

І, нарешті, рефлексійний етап передбачає підбиття підсумків щодо роботи з медіатекстами, розуміння їх моральної основи та прийняття провідних цінностей молодшими школярами. До основних методів роботи на даному етапі відносимо: складання Сінквею, «Дерево успіху», «Заверши фразу» тощо.

Зупинимось на тих медіатекстах, що було використано під час роботи з молодшими школярами для формування у них мовленнєвої компетентності. Так, нами використовувались пости у соціальних мережах, зокрема Facebook, що мали ціннісно-орієнтовну тематику. На пропедевтичному етапі молодші школярі знайомились з постами, пропонували різні пости для перегляду. На основному - обговорювали їх сутність, пропонували власне розуміння різних висловлювань, фраз, трактували. На рефлексійному – робили узагальнення, висновки. За схожим алгоритмом нами було використано іконічні знаки як різновид медіатекстів, зокрема: інфографіку (на уроках «Я досліджую світ»), репродукції картин, фото. Крім того, нами було використано різні відео та аудіотексти. Наприклад, серед відеотекстів найбільш популярними були мультфільми, які також підлягали обговоренню, дискусії з приводу різних морально-етичних ситуацій, закладених в основі сюжету. До таких мультфільмів ми віднесли: «Лілі та сніговик», «Кітбуль», «Разом ми сила», «День, коли щастить» тощо. Кожен такий відеотекст учні обговорювали в групах і потім з вчителем, організовуючи дискусію з приводу побаченого. Наприклад, відеотекст «Лілі та сніговик», що розкриває тему дружби, молодші школярі обговорювали на уроках «Я досліджую світ», дискутували з приводу сутності дружби, намагались визначитись, хто є справжнім другом тощо. На рефлексійному етапі - презентували проєкт «Справжня дружба».

З наявних аудіотекстів ми використовували музичні треки (класична музика), серед яких були такі: «Маленька нічна серенада» (В. Моцарт),

«Серенада» (Ф. Шуберт), «Втіха №3» (Ф. Шуберт) тощо. Після первинного прослуховування аудіотекстів ми просили молодших школярів висловити свої почуття, описати внутрішній стан, емоції, які виникали під час прослуховування твору, розповісти, як музика впливає на їхнє життя тощо. Не менш пізнавальними були друковані тексти (казки), що мали різний морально-етичний контекст. До таких ми віднесли: «Лисичка-сестричка та Вовк- панібрат», «Пан Коцький», «Кіт, Кріт, Курочка та Лисиця», «Коза-дереза», «Хитрий півень» тощо. Робота з казками відбувалась за певним алгоритмом, що сприяло формуванню мовленнєвої компетентності молодших школярів:

- первинне знайомство з казкою;
- читання казок за ролями;
- переказ казок;
- перегляд відповідного відео;
- театралізація казки.

Такий алгоритм сприяв подальшому розвитку зв'язного мовлення, формуванню умінь спілкування з оточенням, правильності мовлення тощо.

Таким чином, ми переконані, що формуванню мовленнєвої компетентності молодших школярів сприяє систематичне використання медіатекстів, аналіз та власне створення постів у соціальних мережах, використання іконічних знаків, відео- та аудіотекстів на уроках у початковій школі.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogoobgovorennya-proyekt-derzhavnogo-standartu-bazovoyi-serednoyiosviti>
2. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні, схвалена постановою Президії Національної академії педагогічних наук України від 20 травня 2010 року (протокол № 1-7/6-150).
3. Портал «Медіаосвіта і медіаграмотність». 2020. URL: <http://medialiteracy.org.ua/>
4. Лазаренко Н., Хіля А., Коломієць А. Формування в дітей з функціональними обмеженнями індивідуальної системи знань сенсожиттєвого характеру засобами арт-терапії. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2017. 1 (13). С. 131-143.
5. Лазаренко Н.І. Розвиток принципів та форм організації навчального процесу з методики викладання української мови в початковій школі. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2017. 1. С. 131-147.
6. Лазаренко Н.І. Комуникативно-діяльнісний підхід до засвоєння мовного матеріалу у початковій школі. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2003. 3. С. 127-131.
7. Семенов О. Медіакультура вчителя-словесника: теорія і практика формування у вищій школі. *Збірник статей Восьмої міжнародної науково-методичної конференції «Критичне мислення в епоху токсичного контенту»*. Київ : Центр Вільної Преси, Академія української преси, 2020. С. 167-173.
8. Федоров А. В. Медіаосвіта: вчора та сьогодні. М.: Вид-во «МОО ВПП» Юнеско «Інформація для всіх», 2019. 234 с.

**СЮЖЕТНО-РОЛЬОВІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ
НАВИЧОК УСНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**
Бродецька Катерина, здобувачка ступеня вищої освіти «бакалавр»

*Науковий керівник: Лазаренко Н. І., докторка педагогічних наук, професорка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

STORY-ROLEPLAY GAMES AS A MEANS OF DEVELOPING ORAL SPEAKING SKILLS OF PRIMARY SCHOOL PUPILS

Katerina Brodetska, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті зацентовано увагу на великому потенціалі сюжетно-рольових ігор, як засобу розвитку навичок усного мовлення молодших школярів. Наведені приклади сюжетно-рольових ігор, розкрито методикою їх проведення в початковій школі.

Ключові слова: молодші школярі, сюжетно-рольові ігри, навички усного мовлення.

Abstract. The article focuses attention on the great potential of role-playing games as a means of developing oral communication skills of younger schoolchildren. Examples of story role-playing games are given, the methodology of their implementation in primary school is revealed.

Keywords: younger schoolchildren, role-playing games, oral communication skills.

Сучасна початкова школа виконує низку функцій, зокрема дбає про розвиток навичок усного мовлення молодших школярів. Ці навички відіграють ключову роль у становленні особистості кожного учня початкової школи, вони дозволяють активно включитися в освітній процес, зокрема, та суспільне життя, загалом. Розвинені навички усного мовлення свідчать про інтелектуальний розвиток школярів, здатність працювати в команді, чітко та послідовно висловлювати свою точку зору. Усним мовленням школяр користується не тільки на уроках мовно-літературної освітньої галузі, але й на інших дисциплінах початкової школи, саме тому від їхнього розвитку залежить його загальний успіх. Початкова школа виступає спеціальним плацдармом для розвитку молодших школярів, вона має великий арсенал методів, форм, прийомів для роботи з дітьми. Одним із таких прийомів є використання сюжетно-рольових ігор. Вони дозволяють створити квазісуспільну ситуацію та стимулюють дитину до розвитку навичок усного мовлення.

Високий потенціал театралізованої діяльності, зокрема використання в освітньому процесі молодших школярів сюжетно-рольових ігор досліджували у своїх наукових працях багато провідних європейських вчених (Л. Адамс, Дж. Валак, А. Джексон, Е. Джонес, С. Куцельман, Р. Хестон та ін.) та українських дослідників (І. Барановська, О. Демченко, О. Деркач, О. Жовнич, Н. Казьмірчук та ін.). На важливості розвитку навичок усного мовлення звернули увагу у своїх дослідженнях І. Большакова, М. Вашуленко, Н. Лазаренко, О. Савченко, Р. Шиян та інші. Актуальність питання розвитку навичок усного мовлення молодших школярів висвітлено у концепції Нової української школи,

Державному стандарті початкової освіти, типових освітніх програмах для учнів початкових класів.

У своїх дослідженнях А. Богуш стверджує, що сюжетно-рольова гра – це «динамічний феномен, її розвиток виявляється насамперед у виникненні нових сюжетів – утілених у певних подіях. У іграх вони надзвичайно різноманітні й відображають конкретні (соціально-історичні, географічні, побутові тощо) умови їхнього життя. Сюжетно-рольова гра – діяльність, у якій діти беруть на себе трудові або соціальні функції дорослих людей і в спеціально створювані ними ігрові, уявлювані умови відтворюють (або моделюють) життя дорослих і відносини між ними» [2, с. 60]. У ході сюжетно-рольової гри в молодших школярів активно розвиваються навички усного мовлення, зокрема: в учнів збагачується лексичний запас слів, вони навчаються граматично правильно будувати речення, правильно його інтонувати, уміло використовувати вербальні та невербальні засоби мовлення тощо. У дослідженнях Л. Любчак знаходимо методичку організації сюжетно-рольової гри для молодших школярів, вона полягає в тому, щоб:

- вибрати тему, цікаву та водночас пізнавальну для учнів;
- підготувати інвентар, щоб створити ігрове середовище;
- налаштувати учнів на початок гри, зацікавити їх;
- спрямовувати школярів на максимальну комунікацію, чітко та послідовно висвітлення своїх думок;
- по завершенню гри, провести рефлексію [3].

На думку І. Лапшиної, для розвитку навичок усного мовлення молодших школярів, потрібно, перш за все, виробляти мотивацію до вивчення української мови, формувати елементарні комунікативні уміння, працювати над розвитком всіх видів мовленнєвої діяльності, здійснювати соціально-культурний розвиток учнів [6, с. 33]. Саме тому, ми переконані, що сюжетно-рольова гра допоможе формувати навички усного мовлення дітей. Основною метою розвитку відповідних навичок, на думку Н. Бакуліної, є створення комунікативного середовища, де школярі мають можливість спілкуватися на різні соціально-побутові теми, обговорювати все, що відбувається навкруги, ставити запитання та отримувати відповіді. Сюжетно-рольова гра допомагає їм краще адаптуватися до суспільного життя, вливатися в соціум [1, с. 15].

Н. Комарівська надає перевагу розвитку навичок усного мовлення дітей засобами фольклору та вважає, що сюжетно-рольові ігри на основі фольклору допоможуть школярам краще збагнути історію свого народу, його звичаї та традиції. З мовленнєвої точки зору, дослідниця вважає, що сюжетно-рольові ігри, дозволять краще сформувати мовну, мовленнєву, соціокультурну та діяльнісну компетентність. Вивчаючи праці Н. Комарівської, ми визначили низку сюжетно-рольових ігор на основі фольклору, наприклад: «На Різдво», «Андріївські вечорниці», «Ой на Івана Купала», «Не я б'ю, верба б'є» тощо [5, с. 30].

Ми вважаємо, що у роботі з молодшими школярами педагогам варто використовувати різноманітні ігри, на зразок «У магазині», «У бібліотеці», «У

театрі», «У гостях», «У музеї», «У транспорті», «На природі» тощо. Такі сюжетно-рольові ігри не тільки розвинуть навички усного мовлення, але й допоможуть розширити свій кругозір, сприятимуть розвитку творчості та фантазії. На нашу думку, важливо спочатку показати школярам алгоритм виконання гри, а потім стимулювати до того, щоб вони придумували власні ігри, втілювати їхні ідеї в життя.

Також, на нашу думку, в педагогічному арсеналі вчителя має бути багато творів для сюжетно-рольових ігор. Це твори сучасних українських дитячих письменників: В. Нестайка («Тореадори з Васюківки», «В країні сонячних зайчиків», «Чарівні окуляри», «Дивовижні пригоди в лісовій школі»), С. Дереманського («Бабуся оголошує війну», «Царство Яблукарства», «Королева часу»), Ю. Бедрика («Метафізика восени», «Свято небуття»), В. Головадського («Віршів повна рукавичка», «Ікар на металевих крилах», «Зелен день»), Дз. Матіяш («Казки «П'ятинки», «Історії про троянди, дощ і сіль»), М. Павленко («Цар папороть», «Бузкові зошити»), Р. Скиби («Зайчик і дощик», «Кожному по скибці», «Кольоровинки», «Рибне місце», «Перевіршики», «Баламутинки») тощо.

Таким чином, можна зробити висновок, що розвиток навичок усного мовлення учнів початкової школи покращиться шляхом використання сюжетно-рольових ігор на уроках мовно-літературної освітньої галузі, під час ранкових зустрічей, в позаурочній діяльності.

Список використаних джерел:

1. Бакуліна Н.В. Формування усного мовлення першокласників у процесі навчання мови іврит у школах України: автореф. дисертації. Київ, 2012. 23 с.
2. Богуш А. М. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників. *Мовленнєві ігри, ситуації, вправи*. Київ: Слово, 2008. 187 с.
3. Імбер В. І., Карук І. В., Колеснік К. А. Використання інформаційно-комунікаційних технологій під час застосування освітніх ситуацій у процесі групової діяльності з дітьми дошкільного віку. *International scientific conference «Modernization of educational system: world trends and national peculiarities»: Conference Proceedings, February 23rd. Kaunas: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018. С. 138-140.*
4. Казьмірчук Н. С., Голюк О. А., Гайдукевич А. Використання проектних технологій на уроках математики у початковій школі. *Молодий вчений*, 2019. № 5.2(69.2). С.132-136.
5. Комарівська Н. О. Розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами фольклору. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2016. Вип. 46. С. 30-33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2016_46_9.
6. Лапшина І. М. Порівняльні аспекти формування мовної особистості дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. *Психолінгвістика*. 2015. Вип. 18(2). С. 33-42. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2015_18\(2\)_5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2015_18(2)_5).
7. Любчак Л.В. Методика організації ігрової діяльності: практикум. Вінниця : ЦОП «Документ Принт», 2017. 196 с.

СУЧАСНІ МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ ОРГАНІЗАЦІЇ УРОКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗА СТАНДАРТАМИ НУШ

*Бузук Валерія, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»
Олійник Н. А., кандидатка педагогічних наук, доцентка*

*Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

MODERN METHODS AND MEANS OF ORGANIZING A PHYSICAL EDUCATION LESSON ACCORDING TO NUSH STANDARDS

Valeriia Buzuk, master's student

Nataliia Oliinyk, Candidate of Pedagogical Sciences

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. *Зосереджено увагу на методах і засобах зацікавлення учнів початкової школи до занять фізичною культурою і спортом, ролі вчителя НУШ у створенні цікавого динамічного уроку.*

Ключові слова: *організація уроку, фізична культура, планування, НУШ.*

Abstract. *Abstract. Attention is focused on the methods and means of getting primary school students interested in physical culture and sports, the role of the teacher of the New Ukrainian School in creating an interesting dynamic lesson.*

Keywords: *lesson organization, physical culture, planning, NUS.*

Стандарти МОН пропонує вчителю фізичної культури два варіанти рекомендацій для використання в написанні річного планування уроків з фізичної культури, використовуючи змістові лінії – О. Савченко чи Р. Шияна. О. Савченко рекомендує використовувати три змістовні лінії, а Р. Шиян – дві. Різниця між ними майже немає, тільки в третій змістовній лінії О. Савченко пропонує в урок додати окрім ліній: руху та ігор ще й лінію охорони здоров'я чи безпеки життєдіяльності. На думку вчителів практиків, і ми з нею цілком погоджуємося, третя змістовна лінія додана автором О. Савченко для того, щоб вчитель більше розмовляв зі своїми учнями про гігієну, здоров'я та необхідність руху в цілому. Можливо тому, багато вчителів фізичної культури вибрали для планування рекомендації О. Савченко, тому що вважають їх кращими для складання уроку, де пропонуються всі три змістові лінії. На думку А. Басюк, А. Іщик та Н. Олійник варто розширити цю «теоретичну необхідність» розмов з учнями про історію спорту, цікаві факти виникнення фізичної вправи чи руху тощо [1, с. 360].

У Новій українській школі комбіновані уроки стали основою будування освітнього процесу на річний період. Цьому сприяли змістові лінії, що дають можливість вчителю фізкультури відповідно до його вподобання, можливостей, інвентарної бази, території шкільного спортивного майданчика скласти річне ефективне планування. Сучасний урок фізичної культури ставить перед вчителем за мету створити цікавий динамічний урок, в якому проявиться зацікавлення учнів до занять фізичною культурою і спортом, а не зупиниться на досягненнях «високих результатів в нормативному аркуші».

Однотипне шиккування в шеренгу по зросту на початку уроку повинно відійти на другий план в організації уроку в молодшій школі. На передній план має вийти «ранкове коло». Наприклад, кожен перший урок тижня з учнями можна проводити такі вправи: сидячи в колі п'ять хвилин спілкуватись про різні

активності на вихідних чи на минулому тижні, ділитись враженнями від походу чи ігор. Вчителю варто самому розпочати розмову, таким чином показати приклад для учнів, сприятиме легшому протіканню бесіди й встановленню спокійного соціального середовища для спілкування. Так виробляється атмосфера довіри між вчителем і учнями, а вчитель пізнає не просто учнів, які повинні виконати різні вправи, а діти з безліччю історій.

У своїй науковій працях Л. Совик, Н. Олійник пропонує проводити цікаві та незвичні вправи. Так, на уроках можна проводити такі вправи: а) сидячи в колі; б) сидячи на лаві (розставляючи лави різними геометричними фігурами: квадрат, ромб, трикутник); в) стоячі в шерензі по зросту, але від найнижчого до найвищого і навпаки; г) стоячи півколом; д) змінюючи хлопців і дівчат в строю місцями. Пропонуємо учням змоделювати самотійно початок уроку.

Самоорганізація учнів на уроці фізкультури починається з розробки у спортивному залі правил та рутин для класу. Після першого місяця навчання в школі можна в одному з ранкових кіл, присвятити тему спілкування про правила безпечної поведінки на уроках фізкультури. Коли учні самотійно обговорюють правила і приймають рішення її прийняття на уроці (зрозуміло що з невеликою допомогою вчителя), то й дотримуватись їх колективно зовсім виходить по іншому. Метод розробки з учнями перших класів правил та рутин є прогресивним інструментом в організації сучасного уроку фізичної культури.

Використання оптимальної кількості інвентарю на уроці, не затягування межі між цікавим і рутинним сприяє підвищенню щільності уроку. Інвентар може бути «стандартного» типу: стійки, конуси, розміточні фішки, різного розміру м'ячі, бар'єри різної висоти тощо і «нестандартного»: надувні кульки, мотузки різної довжини, кубики, піраміди, фітболи з «вусиками» для стрибкових вправ та ін. Діти першого класу вже можуть і самотійно розставляти інвентар чи збирати його після виконання запланованих вправ.

Більшість завдань в молодшій школі реалізуються шляхом рухливих ігор, спортивних вправ, естафет. На думку вчителів практиків уроки фізичної культури в молодшій школі без ігор – не уроки, а якщо присутній ще й змагальний метод, тоді він стає динамічнішим і цікавішим малим учням. Майстерність вчителя фізичної культури в початковій школі буде швидко зреалізовуватися, якщо він сам пограє з учнями чи підкине між вправами та іграми достатньо цікаве пошукове запитання.

У молодшій школі оцінювання учнів на уроках фізичної культури немає. Слова підтримки вчителя після виконання певної вправи, ведення журналу досягнень учнів – ось, що є одним із показників уваги вчителя до своїх вихованців і відповідно встановлення атмосфери підтримки та довіри.

Отже, урок фізичної культури НУШ, маючи свою структуру, свій «таймінг», приблизний алгоритм послідовності дій на уроці та вивчення рухових навичок, має змінюватися відповідно від вподобань нового покоління учнів. Урок наповнюється цікавим змістом, креативно структурується відповідно до компетентностей вчителя та «канви» навичок, якими він володіє, особистих якостей, тяглости до фізичної активності, творчості.

Список використаних джерел:

1. Басюк А. М., Іщик А. О., Олійник Н. А. Технології здоров'язбереження у практиці навчання у початковій школі. *Збірн. мат. конф. Proceedings of VII International Scientific and Practical Conference, Manchester, United Kingdom*, 2022. С.360-367.
2. Пахальчук Н. О., Григорович О. П., Голюк О. А. Використання здоров'язбережувального потенціалу вищої освіти. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: педагогіка і психологія. 2020. Випуск 61. С.56-61
3. Совик Л., Олійник Н. Умови підвищення мотивації до відвідування занять з фізичного виховання з використанням фізкультурно-оздоровчих засобів у дівчат ВНЗ. *Сільське господарство та лісівництво*, 2017. Вип 6. Т. 2, с. 223-231
4. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
5. Типова освітня програма початкової освіти. Наук. кер. Савченко О.Я. 2019. URL: <https://nus.org.ua/news/opublikovaly-typovi-osvitni-programy-dlya-1-2-klasiv-nush-dokumenty/>
6. Типова освітня програма початкової освіти. Наук. кер. Шиян Р.Б. 2019. URL: <https://svitdovkola.org/metodic/typova-osvitnya-programa>
7. Lazorenko S.; Loza T.; Samokhvalova I.; Khomenko E., Oliinyk N. Preparation of Future Specialists in Physical Culture and Sports for the Use of Digital Health Technologies in Professional Activity Proceedings of the International Convention MIPRO44th International Convention on Information, Communication and Electronic Technology (MIPRO), 2021. 621-625.
8. Roliak A., Dutka H., Mylytsya, K., Matiienko O., Oliinyk N. Problem-based learning in pedagogic tertiary education: european context through denmark environment. *Independent Journal Of Management & Production (Ijm&P)*, 2021. v. 12, n. 3, Special Edition ISE, S&P - May 2021. 71-84.

РОЗУМОВЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ЧИННИК ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ

*Васильчук Тетяна, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: Бровчак Л. С., кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

MENTAL EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN AS A FACTOR OF CREATIVE DEVELOPMENT

Tetyana Vasylychuk, master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглядаються проблеми розумового виховання дітей старшого дошкільного віку. Розкрито особливості формування розумової діяльності як чинника творчого розвитку. З'ясовано, що розумове виховання дітей старшого дошкільного віку формується завдяки отриманим знанням, розвивається завдяки педагогічним прийомам та методам.

Ключові слова: Розумове виховання, розумова діяльність, творчий розвиток, діти старшого дошкільного віку.

Abstract. The article deals with the problems of mental education of children of older preschool age. The peculiarities of the formation of mental activity as a factor of creative development are revealed. It was found that mental education of older preschool children is formed thanks to acquired knowledge, develops thanks to pedagogical techniques and methods.

Keywords. Mental education, mental activity, creative development, children of older preschool age.

Важливою складовою дитини є розумовий розвиток, який бере початок з раннього дитинства і розвивається у процесі виховання: фізичне, розумове, естетичне, моральне.

Розумовий розвиток виражається обсягом, характером та змістом знань, рівнями формування психічних емоцій: інтуїції, усвідомлення, сприйняття, занотовування, мислення; пізнавальних процесів, характері провідної діяльності.

Пізнавальний процес формує розумовий розвиток дитини старшого дошкільного віку через: відчуття, сприйняття, пам'ять, уяву, переконання, мовлення, вміння міркувати, чинити відповідно до вимог старших, проявляти зацікавленість до пізнання навколишнього оточення, швиденько та правильно усвідомлювати отриману інформацію, мати особисті погляди.

У старшому дошкільному віці фундаментуються основи розуміння та уявлення дітей, які надалі формують результативний розумовий розвиток. Діти опановують не тільки зовнішні риси предмета та явища, а і їх внутрішні, істотні спорідненість та взаємозв'язок, у них розвивається початкова форма загального мислення.

Розумовий розвиток дитини старшого дошкільного віку передбачає формування уваги, пам'яті, які дають потрібну інформацію для мислення, вони є основою розвитку вмінь і навичок особистості. Емоції допомагають створити характерний окрас сприйманню, уявленню, судженню. Пізнавальні інтереси дитини, які пов'язані з такими почуттями, як пильність, невпевненість, вагання, упевненість, переконання розвиває пізнавальну діяльність особистості. Уява дитини старшого дошкільного віку має зв'язок зі сприйняттям, разом з тим, позбавлена широти світогляду за своїм змістом. У дошкільному віці увага дитини розвивається, набирає сил, міцніє, слугує формуванню мислительних процесів.

Системний, правильно спланований вплив вихователів та батьків на розумовий розвиток дитини, які мають за мету формувати систему знань про довколишній світ, пізнавальну діяльність, розвиток здатності до самостійного пізнання і є розумове виховання дітей старшого дошкільного віку. Розумовий розвиток дітей тісно пов'язаний з естетичним вихованням.

Пізнати навколишній світ, таке завдання має розумове та естетичне виховання. Багатогранність і вичерпність такого процесу характеризуються єдністю сприйняття (пізнавальний, естетичний), що позитивно позначається на формуванні духовної культури особистості. Розумове виховання дітей формує новий обсяг знань про довколишні речі та явища (соціальне та громадське життя, праця людей, органічний та неорганічний світ тощо) та способи мислительної діяльності (вміння помічати, аналізувати, зіставляти, робити певні висновки). Реальні завдання розумового виховання спричинені необхідностями розумового розвитку особистості, які різняться за певними групами.

У старшому дошкільному віці дитина засвоює основні уміння та навички усяких видів діяльності: ігрова, трудова, навчальна, комунікація, малювання, ліплення, конструювання. Діти отримують поняття щодо життя та працю людей, норм і правил поведіння та манер, стосунків між собою. Опановується досвід про сім'ю, явища соціального життя, про місця в яких народився (місто, село), про Україну, український народ, про його звичаї, традиції, мистецтво. У дошкільнят знання неодноразово співвідносяться з формуванням пізнавального ставлення до довкілля, що зобов'язує розвиток чітких способів їх засвоєння. Діти

навчаються узагальнювати, класифікувати, у них розвивається загальний метод розумового виховання: швидко та точно усвідомити завдання, цілеспрямовано та послідовно вирішувати його, правдиво оцінювати результативність роботи. Формування розумової діяльності в дітей старшого дошкільного віку розвивається у ході навчання під управлінням дорослого.

Довкілля є одним із прийомів розумової діяльності дітей старшого дошкільного віку. Усе, що оточує дитину (люди, середовище, устрій, спосіб життя, природа) є основою розумового розвитку. Такий розвиток дитини результативно здійснюється у всяких видах діяльності, що використовуються у процесі навчання та виховання особистості.

Навчання є найдієвішим засобом розумового виховання дитини старшого дошкільного віку. Разом із поповненням дітей новими знаннями в перебігу навчання підіймається ступінь їхнього розвитку, покращуються всі форми мислительної діяльності. Позиція вихователя, завдання якого в ході навчання інша, ніж у ході розумової діяльності дітей у буденному житті є головною функцією навчання щодо розумового виховання. Маючи навчальні програми, вихователь вибудовує знання дітям, розвиває уміння і навички, залучає до розумової діяльності дітей. Індивідуальний підхід до дітей вимагає майстерності аналізувати засвоєні знання та вміння. Під час занять розвивається саме навчальна діяльність: вміння сприймати, чути те, про що говорить вихователь, чинити відповідно до його настанов, виборювати потрібні результати у будь-якій діяльності, вміти оцінити їх результат. Навчальна діяльність дітей старшого дошкільного віку має колективний характер, що дає змогу порівняти правильність та успішність своїх здобутків з досягненнями інших дітей, розбирати особисті помилки та об'єктивно оцінювати напрацювання.

До розумового виховання дітей старшого дошкільного віку першої групи належать набуті елементарні знання про довкілля: природа, життя і праця людей, соціальні факти, призначення, характеристики та властивості предметів. Важливо, щоб згідно з віковими можливостями діяльність дітей старшого дошкільного віку отримувала зрозумілі знання щодо предметів: роль, функція, якість (світлові тони, розміри, форми), властивість, сировина, з якої вони виготовлені; щодо явищ живої та неживої природи, їх взаємозв'язок, щодо явищ суспільних; щодо людини у цілому та про себе.

До другої групи розумового виховання дітей старшого дошкільного віку належить формування навичок і вмінь такої діяльності, зводиться до того, щоб, передаючи знання, водночас генерувати у дітей чіткі способи сприймання та виробляти усі пізнавальні процеси: уяву, фантазію, мовлення, переконання, увагу, мислення, пам'ять, турботу.

До третьої групи розумового виховання дитини належить формування розумових здібностей, розвиток пізнавальної зацікавленості і допитливості. Розумову обдарованість окреслюють наступні прояви: ранній прояв розумової активності та діяльності, яка має високий рівень; швидкість та правильність реалізації розумових операцій, які розкриваються сформованою увагою та оперативною пам'яттю; розвиненість навички логічного мислення, щедрість діяльного словника, темп та характерність вербальних асоціацій; безсумнівний

поштовх на творче виконання завдань, сформованість творчого мислення та уяви, засвоєння основних компонентів уміння вчитися.

У старшому дошкільному віці у дітей проявляються такі якості розумової діяльності, як цікавість, природні задатки до завзятого пошуку всіляких прийомів рішення розумового завдання; вимогливість, здібність до неупередженої оцінки дійсності, явищ та вміння аналізувати результати діяльності; дотепність, швидкість розумової діяльності.

Важливим є удосконалення загальних та спеціальних навичок розумової діяльності: обслідування предметів, моніторинг за різними подіями довколишнього життя, виокремлення істотних особливостей предметів та явищ, вміння зіставляти та узагальнювати тощо. Саме у старшому дошкільному віці необхідно навчати дитину самостійного енергійного пошуку знань.

Завдання розумового виховання дітей старшого дошкільного віку буде мати успіх за умови правильною організацією педагогічним керівництвом, у ході розумового розвитку. Педагогічні вміння, особистий приклад і прагнення вихователя збагатити інтелектуальні здібності дитини залежать результативність розумового розвитку особистості.

Отже, формування у дітей старшого дошкільного віку певного обсягу знань щодо довкілля, предмети, явища та способи мислительної діяльності і є змістом розумового виховання. Результативність розумового виховання залежить від кількості та якості отриманих знань та від прийомів і методів, які використовує вихователь у навчальному процесі.

Список використаних джерел:

1. Lazarenko N. Brovchak L., Starovoit L. The development of musical intelligence in junior schoolchildren during the lessons of the artistic cycle. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume IV, May 24-25, 2019. P.422-439
2. Liudmyla Sydorivna Brovchak, Lesia Vasylivna Starovoit, Larysa Mykolaivna Likhitska, Pedagogical Conditions for Creative and Artistic Development of Children of Senior Preschool Age by Means of Art. *New Educational Review*. 2018. Vol. 52. No. 2. P. 206-217. URL: 10.15804/ner.2018.52.2.16 <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/4876/4535>
3. Біла І. М. Розвиток пізнавальної діяльності дошкільників. Кам'янець-Подільський : ПП Мошинський В. С. 2009. 120 с.
4. Бровчак Л.С. Проблема творчої діяльності в музичній педагогіці і психології. Zbiór artykułów naukowych z Konferencji Międzynarodowej NaukowoPraktycznej (on-line) zorganizowanej dla pracowników naukowych uczelni, jednostek naukowo-badawczych oraz badawczych z państw obszaru byłego Związku Radzieckiego oraz byłej Jugosławii. (30.11.2017). Warszawa, 2017. P. 105-112.
5. Галак С.Є. Індивідуальна робота з розвитку творчих здібностей дітей шкільного віку. Шкільний світ. 2000. № 12. С. 7.
6. Карук І.В., Колеснік К.А. Реалізація освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтв» у процесі експериментування та групової діяльності дошкільників. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / [редкол.: А.В. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : КПУ, 2021. Вип. 74. Т. 1. С. 19-23.
7. Старовойт Л.В., Ліхницька Л.М. Розвиток художньо-творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами декоративно-ужиткового мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Випуск 64. 2022. С.147-160.

ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Войтенко Влада, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Казьмірчук Н.С., кандидатка педагогічних наук, доцентка

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла

Коцюбинського (Україна)

FORMATION OF MEDIA LITERACY OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Vlada Voytenko, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskui State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація: У статті розкрито особливості використання інформаційно-комунікаційних технологій у сучасній початковій школі, вимоги до медіа-технологій, які використовуються для молодших школярів, доведено ефективність медіа-освіти на матеріалі преси та інших засобів масової інформації з використанням різноманітних творчих завдань.

Ключові слова: медіаграмотність, медіа-технології, інформаційно-комунікаційні технології, молодші школярі.

Abstract: the article reveals the peculiarities of the use of information and communication technologies in modern elementary schools, the requirements for media technologies used for younger schoolchildren, the effectiveness of media education based on press materials and other mass media using various creative tasks is proven.

Keywords: media literacy, media technologies, information and communication technologies, younger schoolchildren.

Сьогодні надзвичайно активно розвиваються інформаційні технології, перед людиною постає гостра потреба оперувати великою кількістю інформації, з якої потрібно вибрати найнеобхідніше та відкинути непотрібні елементи, не витрачаючи на це надто багато часу. Інформатизація суспільства набуває все більших масштабів, тому важливо правильно вміти працювати з медіа-ресурсами. Сучасна людина для успішної життєдіяльності не може стояти осторонь інформативних потоків. Головна складність полягає не в тому, щоб отримати певну інформацію, а в тому, щоб визначити, яка саме інформація потрібна.

Наразі метою діяльності закладів освіти визначається підготовка учнів, зорієнтованих на навчання протягом усього життя, а також його постійний особистісний розвиток.

Інформаційно-комунікаційні технології є необхідними у сучасній школі, оскільки дають можливість:

- ілюструвати навчальний матеріал;
- естетично оформлювати візуальну інформацію;
- створювати відповідний емоційний фон уроку;
- перевіряти знання матеріалу учнями;
- організувати інтерактивність.

За В. Кондратюком [1], удосконалення освітнього процесу учнів початкової школи передбачає вибір:

- пізнавально-інформаційних фільмів чи кіноекскурсів, що відповідатимуть навчальній програмі;
- ресурсів мережі Інтернет, що дадуть можливість ефективно застосовувати вчителями режимів on-line або off-line як під час уроків, так і в позанавчальний час;
- комп'ютерних програмно-методичних комплексів, що можуть надавати складну комбінацію інформації у досить простій та доступній формі;
- програмно-апаратних комплексів «Інтерактивна дошка», що дає можливість графічних коментувань екранних зображень, сприяє креативному навчанню, забезпечує ергономічність навчання.

Перш за все, добираючи на урок програмне забезпечення, медіа-технологія та електронні засоби навчання, варто враховувати, що вони повинні відповідати вимогам:

- бути цікавими та викликати позитивні емоції;
- активізувати розумову та пізнавальну діяльність;
- викликати бажання вчитися працювати самостійно;
- відповідати валеологічним та психолого-педагогічним вимогам;
- розвивати творчі здібності;
- мати навчально-контролювальний характер [3, с. 183].

Роль ЗМІ в освітніх процесах зростає, виникає складність їх застосування. Сучасні медіа забезпечують легкість отримання різноманітної інформації. Тому завдання вчителя полягає в тому, щоб спрямувати зусилля учня на самостійне вироблення нових знань, що являють собою результат пізнавального процесу, отриманий ним самим.

Можна виділити такі способи використання медіа-засіб, відповідно до здійснюваних ними функцій: джерело навчальної інформації – дають можливість знайти необхідну навчальну інформацію без особливих витрат часу та сил; засіб вибору дидактичної інформації та її якісного оброблення – вибір інформації залежить від рівня розвитку медіа-культура особистості, тобто визначається медіа вибірковістю та сформованим критичним мисленням; засіб презентації (представлення) навчального матеріалу – поєднання різних каналів презентування інформації, що сприяє підвищенню ефективності сприйняття навчального матеріалу і, відповідно, кращому його засвоєнню; засіб здійснення контролю над виконанням освітнього завдання – електронні тести, тренажери, навчальні програми, що допомагають здійснити контроль над освітньою діяльністю та оцінити її результат [4, с. 275].

Мультимедіа забезпечують таке подання інформації, за якого людина сприймає її відразу кількома органами чуття паралельно, а не послідовно, як це відбувається при звичайному навчанні.

Одним з факторів, що впливають на розвиток особистості в умовах розширення медіа-система, є доступ до інформаційно-комунікаційних технологій і ступінь опановування ними [5].

У навчанні учнів початкової школи технології медіа-освіта передбачають використання як традиційних засобів масової інформації (періодичні видання, радіо, телебачення, кіно), так і новітні інформаційні технології (програмно-апаратні засоби і пристрої, сучасні системи інформаційного обміну), що будуть забезпечувати накопичення, збереження, оброблення та передачу інформації [6, с. 384].

Під час навчання у початковій школі учні мають отримати компетентності у роботі з періодичною пресою певного спрямування, уміти аналізувати відповідні телепрограми, глобальні інформаційні мережі, користуватися сайтами мережі Інтернет, а також знаходити необхідну інформацію та аналізувати її. Це дасть нові можливості для пізнавальної та творчої самореалізації учня.

А. Онкович [2, с. 16] доводить ефективність медіа-освіта на матеріалі преси та інших засобів масової інформації на основі такого циклу творчих завдань:

- вивчення інформації про навчальну пресу;
- вивчення «монтажної» мови видання (або теле-радіопередачі);
- коментарі до рубрик, огляд пов'язаних з ними статей чи передач;
- загальний аналіз матеріалів періодики (преси, радіо- та телепередачі);
- аналіз жанрової палітри сучасної публіцистики, актуалізація «образу жанру»;
- робота над проблемними статтями на актуальну тематику;
- аналіз проблематики видань, характеристика їх авторів;
- робота над специфічною лексикою видань (термінологія, типові синтетичні конструкції тощо);
- коментарі щодо актуальних проблем, відображені в публікаціях певного видання.

Отже, використання в освітньому процесі учнів початкової школи засобів медіа-освіта дозволяє дійти висновку, що вони є унікальним засобом не лише формування медіа-грамотності учнів початкової школи, а й розвитку комунікативних, креативних здібностей учнів, засобом стимулювання самопідготовки та освітньої діяльності й формування медіа-грамотності молодших школярів.

Список використаних джерел:

1. Кондратюк В. Д. Використання медіаосвітніх технологій у професійній підготовці майбутнього вчителя. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти*: зб. наук. пр. VI Кримські педагогічні читання: «Нові педагогічні технології в освіті та формування гуманітарно-технічної еліти»: Харків: НТУ «ХП», 2013. Вип. 34-35 (38-39). С. 173-179.
2. Онкович А. Д. Формування педагогічної компетентності вчителів української діаспори США засобами педагогічної періодики: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2004. 22 с.
3. Демченко О., Казьмірчук Н., Жовнич О., Стахова І. Підготовка студентів до використання театралізованої діяльності для розвитку soft skills: європейський контекст *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Вінниця, 2022. Випуск 63. С.181-192.
4. Stakhova Inna, Groshovenko Olga, Pakhalchuk Natalia, Zhovnych Olesia, Komarivska Nadiia, Bilyk Tetiana. Formation of ecological competence of future primary school teachers by means of environmental protection. *Society. Integration. Education Proceedings of the International Scientific Conference*. Volume I, May 27th-28th, 272-283. 2022.

5. Lazarenko, N., Kolomiets, A., & Kolesnik, K. (2022). Peculiarities of Organization of Group Interaction of Preschool Children in the Process of Game-Experimentation. *Preschool Education: Global Trends*, 2. Retrieved from. URL: <https://preschool-journal.com/index.php/journal/article/view/16>

6. Демченко О.П., Колногозюк В.О., Людвв В.А. Розвиток «soft skills» молодших школярів під час організації театралізованого свята як колективної творчої справи. XIV Міжнародна науков-опрактична конференція «Theoretical and science bases of actual tasks», 12-15 квітня 2022 р., Лісабон, Португалія [Theoretical and science bases of actual tasks. Proceedings of the XIV International Scientific and Practical Conference Lisbon, Portugal April 12 – 15, 2022]. С.380-386.

7. Казьмірчук Н.С. Педагогіка партнерства як запорука ефективної підготовки майбутніх педагогів до впровадження європейського досвіду формування soft skills учнів початкової школи. *Партнерство в освіті та соціальній роботі: сучасні виклики та перспективи*: матеріали міжвузів.наук-практ конф. Хмельницький: ПП «А.В.Царук», 2022. С.86-90.

8. Барановська І., Мозгальова Н., Казьмірчук Н. Репетиційний процес як простір для творчої самореалізації та розвитку soft skills студентів та дітей. *Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VIII школа методичного досвіду)*. Вінниця : ФОП Корзун Д.Ю., 2020. С. 15-21.

9. Kolesnik K., Oliinyk N., Komarivska N., Kazmirchuk N., Imbek V. Future-Teacher Soft Skills Development in the Context of Ukraine's Integration into the European Higher Education Area. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 2023. Vol. 22, No. 2, pp. 413-431.

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО СПІЛКУВАННЯ В ГРУПАХ ПРОДОВЖЕНОГО ДНЯ

Гнідунець Наталія, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Олійник Н. А., кандидатка педагогічних наук, доцентка

*Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

FORMATION OF PERSONAL ORIENTED COMMUNICATION IN GROUPS OF THE EXTENDED DAY

Nataliia Hnidunets, master's student

Nataliia Oliinyk, Candidate of Pedagogical Sciences

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті висвітлена важлива проблема, яка полягає в ролі групи продовженого дня з формування активної особистості, фізично й морально здорової, що має потреби у різних видах дозвіллевої та навчальної діяльності і успішно їх реалізує. Охарактеризовано головну мету початкової школи, як соціального інституту, в сучасних умовах є різнобічний розвиток дітей, здатних до самореалізації особистості, їх пізнавальної діяльності, навичок самоосвіти, творчих здібностей, загальнонавчальних умінь.

Ключові слова: освітній процес, особистість учня, початкова школа, молодший школяр, самостійна пізнавальна діяльність, ГПД.

Abstract. In the article the authors touch the problem of the extended-day groups role of the active personality formation, physically and morally wholesome personality, that has requirements in different types of after-school and educational activities and successfully realizes them. Marked: primary objective of primary school, as a social institute, in modern terms is the diversified development of children apt at self-realization of personality, there cognitive activity, skills of self-education, creative capabilities, educational abilities.

Keywords: educational process, personality of student, initial school, junior schoolboy, independent cognitive activity, EDG.

На сучасному етапі становлення Нової української школи актуальними стають проблеми: визначення виховного потенціалу роботи груп продовженого дня щодо розвитку особистості учнів молодшого шкільного віку, створення виховного простору ГПД (це не тільки саме середовище, у якому опиняються молодші школярі після уроків, а і спеціально організований спосіб життя дітей у даному середовищі: їхня діяльність, відносини, події, які з ними відбуваються).

Головним завданням вихователя ГПД є створення умов для всебічного розвитку особистості учня молодшого шкільного віку. Зазначимо, що від компетентності вихователя залежить психологічний клімат у групі продовженого дня, характер взаємодії вихованців між собою, формування вищої форми спілкування – особистісно-орієнтованої, яка призводить до перебудови в усій складній системі різноманітних видів активності дитини. Для неї характерні: потреба у взаєморозумінні й співпереживанні; особистісні мотиви; мовленнєві засоби спілкування [1, с. 35]. Таке спілкування потребує певного рівня внутрішньо детермінованої активності особистості, за якого учні не йдуть за обставинами, а здатні самі створювати ці обставини, виробляти свою стратегію і свідомо вдосконалюватися.

Аналіз наукових пошуків (Ю. Бондар, А. Гордін, П. Гранкін, О. Дечменко, Л. Добровольська, Б. Кобзар, В. Коваленко, В. Коротов, Т. Крапіневич, З. Морозова, Л. Присяжнюк, М. Скаткін, Т. Рабченюк, В. Чорновіл, В. Чубенко, Н. Яремчук та ін.) та власного педагогічного досвіду дозволяє визначити педагогічні умови формування особистісно-орієнтованого спілкування в учнів, які відвідують групи продовженого дня, а саме:

– для формування особистісно-орієнтованого спілкування у вихованців ГПД важливо, щоб внутрішній світ дитини був переважно наповнений не образами предметів, а образами людей. А це можливо за умови правильного спілкування вихованця з дорослими, оскільки механізми дії у внутрішньому плані з'являються раніше в спілкуванні з образами людей і лише згодом поширюються на взаємодію дитини з предметним світом. Тому позаурочна виховна діяльність у ГПД має забезпечити учневі широкий вибір різноманітних виховних заходів, занять у гуртках під керівництвом кваліфікованих спеціалістів і створити відповідні можливості для гуманізації взаємодії «вихователь-вихованець», що позитивно вплине на формування особистісно-орієнтованого виховання [1, 2, 3, 6, 8, 9];

– педагогічна взаємодія вихователя ГПД і молодшого школяра («вихователь-вихованець») має бути зорієнтована на реалізацію спільно вироблених цілей і завдань (цілі виховання визначаються на основі інтеграції потреб, інтересів і цілей вихователя й учня: вихователь має отримувати зворотний зв'язок при проведенні будь-якого заняття (самопідготовка, екскурсія, гра), має розкривати дітям перед початком заняття його мету в доступній для них формі, а після закінчення заняття має провести рефлексію, має ознайомити дітей з темою наступного заняття та обов'язково запитати їх, чому вони хотіли б навчитися на наступному занятті, що від нього чекають);

– вихователь має забезпечити суб'єктність позиції молодшого школяра в педагогічній взаємодії в групі (педагог ініціює в вихованця роль «вихователя», тим самим при взаємодії й вихователь, і вихованець усувають свою рольову протилежність);

– взаємини «вихователь-вихованець» базуються на суб'єкт-суб'єктній взаємодії, що реалізується на основі наступних принципів: безумовне прийняття, розуміння і підтримка дитини вихователем (вихователь природний у взаємодії з вихованцями, приймає своїх вихованців такими, якими вони є в реальності; у взаємодії вихователь виключає будь-які форми насильства стосовно вихованця, орієнтуючись на створення позитивного емоційного фону, на встановлення відносин взаємної довіри, діє на основі емпатійного сприйняття школяра), визначення зростання кожної дитини на прикладі його власних досягнень (створюються умови для самоконтролю і самооцінки вихованцем його власних досягнень шляхом передачі контролюючих операцій самому вихованцю; виділення вихователем в оцінці діяльності молодшого школяра найбільш вдалих моментів у порівнянні з раніше виконаним подібним завданням), визнання права вихованця на помилку (оцінювання вихователем вчинків вихованця, а не його особистості);

– вихователь ГПД має здатність бути фасилітатором (змінювати психологічний клімат в групі; створювати ситуацію успіху; вирішувати конфлікти конструктивним способом; сприймати ситуації, що здавалися конфліктними, як цікаві практичні завдання, що вимагають грамотного рішення);

– вихователь має досягти позитивної відкритості до дітей і своєї особистості (приймає дитину з опорою на позитивні властивості та якості, вірою в можливість дитини проявити й розкрити себе в тій чи іншій сфері життєдіяльності);

– вихователь здійснює психотерапевтичну функцію в спілкуванні з вихованцями шляхом організації спеціально підібраних ігор та ігрових занять, що сприяють зниженню емоційної й м'язової напруженості, формуванню емпатії, комунікативних навичок.

Отже, групи продовженого дня мають потужний виховний потенціал щодо всебічного розвитку особистості вихованця та формування у нього найвищої форми спілкування – особистісно-орієнтованого.

Список використаних джерел:

1. Бондар Ю. В. Діагностичний інструментарій для визначення рівнів сформованості творчих умінь молодших школярів. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи : наук. збірник Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2021. Вип. 2 (6). С. 35–41
2. Данилюк С. А. Самопідготовка в ГПД як важливий чинник організації навчального процесу початкової школи. *Вихователю ГПД*, 2021. №12. С. 20-22.
3. Кіт Г.Г. Фахове зростання вчителя початкових класів: організаційно-педагогічний супровід. *Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. 2022. Випуск 71. С. 54-61. DOI10.31652/2415-7872-2022-71-54-61
4. Нова українська школа: порадник для вчителя. Освіта, 2018. URL.: <https://osvita.ua/school/reform/59430/>
5. Новий порядок формування груп подовженого дня у школах. URL: <http://pedpresa.ua/191648-novyj-poryadok-formuvannya-grup-podovzhenogodnya-u-shkolah-mon-zaprosnye-do-obgovorennya.html>

6. Олійник Н. А., Трачук Н. М. Праксеологічні аспекти професійної діяльності педагога. *Академічні студії*. Серія «Педагогіка». Луцьк: Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, 2021. № 3. Ч. 1. 75-83

7. Посібник для педагогів. «Не смійся з мене». URL: www.orukraine.org.

8. Kolesnik K., Oliinyk N., Komarivska N., Kazmirchuk N., Imbek V. Future-Teacher Soft Skills Development in the Context of Ukraine's Integration into the European Higher Education Area. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 2023. Vol. 22, No. 2, pp. 413-431.

9. Oliinyk N. Professional identity of agricultural students university on the basis of praxeology. *Annali d'Italia. Scientific Journal of Italy*, 2020. №14 . VOL. 3 pp. 17-20.

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Григораши Діана, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Олійник Н. А., кандидатка педагогічних наук, доцентка

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

FORMATION OF SOCIAL COMPETENCE OF YOUNG PEOPLE SCHOOL STUDENTS IN THE MODERN INFORMATION SPACE

Diana Hryhorash, master's student

Nataliia Oliinyk, Candidate of Pedagogical Sciences

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Зосереджено увагу на формуванні соціальної компетентності молодших школярів. Визначено, що на формування соціальної компетентності молодших школярів впливають мобільні телефони, телебачення та Інтернет-простір.

Ключові слова: соціальна компетентність, молодші школярі, засоби масової інформації, вчителі, родина.

Abstract. Attention is focused on the formation of social competence of younger schoolchildren. It was determined that the formation of social competence of younger schoolchildren is influenced by mobile phones, television and the Internet.

Keywords: social competence, younger students, mass media, teachers, family.

XXI століття знаменується переходом до інформаційного суспільства, де провідними компонентами культури стали знання, інформація, інформаційно-комунікативні технології (ІКТ). Найдоступнішим джерелом інформації сьогодні виступають нові медіа, які уособлюють сучасний інформаційний простір. Нові медіа неоднозначно впливають на процес соціалізації особистості, а найбільш непередбачувано він протікає в молодших школярів. Сам процес її соціалізації в сучасному інформаційному, зокрема віртуальному, просторі залишається стихійним і загрожує фізичному, психічному та, особливо, соціальному розвитку молодшого школяра.

Гармонізувати медіавплив на молодшого школяра можливо внаслідок регулювання соціального виховання в середовищі соціального розвитку дитини, результатом якого є соціальність, на рівні соціальної компетентності для молодшого школяра. Найефективнішими засобами розвитку соціальної

компетентності молодших школярів в умовах інформаційного суспільства визначаємо нові медіа, які є найдоступнішим засобом долучення до цінностей оновленої цивілізації.

Відповідно до ратифікованої Конвенції про кіберзлочинність, Доктрині інформаційної безпеки України, а також прийнятті Закону України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки». Згідно з останнім документом, основними напрямками розвитку інформаційного суспільства в Україні визначено:

- збільшення різноманітності послуг населенню, що надаються за допомогою ІКТ;
- забезпечення вільного доступу до телекомунікаційних послуг, мережі Інтернет, ІКТ та інформаційних ресурсів;
- створення системи мотивації щодо впровадження і використання ІКТ для формування широкого попиту на такі технології в усіх сферах життя;
- створення умов для забезпечення комп'ютерної та інформаційної грамотності всіх верств населення; надання можливості для здобуття знань, умінь і навичок з використанням ІКТ під час навчання, виховання та професійної підготовки.

Отже, варто відзначити, що сучасній людині для того, щоб бути повноцінним членом оновленого суспільства, необхідно стати активним користувачем ІКТ, ЗМІ, радіо та телемовлення, які мають виступати інструментом, а не самоцінністю людського буття.

Важливим завданням сучасної освіти є виховання духовно-морального, відповідального, ініціативного і компетентного громадянина. І основним ресурсом є створення сприятливих умов для розвитку особистості, тому провідна роль в процесі формування ціннісного ставлення до світу, себе і до інших належить закладу загальної середньої освіти. Саме школа є ключовим елементом інтеграційного, соціокультурного, загальнонаціонального простору духовно-морального розвитку особистості [2, с. 123].

І. Більська та Н. Олійник наголошують, що на сучасному етапі постало питання про пошук та використання форм, методів і прийомів організації освітнього процесу, спрямованих на формування соціалізованої особистості, здатної до творчого розв'язання соціально важливих завдань [1, с. 689]. Під «моделлю соціальної дії» розуміється зразок, варіант соціальної взаємодії, що може мати як позитивний, так і негативний характер, оскільки суспільне життя має багато прикладів (негативних) вчинків людей, їх наслідків, з якими ми знайомимося і з якими вчимося жити [1, с. 690]. Тому важливо показати учням початкових класів (уривки з мультфільмів, чи фільмів) різні моделі соціальної дії, і зробити обговорення їх наслідків для дитини чи суспільства, це сприятиме формуванню соціальної компетентності учнів.

В умовах сучасного інформаційного простору, соціальна компетентність молодших школярів формується у процесі навчання, у родині, колі друзів, під впливом політичних, релігійних чинників, засобів масового інформування і комунікації та ін. Також, на формування соціальної компетентності молодших школярів впливають мобільні телефони, телебачення та Інтернет-простір (web-

ресурси: web-сайти, web-канали, соціальні мережі тощо) та все, що в ньому розміщено [3, с. 104].

Запровадження інформаційних та мультимедійних технологій у початковій школі – це не данина моді, а необхідність сьогодення, оскільки більшість дітей ознайомлюються з комп'ютером набагато раніше, ніж це їм може запропонувати школа.

Підґрунтям впровадження мультимедійних технологій до освітнього простору є властивість мультимедіа – гармонійне інтегрування різних видів інформації. Поняття «мультимедіа» є багатогранним і посідає важливе місце в процесі інформатизації освіти.

На сьогодні окремо питання формування соціальної компетентності молодшого школяра засобами мультимедіа не є достатньо дослідженим, що зумовлює, на нашу думку, подальшу активну розробку та дослідження даного поняття як актуальної, цілісної та самостійної проблеми.

Список використаних джерел:

1. Більська І. В., Олійник Н. А. Структура та поняття соціальної компетентності молодшого школяра. матеріали The 1 st International scientific and practical conference «Modern research in world science» (April 17-19, 2022) SPC «Sci-conf.com.ua», Lviv, Ukraine. 2022. P. 689-703.
2. Демченко О.П., Лазаренко Н.О., Любчак Л.В. Інформаційно-комунікаційні технології у підготовці майбутніх педагогів до роботи з обдарованими дітьми. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. Том 86. №6. С.123-143.
3. Імбер В.І. Підготовка майбутніх учителів з використанням засобів мультимедіа. *Наукові записки Ніжинського Державного Університету імені М. Гоголя*. Серія: Психолого-педагогічні науки. 2005. №4. С. 104-106.
4. Зімакова Л. В. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до соціалізації учнів засобами театрального мистецтва : автореф. дис. ...канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2004. 24 с.
5. Олійник Н. А., Шаргородська В. М. Використання мобільних додатків у освітньому процесі під час вивчення іноземних мов. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах, 2022 р. № 80, Т. 2. С. 10-14.
6. Олійник Н. А., Трачук Н. М. Праксеологічні аспекти професійної діяльності педагога. *Академічні студії*. (Серія «Педагогіка»), 2021. Вип. 3, Ч. 1. С. 75-84.
7. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 р. № 463-ІХ. Дата оновлення: 02.10.2021 р. [URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text) .
8. Тадаєва А. Розвиток соціальної компетентності молодших школярів засобами нових медіа. *Обрії*, 2015. № 1(40). С. 92–95.
9. Kolesnik K., Oliinyk N., Komarivska N., Kazmirchuk N., Imbek V. Future-Teacher Soft Skills Development in the Context of Ukraine's Integration into the European Higher Education Area. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 2023. Vol. 22, No. 2, pp. 413-431.

ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ АКТИВНОСТІ

Гуменюк Аліна, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Бровчак Л. С., кандидатка педагогічних наук, доцентка

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла

Коцюбинського (Україна)

GAME ACTIVITIES OF CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE AS ACTIVITY DEVELOPMENT FACTOR

Alina Humeniuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглядаються проблеми розвитку активності дітей старшого дошкільного віку. Розкрито особливості ігрової діяльності. Виокремлено педагогічні умови розвитку активності дітей засобами ігрової діяльності.

Ключові слова: ігрова діяльність, активність, розвиток, старший дошкільний вік.

Abstract. The article deals with the problems of activity development of children of older preschool age. Features of game activity are revealed. Pedagogical conditions for the development of children's activity by means of game activities are singled out.

Keywords: game activity, activity, development, older preschool age.

У сучасному світі існує необхідність переходу до нової освітньої парадигми. Гуманізація освіти, диференціація та інтеграція змісту, особистісно-орієнтоване навчання та розвиток, педагогіка співробітництва є основними напрямками діяльності сучасних освітніх закладів.

Гуманістичний підхід визнає самоцінність особистості, виявляє індивідуальні здібності та створює умови для розвитку творчої активності. Орієнтація на розвиток дитини як суб'єкта особистості, індивідуальності та діяльності вимагає нової стратегії діяльності педагога, створення умов для реалізації творчих починань дитини в системі взаємодії з іншими дітьми та педагогами, орієнтації на виховання гуманістично спрямованої особистості. У цьому ключі важливу роль відіграє ігрова діяльність дітей старшого дошкільного віку.

Аналіз науково-методичного матеріалу дозволив нам виділити такі основні умови розвитку активності в процесі гри дітей старшого дошкільного віку: забезпечення особистісно-орієнтованої педагогічної взаємодії вихователя і дитини в процесі ігрової діяльності; педагогічне стимулювання творчої активності дошкільників у процесі ігрової діяльності, створення емоційно сприятливого освітнього середовища в процесі ігрової діяльності.

Гуманістична педагогіка суттєво впливає на уявлення про характер взаємовідносин між вихователем і дитиною, що ґрунтуються на довірі, співпраці та співтворчості. Тому важливою педагогічною умовою розвитку творчої активності дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності є забезпечення особистісно-орієнтованого характеру освітньої взаємодії педагога і дитини в процесі ігрової діяльності, відмова від авторитарної моделі взаємовідносин між учасниками освітнього процесу та прийняття особистісно-орієнтованої дитини в освітньому процесі.

Визнання дитини головною дійовою особою освітнього процесу – це особистісно-орієнтований підхід, який передбачає самореалізацію і саморозкриття творчої активності як дитини, так і педагога та їхню взаємодію на засадах гуманізму.

Ідея особистісно-орієнтованого підходу реалізовувалася через організацію освітнього процесу, спрямованого на сприяння прояву творчого потенціалу. Така організація освітнього процесу є педагогічним стимулюванням творчої самореалізації дитини. Отже, другою педагогічною умовою є педагогічне

стимулювання творчої активності дитини дошкільного віку в процесі ігрової діяльності.

Психологічна сутність педагогічного стимулювання творчої активності дитини полягає в об'єднанні мотивації та створенні умов, що дозволяють суб'єкту навчання координувати пізнавальну діяльність.

Освітній процес ґрунтується на активних мотивах, здібностях і потребах дитини, а активна самостійна пізнавальна діяльність є необхідною умовою їх формування. Однак ні мотиви, ні потреби безпосередньо не регулюють активність дитини, а можуть бути реалізовані за допомогою педагогічних стимулів.

Ще однією важливою педагогічною умовою є створення емоційно сприятливого освітнього середовища в процесі ігрової діяльності.

Емоційне сприйняття дитиною навколишнього середовища починається в ембріональному періоді й стає багатшим, різноманітнішим і складнішим після народження. Знайомлячись із соціумом, діти відчують широкий спектр переживань. Вони виявляють інтерес, здивування, радість, смуток, гнів, страх, збентеження, огиду і тривогу. Діти класифікують факти соціального життя у двох вимірах: приємні/неприємні та шкідливі/нешкідливі. Важливо, щоб емоційне сприйняття дитиною навколишнього світу було забарвлене в різні кольори, з переважанням позитивної палітри, щоб в особистості розвивалася щирість, відвертість і довіра до людей.

Таким чином ігрова діяльність активно формує практичний досвід дитини в педагогічно активний спосіб, оновлювати ігрове середовище, заохочує до самостійного вирішення ігрових завдань та заохочує всі способи відображення дійсності. Процес структурування гри має забезпечувати можливості для прояву дитиною позитивного ставлення, заохочувати творчий розвиток, стійкий інтерес до пізнання навколишнього світу і себе в ньому, опановування цілим рядом видів діяльності.

Список використаних джерел:

1. Lazarenko N. Brovchak L., Starovoit L. The development of musical intelligence in junior schoolchildren during the lessons of the artistic cycle. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume IV, May 24-25, 2019. P.422-439
2. Starovoit L. Psychological and pedagogical aspects of preschoolers creative development in the process of creative labor training. *Zbior artykułow naukowych. Konferencji Miedzynarodowej Naukowo-Praktycznej. Pedagogika. Wspolczesne tendencje w nauce i edukacji*. Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2016. P. 84-87
3. Бровчак Л.С. Проблема творчої діяльності в музичній педагогіці і психології. *Zbiór artykułow naukowych z Konferencji Miedzynarodowej NaukowoPraktycznej (on-line) zorganizowanej dla racownikow naukowych uczelni, jednostek naukowo-badawczych oraz badawczych z państw obszaru byłego Związku Radzieckiego oraz byłej Jugosławii*. (30.11.2017). Warszawa, 2017. P. 105-112.
4. Карук І.В., Колесник К.А. Реалізація освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтва» у процесі експериментування та групової діяльності дошкільників. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. / [редкол.: А.В. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя: КПУ, 2021. Вип. 74. Т. 1. С. 19-23.
5. Старовойт Л.В., Ліхичка Л.М. Розвиток художньо-творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами декоративно-ужиткового мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Випуск 64. 2022. С.147-160.
6. Якименко Ю. І. Орф-педагогіка: інтеграція музичного мистецтва з іншими навчальними дисциплінами. *Учитель початкової школи*: науково-методичний журнал. №2. 2020. с. 14-17.

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ

Дубина Катерина, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Н.О. Комарівська, кандидатка філологічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

THEATRICALIZATION AS A MEANS OF FORMING COMMUNICATIVE COMPETENCES OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS

Dubina Kateryna, master`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Стаття присвячена актуальній проблемі формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі опрацювання художніх творів. Авторка здійснила дефінітивний аналіз поняття «комунікативна компетентність» та пропонує цікаві прийоми формування комунікативної компетентності учнів початкової школи.

Ключові слова: комунікативна компетентність, молодші школярі, уроки читання.

Abstract. The article is devoted to the actual problem of forming the communicative competence of younger schoolchildren in the process of processing artistic works. The author carried out a definitive analysis of the concept of «communicative competence» and offers interesting methods of forming the communicative competence of elementary school students.

Keywords: communicative competence, younger schoolchildren, reading lessons.

У сучасному світі комунікативна компетентність є однією із ключових складових успіху в будь-якій сфері життя. У зв'язку з цим формування комунікативної компетентності в молодших школярів є актуальною проблемою сучасної освіти. Щоб забезпечити стабільний розвиток і новий якісний прорив у національній системі освіти, потрібно здійснити в початковій освіті оновлення змісту, методів, прийомів, засобів і форм навчання, розвитку й виховання учнів початкової школи відповідно до Концепції Нової української школи й нового Державного стандарту початкової освіти. У цих документах зазначено, що формування ключових компетентностей молодших школярів є важливим питанням початкової школи. Компетентність спілкування державною мовою є ключовою компетентністю Нової української школи [7].

Мовленнєва компетентність учнів початкової школи – це «поняття комплексне, яке охоплює систему комунікативно-мовленнєвих умінь, які слугуватимуть школярам для розв'язання різноманітних комунікативних завдань у процесі мовленнєвої діяльності» [1, с. 137]. А формування комунікативних умінь – це «процес становлення й формування мовленнєвої особистості в процесі взаємодії, комунікації і спілкуванні її з іншими мовцями в різних мовленнєво-комунікативних ситуаціях; включення мовця в різні види мовленнєвої

діяльності, які спрямовані на реалізацію завдань навчання, пізнання, спілкування» [1, с. 138].

У сучасному світі комунікативна компетентність є однією з найважливіших навичок, які молоді люди повинні розвивати з самого дитинства. Здатність ефективно спілкуватися, уміння адаптувати своє повідомлення до аудиторії та розуміти контекст є ключовими факторами успіху в сучасному суспільстві.

Уроки читання в початковій школі мають за мету не лише розвиток навичок читання, але й формування комунікативних здібностей учнів. Під час цих уроків діти вивчають не тільки літери та слова, але і способи виразу своїх думок та ідей через письмо та усне мовлення. Учитель має важливу роль у створенні стимулюючого середовища, яке сприяє активному спілкуванню та взаємодії між учнями. Одним із засобів формування комунікативної компетентності в молодших школярів є робота над художніми творами, які не тільки розвивають уяву та творчість, але й допомагають у формуванні навичок висловлювання власної думки та розумінні позиції інших людей.

Під час уроків читання молодші школярі отримують можливість розвивати такі комунікативні навички, вони вчаться читати з розумінням, розповідати про прочитане, висловлювати свої думки та переживання, аргументувати свої висловлювання та слухати інших. Ці навички є необхідними для успішного спілкування з оточуючими та вирішення різних завдань у навчанні та житті загалом.

Під час уроків читання використовуються різні методи і технології, спрямовані на формування комунікативної компетентності учнів. Один з таких методів – це групова робота, де діти мають можливість спілкуватися, обговорювати текст, виражати свої думки та аргументувати свої погляди. Це сприяє розвитку навичок активного слухання, усного висловлювання й взаєморозуміння. Під час роботи в парах або малих групах учні вчаться сприймати точку зору інших, висловлювати свої думки, обговорювати та обґрунтовувати свої позиції. Це сприяє розвитку соціальних навичок і вміння працювати в команді.

Ще один ефективний підхід – це використання рольових ігор або драматизація. Учні можуть відтворювати ситуації з тексту, використовуючи мовленнєві моделі та виразні засоби. Це допомагає удосконалити навички мовлення, емоційного виразу та акторської майстерності, а також сприяє розвитку креативності та уяви.

При проведенні уроків читання вчителі також активно використовують різноманітні тексти – від художніх творів до інформаційних текстів. Це дозволяє учням поглиблювати свої знання з різних галузей, розширювати свій словниковий запас і вдосконалювати навички розуміння прочитаного. Взаємодія з різними типами текстів допомагає учням розвивати аналітичне мислення та критичне мислення.

Крім того, на уроках читання важливо використовувати різноманітні мовні вправи і завдання, які сприяють розвитку навичок письма. Учні пишуть розповіді, листи, рецензії, створюють власні тексти. Це дозволяє їм

вдосконалювати орфографічні навички, вивчати мовні конструкції та виразно висловлювати свої думки. Учителі повинні стимулювати творчий підхід до письма, сприяти розвитку уяви та фантазії учнів, а також вчити їх структурувати свої ідеї та висловлювати їх чітко й зрозуміло.

Важливим аспектом формування комунікативної компетентності на уроках читання є також розвиток культури мовлення. Учні повинні оволодіти правильною артикуляцією, інтонацією, голосовими модуляціями та іншими аспектами виразного мовлення. Учитель має активно працювати з учнями над вимовою, чіткістю та виразністю мовлення, допомагати їм вдосконалювати мовну культуру й стиль спілкування.

Учителі відіграють важливу роль у створенні стимулюючого та підтримуючого середовища, де учні можуть вільно спілкуватися, експериментувати з мовленням, висловлювати свої думки без страху перед помилками. Педагоги повинні заохочувати учнів до активної участі в діалогах, дискусіях та спільних проєктах, що сприятиме їхньому розвитку комунікативних навичок.

Крім того, важливо враховувати індивідуальні особливості кожного учня під час формування комунікативної компетентності. Деякі діти можуть мати особливості в мовленнєвому розвитку, тому вчителі повинні працювати індивідуально з такими учнями, надавати додаткову підтримку та стимулювати їх до розвитку мовленнєвих навичок.

Найбільш сприятливими для формування комунікативно-мовленнєвих умінь у процесі роботи над художніми творами є такі прийоми: переказ, бесіда, система вправ і завдань, рольова гра, дискусія, парна або групова робота тощо [1, с. 138]. Також важливо використовувати переказ, який сприяє розвитку мовлення молодших школярів, виробленню навичок усного висловлювання: правильного, логічного, послідовного, образного. Ефективним прийомом перевірки розуміння тексту є запитання за його змістом з кількома варіантами відповіді, серед яких треба вибрати правильну.

Для формування комунікативних умінь молодших школярів цікавими прийомами є вправи на заучування напам'ять віршів, чистомовок, скоромовок, зразок мовлення вчителя, творчі вправи (імпровізація, драматизація, словесне малювання, творчі перекази), які спрямовані на формування вмінь учнів будувати зв'язні висловлювання усної та писемної форми мовлення.

Отже, завдяки методично грамотному використанню різноманітних прийомів роботи з метою формування комунікативної компетентності на уроках читання молодші школярі стануть впевненими співрозмовниками, будуть розвивати навички спілкування, аргументації та взаєморозуміння. Це буде корисним не лише у навчанні, але й у їхньому подальшому житті. Комунікативна компетентність є ключовим елементом успіху в сучасному світі, де вміння ефективно спілкуватися та взаємодіяти з іншими є важливими як у професійній сфері, так і в особистому житті.

Список використаних джерел:

1. Вашуленко О. В. Формування комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів на уроках літературного читання. Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи: матеріали Першої міжнародної

науково-практичної Інтернет-конференції, м. Київ, 18 квіт. 2019 р. / Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць. Київ : Фенікс. 2019. С. 137-139.

2. Водолажко Л.І. Розвивальні творчі ігри на уроках читання в 1-4 класа // <https://urok-ua.com/yak-navchyty-dytynu-chytaty/>.

3. Колеснік К.А. Модель організації групової діяльності учнів при вивченні художнього твору // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті сучасних освітніх парадигм : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 5-6 квітня 2017 р.) за ред. О.А.Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля». 2017. Вип. 6. С. 69-73.

4. Комарівська Н. Творчий розвиток молодших школярів на уроках літературного читання // Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД». 2016. Вип. 5. С. 168-172.

5. Лапшина І.М. Формування мовленнєвої компетенції майбутніх вихователів дошкільних закладів з урахуванням умов полімовного середовища // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. №13 (272) Липень. Частина 1. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». 2013. С. 190-197.

6. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (схвалено Указом Президента України від 25 червня 2013 року №344/2013) <https://www.google.com.ua/search?q>.

7. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf>.

УКРАЇНСЬКИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ЧИННИК ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Дука Вікторія, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Бровчак Л. С., кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

UKRAINIAN FOLKLORE AS A FACTOR OF PATRIOTIC EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN

Viktoriia Duka, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкриті проблеми патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами українського фольклору. Окреслено виховну роль музичного фольклору. З'ясовано, що український фольклор відіграє важливу роль у формуванні духовності, фізичної сили, національної єдності.

Ключові слова: фольклор, український фольклор, музика, патріотичне виховання.

Abstract. The article reveals the problems of patriotic upbringing of older preschool children by means of Ukrainian folklore. The educational role of musical folklore is outlined. It was found that Ukrainian folklore plays an important role in the formation of spirituality, physical strength, and national unity.

Key words: folklore, Ukrainian folklore, music, patriotic education.

Українська культура є багата культурним та духовним потенціалом, який спонукає до дії, демонструє та регулює людські стосунки. І сьогодні соціальна значущість національної культури та народної музики стали невід'ємними складовими й зростає з кожним днем.

Постає необхідність зміцнення національної свідомості в сучасному суспільстві, зосередження уваги на бажанні вивчати, зберігати та передавати культуру українського народу, відроджувати українські етнічні традиції. Важливу роль у цьому процесі відіграє дошкільна освіта, адже в дошкільному віці відбувається усвідомлення своєї причетності до етнічної групи, самоідентифікація.

Український фольклор займає дуже важливе місце в національній культурі. Це система духовного життя народу, тісно пов'язана з побутом, літературою і відображає морально-етичні та естетичні погляди й цінності народу.

Фольклор є невід'ємною частиною національної культури і представляє народну філософію, етику та естетику в сконденсованому вигляді, створюючи неповторний національний образ у світі. Ми розглядаємо фольклор як народну музику та поезію, тобто власне музично-поетичний фольклор. Розрізняють вокальний (співочий), інструментальний, вокально-інструментальний та музично-танцювальний фольклор.

Для повноцінного розвитку дітям необхідна музика у всіх її проявах, яка є ефективним засобом пізнання життя. Найбільш цікавим, простим і доступним музичним матеріалом для сприйняття дітьми від народження до п'яти років є дитячий музичний фольклор. Етнопедагогіка надає великого значення віковим особливостям дітей у розвитку здібностей і талантів. Для кожного сенситивного періоду розвитку враховуються різні індивідуальні особливості й визначається жанр фольклору для розвитку духовності дитини, засвоєння культурних цінностей та ідей, розширення знань і розвитку музично-творчих здібностей.

На емоційний бік впливає музика дитячого пісенно-ігрового фольклору, яка організована логічно та структуровано. Переважають яскраві, енергійні та ігрові музичні інтонації, а навчальний зміст має високе педагогічне, емоційне та моральне навантаження. Емоції - енергетичне джерело серця. Емоції є джерелом енергії для розуму і дозволяють чіткіше сприймати світ і себе. Тому в цей період дитячий музичний фольклор є найдоцільнішим джерелом знань про навколишній світ, а також передумовою виховання у майбутніх громадян національного світогляду. Зрозуміло, що український дитячий музичний фольклор має особливу цінність в освітній діяльності, спрямованій на дітей дошкільного віку в Україні.

Добрі, неймовірні та гуманістичні події, притаманні традиційному українському дитячому музичному фольклору, допомагають дітям фантазувати, занурюватися у світ вигаданої казки та розвивати свою уяву. Варто зазначити, що дитячий музичний фольклор як найбільш природний виховний засіб завжди був невід'ємною частиною практичної народної педагогіки. Недаремно естетичне сприйняття та художні здібності дітей здавна формувалися під впливом численних пісень календаря та свят, даючи їм перші уявлення про навколишній світ і навчаючи поважати працю, творити добро, бути милосердними та любити природу.

Таким чином, через музичну практику український фольклор відіграє важливу роль у формуванні духовності, фізичної сили, національної єдності, глибоких релігійних поглядів і переконань. У процесі розучування, співу,

інсценізації та проживання змісту народних пісень у дітей дошкільного віку пробуджується генетична пам'ять і патріотизм

Список використаних джерел:

1. Brovchak Liudmyla, Starovoit Lesia, Likhitska Larysa, Todosienko Nataliia. Pedagogical potential of the arts complex in the process of the formation of aesthetic perception of junior pupils. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Proceedings of the International Scientific Conference, May, 2020. URL: <http://www.publishingindia.com/ijhts/24/the-impact-of-symbolism-of-artistic-works-on-tourism-development/870/6020/>
2. Lazarenko N. Brovchak L., Starovoit L. The development of musical intelligence in junior schoolchildren during the lessons of the artistic cycle. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume IV, May 24-25, 2019. P.422-439
3. Starovoit L. Psychological and pedagogical aspects of preschoolers creative development in the process of creative labor training. Zbior artykułow naukowych. Konferencji Miedzynarodowej Naukowo-Praktycznej. *Pedagogika.Wspolczesne tendencje w nauce i edukacji*. Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2016. P. 84-87.
4. Бровчак Л.С. Проблема творчої діяльності в музичній педагогіці і психології. *Zbiór artykułow naukowych z Konferencji Miedzynarodowej NaukowoPraktycznej (on-line) zorganizowanej dla racownikow naukowych uczelni, jednostek naukowo-badawczych oraz badawczych z państw obszaru byłego Związku Radzieckiego oraz byłej Jugosławii*. (30.11.2017). Warszawa, 2017. P. 105-112.
5. Вацьо М.В. Українська народна пісня. *Традиції і сучасність*: навчально-методичний посібник для студентів закладів вищої педагогічної освіти, учителів мистецьких дисциплін загальноосвітніх шкіл, музичних керівників закладів дошкільної освіти. Вінниця, 2022. 188 с.
6. Карук І.В., Колеснік К.А. Реалізація освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтв» у процесі експериментування та групової діяльності дошкільників. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. / [редкол.: А.В. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : КПУ, 2021. Вип. 74. Т. 1. С. 19-23.
7. Чернявська М.В. Національне виховання дошкільників засобами музичного фольклору. *Традиційна культура в умовах глобалізації: платформа для міжкультурного та міжрегіонального суспільного діалогу*. Матеріали науково-практичної конференції (22-23 травня 2015 року). Харків: «Точка», 2016. С.242-243.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО СТВОРЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Іщик Аліна, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Олійник Н. А., кандидатка педагогічних наук, доцентка

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла

Коцюбинського (Україна)

MODERN APPROACHES TO CREATING HEALTH CARE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF PRIMARY SCHOOL

Alina Ishchyk, master's student

Nataliia Oliinyk, Candidate of Pedagogical Sciences

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Зосереджено увагу на створенні здоров'язбережувального освітнього середовища початкової школи, визначено основні напрями роботи, щодо формування здорового психологічного клімату в колективі.

Ключові слова: організація уроку, здоров'я, здоров'я збереження, освітній простір.

Abstract. Attention is focused on the creation of a health-preserving educational environment of the primary school, the main directions of work on the formation of a healthy psychological climate in the team are defined.

Keywords: lesson organization, health, health care, educational space.

Від здоров'я, гарного самопочуття й бадьорості дітей залежить їх духовне життя, світосприйняття, розумовий розвиток, рівень навчальних досягнень, віра у свої сили. Тому найважливіша справа будь-якої школи – турбота про здоров'я учнів, формування здоров'язбережувального середовища, екологізації освіти.

«Здоров'язбережувальне середовище початкової школи – це педагогічно організована система умов, які впливають на цілеспрямовану взаємодію суб'єктів початкової освіти та забезпечують ефективність освітнього процесу на основі формування пріоритетного ставлення до здоров'я як найбільшої життєвої цінності, функціонування здоров'язбережувальних методів, технологій та засобів з метою розвитку здоров'язбережувальної компетентності його суб'єктів» [5, с. 309].

Серед сучасних підходів до створення здоров'язбережувального освітнього середовища початкової школи є розвантаження програм для молодших школярів, яке розпочалося з вересня 2016 р. Існує Опис ключових змін в оновлених програмах початкової школи, внесених вчителями, батьками та науковцями під час відкритого обговорення на платформі EdEra, МОН України від 4 серпня 2016 р.

Наприклад, у програмі з «Літературного читання» спрощені вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учня (зняті кількісні показники характеристики навички читання, переглянуті вимоги до власних висловлювань учнів, обов'язкової кількості творів напам'ять). Розвантаження програми з математики більшою мірою відбулося внаслідок суттєвих змін у Державних вимогах до рівня загальноосвітньої підготовки учнів. В оновленій програмі реалізується принцип «ножиць»: при потребі, учитель той чи інший зміст може подати глибше, а перевіряти – лише обов'язковий мінімум і то не на рівні знання правил, формулювань, а здебільшого на рівні їх застосування при виконанні практично-зорієнтованих вправ, завдань тощо, дібраних учителем відповідно до вікових особливостей учнів, їх життєвого досвіду та уподобань.

З метою недопущення перевантаження молодших школярів вчителі початкової школи змінюють підходи до підготовки і проведення уроку, розширюють діапазон організаційних форм, методів навчання, способів навчальної взаємодії, що мають на меті практичну спрямованість навчання і базуються на взаємозв'язках урочної та позаурочної діяльності [2, с. 360].

Мінімізовано використання зошитів із друкованою основою і передусім із таких навчальних предметів, де формування навички практично виконувати роботу є їх основною метою («Інформатика», «Основи здоров'я», «Я у світі» тощо). На цих уроках вчителі організують бесіди, дискусії за змістом мультфільмів (наприклад, телеканалу «Плюс Плюс»), читання літературних

текстів, публікацій у дитячій періодиці, колективні творчі справи, навчальні проєкти, екскурсії тощо[4].

У 1-х класах домашні завдання не задаються. Обсяг домашніх завдань у 2-4 класах визначається згідно з Державними санітарними правилами й нормами влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації освітнього процесу. Перевірку навчальних досягнень учнів початкової школи вчителі здійснюють з урахуванням принципів психологічної комфортності та здоров'язбережувального характеру навчального та виховного процесу. Важливим чинником є те, що результати навчальних досягнень учнів у початковій школі не озвучуються в класі та на батьківських зборах. Ця інформація стосується тільки вчителя-учня-батьків (або осіб, які їх замінюють) і є описовою, з детальним поясненням досягнень дитини та доброзичливою допомогою.

З метою зменшення психологічного напруження у першокласників для письма учні користувались простим олівцем – за рішенням вчителя, відповідно до рівня готовності дітей, а при перевірці письмових робіт в адаптаційний період навчання у 1 класі вчителі використовували ручки з зеленою пастою.

Серед сучасних підходів до створення здоров'язбережувального середовища школи можна назвати участь у проєкті «Вчимося жити разом», упровадження в освітній процес початкової школи програми «Абетка харчування», яку вчителі школи інтегрували в курс «Основи здоров'я».

З початком військових дій в Україні, велика кількість родин з дітьми стали вимушеними переселенцями, виникло багато проблем з їхньою адаптацією на новому місці проживання. Частина дітей перебувала в стресі через побачене вдома, частина не могла звикнути до нової школи, вчителів, знайти нових друзів, у деякого були усі ці та безліч інших проблем. З цією метою у школі, спеціально навчені вчителі, проводять заняття з учнями у тренінговій формі, формують у них життєво необхідні навички ефективної взаємодії: уміння спілкуватись, разом розв'язувати проблеми, залагоджування конфліктів словами та ділом без сварок, вчать допомагати один одному.

Програма «Абетка харчування» поєднує навчальні матеріали та практичні, інтерактивні форми викладання, що сприяє формуванню знань і умінь учнів складати та дотримуватись збалансованого раціону на основі поєднання різноманітних груп продуктів, розумінні поняття про порцію та режим харчування, враховуючи національні особливості харчування та сімейні традиції.

Таким чином, майбутній учитель має бути готовим максимально використовувати потенціал освітнього процесу школи для образного та емоційно-чуттєвого сприйняття навколишнього світу, забезпечити якісну основу для формування найважливіших якостей особистості з високим рівнем духовності.

Список використаних джерел:

1. Антонова О.Є., Поліщук Н.М. Підготовка вчителя до розвитку здоров'язбережувальної компетентності учнів : монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. 248 с.

2. Басюк А. М., Іщик А. О., Олійник Н. А. Технології здоров'язбереження у практиці навчання у початковій школі. *Збірн. мат. конф. Proceedings of VII International Scientific and Practical Conference, Manchester, United Kingdom*, 2022. С.360-367.
3. Закон України про освіту від 05.09.2017р. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
4. Нова українська школа. Режим доступу: <http://mon.gov.ua/2016/12/05/konczepczya.pdf>
5. Олійник Н. А. Організаційно-педагогічні особливості забезпечення здорового способу життя студентської молоді. Науковий журнал. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. СДПУ імені А.С.Макаренка, 2014. С. 309-319.
6. Пахальчук Н. О., Григорович О. П., Голюк О. А. Використання здоров'язбережувального потенціалу вищої освіти. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: педагогіка і психологія. 2020. Випуск 61. С.56-61
7. Швец Н. А Роль викладача ВНЗ у забезпеченні потреб студентів у здоровому способі життя. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2014. Вип. 40. С. 250-255.
8. Lazorenko S.; Loza T.; Samokhvalova I.; Khomenko E., Oliinyk N. Preparation of Future Specialists in Physical Culture and Sports for the Use of Digital Health Technologies in Professional Activity Proceedings of the International Convention MIPRO44th International Convention on Information, Communication and Electronic Technology (MIPRO), 2021. 621-625.
9. RoliakA., Dutka H., Mylytsya, K., Matiienko O., Oliinyk N. Problem-based learning in pedagogic tertiary education: european context through denmark environment. *Ndependent Journal Of Management & Production (Ijm&P)*, 2021. v. 12, n. 3, Special Edition ISE, S&P. May 2021. 71-84.

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ШКОЛИ І СТУПЕНЯ

*Кім Галина, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Нідзельська Марина, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

INNOVATIVE LEARNING TECHNOLOGIES USSING IN THE INCLUSIVE ENVIRONMENT OF THE FIRST DEGREE SCHOOL

*Halyna Kit, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Maryna Nidzelska, master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskiyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. У статті підкреслено роль інноваційних технологій навчання в умовах реалізації нової освітньої парадигми, показано широкий спектр освітніх технологій для використання в умовах інклюзивного середовища початкової школи.

Ключові слова: інноваційні технології навчання, інклюзивне середовище, початкова школа, молодші школярі.

Abstract. The article emphasizes the role of innovative learning technologies in the context of implementation of a new educational paradigm, shows a wide range of educational technologies for use in an inclusive primary school environment.

Keywords: innovative learning technologies, inclusive environment, primary school, junior students.

Істотні зміни в усіх сферах життя людини призвели до зниження ефективності традиційних підходів до навчання. Виходячи з цього, сучасне суспільство ставить перед системою освіти нові завдання, які пов'язані з

розробкою нової педагогічної стратегії, розробкою та впровадженням інноваційних технологій. Нині важливого значення набувають проблеми інтенсифікації й оптимізації освітнього процесу, активізації пізнавальної діяльності учнів, розвитку їх творчого мислення, на чому особливо наголошується в «Європейській довідковій рамці ключових компетентностей для навчання впродовж життя», Концептуальних засадах реформування середньої освіти «Нова українська школа», Державному стандарті початкової освіти.

Дослідники зазначають: «Основні положення Концепції Нової української школи та Державного стандарту початкової освіти націлюють учителя на реалізацію інноваційних освітніх технологій та методів. Використання технологічного підходу дає змогу відстежувати зв'язок навчального матеріалу з життям, формувати креативне й критичне мислення молодших школярів, розвивати мотивацію учнів до навчання, їх здатність розв'язувати проблеми, ефективно спілкуватися, організовувати свою діяльність, здійснювати рефлексію, що в сукупності забезпечує сформованість умінь вчитися як ключової компетентності» [6, с. 4]. Опановування інноваційними освітніми технологіями вчені відносять до пріоритетів професійного становлення педагога в умовах підготовки його в закладах вищої освіти [3].

Проблеми технологізації освітнього процесу, інновацій, технологій навчання представлені у науковому доробку як вітчизняних (В. Беспалько, С. Гончаренко, Т. Назарова, А. Нісімчук, В. Онищук, І. Підласий, О. Пометун, О. Савченко, Г. Селевко, І. Смолюк, О. Шпак та ін.), так і закордонних дослідників (М. Ераут, Р. Кауфман, П. Мітчелл, К. Сілбер, С. Френе та ін.).

Сучасні інноваційні технології навчання є саме тим засобом, за допомогою якого має бути втілена в життя нова освітня парадигма, що безпосередньо пов'язана з гуманізацією освіти, яка сприяє самореалізації та самореалізації особистості учня Нової української школи. Вони ставлять за мету опанування вміннями й навичками, необхідними для формування здатності учнів до навчання упродовж життя, організації ефективного навчального середовища, отримання нової інформації й застосування її для оцінювання навчальних можливостей школярів, визначення колективних та індивідуальних навчальних цілей та способів їх досягнення, навчання умінню працювати самостійно, колективно, у малих і великих групах. Інноваційні технології передбачають у тому числі ще й виховний аспект, оскільки спрямовані на формування і розвиток особистісних якостей учнів початкової школи.

Інноваційні технології змінюють саму природу освіти. Поряд з активізацією особистісного розвитку, розвитку інтелектуального потенціалу учнів робиться акцент на позиції вчителя і учня в навчанні: вони виступають рівноправними учасниками освітнього процесу, які активно співпрацюють, взаємодіють, підтримують один одного. Інноваційна технологія розглядається як добре продумана і спеціально створена модель спільної навчально-виховної діяльності та цілеспрямованого керівництва освітнім процесом з безумовним забезпеченням комфортних умов для учнів і вчителів.

Особливого значення, вважають науковці, набуває використання інноваційних технологій в інклюзивному середовищі, в умовах особистісного різноманіття в класному колективі, де діти суттєво різняться своїми академічними можливостями, освітніми потребами, індивідуальною навчально-пізнавальною позицією тощо [7].

На думку вчених, серед основних завдань діяльності вчителя, що реалізує інклюзивну практику, варто виділити наступні: організація в класі доступного середовища в залежності від потреб конкретних учнів, серед яких можуть бути діти з порушеннями слуху, зору та ін.; створення в дитячому колективі атмосфери емоційного комфорту, формування взаємовідносин в душі співробітництва й прийняття особливостей кожного учня; використання сучасних технологій та форм організації навчальної роботи відповідно до можливостей і потреб учнів [4, с. 6-7].

Сьогодні суспільство відчуває істотну потребу у випускниках, які орієнтовані на саморозвиток і самореалізацію, вміють використовувати отримані знання на практиці, швидко і правильно орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі, продуктивно працювати, ефективно співпрацювати й адекватно оцінювати себе і свої досягнення, до того ж системно розвивати свої творчі здібності. Активна робота по реалізації поставлених завдань має проводитись, уже починаючи з початкової школи.

Сучасні педагогічні технології пропонують інноваційні моделі побудови такого освітнього процесу, в якому основна увага приділяється організації взаємопов'язаної діяльності вчителів і учнів, спрямованої на вирішення як педагогічних, так і практично значущих завдань. Спектр інноваційних технологій навчання дуже широкий і різноманітний. До найбільш поширених належать особистісно-орієнтовані технології навчання (розвивальне навчання, проєктна технологія, технологія евристичного навчання, технологія навчання як дослідження, технологія навчання в співробітництві), предметно-орієнтовані технології навчання (модульне навчання, технологія концентрованого навчання, технологія постановки мети та ін.), інформаційні технології (інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), технології дистанційного навчання), технології оцінювання досягнень учнів (рейтингові технології, технологія «Портфоліо», безоцінкове навчання), інтерактивні технології (технологія розвитку критичного мислення, технологія проведення дискусій, тренінгові технології). Автори посібника «Педагогічні технології інклюзивного навчання» (А. Василюк, Ю. Бондар, А. Хіля) виокремлюють і характеризують технології відповідно до специфіки їх застосування у групах дітей з особливими освітніми потребами, а саме, виділяють технології, які найбільше використовуються для навчання дітей з порушеннями зору (сліпі, слабозорі), з порушеннями слуху та мовлення, з порушеннями опорно-рухового апарату, з порушеннями інтелектуального розвитку, з порушеннями розладу аутистичного спектру, із затримкою психічного розвитку [4].

Зупинимось на характерних рисах деяких технологій, які в умовах інклюзивного середовища початкової школи, особливо показали свою ефективність.

З метою активізації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів, включення їх у самостійний пізнавальний процес, спрямований на здобуття нових знань, доречно використовувати технології, що реалізують особистісно-орієнтоване навчання, зокрема, *технології розвитку критичного мислення*. Слід пам'ятати про необхідність дотримання спеціальних умов, спрямованих на стимулювання в учнів критичного мислення, а саме: часового інтервалу, протягом якого будуть підтримуватися ідеї, активної позиції усіх учасників освітнього процесу, поваги до думки інших, формування впевненості в собі. Однією з найважливіших педагогічних умов формування критичного мислення учнів є створення зацікавленості, дружньої атмосфери спілкування, їх активна участь у парній і груповій роботі. Велику роль грає орієнтація на формулювання ціннісних суджень, висловлення своїх думок, а також забезпечення індивідуального характеру процесу формування критичного мислення.

Активним учасником освітнього процесу роблять учня *інтерактивні технології навчання*, які забезпечують взаємодію та співпрацю між учителем та учнем, сприяють самореалізації учнів у процесі навчання. Ю. Бондар вважає інтерактивні технології важливим засобом розширення пізнавальних можливостей учнів, соціалізації та розвитку їх творчих умінь з урахуванням індивідуальних особливостей: «Завдяки використанню в освітньому процесі означених технологій, молодші школярі з особливими освітніми потребами зможуть продукувати нові нестандартні ідеї, знаходити шляхи розв'язання різних проблем, активно взаємодіяти один з одним та з учителем, що виступає необхідною умовою успішної соціалізації всіх категорій дітей та розвитку їхнього творчого потенціалу [1, с. 18].

Розкриваючи суть інтерактивного навчання, вітчизняні науковці Л. Пироженко і О. Пометун зазначають, що «це таке взаємне навчання, де учень і вчитель стають рівноправними суб'єктами навчання» [5, с. 124], де значна увага приділяється формам спілкування, широко впроваджується діалог. Важливими для застосування інтерактивних технологій у навчанні молодших школярів є: створення позитивної атмосфери навчання; мотивація учнів до навчально-пізнавальної діяльності, її самооцінка; превалювання на уроках групової роботи учнів; швидкий зворотній зв'язок; емоційне захоплення, піднесений настрій, свобода, розкутість. Застосування інтерактивних технологій навчання в інклюзивному середовищі початкової школи (робота в парах, в малих групах, карусель, мозковий штурм, дерево рішень, рольова (ділова) гра, дискусія) передбачає моделювання життєвих ситуацій, формування вміння працювати в команді, спільно вирішувати завдання. Перевагами інтерактивної технології навчання є спрямування на особистісний розвиток дитини, формування мислительних операцій, самостійності, комунікативності. Варто відзначити демократичний стиль спілкування, спільну творчу діяльність, підтримання ініціативи та атмосфери творчості.

Підтримують продуктивну діяльність учнів, сприяють індивідуалізації і диференціації процесу навчання, реалізації діяльнісного підходу, раціоналізують працю вчителя *нові інформаційні технології*, які можна використовувати на всіх

етапах уроку: при поясненні нового матеріалу, закріпленні, повторенні; контролі навчальних досягнень школярів. Використання інформаційних технологій урізноманітнює діяльність учителя, робить її більш цікавою, дозволяє посилити мотивацію навчання шляхом активного діалогу учня з комп'ютером, різноманітності і барвистості інформації (текст + звук + відео + колір), шляхом орієнтації навчання на успіх, використання ігрового фону спілкування людини з машиною.

Нові інформаційні технології, на думку вчених, допомагають створювати ігрове навчальне середовище, цікаві ігрові ситуації. Діти із захопленням відправляються на пошуки піратських скарбів, фантастичних світів, в космічні подорожі. Використання цікавих комп'ютерних ігор, елементів анімації, мультимедіа забезпечують збільшення часу на самостійну роботу, що сприяє розвитку мислення, активізує розумові процеси, привчає здобувачкаів освіти до різних видів діяльності, в т.ч. групової [2].

Навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій дає змогу забезпечити рівневу диференціацію, індивідуальний підхід до кожної дитини за рахунок занурення і засвоєння навчального матеріалу у властивому їй індивідуальному темпі, підлаштування під її інтереси, особливості психіки тощо. Немає потреби і можливості однаково навчати і навчити всіх дітей, сформувати в них абсолютно однакові вміння та навички, досягти одного і того самого рівня розвитку мовлення, логічного та творчого мислення. Водночас ІКТ, забезпечуючи позитивний емоційний фон уроку, який викликає у школярів почуття радості, здивування, захоплення, сприяє формуванню інтересу дітей до навчання, розвиває розумові здібності.

Варто не забувати про широкі можливості персонального компютера як тренажера і контролюючого засобу для формування в учнів умінь і навичок грамотного письма, роботи з текстом, виконання математичних прикладів тощо. Таким чином, застосування нових інформаційних технологій на уроках у початковій школі дає можливість учителю скоротити час на вивчення матеріалу за рахунок ефективного використання наочності, візуалізації навчального матеріалу і швидкості виконання роботи, перевірити знання учнів в інтерактивному режимі, що підвищує ефективність навчання, допомагає зробити уроки яскравішими і цікавішими, забезпечити розвиток інтелекту і інформаційної культури учнів.

Домінуючою інноваційною освітньою технологією в школі, особливо початковій, де одночасно навчаються нормотипові діти і діти з особливими освітніми потребами, є *ігрова технологія навчання*, яка і вченими, і педагогами-практиками означається як самостійна технологія інтенсивного навчання. Вчені умовно поділяють інноваційні ігрові технології на дидактичні (спрямовані на формування практичних умінь і навичок, розширення світогляду), розвивальні (що навчають приймати ефективні рішення, порівнювати, встановлювати аналогії, удосконалювати навички самокорекції) та виховні (ставлять за мету розвиток навичок комунікації, спільної діяльності, моральних якостей, установок, саморегуляції особистості. Доволі розповсюдженою формою ігрових технологій навчання в школі є ігрове проєктування. Його цінність в умовах

інклюзивного середовища особливо зростає, адже для втілення даної технології вчителю необхідно розподілити клас на групи, кожна з яких займається розробкою власного проєкту, який максимально відповідає можливостям, здібностям учнів.

Отже, в умовах реалізації Нової української школи інноваційні технології виступають ефективним засобом формування інноваційно спрямованої особистості та дозволяють трансформувати зацікавленість учнів в їх активну навчально-пізнавальну діяльність, допомагають формувати критичне мислення, інформаційну культуру, медіаграмотність, розвивати комунікативні здібності, креативність та позитивну мотивацію учіння.

Застосування інноваційних технологій робить шкільне навчання сучасним, змістовним, динамічним, наочним, інформативним, що зацікавлює учнів, у тому числі і тих, що мають особливі освітні потреби, й перетворює їх в активних суб'єктів освітнього процесу.

Список використаних джерел:

1. Бондар Ю. В. Розвиток творчих умінь молодших школярів з особливими освітніми потребами з використанням інтерактивних технологій. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2020. Випуск 1 (46). С. 18-21.
2. Імбер В. І., Карук І. В., Колеснік К. А. Використання інформаційно-комунікаційних технологій під час застосування освітніх ситуацій у процесі групової діяльності з дітьми дошкільного віку. *International scientific conference «Modernization of educational system: world trends and national peculiarities»*. Kaunas: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018 С. 138-140.
3. Крутії К.Л., Кіт Г.Г., Голюк О.А., Стахова І.А. Особливості пріоритетів професійного становлення сучасного студента педагогічного закладу вищої освіти *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*. 2020. Випуск 61. С. 131-140.
4. Педагогічні технології інклюзивного навчання: навчально-методичний посібник для студентів закладів вищої педагогічної освіти; уклад.: А. Васильюк, Ю. Бондар, А. Хіля. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2020. 168 с.
5. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібн. /О.І.Пометун, Л.В.Пироженко. За ред. О.І.Пометун. К.: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.
6. Янкович О. І., Кузьма І. І. Освітні технології у початковій школі: навчально-методичний посібник. Тернопіль: ТНПУ ім. Володимира Гнатюка, 2018. 266 с.
7. Wasyluk A., Kit H. O współczesnych technologiach nauczania inkluzyjnego. *Pedagogika Społeczna. WSNS Pedagogium*. Warszawa, 2021. Nr 1-2. S. 273-283.
8. Kolesnik K., Oliinyk N., Komarivska N., Kazmirchuk N., Imbek V. Future-Teacher Soft Skills Development in the Context of Ukraine's Integration into the European Higher Education Area. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 2023. Vol. 22, No. 2, pp. 413-431.

РОЗВИТКОК НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Кльоць Ольга, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

*Олійник Н. А., кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

DEVELOPMENT OF EDUCATIONAL AND COGNITIVE ACTIVITIES OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

*Olha Klots, master's student
Nataliia Oliinyk, Candidate of Pedagogical Sciences
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. Статтю присвячено актуальній проблемі розвитку навчально-пізнавальної діяльності учнів початкової школи. Акцентовано увагу на активізації навчально-пізнавальної діяльності, як умови ефективного навчання.

Ключові слова: розвиток, учні, початкова школа, навчально-пізнавальні завдання, ранкові зустрічі, ігри, осередки, технології, методики.

Abstract. The article is devoted to the actual problem of the development of educational and cognitive activity of primary school students. Emphasis is placed on the activation of educational and cognitive activities as a condition for effective learning.

Keywords: development, students, primary school, educational and cognitive tasks, morning meetings, games, centers, technologies, methods.

Успіх у сучасному світі значною мірою визначається здатністю людини до самореалізації та постійної самоосвіти. Важливе місце в цьому займає спроможність до навчально-пізнавальної діяльності на уроках у початковій школі. Адже головним завданням Сучасної української школи є висока якість освіти для кожної дитини, не пристосування школяра до єдиної навчальної системи, як раніше, а орієнтація на індивідуальні потреби особистості, виховання та розвиток не стільки «знаючих», скільки «думаючих» громадян своєї країни. Застосування технологій з навчально-пізнавальної діяльності з учнями початкової школи на уроках сприяє підвищенню ефективності освітнього процесу, всебічному і гармонійному розвитку людини, її інтелектуального і морального зростання, виховання творчої особистості. НУШ допомагає учням початкової школи стати активними, самостійними та творчими особистостями. Щоб сформувати таку особистість, потрібно шукати нові підходи до навчання. Отже, щоб дитина захотіла навчатися, її потрібно зацікавити. Ми вважаємо, що у початковій школі вчитель має так виконувати свою роботу, щоб всі учні поважали думку іншого, вміли самостійно і критично мислити, позитивно розв'язувати будь-які конфліктні ситуації.

Метою статті є висвітлення практичних аспектів розвитку навчально-пізнавальної діяльності учнів початкової школи, що надає великі можливості кожній дитині відчувати радість досягнення, усвідомлення своїх здібностей, створити ситуацію успіху для розвитку особистості; зрозуміти, що успіх і задоволення можна отримати тоді, коли ти докладаєш зусиль. Розглянути активізацію навчально-пізнавальної діяльності, як умову ефективного навчання.

Німецький педагог А. Дістервег говорить, що будь-який метод поганий, якщо привчає учня до пасивності, і гарний, якщо пробуджує в ньому самодіяльність. Діти великі «чомучки». Вони люблять все пізнавати. А пізнавальна діяльність відіграє надзвичайно важливу роль у розвитку розумової діяльності. Кожен урок повинен мати пізнавальний характер і одночасно захоплювати як своїм змістом, так і способом викладу.

Для підвищення рівня мотивації до навчання слід планувати роботу:

- ✓ у змісті уроку подавати цікаві приклади, факти;
- ✓ знайомити з новим матеріалом у нестандартній формі;
- ✓ включати учнів у колективну навчальну діяльність;

- ✓ створювати ситуацію, коли учень оцінює сам себе;
- ✓ керувати, хвалити, підтримувати у процесі роботи.

Розвиток пізнавальної діяльності є актуальним аспектом сучасного уроку. Тому до підготовки уроків варто підходити творчо, аби досягти доброзичливої атмосфери, сприяти активній участі учнів у навчальному процесі, створювати необхідні умови для розвитку розумових і фізичних здібностей, загальної культури особистості.

Освітнім простором в НУШ є класна кімната. Саме тут відбуваються різні види навчально-пізнавальної діяльності. Умовно клас розділений на зони (осередки): навчальна зона, дослідницька зона, навчальна зона, зона відпочинку, осередок вчителя, ігрова та художньо-творча зона. Осередок навчально-пізнавальної діяльності організовано з урахуванням комфортного перебування у ньому вчителя та учнів. Розташували парти слід, враховуючи форми роботи та мету уроку.

Саме у тематичному осередку навчально-пізнавальної діяльності діти здійснюють свої перші відкриття та роблять упевнені кроки у навчанні. Таке середовище оснащено одномісними регульованими партами, що забезпечує швидку трансформацію для групової роботи. Парти мають полиці для зберігання особистих речей школяра.

Осередок навчально-пізнавальної діяльності, створене у класних кімнатах, забезпечує необхідність модернізації та просторово-предметного оточення для здійснення освітньої діяльності [4, с. 123]. Об'єднання навчальних матеріалів, логічність їх згрупування та розміщення у відповідних місцях кімнати сприяє більш ефективній організації навчальної діяльності учнів з формування ключових предметних та життєвих компетентностей.

Відповідно до теми тижня в класах організовано змінні тематичні осередки, де розміщуються стенди для діаграм з ключовими ідеями та стратегіями тематичних тижнів.

У педагогічному процесі Нової української школи зростає частка проєктної та дослідницької діяльності. Осередок проведення дослідів може бути представлений наявністю таких ресурсів як мікроскопи учнівські біологічні, набори мікропрепаратів «Ботаніка», математичні ваги, предметні муляжі тощо.

На думку С. Коваленко, на уроках «Я досліджую світ» учні з величезним задоволенням і цікавістю проводять різні досліди та спостереження. При цьому діти вільно можуть висловлювати свої припущення, а потім критично аналізують їх і відбирають правильні відповіді. Головне – не кінцева відповідь, а сам процес розумової роботи, різні варіанти прийомів досягнення результату. Наприклад: «Чому взимку, якщо відчинити вікно, у повітрі утворюється туман, а в теплу погоду ми цього не помічаємо?», «Коли калюжі висихають швидше восени чи влітку? Чому?» [7].

Щоденно варто проводити з дітками ранкові зустрічі. Проведення ранкових зустрічей є важливою складовою навчально-виховного процесу. Саме під час таких зустрічей діти розвивають спостережливість, опановують науку спілкування та уміння працювати в групі, формують ключові компетентності молодших школярів.

Навчально-пізнавальна діяльність вимагає використання інтерактивних методів навчання. Інтерактивні методи є спеціальною формою організації навчально-пізнавальної діяльності, в якій людина, що навчається, залучається до групового процесу та має можливість не тільки засвоювати тематичний матеріал, а й висловлюватися з приводу того, що вона розуміє, відчуває, знає, думає стосовно групової діяльності.

Згідно з вимогами НУШ, значну частину уроків варто проводити на свіжому повітрі. Проведення таких занять за межами класу впливають на ефективність подальших уроків у класі, урізноманітнюють освітній процес, сприяють підвищенню рівня сприйняття навчального матеріалу в класі. В такому невимушеному середовищі діти розкриваються і відчувають впевненість у своїх силах [1, с. 46].

Значній частині учнів молодшого шкільного віку, математика подобається найбільше з усіх предметів. Дуже важливим є розвиток пізнавальної діяльності учнів на уроках математики. Саме тому пріоритетним напрямом роботи є розвиток логічного мислення й математичного мовлення. Щоб вдосконалювати обчислювальні навички, слід підбирати пов'язаний з життям цікавий матеріал. Щоб підтримати інтерес дітей на уроках вчителі часто використовують різні математичні ігри, анаграми, задачі-жарти, віршовані-задачі із серії «Цікава математика» [6].

Ці види завдань потребують від кожного учня гнучкості мислення, творчої активності розвивають пам'ять, увагу, уяву.

Завдання кожного вчителя знайти найменші родзинки таланту в учнях. Пророчими є слова Василя Сухомлинського: «Є успіх, є бажання вчитися. Особливо важливо це на першому етапі навчання – в початковій школі, де дитина не вміє долати труднощі, де невдача приносить справжнє горе». Важливо, щоб діти відчули потребу в знаннях прагнули ними опанувати. Таким чином, розвиток навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів є актуальним напрямом в сучасній практиці навчання Нової української школи й потребує розробки відповідних методик і технологій.

Список використаних джерел:

1. Білик, Т. С. (2020). Розвиток пізнавальної самостійності на уроках математики в початковій школі. *Інноваційна педагогіка*, № 30, 46-49.
2. Дараган Т. Роль учителя у формуванні позитивного ставлення учнів до навчання. *Початкова школа*. 2010. №4. С. 69-70.
3. Державний стандарт початкової загальної освіти. URL: <http://mon.gov.ua/content/>
4. Демченко О.П., Лазаренко Н.О., Любчак Л.В. Інформаційно-комунікаційні технології у підготовці майбутніх педагогів до роботи з обдарованими дітьми. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. Том 86. №6. С.123-143.
5. Демченко О.П., Вацьо М.В. Пізнавально-синкретична складова в підготовці майбутніх вихователів до розвитку соціальної обдарованості дітей. *Педагогічна освіта: теорія і практика : Збірник наукових праць*. Кам'янець-Подільський, 2019. Вип.26 (1-2019). Ч.1. С.64-70.
6. Імбер Вікторія, Олійник Наталія. Педагогічні умови розвитку креативності молодших школярів на уроках математики засобами дидактичних ігор. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. № 9-10, 2022
7. Коваленко С. М. Активізація пізнавальної та креативної діяльності учнів. URL:<http://4gdpzo.lvivedu.com/uk/article/aktivizatsiya-piznavalnovi-ta-kreativnovi-diyalnos-3.html>

8. Олійник Н. А., Трачук Н. М. Праксеологічні аспекти професійної діяльності педагога. *Академічні студії*. Серія «Педагогіка». Луцьк: Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, 2021. № 3. Ч. 1. 75-83.

9. Roliak A., Dutka H., Mylytsya, K., Matiienko O., Oliinyk N. Problem-based learning in pedagogic tertiary education: european context through denmark environment. *Independent Journal Of Management & Production (Ijm&P)*, 2021. v. 12, n. 3, Special Edition ISE, S&P - May 2021. 71-84.

ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ НАСТІЛЬНИХ ІГОР

Кобзар Діана, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: О.П. Грошовенко, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

DEVELOPMENT OF EDUCATION COMPETENCES OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS THROUGH BOARD GAMES

Kobzar Diana, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті досліджено формування природничих компетентностей молодших школярів засобами настільних ігор. Визначено, в чому особливість використання настільних ігор. Проаналізовано методичні посібники.

Ключові слова: природничі компетентності, молодші школярі, настільні ігри, формування, навчання, експериментування, вивчення природничих наук, систематизація знань.

Abstract. The article examines the formation of science competences of younger schoolchildren by means of board games. It has been determined what is the peculiarity of using board games. Methodical manuals were analyzed.

Keywords: natural competences, younger schoolchildren, board games, formation, learning, experimentation, studying natural sciences, systematization of knowledge.

Формування природничих компетентностей молодших школярів можна проводити засобами настільних ігор. Це може бути цікавим та ефективним способом навчання дітей наці, оскільки ігри не тільки сприяють розвитку когнітивних та моторних навичок, але й стимулюють дітей досліджувати навколишній світ.

Застосування настільних ігор може стати ефективним інструментом для розвитку пізнавальних процесів та формування природничих компетентностей у дітей молодшого шкільного віку. Використання настільних ігор допомагає підвищити мотивацію дітей до вивчення природничих наук, розвиває їхні пізнавальні інтереси, формує вміння працювати в команді та розв'язувати задачі.

Отже, застосування настільних ігор може стати ефективним засобом формування природничих компетентностей у молодших школярів, збільшення їхньої мотивації до вивчення науки та розвитку пізнавальних інтересів.

Деякі з настільних ігор, які можуть допомогти формуванню природничих компетентностей молодших школярів, включають наступне:

«Експерименти в кухні» – ця гра дозволяє дітям відкривати та вивчати різні наукові принципи, проводячи експерименти зі звичайними продуктами [1, с. 95].

«Планета Земля» – ця гра допомагає дітям вивчати про природу та середовище, що оточує нас. «Космічний квест» – ця гра дозволяє дітям досліджувати та дізнаватися більше про нашу сонячну систему та космос. «Біологічні відкриття» – ця гра дозволяє дітям вивчати різноманітні види тварин та рослин, їхні характеристики та спосіб життя. «Екосистема» – ця гра допомагає дітям вивчати про різноманітні екосистеми, які існують на Землі, та про взаємодію живих організмів з навколишнім середовищем. Ці ігри можна використовувати як додатковий засіб під час вивчення природничих наук у школі, або як частину позаурочної роботи з дітьми. Вони можуть стати цікавою та пізнавальною альтернативою традиційному навчанню, яка може заохочувати дітей до більш активного і самостійного дослідження світу навколо них.

Крім того, ігри можуть допомогти дітям розвивати соціальні навички, такі як співпраця, комунікація та розв'язання конфліктів. Вони також можуть допомогти дітям розвивати творче мислення та вміння розв'язувати проблеми.

Важливо, щоб під час використання настільних ігор для формування природничих компетентностей діти отримували підтримку та допомогу вчителя або батьків. Вони повинні бути підготовлені до проведення таких ігор та знати, як навчити дітей правильно використовувати гру для досягнення педагогічних цілей [2, с. 55].

У цілому, настільні ігри можуть бути ефективним засобом формування природничих компетентностей молодших школярів. Вони допомагають дітям пізнавати навколишній світ, розвивати когнітивні та моторні навички, а також соціальні навички. Важливо, щоб такі ігри використовувалися як доповнення до традиційного навчання та з підтримкою дорослих, які знають, як правильно використовувати їх для навчання [3, с. 18].

Використання настільних ігор є ефективним засобом формування природничих компетентностей у молодших школярів. Ці ігри допомагають учням зрозуміти фундаментальні принципи науки та технології, розвивають їхні навички логічного мислення, аналізу та синтезу інформації, а також допомагають у формуванні практичних навичок.

Участь у настільних іграх сприяє розвитку вмінь спостереження, експериментування, аналізу та оцінки результатів. Ігри також допомагають учням розвивати навички співпраці та комунікації, адже вони часто граються у групах [4, с. 89].

Отже, було виявлено, що молодші школярі, які використовували настільні ігри в навчальному процесі, мали кращі результати на тестах з природничих наук порівняно з тими, хто не використовував цей метод. Таким чином, можна стверджувати, що використання настільних ігор є ефективним засобом формування природничих компетентностей у молодших школярів.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко Л.А. Формування природничих компетентностей молодших школярів засобами настільних ігор. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2015. Вип. 45. С. 95-101.
2. Ємець О.В. Застосування настільних ігор у формуванні природничих компетентностей молодших школярів. *Наукові записки Кіровоградського національного технічного університету*. Серія: Педагогічні науки. 2016. Вип. 32. С. 55-60.
3. Загребельна Н.В. Формування природничих компетентностей молодших школярів засобами настільних ігор. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. 2014. Т. 124, вип. 2. С. 18-22.
4. Кравчук О.М. Настільні ігри як засіб формування природничих компетентностей молодших школярів. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя*. Педагогічні науки. 2017. Т. 42. С. 89-94.

ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ КОМП'ЮТЕРНИХ ІГОР

*Коломієць Богдана, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: Лазаренко Н. І., доктор педагогічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

FORMATION OF LEXICAL COMPETENCE OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS USING COMPUTER GAMES

*Bohdana Kolomiets, master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. У статті розглянуто проблему формування лексичної компетентності учнів молодшого шкільного віку з використанням комп'ютерних ігор у процесі навчання української мови, запропоновано шляхи її розв'язання та відповідні методичні рекомендації. Обґрунтовано актуальність створення й використання комп'ютерних ігор з метою підвищення якісного рівня українськомовної освіти.

Ключові слова: лексична компетентність; навчально-комп'ютерна гра; інтерактивний навчально-ігровий комплекс.

Abstract. Abstract. The article deals with the problem of forming the lexical competence of younger teenage pupils with the use of computer games in the process of learning the Ukrainian language, the ways of its solution and the corresponding methodical recommendations are offered. The importance of creating and using computer games in order to improve the quality level of Ukrainian-language education is substantiated.

Keywords: lexical competence, educational computer game, interactive educational-game complex.

Базовим складником предметної компетентності з української мови є лексична компетентність, від якої значною мірою залежить багатство й різноманітність мовлення учнів. Однак, як зазначають дослідники, лексична підготовка учнів молодшого шкільного віку з вивчення української мови потребує вдосконалення. Для того, щоб формування лексичної компетентності відбувалося на якісно новому рівні, доцільно використовувати електронні освітні ресурси. Один із таких ресурсів – навчальні комп'ютерні ігри. Розроблені на

предметному матеріалі, вони допомагають підвищити інтерес до навчання української мови й забезпечити орієнтування на особистісне зростання учнів шляхом оновлення освітнього середовища. Натомість використання вчителями інформаційно-комунікаційних технологій у початковій школі на уроках української мови переважно зводиться до того, що вчителі здебільшого показують учням комп'ютерні презентації, створюють вебсторінка навчального характеру для самостійної роботи учнів, але комп'ютерних навчально-предметних ігор, зазвичай, не використовують, лише окремі вчителі інколи в навчанні української мови практикують комп'ютерні квести.

Наукові доробки авторів свідчать, що питання лексичної підготовки учнів засобами традиційного навчання української мови досліджують М. Вашуленко, Н. Комарівська, Н. Лазаренко, І. Лапшина О. Савченко та ін. У працях цих учених запропоновано різноманітні форми роботи з вивчення лексикології компетентності учнів. О. Кучерук зазначає, що однією з форм роботи при вивченні лексики мають бути комп'ютерні ігри. Однак аналіз наукових праць переконує нас у тому, що можливості комп'ютерних технологій на уроках української мови над лексикою враховані недостатньо, а комп'ютерні ігри не є предметом дослідження при вивченні лінгводидактики.

У процесі формування мовлення учня велике значення має мовленнєвий розвиток учнів. Як зауважує Н. Лазаренко: «опановування учнями лексичною компетентністю залежить від рівня їх мовленнєвої поведінки» [5, с. 203]. У цьому контексті можемо стверджувати, що особливість лексичної компетентності молодших школярів залежить від словникового запасу учнів, вільного володіння мови, вміння поєднувати слова у речення, а також здатності швидко та влучно добирати словесні асоціації для власної мовленнєвої поведінки.

Ми погоджуємося з думкою І. Лапшиної про те, що для розвитку в учнів компетентностей високого рівня необхідно, аби вони мали змогу застосовувати компетентності в процесі виконання цікавої для них роботи. Щоб організувати процес навчання, спрямований на розвиток компетентностей, учителі мають використовувати такі форми роботи, які б мотивували учнів та викликали у них бажання вчитися. [7, с. 194]. Природно, що у молодшому шкільному віці велике захоплення викликають у дітей ігрові види діяльності. Адже у цьому віці у дітей розсіяна увага, непосидючість, кліпове мислення. Саме тому ефективними засобами навчальної роботи над лексикою можуть бути ігри-змагання, ігри-конкурси, ігри-вікторини, ігри-пазли, ігри-подорожі (квести). Важливо врахувати, що молодші школярі швидко втомлюються, тому варто урізноманітнювати форми та методи роботи, зокрема й видозмінювати навчально-ігрову діяльність.

На уроках української мови навчально-комп'ютерні ігри можуть використовуватися з метою актуалізації асоціативно-вербальної сітки учнів, для збагачення словникового запасу учнів, формування мовленнєвих навичок і комунікативних умінь, що, забезпечує розвиток лексичної компетентності молодших школярів.

Прикладом комп'ютерних ігор, спрямованих на формування лексичної компетентності учнів на уроках української мови може бути інтерактивний

навчально-ігровий комплекс «Мовні ігри». Приклад такої гри зображено на рис. 1. (<https://www.youtube.com/watch?v=5dM9PjCUIo4>).

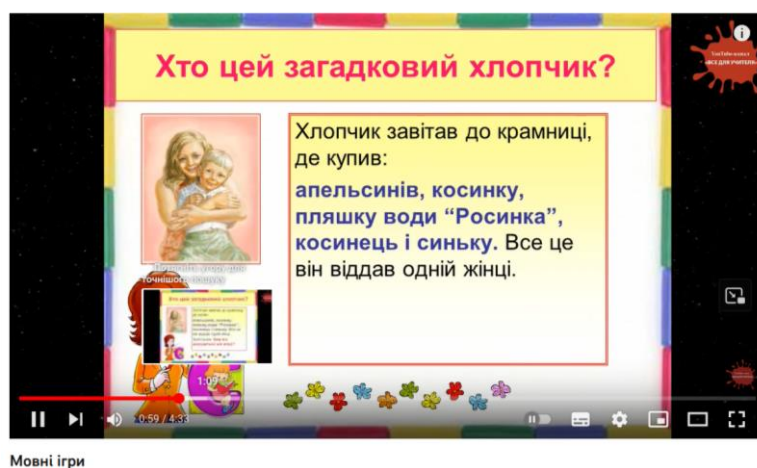

Рис. 1. Відображення титульного листа навчально-ігрового комплексу «Мовні ігри (1класу)» на дисплеї комп'ютера.

Так, у комп'ютерній грі «Фарбований ліс» головний герой якої Лис Микита (персонаж із казки І. Франка «Фарбований Лис»), зачаровує-зафарбовує ліс у синій колір. Щоб подолати чари Лиса, учні мають правильно виконати завдання: розгадати кросворд «Лісові мешканці»; дібрати синоніми до слова «дїброва»; прослухати вірш Марійки Підгірянки «Ой, яка чудова», виписати слова синоніми; розіграти в парах діалог на тему «Ой, яка чудова». Гра пробуджує інтерес до цікавих фактів про мову. Учасники гри вчать розпізнавати та розуміти значення слів, працювати з синонімами, будувати речення.

Отже, комп'ютерні ігри спрямовані на формування лексичної компетентності як мовної основи та мовленнєвого розвитку молодших школярів. Характерною особливістю таких ігор є інтеграція навчальної та ігрової діяльності, динамічність, наочність, наростання складності завдань, предметно-тематична різноманітність, вікова відповідність, зв'язок з українською літературою.

Список використаних джерел:

1. Комарівська Н. Формування культури мовленнєвого спілкування дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій*. збірник матеріалів науково-практичної конференції. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. Вип. 5. С. 138–141.
2. Комарівська Н. Формування культури мовленнєвої поведінки молодших школярів на уроках рідної мови. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Сер. Педагогіка і психологія: Збірник наукових праць. Вип. 43. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. С. 43-47.
3. Кучерук О.А., Караман С.О., Караман О.В., Віннікова Н.М. Використання ІКТ для формування фахових компетентностей у майбутніх учителів української мови і літератури. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2019, Том 71, №3. С. 196-214.
4. Лазаренко Н. Культура мовлення викладача як невід'ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Філологія (мовознавство). Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2016. Вип.23. С.36-42.
5. Лазаренко Н. Розвиток принципів та форм організації навчального процесу з методики викладання української мови в початковій школі. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*: мат. міжнар. наук.-практ. Інтернет-конференції, 10-11 листопада 2015 р. Вінниця: ТОВ «Нілан – ЛТД» 2015. С. 203-206.
6. Лапшина І. Нетрадиційні форми організації роботи з батьками молодших школярів. *Студентський науковий вісник Барського гуманітарно-педагогічного коледжу імені Михайла Грушевського*: матеріали XII

міжнародної науково-методичної конференції «Формування патріотизму та полікультурної компетентності майбутніх фахівців гуманітарно-педагогічного профілю»: Сер. Педагогіка, психологія та фахові методики. Бар: ВЦ БГПК, 2015. Вип. 6. С.16-19.

7. Лапшина І.М. Специфіка формування мовної особистості дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій*: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 1-2 квітня 2015 р.); Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2015. Вип. 4. С. 194-198.

8. Олійник Н. А., Шаргородська В. М. Використання мобільних додатків у освітньому процесі під час вивчення іноземних мов. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 2022 р. № 80, Т. 2. С. 10-14.

9. Попович Н. Дидактичні ігри з української мови: для 1-2 класів. *Бібліотека вчителя початкової школи*. 2003. Груд. (№12).С. 15-36.

10. Хорошовська О. Формування умінь мовленнєвої діяльності в учнів початкових класів. *Початкова школа*. 2011. № 12. С.14.

ШЕДОУІНГ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ НАВИЧОК УСНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Коноваленко Марина, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Стахова І. А., доктор філософії (PhD), старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

SHADOWING AS A MEANS OF DEVELOPING ORAL SPEAKING SKILLS OF YOUNGER SCHOOL PUPILS

Konovalenko Marina, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті наголошено на необхідності розвитку навичок усного мовлення молодших школярів. Визначено прийом шедоувінгу як один із засобів розвитку дитячого мовлення, висловлено рекомендації щодо його використання.

Ключові слова: молодші школярі, шедоувінг, навички усного мовлення.

Abstract. The article emphasizes the need to develop speaking skills of younger schoolchildren. Shadowing is defined as one of the means of developing children's speech, and recommendations for its use are given.

Keywords: younger schoolchildren, shadowing, oral speech skills.

Сучасна початкова школа перебуває у пошуці нових шляхів розвитку навичок дитячого усного мовлення. Зважаючи на дистанційну форму навчання, перенасичення в дитячому житті ролі гаджетів, багато молодших школярів мають проблеми з мовленням. Їм важко висловити свою думку через обмежений словниковий запас, відсутність навичок взаємодії, насиченість у мовленні однотипових слів тощо. Мовлення вчителя для учнів початкової школи має стати яскравим прикладом для наслідування. Питання розвитку навичок усного мовлення молодших школярів висвітлено в Концепції літературної освіти (2011), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки (2014), концепції Нової української школи (2016), законі «Про освіту» (2017), Державному стандарті початкової освіти (2018), законі «Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до

освітніх послуг» (2018) тощо. На важливість розвитку навичок усного мовлення учнів наголошувала низка провідних науковців: А. Богуш, І. Большакова, М. Вашуленко, О. Вашуленко, Н. Гавриш, Н. Голуб, Н. Комарівська, К. Крутій, І. Лапшина, Н. Лазаренко, О. Савченко, Р. Шиян та інші.

У своїх дослідженнях О. Вашуленко стверджує, що робота над вивченням лексики в школі має бути спрямована на збагачення активного словника учнів, розвиток зв'язного мовлення, вироблення навичок свідомого оволодіння новими словами, уточнення значення і сфери вживання відомих слів. Щоб успішно розв'язати ці завдання, учитель повинен сам добре знати словникову систему мови і ті процеси, які в ній відбуваються [2, с. 22].

У своїх працях М. Вашуленко наголошував на тому, що процес розвитку навичок усного мовлення є складним та довготривалим, він передбачає оволодіння дітьми грамотним, виразним, чітким та емоційним мовленням. Науковець виокремив загальні вимоги до розвитку навичок усного мовлення: уміння логічно, послідовно, в нормальному темпі висловлювати свою думку; знати норми етичного спілкування; давати повні відповіді на запитання; підвищувати культуру мовлення [1, с. 5]. Н. Комарівська стверджує, що розвинені навички усного мовлення пришвидшать успіх дитини в початковій школі, дозволять краще засвоювати навчальний матеріал та сприятимуть розвитку їхнього світогляду [3, с. 4].

У ході розвитку навичок усного мовлення учнів початкової школи, педагог стає взірцем наслідування для кожного учня, тим самим реалізується прийом шедоувінгу. Шедоуінг (від англ. shadow) полягає в тому, що учень, спостерігаючи за мовленням учителя «як тінь» переймає його та наслідує; тому чим багатший буде лексичний словник педагога, чим чіткіше, виразніше буде його мовлення, тим краще розмовлятимуть його вихованці [7]. Для підвищення ефективності переймання вчительського мовлення учнями рекомендуємо: активно взаємодіяти з школярами не тільки під час уроків, але й під час перерв; стимулювати молодших школярів завжди давати повну відповідь на запитання; чітко та лаконічно висловлювати свою думку; використовувати різноманітні дидактичні ігри, спрямовані на збагачення лексичного словника учнів («Хто назве більше прикметників на певну літеру», «Хто знає найбільше скоромовок») тощо. Самому ж педагогові варто читати більше художньої літератури, використовувати у своєму мовленні засоби художньої виразності (епітети, метафори, порівняння, гіперболи тощо), акцентувати увагу учнів на невідомі слова, пояснювати їхнє значення. Учителеві необхідно спрямовувати учнів творчо переймати його досвід, вчитися аналізувати мовлення оточуючих та завоювати лише кращі його зразки.

Таким чином, можемо стверджувати, що розвиток навичок усного мовлення молодших школярів потребує використання різних методів та прийомів, зокрема в освітньому процесі реалізується прийом шедоувінгу, що передбачає наслідування молодшими школярами вчительського мовлення. Тим самим важливо зазначити, що педагог має слідкувати за власним мовленням, працювати над його розвитком, мовленнєво зростати разом з вихованцями.

Список використаних джерел:

1. Вашуленко М.С. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Літера ЛТД, 2011. 364 с.
2. Вашуленко О. Формування комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів на уроках літературного читання. Початкова школа. 2017. № 8. С. 20-24.
3. Комарівська Н.О. Зарубіжна література для дітей. Хрестоматія : навч. посібник. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2018. 696 с.
4. Лазаренко Н. І. Нові вимоги до професіоналізму вчителя в умовах євроінтеграції. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*: зб. наук. праць. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. № 54. С. 100-106.
5. Лапшина І.М., Комарівська Н.О. Використання елементів сучасних інноваційних технологій у формуванні інтересу до дитячої літератури у дітей дошкільного віку. *II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інноваційні технології в дошкільній освіті»*. Переяслав-Хмельницький, 2019. С.44-48.
6. Любчак Л.В. Підготовка майбутніх вихователів до організації театралізованої діяльності дітей дошкільного віку. *Освітній дискурс* : збірник наукових праць / голов. ред. О. П. Кивлюк. Київ : «Видавництво «Гілея», 2018. С. 91-103.
7. Шедоуінг. URL: <https://www.facebook.com/wtechukraine/posts/647827752502243/>

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МОВНОГО ЦИКЛУ

*Маркевич Вікторія, здобувачка ступеня вищої освіти «бакалавр»
Науковий керівник: Н. О. Комарівська, кандидатка філол. наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF USING INTERACTIVE METHODS OF TEACHING YOUNGER SCHOOL STUDENTS IN LANGUAGE LESSONS

*Markevich Victoria, master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

***Анотація.** Стаття присвячена актуальній проблемі навчання дітей молодшого шкільного віку української мови. Автором охарактеризовано місце та цінність інтерактивних методів навчання в освітньому процесі та визначено педагогічні умови використання їх на уроках мовного циклу.*

***Ключові слова:** молодші школярі, урок, українська мова, інтерактивні методи навчання.*

***Abstract.** The article is devoted to the actual problem of teaching children of primary school age the Ukrainian language. The author characterized the place and value of interactive learning methods in the educational process and defined the pedagogical conditions for their use in the lessons of the language cycle.*

***Keywords:** younger schoolchildren, lesson, Ukrainian language, interactive learning methods.*

Сучасні інтерактивні методи навчання займають важливе місце в освітньому процесі. Цінність їх полягає в тому, що вони відповідають потребам та інтересам молодших школярів. Інтерактивні методи формують типові навички соціальної поведінки, специфічні системи цінностей, орієнтацію на групові й індивідуальні дії, розвивають стереотипи поведінки в суспільстві.

Оскільки тлумачення поняття «педагогічні умови» щодо окреслення реалізації процесу використання сучасних інтерактивних методів в освітньому процесі початкової школи відсутнє, вважаємо за доцільне розкрити коротко його сутність. Психолого-педагогічна наука по-різному визначає педагогічні умови:

1) обставина педагогічного процесу, яка є результатом цілеспрямованого відбору, конструювання та використання елементів змісту, методів, прийомів, форм навчання;

2) сукупність об'єктивних можливостей, обставин і заходів освітнього процесу, що структуровано та спрямовано на досягнення;

3) взаємопов'язана сукупність внутрішніх параметрів та зовнішніх характеристик функціонування, яка забезпечує високу результативність навчального процесу й відповідає психолого-педагогічним критеріям оптимальності;

4) сукупність об'єктивних можливостей обставин і заходів педагогічного процесу, які є результатом цілеспрямованого відбору, конструювання та використання елементів змісту, методів, а також організаційних форм навчально-виховного процесу для досягнення цілей;

5) сукупність об'єктивних можливостей змісту, організаційних форм, методів і матеріальних можливостей реалізації педагогічного процесу, що забезпечує успішне досягнення поставленої мети (О. Бражнич) [2].

А. Панченков, О. Пометун вважають, що педагогічними умовами є чинники, які впливають на сам процес досягнення мети. Педагоги виділяють наступні умови [8]:

а) зовнішні: місце навчання, приміщення; позитивні відносини між педагогом і здобувачем; об'єктивність оцінки навчального процесу тощо;

б) внутрішні (індивідуальні): індивідуальні особливості здобувача (тип характеру, стан здоров'я, уміння та навички, практика тощо).

Зіставлення різних визначень поняття «педагогічні умови», дозволяє розглядати це поняття у взаємозв'язку, взаємодії та спільності підходів, умов та особливостей організації освітнього процесу початкової школи для досягнення поставленої мети. Оскільки ми розкриваємо зміст поняття «педагогічні умови використання інтерактивних методів на уроках української мови в початковій школі», то логічним є твердження, що мова йде про обставини, пов'язані з організацією освітнього процесу на уроках української мови в початковій школі.

На основі теоретичного аналізу науково-методичної літератури нами було виокремлено наступні педагогічні умови, які б сприяли успішному використанню сучасних інтерактивних методів на уроках української мови:

– оптимальне облаштування освітнього простору;

– демократичний характер взаємин учителів і учнів, повага до власної думки учня;

– готовність учителя початкової школи до використання інтерактивних технологій.

Новий освітній простір – це значуща складова сучасного освітнього середовища. Інтер'єр та облаштування класів формуються насамперед заради розвитку учнів. Добре облаштований простір класу створює можливості для

різноманітних форм навчальної діяльності, забезпечує сприятливу емоційну атмосферу, мотивує та налаштовує на продуктивну роботу.

Клімат взаємин між учителями і учнями значною мірою визначає характер інтеракції та ефективність застосування інтерактивного навчання. Формувати активних, принципових, відповідальних членів суспільства можна лише в умовах довіри, вимогливості, поваги до юних громадян нашої країни. Справжні педагоги саме так розуміють роль спілкування з учнями й надають цьому першорядного значення. Однак ми ще стикаємося з невмінням учителів будувати свої взаємини з дітьми, фактами грубощів, неповаги, нерозуміння, недооцінкою спілкування як засобу педагогічного впливу. Такі явища викликані, насамперед, педагогічною неосвіченістю, пережитками авторитарної педагогіки, однобічним підходом до процесу навчання.

Інтерактивні методи навчання передбачають дотримання демократичного спілкування між учнями, вміння спілкуватися з оточуючими, самостійно приймати рішення і мислити критично.

Результативність діяльності учнів залежатиме від майстерності самого педагога, від сформованої в нього здатності організовувати уроки з використанням інтерактивних технологій. Іншими словами, ефективність освітньої роботи в цьому контексті визначатиметься його готовністю до її організації.

При використанні інтерактивних методів навчання роль учителя повністю змінюється, перестає бути головним. Педагог лише спрямовує процес і коригує його, готує заздалегідь продумані завдання та створює питання або зміст дискусій у групах, консультує, контролює час і порядок виконання наміченого плану.

Отже, сучасний учитель нової української школи має на високому рівні знати зміст і сутність теорії організації процесу інтерактивного навчання, володіти відповідними формами, методами й засобами активізації пізнавальної діяльності учнів, зокрема на уроках української мови. Виходячи із виділених нами педагогічних умов, доцільно використовувати в умовах НУШ інтерактивні методи навчання. Вони дають можливість поєднати індивідуальну, парну, групову, колективну форми роботи, завдяки чому створюються ефективні умови навчання, розвитку, саморозвитку, виховання та самовиховання молодших школярів.

Список використаних джерел:

1. Бондар Ю. В. Використання інтерактивних технологій в освітньому процесі початкової школи. *Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти*: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Бердянськ, 23-24 жовт. 2019 р.). Бердянськ, 2019. С. 229-233.
2. Бражнич О.Г. Педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи : дис. ... канд. пед. наук. Кривий Ріг, 2001. 238 с.
3. Демченко О. П. Підготовка майбутніх учителів до створення ситуації успіху молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка і психологія*. Випуск 6. Вінниця : РВВ ДП «Державна картографічна фабрика», 2002. С. 114-122.
4. Колеснік К. Вплив колективної творчої діяльності на розвиток мовленнєвої компетентності молодших школярів. *Наукові записки*: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки і психології. Вип.8: У 2- х частинах. Ч. 1. Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2010. С. 103–105.

5. Комарівська Н. Формування культури мовленнєвої поведінки молодших школярів на уроках рідної мови. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*: збірник наукових праць. Вип. 43. Вінниця: ТОВ Нілан ЛТД, 2015. С. 43–47.
6. Комарівська Н. Формування культури мовленнєвого спілкування дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій*: збірник матеріалів науково-практичної конференції. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. Вип. 5. С. 138–141.
7. Кучай О. В. Компетенція і компетентність – відображення цілісності та інтеграційної суті результату освіти. *Рідна школа*. 2009. №11. С. 44–48.
8. Панченков А., Пометун О. Навчання в дії. Як організувати підготовку вчителів до застосування інтерактивних технологій навчання: Метод. Посіб. Київ: А.П.Н., 2013. 167 с.
9. Стахова І.А. Вплив євроінтеграційного процесу на креативний розвиток учителя початкових класів. *Інноваційний потенціал професійної підготовки майбутніх фахівців початкової і дошкільної освіти*: збірник наукових праць. Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2015. Вип. 2. С. 367-370.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Мельник Альона, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н.І. Лазаренко, доктор педагогічних наук, професор

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла

Коцюбинського (Україна)

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT OF CREATIVE SKILLS OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS IN THE PROCESS OF DEVELOPMENTAL LEARNING IN UKRAINIAN LANGUAGE LESSONS

Melnyk Alyona, master`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** Статтю присвячено важливому питанню сьогодення, яке полягає в розвитку творчих здібностей учнів початкової школи. Авторкою визначено та охарактеризовано педагогічні умови розвитку творчих здібностей молодших школярів у процесі розвивального навчання на уроках української мови.*

***Ключові слова:** початкова школа, молодші школярі, творчі здібності, уроки української мови, педагогічні умови.*

***Abstract.** The article is devoted to an important issue today, which is the development of creative abilities of primary school students. The author defined and characterized the pedagogical conditions for the development of creative abilities of younger schoolchildren in the process of developmental learning in Ukrainian language classes.*

***Keywords:** primary school, younger schoolchildren, creative abilities, Ukrainian language lessons, pedagogical conditions.*

Однією з характерних рис молодшого шкільного віку є забезпечення творчого розвитку дітей, який є фундаментом для подальшого набуття знань, навичок і умінь у різних сферах життя. Тому в сучасній початковій освіті ставиться завдання не тільки передати дітям знання, але й розвивати їх творчу особистість, розкривати їх високий творчий потенціал і формувати особистісні якості, які в подальшому допоможуть їм знайти своє місце, стати активними учасниками суспільства та мати впевненість у своїх силах [3, с. 2].

У нормативних документах України (закон «Про освіту», Державний стандарт початкової освіти, концепція Нової української школи, Державна національна програма «Освіта. Україна XXI століття») відзначається важливість творчого розвитку дітей, розкриття креативного потенціалу кожної особистості, а також виділено одним із головних завдань сучасної школи розвиток творчих здібностей учнів. Концепція «Нова Українська школа» зазначає, що загальноосвітня школа сьогодні потребує педагога, що може змінюватися, буде з творчістю підходити до застосування новітніх методів, способів та засобів навчання в освітньому процесі [2].

У працях Дж. Локка, Ж.-Ж. Руссо, С. Русової, В. Сухомлинського широко розглянуто питання дитячої творчості. На розкриття особливостей розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку звертали увагу в своїх дослідженнях М. Вашуленко, О. Демченко, Н. Кічук, Н. Лазаренко, Л. Любчак, В. Моляко, С. Савченко, О. Хорошковська та ін.

На основі теоретичного аналізу науково-методичної літератури, нами було виокремлено наступні педагогічні умови, які б сприяли ефективному розвитку творчих здібностей молодших школярів у процесі розвивального навчання на уроках української мови.

Педагогічна умова 1. Забезпечення творчого підходу в процесі розвивального навчання на уроках української мови у початковій школі. Особлива важливість формування творчої особистості молодших школярів під час розвивального навчання на уроках української мови у початковій школі стає очевидною у зв'язку з оновленням освітньої системи. Успішність і послідовність організації уроків української мови, а також використання їх потенційних можливостей у значній мірі залежатимуть від того, наскільки глибоко й правильно вчителем розумітимуться мета, завдання, основні напрями, форми й методи навчальної роботи.

Учитель початкової школи повинен мати належну підготовку для організації творчої діяльності молодших школярів, оскільки від нього залежить вибір різних методів навчання, форм організації творчої роботи та розвивального матеріалу. Важливим завданням педагога є створення позитивної емоційної атмосфери на уроці, яка спонукає дітей до творчості. Учителю необхідно забезпечувати належну мотивацію для творчої діяльності учнів і сприяти розвитку їх творчої активності під час уроків. Таким чином, без постійних, націлених і наполегливих зусиль педагога неможливе особистісно-орієнтоване спілкування, збагачення змісту уроків української мови емоційно значущим матеріалом та залучення дітей до самоаналізу результатів їх творчої діяльності [6].

Отже, основними складовими готовності вчителя до розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку в процесі розвивального навчання на уроках української мови є: розуміння вчителем сутності творчої діяльності дітей в процесі розвивального навчання; усвідомлення педагогом мети та глибини завдань організації творчої діяльності дітей у процесі розвивального навчання на уроках української мови; визначення вчителем змісту, етапів та засобів організації творчої діяльності учнів.

Педагогічна умова 2. Створення освітньо-розвивального середовища для виявлення творчих здібностей молодших школярів у творчій навчальній діяльності під час вивчення української мови.

Щоб забезпечити продуктивність та ефективність творчої діяльності учнів під час вивчення української мови, важливо створити оптимальне освітньо-розвивальне середовище, адже молодші школярі активно задають безліч запитань, мають творчу уяву й здатні виконувати завдання оригінально, нестандартно і творчо.

Науковиця О. Савченко розуміє освітньо-розвивальне середовище як сукупність певних умов та впливів на суб'єктів освіти, які забезпечують навчання, всебічний розвиток та виховання особистості. Для формування освітньо-розвивального середовища в початковій школі під час вивчення української мови є оптимально-правильний підбір методів, прийом та засобів освітнього процесу.

Для успішної організації освітньо-розвивального середовища, спрямованого на виявлення творчих здібностей молодших школярів під час вивчення української мови, необхідно дотримуватися певних принципів і правил:

- уникати негативних і осудливих оцінок творчих ідей учнів;
- бути терплячим і відкритим до незвичайних ідей, шанувати допитливість та бажання дитини творити. Відповідати на всі запитання учнів, навіть якщо вони здаються дивними або абсурдними;
- висловлювати симпатію, слова похвали та підтримки стосовно усіх спроб ідей, а також нових творчих починань молодших школярів. Уникати будь-якої критики їх перших зусиль;
- забезпечувати освітньо-розвивальне середовище, яке сприяє вияву творчих умінь та самовираженню молодших школярів під час творчої діяльності;
- формувати в учнів мотивацію до навчання та бажання досягти успіху;
- створювати творчу атмосферу під час вивчення української мови.

Педагогічна умова 3. Використання вчителем інноваційних технологій у комплексі для сприяння розвитку творчих здібностей учнів.

Сучасні діти, які йдуть у ногу з часом, вимагають використання сучасних засобів навчання. Для забезпечення цікавого та змістовного уроку, що включає різноманітні види роботи, учителю необхідно використовувати інноваційні технології навчання, такі як прослуховування записів, перегляд відеороликів та проєктна діяльність. Застосування інноваційного підходу в навчальному процесі сприяє позитивній мотивації учнів для здобуття нових знань, активному розвитку інтелектуальних та вольових здібностей та сприяє розвитку творчої особистості.

Застосування різних елементів сучасних технологій навчання дає можливість творчо підходити до структури сучасних уроків з української мови та сприяє розвитку творчих здібностей та інтересів молодших школярів. Це дозволяє вчителю творчо інтерпретувати різні підходи до організації навчально-виховного процесу, замість обмеження однією конкретною технологією.

Отже, комплексне застосування педагогічних умов у процесі розвивального навчання на уроках української мови буде сприятливо впливати на розвиток творчих здібностей молодших школярів, дасть можливість педагогові успішно навчати, закріплювати певні уміння та навички, розвивати критичне мислення та формувати творчу особистість учня.

Список використаних джерел:

1. Бліндюк О. В. Розвивальні завдання з української мови: збірник розвивальних завдань. Кривий Ріг, 2018. 46 с.
2. Вукіна Н. В., Дементієвська Н. П. Критичне мислення: як цього навчати. Науково-методичний посібник. Харків: Видавнича група «Основа»: «Тріада+», 2007. 112 с.
3. Данько Н. Розвиток творчих здібностей молодших школярів. *Початкова школа*. 2013. № 4. С. 1-2.
4. Демченко О. П. Підготовка майбутніх учителів до створення ситуації успіху молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка і психологія*. Випуск 6. Вінниця : РВВ ДП «Державна картографічна фабрика», 2002. С. 114-122.
5. Колеснік К. Вплив колективної творчої діяльності на розвиток мовленнєвої компетентності молодших школярів. *Наукові записки: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки і психології*. Вип.8: У 2-х частинах. Ч. 1. Вінниця : ВДПУ ім.М. Коцюбинського, 2010. С. 103-105.
6. Комарівська Н. Методичні аспекти застосування цікавої граматики на уроках рідної мови в початковій школі. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія* : збірник наукових праць / редкол.: В.І.Шахов (голова) та ін. Вінниця : ТОВ Нілан ЛТД, 2014. Вип. 41. С. 46-51.
7. Лазаренко Н.І. Розвиток принципів та форм організації навчального процесу з методики викладання української мови в початковій школі. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. Вінниця : ТОВ «Нілан – ЛТД» 2015. С. 203–206.
8. Нова українська школа. URL: <https://bit.ly/2HwOBLq>
9. Навчальні програми для 1-4 класів. URL: <https://bit.ly/2TG0FaW>
10. Савченко О. Розвиток творчої діяльності учнів на уроках літературного читання. *Початкова школа*. 2016. № 8. С. 10-15.

РОБОТА В КУТОЧКУ ПРИРОДИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Мокрій Оксана, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Стахова І.А., доктор філософії (PhD), старший викладач Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

WORKING IN THE CORNER OF NATURE AS A MEANS OF FORMING ENVIRONMENTAL AWARENESS OF YOUNGER SCHOOL PUPILS

Mokriy Oksana, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті наголошено на актуальності формування екологічної свідомості молодших школярів. Розкрито освітній потенціал куточка живої природи як ефективного засобу формування екологічної свідомості учнів.

Ключові слова: екологічна свідомість, молодші школярі, куточок живої природи.

Abstract. The article emphasizes the relevance of the formation of environmental awareness of younger schoolchildren. The educational potential of a corner of living nature as an effective means of forming pupil's ecological awareness is revealed.

Keywords: environmental awareness, younger schoolchildren, corner of living nature.

У наш час питання екологічної безпеки, примноження, збереження та відновлення природних ресурсів є надзвичайно важливим. І реалізувати все це може гуманне, цілеспрямоване, свідоме покоління. Саме тому формування екологічної свідомості молодших школярів – одне із провідних завдань початкової школи. Наближенню до світу природи, усвідомленню його потреб сприяє продуктивно організована педагогом робота в куточку живої природи.

Питання формування екологічної свідомості гостро піднімали в своїх роботах М. Гриньова, О. Грощовенко, Н. Куць, І. Мозуль, Л. Присяжнюк, З. Плохій, Г. Пустовіт тощо. Особливостями створення куточків живої природи у класі опікувалися Н. Лисенко, С. Науменко, С. Ніколаєва, О. Половініна, З. Плохій та інші. У Державному стандарті початкової освіти, концепції Нової української школи, типових освітніх програмах наголошено на вихованні екологічно свідомого, гуманного покоління, здатного зберегти та примножити природні ресурси.

На думку Н. Куць, екологічна свідомість є станом особистості, а на процесом, як багато хто вважає [4]. Екосвідомість поєднує в собі знання, емоції, набір особистісних суджень, що впливають на готовність до природоохоронної діяльності, стимулюють до збереження довкілля [2, с. 34]. У своїх дослідженнях Н. Горопаха стверджує, що екологічна свідомість є «сукупністю уявлень про взаємозв'язок людини з природою, про наявне ставлення людини й суспільства до природи, про відповідні стратегії й технології взаємодії з нею» [2, с. 38]. Екологічна свідомість безпосередньо впливає на життєдіяльність дитини, вона стимулює розширення світогляду, дозволяє наперед прорахувати наслідки своїх дій та вчинків, визначити пріоритетні завдання тощо. Розвинена екологічна свідомість робить дитину співчутливішою, гуманнішою, відповідальнішою, стимулює турбуватися про все, що її оточує. Активно налагодити стосунки молодших школярів з природним довкіллям сприяє організація їхньої діяльності в куточку живої природи, що стає частиною екорозвивального середовища початкової школи.

У куточку живої природи молодші школярі можуть працювати з календарем погоди, щодня заповнюючи його, доглядати за рослинами, поливати їх, спусувати землю, обривати засохлі листочки тощо), доглядати за тваринами (годувати, прибирати, гратися з ними). У ході роботи в куточку живої природи молодші школярі проводять спостереження за особливостями росту та розвитку флори і фауни, опановують основи дослідно-пошукової діяльності, займаються проєктною та господарською діяльністю. В процесі організації куточка живої природи учні можуть створювати власні «квітники» чи «города» на підвіконні; дбайливо підбирати мешканців куточка, вивчаючи особливості їхнього розвитку та росту, тим самим молодші школярі навчаються піклуватися про оточуюче природне середовище [5, с. 153].

Ми вважаємо, що куточок живої природи має стати не лише засобом для практичної діяльності молодших школярів, але й об'єктом естетичного

споглядання та задоволення. Його потенціал можна використовувати на різних навчальних дисциплінах: на уроках мистецтва – змальовувати його об'єкти, на уроках математики – складати задачі про кількість його мешканців, на уроках «Я досліджую світ» – вивчати особливості кожної рослини, умови догляду за нею, на уроках літературного читання – вчитися описувати мешканців куточка, складати сен-кани, вірші про них тощо. У куточку живої природи вчитель може організувати індивідуальну, групову чи колективну працю. Діти вчаться виконувати доручення по догляду за рослинами та чергувати.

Таким чином, куточок живої природи виконує одну з провідних ролей у процесі формування екологічної свідомості молодших школярів. Він дозволяє максимально наблизити дитину до світу природи, задовільнити її потреби у процесі пізнання світу, змалечку вчитися берегти та доглядати навколишнє середовище через емпатію до нього.

Список використаних джерел:

1. Баюрко Н.В. Підготовка майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи : монографія. Вінниця, 2017. 256 с.
2. Горопаха Н. Методика ознайомлення дітей з природою: хрестоматія / наук. ред. та упоряд. Н.М. Горопаха. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2012. 432 с.
3. Грошовенко О.П. Формування екологічного світогляду майбутнього вчителя початкової школи в системі професійної підготовки. URL : <https://sworld.education/simpoz6/78.pdf>
4. Куць Н. Екологічна свідомість українців & довкілля : аналітичний документ. URL : <http://epl.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/ekosvidomist.pdf>
5. Стахова І.А. Теоретичні аспекти формування готовності майбутніх учителів початкової школи до природоохоронної діяльності. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*. Випуск 61. Вінниця, 2020. С.153-157.

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА»

*Олійник Наталія, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Петелько Віталіна, здобувачка ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

USE OF GAMING ACTIVITIES IN THE CONDITIONS OF IMPLEMENTATION OF THE CONCEPT «NEW UKRAINIAN SCHOOL»

*Nataliia Oliinyk, Candidate of Pedagogical Sciences
Vitalina Petelko, bachelor's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. У статті висвітлено теоретичні аспекти застосування ігрової діяльності у освітньому процесі початкової школи. Визначено роль та обґрунтовано доцільність використання ігрової діяльності у навчанні молодших школярів. Розглянуто спектр цільових орієнтацій ігрової діяльності та охарактеризовано особливості та структуру ігрових технологій.

Ключові слова: педагогічна технологія, гра, ігрова діяльність, учні молодших класів.

Abstract. The article highlights the theoretical aspects of the application of game activities in the educational process of primary school. The role of the use of game

activities in the education of younger schoolchildren has been determined and justified. The range of target orientations of game activity is considered and the features and structure of game technologies are characterized.

Keywords: *pedagogical technology, game, game activity, students of younger classes.*

Найважливішим завданням початкової школи є підготовка високоосвічених, творчих особистостей, які готові до постійного самовдосконалення та активної діяльності у швидкозмінних соціально-економічних умовах. Особливої актуальності на етапі впровадження концепції «Нова українська школа» набувають проблеми привернення уваги учнів початкової школи та залучення їх до процесу навчання. Зацікавлення учнів та їх мотивація до навчання є найбільшою проблемою, з якою стикаються вчителі у всьому світі. «Одним із дієвих засобів розвитку активності учнів та формування інтересу до навчання поряд з іншими методами та прийомами, які використовуються на уроках, є ігрова діяльність» [3, с. 75].

«Без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку – говорив В. Сухомлинський. Гра – це величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається живлющий потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра – це іскра, що запалює вогник допитливості» [5, с. 95].

Аналіз науково-методичних джерел свідчить про те, що проблема ігрової діяльності школярів завжди привертала увагу багатьох вчених, педагогів та методистів. Значний внесок у теорію та практику ігрових технологій внесли Ш. Амонашвілі, Н. Бібік, В. Сухомлинський, К. Тищенко, Т. Шкваріна та ін.

В початковій школі за результатами навчання по суті перевіряється обсяг пам'яті дитини й неважливо, чи зможе вона користуватися тими знаннями, чи ні. Настав час змінити підхід вчителів до навчання учнів, дітям запропонувати іншу модель, яка зробить з них не стільки «знаючих», скільки вдумливих і творчо-креативних, як того вимагають сучасні реалії [1].

Дітей потрібно вчити аналізувати та формувати у них різні види компетентностей. Найкращим методом такого навчання є використання дидактичних ігор на уроках у початковій школі. Адже саме завдяки ігровій діяльності діти отримують різні завдання, вирішення яких вимагає зосередженості, уваги, розумових зусиль, вміння розуміти правила, порядок дій, подолання труднощів [там само].

Ігри створюють для учнів атмосферу радості, емоційного розслаблення, доброти, сприяють самовираженню школярів. Вони допомагають розвинути увагу, реакцію, навички спілкування, творчість. Крім того, гра сприяє психологічному розвантаженню учнів, допомагає позбутися від страху та напруженості [4, с. 11].

Коли дитина грається вона безсумнівно розвивається, набуває соціального досвіду (адже гра – це не тільки спілкування учня з учителем, але з іншими дітьми), що є необхідною умовою становлення свідомої особистості. За допомогою ігор вона вчиться працювати в команді, поважати та прислухатися до думок інших, щиро радіти перемозі та гідно приймати поразку [2, с. 55].

Ігрова діяльність сприяє формуванню в учнів особливостей активного учасника ігрового процесу, вчить знаходити та приймати рішення, створює особливе емоційне середовище, привабливе для учнів, розвиває здатність адаптуватися в мінливому середовищі, а також здатність спілкуватися, налагоджувати контакти, насолоджуватися спілкуванням з однолітками [4, с. 10].

На нашу думку, ігри матимуть суттєвий вплив на досягнення учнів, при умові, коли вчителі будуть цілеспрямовано та продумано їх використовувати. Адже компетенції, набуті під час ігрової діяльності, такі як, наполегливість, критичне мислення чи готовність ризикувати, сприяють всебічному розвитку здобувачкаів освіти.

Отже, ігрове навчання стало невід'ємною частиною освітнього процесу Нової української школи. Гра – це ефективний засіб для розвитку інтересу та мотивації до навчання здобувачкаів початкової освіти. Вона значно полегшує засвоєння навчального матеріалу та дає широкі можливості для його практичного застосування.

Список використаних джерел:

1. Нова українська школа: poradnik dla vchytela. za zag. red. N. M. Bibik. Kyiv: Litera LTD, 2018. 160 s.
2. Нос Л. С. Підвищення навчальної активності школярів молодшого шкільного віку на уроках англійської мови засобами ігрової діяльності. *Молодий вчений*, 2018. №9. С. 54-57
3. Олійник Н. А., Трачук Н. М. Праксеологічні аспекти професійної діяльності педагога. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. Луцьк: Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, 2021. № 3. Ч. 1. 75-83
4. Олійник, Н. А., Шаргородська, В. М. Використання мобільних додатків у освітньому процесі під час вивчення іноземних мов. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. Випуск № 80, Том 2. С. 10-14
5. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори: в 5-ти т. Т. 3. К.: Рад. школа, 1977. 670 с.
6. Тищенко К. Ігри, пісні та робота в групах. Як у школах вчитимуть по-новому. *Нова українська школа*, 2017. Режим доступу -<http://nus.org.ua/articles/igry-pisni-ta-robota-v-grupah-yak-u-shkolah-vchytymut-po-novomu/>
7. Demchenko, O., Kit, G., Holiuk, O., Rodiuk, N., Pakhalchuk, N., Hryhorovych, O. Деловые игры в квазипрофессиональной подготовке будущих педагогов к развитию одаренности детей. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference*. Volume I. 2019, May 24th -25th. С. 144-159
8. Provorova Y., Ivakhnenko T., Oliinyk N., Tamarkina O., Atroshchenko T. Development of the Emotional Stability Seen as a Personal Leadership Quality Using the Acmeological Approach in the Master's Students. *European Journal of Educational Research*. 2020. Volume 10, Issue 1, 275 – 284

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД НОРМОТИПОВИХ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

*Тетяна Петришина, асистентка кафедри дошкільної освіти
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT OF CHILDREN PRESCHOOL AGE IN INKULYUZIVOU EDUCATIONAL ENVIRONMENT

*Tetiana Petryshyna, Assistant of the Department of Preschool Education,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. У статті розглянуто особливості входження у освітній процес закладу дошкільної освіти дітей з особливими освітніми потребами.

Виокремлено форми взаємодії дітей з нормотиповим розвитком із дітьми з ООП.

Ключові слова: діти з нормотиповим розвитком, діти з особливими освітніми потребами, освітній процес, заклад дошкільної освіти.

Abstract. *The article considers the peculiarities of entering the educational process of the preschool education of children with special educational needs. Separate forms of interaction of children with normative development with children with the OOP.*

Keywords: *children with normative development, children with special educational needs, educational process, preschool education.*

Головним пріоритетом дошкільної освіти виступає розвиток інклюзивного навчання, а саме це є створення сприятливим умов для навчання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Серед завдань інклюзивної освіти є злагоджене включення дитини з особливими освітніми потребами (далі – ООП) у соціальне середовище, яке надасть можливість дитині взаємодіяти зі світом на більш ранньому етапі розвитку. У дошкільному віці формуються основи для майбутньої навчальної діяльності дитини, яка активно оволодіває культурними здібностями та навичками, відбувається активний розвиток її пізнавальних можливостей [2, с. 32 – 33].

Конституцією України забезпечено право кожної дитини, як з нормотиповим розвитком, так і особливими освітніми потребами на доступність якісної освіти. Більшість дітей з ООП можуть навчатись у закладах освіти за умови реалізації інклюзивного навчання, яке передбачає забезпечення комплексним психолого-педагогічним супроводом цих дітей, здійснюваного на основі результатів комплексної оцінки розвитку та відображеного в індивідуальній програмі розвитку [1, с. 189].

У Законі України «Про дошкільну освіту» розглядається право на здобуття дошкільної освіти зокрема, дітям з особливими потребами: а саме це у статті 9, п.1 та стаття 12, п.3 [3].

Проаналізувавши науково-методичну літературу можна стверджувати, що вивченням питань інклюзивного навчання займалися такі науковці, як: Бистрова Ю., Гаяш О., Коваленко В., Кузава І. та інші [1; 2; 5].

Метою інклюзивного навчання у ЗДО є підготовка дитини до школи з максимально скомпенсованими первинними й вторинними порушеннями, достатнім рівнем загальної та психологічної готовності до навчання, бажанням вчитися, сформованим умінням висловлювати й підтримувати соціальну комунікацію з однолітками та дорослими.

До завдань інклюзивної дошкільної освіти відносять:

- розвиток здібностей дітей із особливими освітніми потребами у спільній діяльності зі дітьми нормотипового розвитку;
- дотримання психолого-педагогічного супроводу із дітьми з особливими освітніми потребами;

- впровадження корекційно-розвиткового навчання, спрямованого на виправлення або послаблення наявних у дітей порушень, які заважають їхньому успішному розвитку й навчанню;

- створення сприятливих умов у освітньому просторі, які задовольняють потреби дитини з ООП;

- формування життєво важливого досвіду та цілеспрямованого розвитку мовленнєвих, когнітивних, соціальних, моторних функцій у дітей, які нададуть змогу знизити залежність дитини від сторонньої допомоги та підвищити соціальну адаптацію;

- формування в суспільстві позитивного ставлення та поваги до дітей з особливими освітніми потребами;

- надання консультацій, рекомендацій сім'ям, які виховують дітей з ООП [2, с. 34-35].

Організація інклюзивного середовища у закладі дошкільної освіти має відповідати потребам та можливостям дітей із ООП. Виділяють такі види інклюзивного навчання у освітньо-виховному процесі ЗДО:

- 1) епізодична – дитина взаємодіє із однолітками лише на святах, короткочасно під час прогулянок та ігор;

- 2) часткова – входження дитини в режимі половини дня або неповного тижня;

- 3) повна – відвідування дитиною з ООП в режимі повного дня самостійно чи з супроводом. Дитина дошкільного віку бере участь у всіх заняттях із дітьми з нормотиповим рівнем розвитку, при цьому обираються завдання різного рівня складності, додаткові ігри та вправи [5, с. 132].

Інклюзивне навчання у ЗДО здійснюється у різних формах діяльності, які сприяють різнобічному розвитку дітей з ООП у колективі [4, с. 42], серед них: індивідуальні заняття зі спеціалістами; вільні та цільові ігри; спільна активність з іншими дітьми в мікрогрупах; фронтальні форми організації; дитячо-батьківські групи; свята, екскурсії, конкурси важлива складова інклюзивного процесу [2, с. 43-44].

При роботі із дітьми з особливими освітніми потребами мають розроблятися комплекси методичних рекомендацій для проведення занять з дітьми з різними порушеннями. Важливо, щоб педагоги дошкільного закладу сформуливали позитивне ставлення вихованців із нормотиповим розвитком до дітей з ООП. В нагоді стануть психологічні та розвивальні заняття, рухливі ігри, тренування, використовуючи обладнання в ресурсній кімнаті, різноманітні дидактичні матеріали, розвиваючі іграшки та навчально-наочні посібники [2, с. 43-44].

Отже, дошкільна освіта має забезпечувати входження дітей з ООП у освітній процес разом з дітьми нормотиповим розвитком починаючи вже з раннього віку. Педагоги закладу дошкільної освіти повинні мати певний багаж сформованості інклюзивної компетентності, який буде забезпечуватися необхідним психолого-педагогічним супроводом дітей з ООП та нормотиповим розвитком.

Список використаних джерел:

1. Бистрова Ю. О. Коваленко В. Є. Складові та структура індивідуальної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивних закладів дошкільної освіти. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки*. 2019. №6 (329), жовтень. Ч.1. С.189 – 202.
2. Гаяш О. В. Особливості впровадження інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти. Соціальна та освітня інклюзія: історія, сучасність, перспективи розвитку: колективна монографія у 2 частинах. Частина 1. Інституційні та особистісні аспекти впровадження в Україні / за ред. С.П. Миронової, Л.Б. Платаш. Чернівці : Технодрук, 2021. С.32 – 45.
3. Закон України «Про дошкільну освіту»: чинне законодавство. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2628-14> (дата звернення: 04.05.2023)
4. Колосова О. В. Колектив як фактор соціального становлення особистості старшого дошкільника. *Наукові записки ВДПУ ім. М.Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*: Зб. наук. праць. Вип.42. Ч.2 / Редкол.: В.І. Шахов (голова) та ін. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2014. С. 31 – 35.
5. Кузава І. Б. Концептуальні засади розвитку процесу інклюзії в умовах дошкільної освіти. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2013. Вип. 23. С. 130-135.

УПРОВАДЖЕННЯ ТЕАТРАЛІЗОВАНИХ ФОРМ РОБОТИ В СИСТЕМУ ФІЗКУЛЬТУРНО-ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ЗДО

Потєєва Ольга, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Україна)

Науковий керівник: Колосова О.В., кандидатка педагогічних наук

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

INTRODUCTION OF THEATRICAL FORMS OF WORK IN THE SYSTEM OF PHYSICAL CULTURE AND VALEOLOGICAL EDUCATION FOR CHILDREN

Poteyeva Olga, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті презентовано основні компоненти системи фізкультурно-валеологічної освіти у закладах дошкільної освіти. Проаналізовано важливість використання театралізованих форм роботи в процесі фізкультурно-валеологічної освіти. Представлено ефективні форми театралізованої діяльності в процесі фізкультурно-валеологічної освіти дітей дошкільного віку.

Ключові слова: діти дошкільного віку, система фізкультурно-валеологічної освіти, театралізовані форми роботи.

Abstract. The article presents the main components of the system of physical culture and valeological education in preschool education institutions. The importance of using theatrical forms of work in the process of physical culture and valeological education is analysed. Effective forms of theatrical activity in the process of physical culture and valeological education of preschool children are presented.

Keywords: preschool children, system of physical culture and valeological education, theatrical forms of work.

Система фізкультурно-валеологічної освіти в закладі дошкільної освіти охоплює комплекс заходів та програм, спрямованих на забезпечення повноцінного фізичного розвитку та збереження здоров'я дітей. Вона враховує особливості фізичного, психологічного та соціального розвитку дошкільників і сприяє формуванню здорового способу життя.

Система фізкультурно-валеологічної освіти включає такі складові:

- фізкультурну роботу: забезпечує організацію фізкультурно-спортивних занять та ігор, які сприяють розвитку фізичних якостей, моторики, координації рухів та загального здоров'я дітей. Це можуть бути різні види рухових активностей, спортивні ігри, гімнастика, танці та інші фізичні вправи;

- здоров'язберігаючу роботу: орієнтована на формування навичок збереження та покращення здоров'я. Включає правильне харчування, гігієнічні навички, профілактику захворювань, режим дня, здоровий сон та інші аспекти, які сприяють зміцненню фізичного стану дітей;

- валеологічну освіту: спрямована на формування у дітей позитивного ставлення до свого здоров'я, розуміння значення здорового способу життя та вміння приймати рішення, спрямовані на збереження та покращення здоров'я. Включає інформацію про здоров'я, основні принципи здорового способу життя, елементарну медичну грамотність;

- культуру безпеки: забезпечує формування навичок безпечної поведінки та усвідомлення ризиків у різних ситуаціях. Діти навчаються правилам безпеки під час фізичної активності, гри, виходу на вулицю та взаємодії з небезпечними предметами. Розробляються спеціальні програми, які допомагають дітям оволодіти навичками самозахисту, надання першої допомоги та уникання небезпечних ситуацій;

- взаємодію з природним середовищем: діти ознайомлюються з природою, проводять час на свіжому повітрі, вивчають рослини, тварин та їхній вплив на здоров'я. Це включає екологічне виховання, заняття в садових ділянках, екскурсії до парків та природних заповідників [2].

Система фізкультурно-валеологічної освіти в закладі дошкільної освіти сприяє розвитку фізичних, емоційних та когнітивних навичок у дітей [1]. Вона сприяє формуванню здорового способу життя, підвищенню фізичної витривалості та міцності організму. Крім того, дана система сприяє розвитку соціальної взаємодії, комунікативних навичок та формуванню позитивного ставлення до фізичної активності і здоров'я взагалі.

Упровадження театралізованих форм роботи в систему фізкультурно-валеологічної освіти в закладах дошкільної освіти має значний потенціал і важливі переваги [3]. Такий підхід сприяє розвитку інтересу та захопленості дітей, стимулює їхню фантазію, розвиває комунікативні та творчі навички. Упровадження театралізованих форм роботи в систему фізкультурно-валеологічної освіти включає: рольові ігри, під час яких діти можуть грати різні ролі, такі як спортсмени, лікарі, вчителі фізичного виховання тощо. Це допомагає їм уявити себе в різних ситуаціях, розвиває самоствердження та сприяє формуванню позитивного ставлення до фізичної активності; театралізовані елементи в фізичних вправах, зокрема використання музики,

костюмів, аксесуарів та рольових ситуацій під час проведення фізичних вправ може зробити заняття більш захопливими та емоційно насиченими; розробка та впровадження спеціальних сценаріїв занять з елементами театралізації дозволяє створити цілісну історію або сюжет, в якому діти беруть участь, виконуючи різні ролі та вправи. Це сприяє кращому засвоєнню матеріалу та підвищує мотивацію дітей до активної участі; фізкультурні вистави або показів, де діти демонструють свої фізичні досягнення та навички через театралізовані елементи, сприяє підвищенню самооцінки, в самовираженні та розвитку сценічних навичок. Такі вистави можуть бути представлені перед батьками та іншими дітьми, сприяючи формуванню впевненості та соціальної взаємодії; організація тематичних свят та заходів з елементами театралізації, які пов'язані з фізкультурою та здоров'ям, розвиває творчість, сприяє формуванню позитивного ставлення до активного способу життя та залучає дітей до фізичної активності.

Такий підхід до фізкультурно-валеологічної освіти у дитячих закладах сприяє інтеграції фізичної активності з елементами театральної діяльності, створюючи цікавий та ефективний спосіб розвитку дітей. Він сприяє не лише фізичному здоров'ю, але й розвитку комунікативних навичок, креативності, самовираженню та соціальній взаємодії [4].

Так, звичайні фізичні вправи можна трансформувати в театралізовані ігри, наприклад: «Полювання на скарби піратів». Діти перетворюються на сміливих піратів, які шукають скарби на вигаданому острові. Вони виконують фізичні вправи (наприклад, присідання, стрибки через стрічку), перебуваючи в ролі піратів. «Лікарня для іграшок», під час якої діти виконують роль лікарів, які лікують хворих іграшок. Вони проходять через різні зупинки, виконуючи фізичні вправи (наприклад, стрибки через обручі, бігання на місці), щоб допомогти іграшкам одужати. «Олімпійські ігри», в процесі яких діти представляють різні країни і змагаються в різних фізичних вправах (біг, стрибки, метання). Вони можуть вдягати спеціальні костюми та використовувати прапори країн для створення атмосфери олімпійських ігор. «Мандрівка у казковий світ», під час цієї гри діти виконують різні фізичні вправи, переносячись у казкові локації. Наприклад, вони можуть стрибати через каміння, бігти через чарівні ліси або танцювати з казковими персонажами. Ці приклади демонструють, як театралізовані форми можуть внести елементи гри, фантазії та рольової діяльності в фізичні вправи, зробивши їх більш захопливими та стимулюючими для дітей.

Важливо підкреслити, що впровадження театралізованих форм роботи в систему фізкультурно-валеологічної освіти закладів дошкільної освіти сприяє не лише фізичному розвитку дітей, але й формує їхню соціальну компетентність, творчість, самовираження та самовпевненість. Театральні ігри, рольові заняття та імпровізації стимулюють розвиток мовлення, моторики, фантазії, мислення та емоційної сфери дитини. Вони також сприяють формуванню уявлень про культуру, традиції та історію, розширюють кругозір та розуміння навколишнього світу. Результатом використання театралізованих форм роботи є позитивний вплив на розвиток особистості дитини, формування в ній впевненості, креативності, толерантності та здатності до співпраці з іншими

людьми. Такий підхід сприяє створенню сприятливого середовища для розвитку дитячого потенціалу та підготовки їх до життя у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Колосова О.В Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до впровадження здоров'язбережувальних технологій. *Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів*: матеріали Всеукраїнської Інтернет-конференції, 28 жовтня 2015 р. FOLIA COMENIANA: вісник Польсько-української науково-дослідної лабораторії дидактики імені Я. А. Коменського. Умань. ФОП Жовтий. 2015. С. 108-113.
2. Пахальчук Н.О., Григорович О.П., Голюк О.А. Використання здоров'язбережувального потенціалу вищої освіти. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: педагогіка і психологія. 2020. Вип. 61. С. 56-61.
3. Пахальчук Н., Мируха О., Романенко Г. Педагогічні умови активізації рухової активності дітей. *Молодий вчений*. № 5.2 (69.2). 2019. С. 72–75.
4. Lazorenko S.; Loza T.; Samokhvalova I.; Khomenko E., Oliinyk N. Preparation of Future Specialists in Physical Culture and Sports for the Use of Digital Health Technologies in Professional Activity Proceedings of the International Convention MIPRO44th International Convention on Information, Communication and Electronic Technology (MIPRO). 2021. 621-625. <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/9596770>

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ЯДС

Рехлецька Діана, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Грошовенко О.П., кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

USE OF INTERACTIVE EDUCATIONAL TECHNOLOGY IN LESSONS OF EDUCATION

Rehletska Diana, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті досліджено використання інтерактивних технологій навчання на уроках ЯДС. Визначено, в чому особливість інтерактивних технологій. Проаналізовано методичні посібники та державний стандарт початкової освіти.

Ключові слова: інтерактивні технології, Нова українська школа, консенсус, критичне мислення.

Abstract. The article examines the use of interactive learning technologies in the lessons of UDS. It is determined what is the peculiarity of interactive technologies. Methodical manuals and the state standard of primary education were analyzed.

Keywords: interactive technologies, New Ukrainian school, consensus, critical mind.

Робота вчителя початкових класів дуже важка і дуже відповідальна. Важко – розвинути в учнів інтерес до знань, не загасити вогонь допитливості, навчити кожного вчитися, забезпечити його здібності. Інтерес є центром активізації навчання, розвитку пізнавальної діяльності школярів, формування

позитивного ставлення до процесу навчання та результатів праці. Кожен день вимагає нових знань, нових підходів і нових викликів.

Аналіз основних досліджень і публікацій, присвячених цій проблемі, показує, що вона становить інтерес для багатьох дослідників. Проблема класифікації та впровадження інтерактивних технологій була в центрі уваги таких науковців, як В. Андреев, І. Підласий, О. Пометун, В. Пехота, К. Колін, В. Шапкін, В. Симоненко, В. Сластенін та ін.

З появою Нової української школи та виданням оновлених національних стандартів початкової освіти, реформуванням традиційної системи освіти, використанням інноваційних та інтерактивних технологій навчання, запровадженням новітніх форм і методів навчання в сучасному освітньому середовищі, впровадженні інноваційних та інтерактивних освітніх технологій, упровадженні нових стандартів початкової освіти, упровадженню інноваційних технологій навчання є запорукою успішного навчання сучасних дітей.

Процес освітньої трансформації неможливий без якісної професійної підготовки педагогів. Педагоги НУШ повинні володіти гарними особистісними якостями, бути ініціативними, вміти реалізувати свій творчий потенціал, застосовувати інноваційні технології та методи роботи з дітьми, створювати умови для розвитку їхніх інтересів, здібностей, уподобань [3].

Вимога сучасної освіти полягає не в тому, щоб дати учням якомога більше знань, а в тому, щоб навчити їх вчитися самостійно, не тільки знати, а й уміти оперувати отриманою інформацією [1; 3]. Обсяг інформації, яку вивчає учень, не так вже й важливий. Більш важливим є його вміння справлятися зі змінами, проявляти гнучкість, керувати емоціями та вміти відбирати правильну інформацію. На основі цих методів вчителі та методисти розробили інтерактивні технології навчання – спеціальну форму організації пізнавальної та комунікативної діяльності, у якій всі учні охоплені спілкуванням [2, с. 140]. В епоху гуманізації та гуманітаризації освіти необхідно навчитися правильно створювати інтерактивне освітнє середовище, яке допоможе дітям молодшого шкільного віку отримати необхідні знання та сформувати нові навички. Тому від знання інноваційних та інтерактивних технологій учителя, те, як він їх застосовує, залежатиме рівень володіння учнем ключових компетентностей.

Тому провідні педагоги в галузі інтерактивного навчання та освітніх технологій (О. Пометун, О. Пехота та ін.) виділяють лише чотири види: - навчання в парах; - фронтальна підготовка; - навчатися під час гри; - дискурсивне навчання [4; 5].

Кожна з них має кілька варіантів і використовується в основному в курсі «Я досліджую світ». Адже саме таке поєднання дисциплін дозволяє максимально урізноманітнити методи навчання. Зрозуміти особливості дитини, виявити її здібності, з'ясувати навички, які вона розвинула, спостерігати за учнями у груповій, проектній роботі та індивідуальній дослідницькій діяльності. На уроках «Я досліджую світ» молодші школярі працюють над багатьма проектами, створюючи ментальні карти, Т-схеми, кластери, моделі «монахів», скрайбінг (малювання). Розвивають критичне мислення та емоційний інтелект у процесі роботи за допомогою методів: «Незакінчені

речення», «Асоціативні кущі», «Мозковий штурм», «Акваріум», «Мікрофон» тощо.

Проаналізуємо особливості застосування інтерактивних вправ кооперативного та колективно-групового навчання на уроках «Я досліджую світ». Серед вправ кооперативного навчання виокремимо роботу в парах, роботу в групах, спільний проект, пошук інформації.

Враховуючи психологічні особливості учнів молодшого шкільного віку та рівень їхньої готовності до спілкування, учителі-практики вважають, що застосування інтерактивних технологій навчання в початковій школі варто розпочинати з роботи в парах. Саме в процесі роботи в парах учні отримують можливість говорити, що є необхідним для цього вікового періоду. Всупереч тому, що увага дітей молодшого шкільного віку нестійка і тому вони часто відволікаються, під час роботи з партнером кожен з учнів працює активно. Цю технологію можна застосовувати під час ранкової зустрічі та на будь-якому етапі уроку – навіть на етапі перевірки самостійно виконаного завдання, зокрема й домашнього, коли пропонується учням звірити відповіді завдань і в разі розходження, довести правильність своєї відповіді.

Вправи «Робота в парах» можна використовувати для досягнення будь-якої мети навчання: засвоєння, закріплення, перевірки знань тощо. Робота в парах дає учням час подумати та поділитися ідеями з партнером перед тим, як висловитися перед класом.

Це сприяє розвитку навичок спілкування, самовираження, критичного мислення, переконання та вміння вести дискусію. Використання такого типу співпраці допомагає учням не ухилятися від виконання завдання. Для організації роботи учнів можна використати такі пропозиції: Дайте учням завдання, ставте запитання для міні-обговорень або аналізуйте гіпотетичні ситуації. Після пояснення проблеми або фактів, наведених у завданні, дайте їм 1-2 хвилини, щоб індивідуально подумати над можливими відповідями чи рішеннями

Розділіть учнів на пари, визначте, хто виступатиме першим, і нехай вони обговорять свої ідеї один з одним. Найкраще відразу визначити, коли всі висловлюються в парах і спільних обговореннях. Це допомагає звикнути до чіткої парної організації роботи. Вони повинні узгодити відповідь або рішення (консенсус).

Після закінчення часу для обговорення кожна пара презентує результати своєї роботи, ділячись своїми ідеями та аргументами з класом. За потреби це може стати початком дискусії чи іншої пізнавальної діяльності. При роботі в парах можна швидко виконувати вправи, які займають багато часу.

Для ефективного виконання вправи «Робота в групі» вчителі повинні мати на увазі, що: група має складатися з трьох-чотирьох осіб, усі учасники групи сидять за одним столом, ролі між учасниками групи повинні бути розподілені:

- Доповідач (ознайомлює учасників із завданнями, встановлює послідовність виконання, дозволяє учасникам групи по черзі висловлювати

свою думку, спонукає учасників до роботи, підводить підсумки роботи учасників групи);

- Секундант (стежить за часом та заохочує групу до роботи);
- Секретар (коротко записує результати роботи, має право брати участь у підбитті підсумків роботи групи або допомагати доповідачеві).

Вправи цієї групи застосовуються під час ранкових зустрічей, на початку уроку замість опитування, одразу після викладу вчителем нового матеріалу, на уроці застосування знань, умінь, навичок, як частина повторювально-узагальнюючого уроку.

Отже, підсумовуючи, майбутнім учителям початкових класів необхідно широко використовувати інтерактивні технології на курсах ЯДС та оволодівати новітніми формами та методами роботи для формування вмінь та прагнень дітей. Вчіться, не зупиняйтеся на досягнутому, завжди шукайте новизни, використовуйте емоційний інтелект, командну роботу тощо.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт початкової освіти URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
2. Комар О. А. Сутність інтерактивної технології у професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія : Педагогіка та психологія*. 2018. Вип.1. С. 140-142.
3. Концепція Нової української школи URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
4. Освітні технології : навч.-метод. посіб. О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; К. : А.С.К., 2001. 256 с.
5. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання Київ. 2007. 141с.

КАЗКА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Семко Леся, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Стахова І. А., докторка філософії (PhD)

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

A FAIRY TALE AS A MEANS OF FORMING THE ENVIRONMENTAL COMPETENCE OF YOUNGER SCHOOL PUPILS

Semko Lesiya, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито поняття «екологічна компетентність», визначено великий потенціал казки для екологічно гуманного становлення особистості. Запропоновано перелік екологічних авторських казок В. Сухомлинського. Наведено приклади тематики дитячих екологічних казок.

Ключові слова: казка, екологічна казка, екологічна компетентність, молодші школярі.

Abstract. The article reveals the concept of «ecological competence», identifies the great potential of a fairy tale for the ecologically humane development of an individual. A list of ecological fairy tales authored by V. Sukhomlynskyi is offered. Examples of the theme of children's environmental fairy tales are given.

Keywords: fairy tale, ecological fairy tale, ecological competence, younger schoolchildren.

Невіглаське ставлення до природи, забруднення, вичерпання природних ресурсів стимулювало появу та прогрес екологічної кризи по всьому світу. Активних природоохоронних дій на сьогодні замало, потрібно працювати над зміною ставлення населення нашої планети до природного середовища, формувати здатність гармонійно співіснувати в ньому, гуманно ставитися до флори, фауни, неживої природи тощо. Саме тому питання формування екологічної компетентності молодших школярів є одним із провідних завдань сучасної початкової школи. Одним із дієвих прийомів формування екологічної компетентності учнів є використання казки. Екологічна казка швидко проникає у свідомість дитини та дозволяє на емпатійному рівні переосмислювати проблеми, що відбуваються в природному довкіллі.

На важливість формування екологічної компетентності молодших школярів вказано у Державному стандарті початкової освіти, концепції Нової української школи, концепції екологічної освіти, типових освітніх програмах, а також у європейських освітніх документах: педагогічній конституції Європи, курсі «GreenDeal» тощо. Особливості формування екологічної компетентності учнів початкової школи вивчали Т. Васютіна, О. Грошовенко, І. Карук, І. Ліпич, Л. Присяжнюк, Г. Пустовіт, О. Пруцакова та ін. Вивченню природоохоронного потенціалу екологічної казки присвятили свої роботи С. Левченко, В. Мелаш, З. Плохій, Л. Присяжнюк.

У своїх дослідженнях Н. Пустовіт трактує питання формування екологічної компетентності як здатності орієнтуватися у проблемах навколишнього середовища, розуміти їх та намагатися ліквідувати [6, с. 300]. На думку Т. Васютіної, екологічна компетентність «передбачає усвідомлення основи екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміючи важливість збереження природи для сталого розвитку суспільства» [3, с. 24]. Орієнтуючись на дослідження науковців, ми вважаємо, що екологічна компетентність молодших школярів базується на комплексних знаннях про природне довкілля, уміннях та навичках орієнтуватися в ньому, дбайливо користуватися природними ресурсами, займатися природоохоронною діяльністю та співпереживати природному середовищу на внутрішньому, духовному рівні.

Формуванню екологічної компетентності учнів початкової школи сприяють різні засоби, форми, методи, прийоми роботи тощо. Одним з таких є використання екологічної казки. Психологічні особливості дитини (мислення, уявлення, фантазія, увага) спрямовані на те, що через казку вона швидше зможе засвоїти необхідний матеріал, виокремити моральні, екологічні, естетичні та інші цінності, закладені в ньому, зробити висновки. Через казку учні швидше засвоять екоетичні поняття, педагогові буде простіше виховати екологічну культуру в них. В. Сухомлинський також поділяв цю думку, в нього є цикл екологічних казок («Дід Осінник», «Соловей та Жук», «Дівчинка та Ромашка»,

«Врятував сонечко», «Квітка сонця», «Весна», «Осінні сні клена», «Дивний мисливець» тощо). Педагог переконував, що саме через естетичну виразність об'єктів природи, співпереживання їм можна у дитини виховати любов та бережне ставлення до навколишнього середовища [2, с. 168].

Під час педагогічної практики у «Літинському ліцеї – опорному закладі загальної середньої освіти № 2» Літинської селищної ради Вінницької області ми неодноразово використовували роботу з екологічними казками. Молодші школярі склали власні казки про стихії природи: воду («Краплинка», «Вода – рятівник», «Вода дарує життя»), землю («Багатство нашої землі», «Природні ресурси»), вітер («Вітерець», «Повітря»), вогонь («Пригоди Жаринки», «Іскра») тощо. Через казку школярі намагалися донести заклик про збереження природи, відновлення та примноження її ресурсів. Особливо цікавими та сповненими гуманних думок були дитячі казки про стосунки людини та природи («Дружба з природою», «Знайомство з сестрами Флорою та Фауною», «Людина – охоронець» та інші).

Таким чином, підсумовуємо, що процес формування екологічної компетентності учнів початкової школи є надзвичайно складним та довготривалим, він спрямований на набуття школярами знань, формування у них природоохоронних умінь та навичок. Застосування в освітньому процесі екологічних казок дозволяє полегшити цей процес, швидше пізнати навколишній світ, навчитися ще змалечку берегти його.

Список використаних джерел:

1. Баюрко Н. В. Використання проектних технологій у формуванні готовності майбутніх учителів до розвитку екологічної компетентності учнів. Сучасна педагогіка: теорія, методика, практика. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 16-17 жовтня 2015 року). Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2015. 180 с.
2. Вибрані твори: в 5 т. / В. О. Сухомлинський ; голова ред. кол. О. Г. Дзевєрін. Київ : Рад. шк., 1976 - 1977. 639 с.
3. Екологічна компетентність учителя Нової української школи: навчально-методичний посібник в таблицях і схемах / Упорядники Коваль О. В., Погасій І. О. Чернівці : НУЧК імені Т.Г. Шевченка, 2019. 40 с.
4. Карук І. Дефінітивний аналіз та сутність поняття «експериментальна діяльність». Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : педагогіка і психологія. Випуск 61, 2020. С. 30-35.
5. Мелаш В. Д. «Екологічна казка» як засіб формування екоетичних понять у молодших школярів. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*, 2013. №. 1. С. 122-125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdpu_2013_1_24.
6. Пустовіт Н.А. Гармонізація відносин школярів із природою через взаємодію з установами природно-заповідного фонду. *Особистість у просторі виховних інновацій : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції Інституту проблем виховання НАПН України за 2018 рік / [За ред. І.Д. Беха, О.М. Докукіної, Р.В. Малиношевського].* Івано-Франківськ: НАПН, 2018. С. 360-364. С.300-305
7. Стахова І. А. Творчий підхід до організації природничо-наукової підготовки майбутніх учителів початкової школи. *Молодий вчений.* 5.2 (57.2), 2018 С. 127-130.
8. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazhniuk L., Shykyrynska O. V. Organization of group activities of older preschool children in the process of experimenting. *Society. Integration. Education, II Rezekne*, 2021. С. 729-743. doi: <https://doi.org/10.17770/sie2021vol2.6247>.

МУЗИЧНО-РИТМІЧНІ ІГРИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ЧИННИК ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ

Тетяна Сіранчук, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Бровчак Л.С., кандидатка педагогічних наук, доцентка

*Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

MUSICAL AND RHYTHMIC GAMES OF PRESCHOOL CHILDREN AS A FACTOR OF CREATIVE DEVELOPMENT

Tetiana Siranchuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглядається проблема творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку. Розкрито особливості використання музично-ритмічних ігор як чинника творчого розвитку дитини. Розглянуто методичні аспекти творчого розвитку дітей старшого дошкільного віку засобами музично-ритмічних ігор.

Ключові слова: творчий розвиток, музично-ритмічні ігри, освітній процес, діти старшого дошкільного віку.

Abstract. The article deals with the problem of creative development of older preschool children. The peculiarities of the use of musical and rhythmic games as a factor in the child's creative development are revealed. Methodical aspects of creative development of older preschool children by means of musical and rhythmic games are considered.

Keywords: creative development, musical and rhythmic games, educational process, children of older preschool age.

Музичне мистецтво є невід'ємною частиною формування духовної культури і тому посідає дуже важливе місце в сучасному суспільстві. Саме через мистецтво діти пізнають і оцінюють дійсність, розвивають свої творчі здібності. Музика передає почуття, настрої і думки. Музика – це вид мистецтва, який безпосередньо передає сильні емоції та надає безпрецедентні можливості для розвитку творчих здібностей людини. Тому дане питання є неабияк актуальним у наш час і потребує розробки.

Великий інтерес для нашого дослідження становлять праці таких психологів, як Л. Божович, І. Бех, Н. Миропольська, О. Гайдамака, Л. Масол, які розкрили теоретичні та методичні аспекти музичної діяльності. Про актуальність цієї теми свідчить низка дисертаційних досліджень (О. Аліксійчук, Т. Потапчук, О. Сапожник, В. Салько), які розглядають морально-естетичне виховання як складову музичного розвитку.

У сучасних нормативних документах, а саме Законі України «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти, Базовій національній програмі розвитку дитини дошкільного віку, Концепції розвитку дошкільної освіти загальною метою дошкільної освіти є становлення дитини за допомогою авторитетного дорослого як індивіда, суб'єкта, особистості та індивідуальності. Вона визначається як всебічний розвиток дитини, формування основ її особистісної культури з метою гармонійного і всебічного розвитку.

Основним завданням суспільства в будь-якому віці є розкриття дитини як творчо розвиненої особистості, що вимагає розвитку креативності з раннього

віку. У майбутньому всі хочуть бачити культурно освічену, естетично привабливу і духовно багату людину. Саме тому виховання гармонійної та духовно розвиненої особистості є одним з найважливіших завдань освіти. Діти сприймають красу в творах мистецтва, в природі та навколишньому середовищі.

Музично-ритмічні ігри – це засіб комплексного усвідомлення прекрасного. Вони характеризуються здатністю дитини відчувати і бачити красу. За допомогою музичного мистецтва формуються морально-етичні цінності, які виражаються у ставленні дитини до природи, людей і речей у вигляді співчуття, співпереживання, поваги і благородства. На музично-ритмічних заняттях діти із задоволенням придумують і комбінують танцювальні рухи, наспівують і рухаються під музику. На кожному етапі виникають нові завдання, які змушують їх думати, фантазувати і творити. Музично-ритмічні ігри мають безпосередній вплив на емоції дитини і сприяють формуванню морального характеру та моральної особистості, адже О. Сухомлинський стверджує, що краса музики, мелодій і музичних звуків є важливим засобом творчого розвитку, джерелом благородства духу і чистоти душі.

Музично-ритмічні ігри є одним з основних компонентів музичної діяльності, а їхня ефективність полягає у багатогранному впливі на розвиток дитини дошкільного віку:

- когнітивну, емоційну, музично-естетичну та волюву сфери (розвиваються пізнавальні та музичні здібності, збагачується емоційний світ дитини, виховується активність та дисциплінованість);
- розвиток просторової та часової орієнтації
- опорно-рухового апарату, серцево-судинної, дихальної та нервової систем.

У процесі музично-ритмічних ігор вирішуються наступні завдання:

- розвиток розпізнавання музичних образів і вміння виражати їх у русі відповідно до характеру музики, розвиток музичної образності в русі;
- розвиток основи музичної культури, музичної компетентності та загальної компетентності;
- формування здатності розрізняти музичні жанри (марші, пісні, танці), види ритму (ігри, танці, вправи) та прості музичні поняття (високі та низькі ноти, швидкий, середній та повільний темп тощо).
- розвиток артистичних та творчих здібностей: вигадувати ігрові образи, персонажів і танці, поєднувати різні елементи - вправи, танці та сюжетні рухи;
- формування координації рухів, гарної постави, виразних та образних рухів.

Серед засобів музичної виразності особливе значення в процесі музично-ритмічних ігор відіграють темп (швидкість руху), метр (співвідношення сильних і слабких долей), ритм (співвідношення різних тривалостей) і динаміка (інтенсивність і гучність звуку). Наприклад, залежно від темпу музики діти можуть рухатися швидше або повільніше.

Вперше евритміку як метод музичного виховання задумав і продемонстрував швейцарський педагог і композитор Еміль-Жак Далькроз

(1865-1950), завданням якого було розвивати увагу, пам'ять, музичні здібності і, перш за все, почуття ритму, а також пластику і виразність в рухах.

Далькросз використовував музику як основу для ритмічної практики. Музика є ідеальним прикладом організованого руху, де музика регулює рух і прояснює зв'язок між часом, простором і рухом.

Музично-ритмічні ігри регулюють рух і артикулюють зв'язок між часом, простором і рухом. Іншими словами, музика не просто супутня руху, а визначає його сутність, тобто вона повинна відповідати природі музики, характеру музики, засобам музичної виразності, формі музичного твору.

Таким чином, музично-ритмічні ігри є одним з головних інструментів творчого розвитку особистості. Водночас найсприятливішим періодом для розквіту дитини як творчої особистості є дошкільний вік. Тому заклад дошкільної освіти має стати осередком виховання та творчого розвитку дитини.

Список використаних джерел:

1. Lazarenko N. Brovchak L., Starovoit L. The development of musical intelligence in junior schoolchildren during the lessons of the artistic cycle. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume IV, May 24-25, 2019. P.422-439
2. Starovoit L. Psychological and pedagogical aspects of preschoolers creative development in the process of creative labor training. *Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej Pedagogika. Współczesne tendencje w nauce i edukacji*. Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2016. – P. 84-87
3. Бровчак Л.С. Проблема творчої діяльності в музичній педагогіці і психології. *Zbiór artykułów naukowych z Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej (on-line) zorganizowanej dla pracowników naukowych uczelni, jednostek naukowo-badawczych oraz badawczych z państw obszaru byłego Związku Radzieckiego oraz byłej Jugosławii*. (30.11.2017) - Warszawa, 2017. P. 105-112
4. Карук І.В., Колеснік К.А. Реалізація освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтв» у процесі експериментування та групової діяльності дошкільників. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / [редкол.: А.В. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : КПУ, 2021. Вип. 74. Т. 1. С. 19-23.
5. Якименко Ю. І. Орф-педагогіка: інтеграція музичного мистецтва з іншими навчальними дисциплінами. *Учитель початкової школи*: науково-методичний журнал. №2, 2020. с. 14-17.

БУККРОСИНГ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Сорочан Анжели, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Стахова І. А., докторка філософії (PhD), старша викладачка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

BOOKCROSSING AS A MEANS OF FORMING THE READING COMPETENCE OF PRIMARY SCHOOL PUPILS

Sorochan Anzhela, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті наголошено на актуальності читачької компетентності, розкрито її дефініцію. Визначено буккросинг як ефективний засіб формування читачької компетентності, наведено приклад його реалізації у початковій школі.

Ключові слова: читачька компетентність, молодші школярі, буккросинг.

***Abstract.** The article emphasizes the relevance of reading competence, reveals its definition. Bookcrossing is defined as an effective means of forming reading competence, and an example of its implementation in primary school is given.*

***Keywords:** reading competence, younger schoolchildren, bookcrossing.*

Читання виступає одним із засобів пізнання світу для молодших школярів. У процесі читання в учнів формується читацька компетентність, проте сьогодні цей процес ускладнюється через дистанційне навчання, швидку діджиталізацію освітнього середовища. У молодших школярів втрачається інтерес до книги, їм простіше дивитися відео-ролики чи мультики, аніж читати. Процес читання виконує одразу декілька функцій: переведення мовних знаків у розмовне мовлення, критичний аналіз прочитаного, розвиток пізнавального інтересу, розкриття ідейно-художнього змісту твору тощо. Для того щоб зацікавити школярів книгою, привернути їхню увагу до процесу читання, навчити отримувати естетичне задоволення від прочитаного вчителі використовують у своїй педагогічній діяльності буккросинг.

Питання формування читацької компетентності учнів розглядали у своїх роботах І. Большакова, О. Вашуленко, Н. Комарівська, Н. Лазаренко, Н. Лапшина, О. Савченко, І. Старагіна, В. Терещенко та інші. У Державному стандарті початкової освіти, концепції літературної освіти, концепції Нової української школи, типових освітніх програмах для учнів початкової школи, освітній програмі «Інтелект України» наголошено на необхідності формування читацької компетентності учнів.

Через читання учні пізнають світ: дізнаються, що таке дружба, добро та зло, наслідують своїх улюблених героїв, переймають їхні провідні характеристики. Кожен художній твір має свою фонетику та характерну для нього лексику, відповідний синтаксис та пунктуацію. Літературні твори – це середовище пізнання, що дозволяє засвоювати різні мовні норми. Чим більше творів різних жанрів читає дитина, тим внутрішньо багатшою та інтелектуально-розвиненою вона стає [6, с. 24]. Мова художнього твору має свою фонетику (особливо це стосується наголосів у віршованих творах) і лексику (письменники полюбляють вигадувати слова), свій синтаксис і пунктуацію (відомо, що деякі письменники нехтують розділовими знаками), але водночас саме твори літератури є тим середовищем, яке формує, відшліфовує мовну норму [6, с. 30]. І. Старагіна визначає поняття «читацька компетентність» як комплексну характеристику особистості, що оснований на психічному розвитку, потребує низку інтелектуальних операцій» [6, с. 34]. За програмою PISA, читацька компетентність молодших школярів вважається інтегративною якістю особистості, «...вона є цінністю кожного школяра, для якого характерна наявність літературознавчих уявлень та читацького кругозору; знань тематично-жанрового різноманіття; умінь працювати з книгою тощо» [7, с. 21]. На думку О. Вашуленко, читацька компетентність є комплексом знань, умінь та навичок, що дозволяють учням успішно вибирати книги для читання, здійснювати пошук інформації для вирішення навчально-дослідних завдань, орієнтуватися в жанрах різних текстів, бути обізнаним з колом книг для читання [2].

Одним із засобів формування читацької компетентності молодших школярів є буккросинг. Перші згадки про нього з'явилися в 2001 році. Його ідея полягала в тому, щоб обмінюватися прочитаними книгами [1]. Під час педагогічної практики в ОНЗ ЗЗСО І-ІІІ ступенів с. Довжок Ямпільської міської ради Вінницької області, ми організували буккросинг також. Молодші школярі приносили книги, що прочитали, коротко презентували їх, а тоді обмінювалися. За місяць педагогічної практики ми прослідкували, що учні двічі зробили обмін книгами. Ми провели опитування серед молодших школярів та з'ясували, що такий вид діяльності їм до вподоби. Вероніка М. (9 років) стверджує, що *«цікаво читати книжки та обмінюватися ними, їх можна обговорити з тим, хто теж читав»*. Максим П. (10 років) розповідає, що *«багато книг можна переглянути в класі, визначитися, що подобається і тоді обрати, це краще, ніж в бібліотеці»*. Спостерігаючи за молодшими школярами, ми помітили, що у них збільшився інтерес до читання книг, на перервах багато хто з дітей переглядав книги, обговорював їх зміст, ділився власними думками.

Таким чином, стверджуємо, що буккросинг є одним із ефективних прийомів формування читацького інтересу в молодших школярів. Він дозволяє отримати комплексні знання про літературні жанри, вітчизняних та зарубіжних поетів та письменників, сформувати уміння та навички користуватися літературою, отримати читацький досвід та набутти читацької грамотності.

Список використаних джерел:

1. Буккросинг: давайте мінятись книгами! URL: <http://knukim.edu.ua/bukkrosing-davayte-minyatis-knigami/>
2. Вашуленко О. В. Читацька компетентність молодшого школяра: теоретичний аспект. *Початкова школа*. 2011. № 1.
3. Комарівська Н. О. Розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами фольклору. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2016. Вип. 46. С. 30-33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2016_46_9.
4. Лазаренко Н. І. Нові вимоги до професіоналізму вчителя в умовах євроінтеграції. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія : зб. наук. праць. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. № 54. С. 100-106.
5. Лапшина І.М., Комарівська Н.О. Використання елементів сучасних інноваційних технологій у формуванні інтересу до дитячої літератури у дітей дошкільного віку. *II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інноваційні технології в дошкільній освіті»*. Переяслав-Хмельницький, 2019. С.44-48.
6. Старагіна І. П. Нова українська школа: розвиток читацької компетентності в учнів початкової школи в системі інтегрованого навчання: навчально-методичний посібник / 7. Старагіна І. П., Терещенко В. М., Панченков А. О. Харків : Соняшник, 2020. 176 с.
7. PISA: читацька грамотність / Уклад. Т. С. Вакуленко, С. В. Ломакович, В. М. Терещенко, В.П.Горох. Київ, 2017. 123 с.
URL:http://pisa.testportal.gov.ua/wpcontent/uploads/2018/02/Math_PISA_Framework.pdf

ВИКОРИСТАННЯ ТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ У ПРОЦЕСІ ПРЕДМЕТНО-ПЕРЕТВОРЮВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ

Старовойт Леся, кандидатка педагогічних наук, доцентка, завідувачка кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

USE OF CREATIVE TASKS IN THE PROCESS OF SUBJECT-REFORMATIVE ACTIVITY OF CHILDREN

Lesia Starovoit, Ph.D. in Pedagogy, Associate professor, Head of the department of artistic disciplines, preschool and elementary education, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті висвітлено педагогічні аспекти творчого розвитку дітей в процесі предметно-перетворювальної діяльності. Визначено роль і місце творчих завдань у процесі трудового навчання. Розглянуто специфіку використання творчих завдань у процесі предметно-перетворювальної діяльності дітей.

Ключові слова: творчі завдання, творчий розвиток, предметно-перетворювальна діяльність.

Abstract. The article highlights pedagogical aspects of children's creative development in the process of subject-transformative activity. The role and place of creative tasks in the process of on-the-job training is determined. The specifics of the use of creative tasks in the process of subject-transformative activity of children are considered.

Keywords: creative tasks, creative development, subject-transformative activity.

Творчість як процес створення чогось нового передбачає перетворювальну діяльність дитини, яка нерозривно пов'язана з її пізнавальною активністю. Об'єктивний світ має бути відображений у свідомості дитини. Процес відображення не є дзеркальним відображенням дійсності. У процесі творчості не тільки відображаються предмети і явища навколишнього світу, але й усвідомлюються цілі, умови і причини появи та існування цих предметів і явищ.

У цьому випадку творчість слід розглядати як складний об'єктивно-суб'єктивний зв'язок між творцем і створюваним об'єктом, об'єднуючий процес пізнання і перетворення. Об'єктивний характер творчого процесу проявляється у відображенні реальних явищ, проблем і потреб, тоді як суб'єктивний аспект відображається в мотивах і результатах перетворювальної діяльності дитини. Наприклад, зіткнувшись з однією і тією ж проблемою (об'єктивні чинники), одна дитина вирішить її на рівні винаходу, інша – на рівні раціоналізації, а третя знайде тривіальну, перевірену часом відповідь (суб'єктивні чинники).

Фази творчого процесу відображають структурно-ступеневу природу механізму творчості. Тут доцільно говорити про спектр творчих завдань. Диференціація в середині спектру здійснюється залежно від рівня протиріч між творцем та проблемною ситуацією, що міститься в цьому завданні.

О. Савченко наголошує, що використання диференційованих завдань на уроках має відповідати основним вимогам. Учителі повинні враховувати загальну готовність дітей до навчальної діяльності та їхню готовність до вивчення конкретного матеріалу, передбачати труднощі, з якими діти можуть зіткнутися під час вивчення матеріалу, розрізняти індивідуальні та групові завдання в системі уроків, здійснювати перспективний аналіз завдань.

Моделюючи диференційовані завдання для молодших школярів на уроках дизайну та технологій, вчитель має враховувати індивідуально-психологічні особливості учнів і добирати такий вид роботи, який забезпечить якісне

засвоєння початкового матеріалу, сформує стійкі вміння і навички, не зупинить зростання сильних учнів і підніме середніх, а слабких учнів – до середнього рівня. Так, для сильних – учитель має добирати завдання, які вимагають від дітей самостійності, творчого пошуку; для слабких – завдання, які б підвищували їхню творчу активність, допомагали систематизації і узагальненню знань.

Зазначимо, творчі завдання можна поділити на два типи:

TZ_1 – завдання, які можуть бути розв'язані засобами систематичного використання усвідомлюваних способів, прийомів.

TZ_2 – вирішуються у результаті розв'язання суперечностей, які були не зрозумілими на початку. Обов'язковою ознакою завдань TZ_2 є наявність компонента в неусвідомлюваній області. Сукупність усіх етапів, у результаті реалізації яких отримуємо творчий результат, визначається як цикл творчого процесу і може розглядатися як технологія живої творчості.

Здійснений нами науково-теоретичний пошук дозволяє виділити основні типи завдань, що спрямовані на творчий розвиток молодших школярів у процесі предметно-перетворювальної діяльності:

1) завдання на узагальнення якостей предметів чи явищ (за різними ознаками), на виділення протилежних властивостей, їх порівняння та об'єднання;

2) завдання на стимулювання здатності учнів до виявлення проблем та постановки питань, на розвиток почуття протиріччя між сформованими уявленнями про те чи інше явище (предмет) і наявними фактами, а також між властивостями предметів і можливостями їхнього використання;

3) завдання на розвиток фантазії, творчої уяви, уваги тощо; на генерацію ідей, комбінування;

4) завдання на кмітливість, у яких вимагається розв'язати поставлену проблему різними способами.

На нашу думку, формування в учнів умінь вирішувати і складати завдання творчого характеру доцільно виконувати поетапно:

✓ завдання *першого етапу* – навчити школярів цілеспрямовано аналізувати об'єкти праці, визначаючи їх функціональне призначення, виявляючи головні та другорядні ознаки. З цією метою для аналізу предметів пропонується не один, а декілька (4-5) варіантів виробу, які мають одне призначення, але відрізняються деякими деталями;

✓ на *другому етапі* основна увага спрямована на формування у молодших школярів вміння виконувати завдання творчого характеру, що повинні відповідати наступним вимогам: бути доцільними, передбачати варіативність рішення, враховувати набуті знання, умінь, навички;

✓ головна мета *третього етапу* – навчити учнів складати й виконувати власні варіанти завдань творчого характеру.

Формування та розвиток якостей творчої особистості молодших школярів є можливим за таких обставин: залучення дітей до творчої діяльності; відпрацьовування гнучких вмінь, що дозволяють учням швидко засвоювати нові види праці; розвиток кмітливості та швидкості реакції для вирішення завдань різної складності, що пов'язані з практичною діяльністю.

Ми вважаємо, що ефективне диференційоване використання творчих завдань у процесі предметно-перетворювальної діяльності можливе, якщо: учень одержує від учителя підтримку та адекватну оцінку своїх зусиль; основний акцент робиться на якість виконаної роботи; рішення знаходяться самостійно і перебувають у взаємодії із способом їх розв'язання; заохочується схильність дитини до ризику, що зменшує страх перед невдачами; зміст, характер, форма завдань, які пропонуються на уроках дизайну та технологій є різноманітними; завдання є посильними, цікавими, пошуковими та доцільними; завдання передбачають варіанти вирішення і розраховані на реалізацію творчих можливостей учнів.

Позитивний вплив на творчий розвиток молодших школярів має використання на уроках дизайну та технологій нетрадиційних прийомів виконання завдань, які передбачають роботу в різноманітних художніх техніках із використанням незвичних художніх матеріалів. Це дозволяє учням розширити свої художньо-творчі можливості, отримати оригінальні творчі роботи, пережити почуття успіху, радості, задоволення, що сприяє активній творчій роботі дітей.

Отже, перед школою стоїть завдання формувати творчу особистість, що вимагає системи спеціальних завдань творчого характеру. Зміст та форма цих завдань має враховувати специфіку уроків дизайну та технологій.

Список використаних джерел:

1. Дабіжа Л.П., Дабіжа К.Л., Комарівська Н.О. Використання арт-технологій в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: збірник наукових праць. Вип. 64. 2022. С.64-71. <https://vspu.net/sit/index.php/sit/issue/view/190>
2. Старовойт Л.В., Ліхницька Л.М. Розвиток художньо-творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами декоративно-ужиткового мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Випуск 64., 2022. С.147-160
3. Brovchak L. S., Likhitska, L. M., Starovoit, L. V., Todosiyenko N. L. Pedagogical Potential of the Arts Complex in the Process of Formation of Aesthetic Perception of Junior Pupils. *Rezeknes Tehnologiji Akademija*. Rezekne, Latvijas Republika, 2020. С. 98–108. URL: <http://journas.rta.lv/index.php/SIE/article/view/4876/4535>
4. Starovoit L. Psychological and pedagogical aspects of preschoolers creative development in the process of creative labor training. *Zbior artykulow naukowych. Konferencji Miedzynarodowej Naukowo-Praktycznej "Pedagogika. Wspolczesne tendencje w nauce i edukacji"*. Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2016. P. 84-87
5. Kolesnik K., Oliinyk N., Komarivska N., Kazmirchuk N., Imbek V. Future-Teacher Soft Skills Development in the Context of Ukraine's Integration into the European Higher Education Area. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 2023. Vol. 22, No. 2, pp. 413-431.
6. Provorova Y., Ivakhnenko T., Oliinyk N., Tamarkina O., Atroshchenko T. Development of the Emotional Stability Seen as a Personal Leadership Quality Using the Acmeological Approach in the Master's Students. *European Journal of Educational Research*. 2020. Volume 10, Issue 1, 275 - 284.

ВПЛИВ САМООЦІНКИ НА НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ ІДЕЙ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Тиндик Валентина, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Любчак Л. В, кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри початкової освіти Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE INFLUENCE OF SELF-ASSESSMENT ON THE EDUCATIONAL AND COGNITIVE ACTIVITIES OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS IN THE CONTEXT OF IDEAS OF THE NEW UKRAINIA

Tyndyk Valentyna, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті піднімається питання впливу самооцінки на навчально-пізнавальну діяльність молодших школярів. Окреслено основні умови формування адекватної самооцінки учнів Нової української школи: взаємодія вчителя і батьків, дотримання вчителем принципів педагогіки партнерства у спілкуванні з дитиною, використання сучасних технологій навчання та оцінювання навчальних досягнень учнів.

Ключові слова: молодші школярі, навчально-пізнавальна діяльність, самооцінка, взаємооцінювання, ситуації успіху, інформаційно-комунікаційні технології, педагогіка партнерства.

Abstract. The article raises the question of the influence of self-esteem on the educational and cognitive activity of younger schoolchildren. The main conditions for the formation of adequate self-esteem of students of the New Ukrainian School are outlined: the interaction of the teacher and parents, the teacher's observance of the principles of partnership pedagogy in communication with the child, the use of modern learning technologies and the assessment of students' educational achievements.

Keywords: younger students, educational and cognitive activity, self-evaluation, mutual evaluation, situations of success, information and communication technologies, pedagogy of partnership.

Нова українська школа – це середовище для успішного здобуття освіти всіма учасниками освітнього процесу. Але, щоб дане середовище здійснювало на дитину розвивальний вплив, воно має бути органічним та гуманістично спрямованим, сприяти формуванню адекватної самооцінки особистості. Вона, в свою чергу, може бути, як інтелектуальна, так і емоційна. Перша – вважаться результатом набутого досвіду, самоаналізу, коли дитина може визначити свої сильні чи слабкі сторони, їх вплив на різні сфери діяльності. Друга ж формується під впливом оточуючого середовища, в першу чергу – батьків, родини, друзів, а далі вихователів, вчителів та інших.

Відомо, що самооцінка починає формуватися під час першої особистісної кризи. Саме тоді дитина прагне усвідомити своє «Я», старається бути самостійною, окреслює себе як особистість. Це відбувається, зазвичай, у трирічному віці. Тоді, коли для дитини найважливішою є думка мами і тата. Тому батьки у цей період мають бути уважними і поміркованими у своїх висловлюваннях. Адже надмірна критика чи постійне виправлення результатів дій дитини знецінюють значимість малюка, він зневірюється у своїх можливостях, його потуги до навчання та пізнання знижуються. У даний період зауваження дорослих сприймаються дитиною, як критика. Це стосується не тільки зауважень, щодо поведінки дитини, але й стосовно результатів її діяльності. Якщо рідні постійно критикуватимуть діяльність малюка, не

пояснюючи і не показуючи на власному прикладі, як потрібно діяти у даній ситуації, то вона сприйматиме все на свій рахунок, думаючи, що нічого не варта, що у неї відсутні здібності, зневіряться у своїй значимості. Відповідно, такі діти не будуть проявляти навчально-пізнавальна активність, у них виникатиме комплекс, що вони ні на що не здатні.

Але важливо підкреслити, що дорослим у цей період розвитку дитини і з лестощами не потрібно експериментувати, тому що вони можуть стати «ведмежою послугою» під час соціалізації особистості в колективі, в досягненні навчальних цілей у майбутньому. Коли дитина чути лише хороші коментарі щодо своєї роботи – вважатиме себе бездоганною, досконалою і винятковою. Тоді не сприйматиме конструктивної критики, не шукатиме шляхів розвитку критичного мислення, не буде прогресувати у своєму розвитку, не прагнучиме до пізнання. Її розвиток буде звужуватися, або стояти на місці. Але все це залежить не лише від батьків, але від родичів, однолітків, вихователів і вчителів.

Щоб сформувати адекватну самооцінку у дитини, дорослим важливо бути чесними з нею на всіх етапах її становлення як особистості. Будь-які зауваження мають бути спрямовані на діяльність, або її результат, а не на особистість. Активізація пізнавальної діяльності дитини можлива за умови ретельного обґрунтування дорослими своїх позицій щодо помилковості її дій та окреслення шляхів успішного вирішення проблеми..

У спілкуванні з дитиною варто використовувати позитивні формулювання щодо її дій та вчинків: «Наступного разу буде ще краще, якщо...», «Якщо ти виправиш..., то...», «Цього разу ще не ідеально, але я вірю, що наступного разу буде краще!», «Ти лише починаєш свій шлях, не здавайся і все вийде!». Але головною умовою підвищення рівня пізнавальної активності дитини є приклад дорослих. Вона свідомо та підсвідомо копіює звички, манери поведінки своїх рідних. Тому, щоб вплинути на навчально-пізнавальну діяльність дітей, значимі для дитини дорослі повинні показати власний приклад постійного особистісного зростання.

Головним фактором у формуванні особистості дитини є оцінювання результатів її діяльності дорослими людьми. Емоційне самопочуття дитини залежить від того, які стосунки у неї склалися з оточуючими людьми. Дуже важливим для дитини є налагодження міжособистісних відносин із товаришами, однокласниками, батьками, на основі їхнього ставлення до учня формується власна самооцінка [3, с. 60].

«Щоб активізувати навчально-пізнавальну діяльність молодших школярів, важливо адаптувати зміст завдань до рівня знань учнів, їх здібностей. На уроці необхідно включати ситуації, що актуалізують самооцінку учня, ставлять перед ним завдання усвідомлення особливості своєї роботи, її сильних і слабких сторін» [5, с. 78]. Об'єктивний аналіз результатів навчальної роботи учня має супроводжуватися окресленням позитивних моментів його діяльності, розкриттям шляхів успішного вирішення задач.

Проблема успішності дуже складна, її дослідження передбачає безліч різних підходів, але всі вони групуються навколо двох основних аспектів розгляду проблеми: як учитель навчає; як учень навчається і як при цьому

здійснюється його розвиток [5, с. 79]. Перший передбачає професійну спрямованість вчителя, його емоційний стан, вміння критично мислити, зорієнтованість на успіх здобувачкаів освіти. Адже учневі повинно бути цікаво на уроці, він має відчувати позитивні емоції, «голод» до знань, бажання досліджувати світ разом із своїм наставником. Другий аспект включає розвиток ключових та предметних компетентностей учнів, їхній досвід, і не в останню чергу – самооцінку учнів. Якщо в якомусь із аспектів вчитель бачить відхилення, то повинен знайти шляхи вирішення проблеми.

Педагогам слід здійснювати поглиблене вивчення особливостей особистості школяра, аналізувати, які фактори допомагають йому уникати труднощів у навчанні і сприяють успішному оволодінню знаннями [7, с. 81].

Ми вважаємо, що освітнє середовище Нової української школи позитивно впливає на формування адекватної самооцінки дітей молодшого шкільного віку. Зокрема, хочемо відзначити позитивний вплив прийомів формувального оцінювання на самооцінку учнів. Використання вчителем прийомів самооцінювання та взаємооцінювання допомагають учням розвивати рефлексивні уміння [4]. Сучасний освітній процес не можна уявити без використання інформаційно-комунікаційних технологій. Володіння педагогом даними технологіями значно підвищує пізнавальну активність учнів, сприяє концентрації їх уваги, особливо в умовах дистанційного навчання [1]. Організація навчання учнів на засадах діалогічної взаємодії, практика використання інтерактивних технологій навчання допомагають учителю розвивати в учнів гнучкі навички, у тому числі здатність до самоаналізу.

Особливу увагу варто звернути на дотримання вчителем принципів педагогіки партнерства в організації освітнього процесу НУШ. В урядових документах вказано, що нова школа працюватиме на засадах педагогіки партнерства, в основі якої – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими однодумцями, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат [6]. Даний принцип реалізується в закладах освіти і базується на тому, що кожен учасник навчального процесу має: право вибору та відповідальність за нього; довіру у відносинах; повагу до особистості; взаємоповагу; доброзичливе ставлення та повагу; рівність сторін. Всі ці аспекти дозволяють якомога ефективніше дійти до спільного результату разом. Адже, цей принцип передбачає чіткі зобов'язання працювати разом, для досягнення поставленою мети; постійне двостороннє спілкування; спільно окреслені ролі кожного учасника, з метою підтримки; цілі для учня визначені спільно і можуть делегуватися. Все це позитивно впливає на освітній процес в цілому та самооцінку учня зокрема.

Отже, рівень сформованості самооцінки молодшого школяра має неабиякий вплив на його навчально-пізнавальну активність. Тому батьки і вчителі повинні співпрацювати у формуванні адекватної самооцінки дітей, орієнтуючись на принципи педагогіки партнерства та використовуючи сучасні технології навчання, оцінювання навчальних досягнень учнів.

Список використаних джерел:

1. Демченко О.П., Лазаренко Н.О., Любчак Л.В. Інформаційно-комунікаційні технології у підготовці майбутніх педагогів до роботи з обдарованими дітьми. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. Том 86. №6. С.123-143.
2. Казьмірчук Н., Яковишина М. Вивчення емоційної культури майбутніх вчителів початкових класів. *New insertion*. Чернігів, 2021. №2. С.41-49.
3. Ліпкина А. І. Педагогічна оцінка і її вплив на формування особистості учня. *Педагогіка і психологія*. К., 2001. С. 56–64.
4. Любчак Л.В., Хутченко Д.О. Використання прийомів формувального оцінювання в умовах дистанційно навчання молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Педагогіка і психологія: Збірник наукових праць. Вип. 71. 2022. С. 22-29
5. Менчинська Н. А. Навчання і розумовий розвиток / Ліпкина А. І. Педагогіка. К., 2002. С. 78–81.
6. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс]. URL : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
7. Петрунук А. С., Таран Б. Г. Молодший школяр, Львів, 2001. С. 30–35.
8. Сапожникова Л.С. Самооцінка, домагання та діагностика деяких її особливостей. *Педагогіка: науково-методичний збірник*. К.: Освіта, 1993. С. 73–82.
9. Kolesnik K., Oliinyk N., Komarivska N., Kazmirchuk N., Imbek V. Future-Teacher Soft Skills Development in the Context of Ukraine's Integration into the European Higher Education Area. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*. 2023. Vol. 22, No. 2, pp. 413-431.

РОЗВИТОК НОРМОТИПОВИХ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Ольга Ткач, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Поповська О. А., кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

DEVELOPMENT OF NORMOTYPICAL CHILDREN OF OLDER PRESCHOOL AGE IN THE CONDITIONS OF AN INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Tkach Olga, master's student

*Education Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University
(Ukraine)*

Анотація. Вплив дітей з особливими освітніми потребами на нормотипових дітей; особливості інклюзивної освіти та її недоліки; роль вихователя на сприйняття нормотипових дітей дитину ООП.

Ключові слова: нормотипові діти старшого дошкільного віку, діти з особливими освітніми потребами, інклюзія в закладах освіти.

Abstract. The impact of children with special educational needs on normative children; features of inclusive education and its shortcomings; the role of the educator on the perception of normative children of a child with special needs.

Key words: normative children of senior preschool age, children with special educational needs, inclusion in educational institutions.

Сучасна система дошкільної освіти орієнтована на гуманістичний підхід до дитини як до особистості, що розвивається, яка потребує розуміння її інтересів і прав, а також поваги до них. Ідея створення оптимальних умов для розвитку

особистості дитини з особливими освітніми потребами (далі - ООП), формування його активності виходить на перший план.

Дитина з ООП має відчувати себе активним учасником освітнього процесу, завданням якого є сприяти створенню умов, які відкривають дитину до самостійних дій для пізнання навколишнього світу, здобуття освіти, розвитку творчих здібностей, соціалізуватися, готуватися до життя та подальшого навчання у школі.

Інклюзивне навчання — система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахуванні багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників.

Інклюзивне навчання часто вважають альтернативою інтернатній системі, за якою діти з особливими освітніми потребами навчаються в спеціальних закладах освіти та змушені проживати в інтернатних відділеннях при них через їх територіальну розгалуженість [2].

Українські та зарубіжні науковці активно досліджують різні аспекти організації та функціонування інклюзивного освітнього середовища (далі ІОС), особливості інклюзивної освіти, обґрунтовують концептуальні засади навчання дітей з ООП в умовах інклюзивних груп в дошкільних навчальних закладах, науковці аналізують створення різних концептуальних і структурних моделей ІОС; розглядають проблеми взаємодії психолого-педагогічних фахівців у межах ІПР тощо.

Жодна дитина не має відчувати себе іншою та виключеною з освітніх, культурних і соціальних процесів – це головне завдання інклюзії [1].

Інтеграція дітей з порушеннями психофізіологічного розвитку в загальноосвітнє середовище потребує зміни вікового нормативного сприйняття дітьми особливих дітей та їхніх потреб. Толерантне ставлення до них може створити дружні, довірливі стосунки в групі. На відміну від своїх батьків, діти виявляли нижчу агресивність і більше позитивне сприйняття дітей з особливими потребами, які також не виявляли тенденції видаляти їх зі свого кола спілкування.

Головним завданням освіти дітей з особливими потребами, це впровадження інтегрованого навчання та виховання разом з нормотиповими однолітками. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває забезпечення реалізації зв'язку з цим забезпечення реалізації права дітей з особливими освітніми потребами на освіту розглядається як одне з найважливіших завдань державної політики України не тільки в важливих завдань державної політики України не тільки в сфері освіти, а й у сфері демографічного та соціально-економічного розвитку.

Серед наукових досліджень, де висвітлюються різні аспекти роботи з дітьми старшого дошкільного віку з особливими потребами у інтегрованому освітньому середовищі, особливий інтерес мають наукові розробки М. Андрєвої, Ю. Богінської, А. Колупаєвої, М. Чайковського. Роботи, присвячені інтеграції осіб з вадами здоров'я у суспільство досліджували:

1) у медико-соціальному аспекті: І. Каткова, В. Кузнецов, С. Саричева, О. Чабан;

2) у соціально-психологічному аспекті: О. Асмолов, І. Расюк, М. Семаго, О. Усанова;

3) методики роботи з різними категоріями населення і у різних соціумах: О. Вакуленко, О. Карпухін, Н. Комарова, І. Трубавіна;

4) різні напрями соціальної роботи: В. Бех, І. Лернер, М. Лукашевич, І. Мигович, О. Песоцька, В. Поліщук, Т. Семигіна та інші [3].

Тож вплив дітей з особливими освітніми потребами на нормотипових дітей старшого дошкільного віку є мало дослідженим. З одного боку, інклюзивне середовище сприяє позитивному впливу працездатних людей однолітки, дають можливість значно розширити коло знань у всіх сферах життя, розвивають навички спілкування та нестандартне мислення (чи то з дітьми з особливими потребами, чи зі здоровими однолітками); Надає можливість продемонструвати людяність, співчуття, милосердя та толерантність у реальних ситуаціях. Це ефективний засіб морального виховання. З іншого боку, діти з особливими потребами часто мають бар'єри стосунків зі здоровими однолітками через недоліки здоров'я та стереотипні очікування оточуючих щодо цієї категорії. З точки зору інклюзивності, потрібно вдосконалювати духовно-моральні якості для налагодження комунікації та продуктивної співпраці. Однак у процесі інклюзивної освіти часто виникають проблеми та труднощі, зокрема: неоднорідність саме груп старшого дошкільного віку створює проблеми, особливо для тих, хто добре засвоює освітній матеріал, позбавляючи їх можливості досягти швидшого прогресу. А також уповільнення розвитку обдарованих дітей. Діти з труднощами засвоєння матеріалу знаходяться в не вигідному становищі та несправедливо змагаються, вони не отримують необхідної уваги; Вихователі стикаються з гострим моральним питанням: кому ж надати увагу, турботу та час? Саме у групах старшого дошкільного віку цю різницю можна чітко прослідкувати. Оскільки в більш ранньому віці діти не так акцентують свою увагу на навиках і можливостях інших дітей і сприймають їх через призму дружби та однакових інтересів. А в старшому дошкільному віці у дітей більш присутня конкуренція і розподіл саме за набутими знаннями (особливо перед школою).

Негативне ставлення до дітей ООП, інші стереотипи та хибні уявлення про здібності людей з обмеженими можливостями: що вони можуть, а що не можуть робити. «Освіта має надаватися в межах можливого, без будь-якого вияву дискримінації стосовно дітей та дорослих», – така офіційна позиція європейської спільноти була висловлена ЮНЕСКО та Комісією з прав людини. «Оскільки у більшості випадків інвалідність як така не є перешкодою, дискримінація – ось що перешкоджає дитині отримати освіту в загальній системі».

Та на жаль більшість дошкільних закладів України (це стосується і будівель інших навчальних закладів) не пристосовані до того, щоб у них перебували діти з різними формами інвалідності. А у районних центрах це не лише не пристосованість будівель, а й упереджене ставлення людей старшого віку до дітей особливими потребами.

Тому, на мою думку, діти з особливими потребами мають великий вплив на нормотипових дітей саме старшого дошкільного віку, вони закладають в них морально-духовні якості та гуманне ставлення. Проте, все залежить від педагога і саме його ставлення до дітей ООП, оскільки саме через ставлення педагога діти віддзеркалюють поведінку.

Список використаних джерел:

1. Міністерство освіти та науки. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya>
2. Загальні положення Освіта дітей з особливими потребами (інклюзивне навчання). URL: [https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0_%D0%B4%D1%96%D1%82%D0%B5%D0%B9_%D0%B7_%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%B8%D0%BC%D0%B8_%D0%BF%D0%BE%D1%82%D1%80%D0%B5%D0%B1%D0%B0%D0%BC%D0%B8_\(%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B5_%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F\)](https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0_%D0%B4%D1%96%D1%82%D0%B5%D0%B9_%D0%B7_%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%B8%D0%BC%D0%B8_%D0%BF%D0%BE%D1%82%D1%80%D0%B5%D0%B1%D0%B0%D0%BC%D0%B8_(%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B5_%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F))
3. Чайковський М.Є. Соціально-педагогічна робота з молоддю з особливими потребами в інклюзивному освітньому просторі: монографія. К.: Університет «Україна», 2015. 436 с.
4. Kolesnik K., Oliinyk N., Komarivska N., Kazmirchuk N., Imbek V. Future-Teacher Soft Skills Development in the Context of Ukraine's Integration into the European Higher Education Area. International Journal of Learning, Teaching and Educational Research, 2023. Vol. 22, No. 2, pp. 413-431.

РОЛЬ УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ФОРМУВАННІ ІНТЕРЕСУ ДІТЕЙ ДО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Тополіук Юлія, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Кім Г. Г., кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

THE ROLE OF PRIMARY SCHOOL TEACHER IN FORMING INTEREST IN TEACHING CHILDREN IN THE CONDITIONS OF INCLUSIVE EDUCATION

Topoliuk Julia, master's student

Vinnitsia Mikhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті досліджено теоретичні питання ролі учителя початкової школи у формуванні інтересу до навчання учнів в умовах інклюзивної освіти. Акцентовано увагу на проблемі формування інтересу до навчання в учнів з особливими освітніми потребами, котра пов'язана з відчуттям своєї значимості в освітньому процесі, що з'являється через позитивне та небайдуже ставлення вчителя як до самої дитини, так до розвитку її здібностей.

Ключові слова: інклюзія, інклюзивна освіта, дитина з особливими освітніми потребами, пізнавальний інтерес, підготовка учителя.

Abstract. The article investigates the theoretical questions of the role of the primary school teacher in forming the interest in teaching children in the conditions of inclusive education. It is emphasized that the formation of interest in learning among pupils with special educational needs is connected with a sense of self-worth and necessity in the educational process, which appears due to the positive and caring attitude of primary school teachers both to the child and his development.

***Keywords:** inclusion, inclusive education, child with special needs, cognitive interest, teacher training.*

Нинішній стан розвитку початкової освіти для учнів з особливими потребами характеризується прогресивним розвитком інклюзивної освіти в Україні та Європі, тому в науковому і законодавчому дискурсі застосовується термін «інклюзія». Інклюзивна освіта у широкому розумінні включає в себе позитивне ставлення до багатоманітності школярів, урахуванні їхніх вікових та індивідуальних особливостей.

Зокрема Концепція інклюзивної освіти відображає основну демократичну ідею: «всі учні є активними та цінними членами суспільства» [7]. В її фундаментальній основі закладений принцип щодо дотримання базових прав кожної дитини на здобуття якісної та безкоштовної освіти. Тому в процесі підготовки майбутніх педагогів Нової української школи до роботи в освітньому закладі варто акцентувати їхню увагу на тому, що в школі інклюзія не здійснюється виключно завдяки переведенню школяра з особливими потребами до звичайного класного колективу.

Нині метою інклюзивної освіти є «створення необхідних умов для гармонійного та особистісного розвитку учнів із особливими потребами, створення розвивального середовища для них за допомогою соціального і психолого-педагогічного супроводу» [7, с. 1].

Одним із провідних аспектів європейських стандартів є право дітей з особливими освітніми потребами на входження у суспільство, котре передбачає рівний доступ таким категоріям школярів до якісної та безкоштовної освіти.

Вважаємо, що підготовка педагога Нової української школи до належної роботи з дітьми із особливими потребами в сучасних умовах інклюзивної освіти – це основний етап професійного становлення вчителя. Вивченням різноманітних аспектів даної проблеми займалися ряд науковців, зокрема І. Бех, В. Бондар, О. Гаврилова, А. Довженко, С. Дубовський, Т.Сак, С. Тищенко, В. Хітрюк та ін.

У навчанні учнів з особливими потребами в закладі освіти основну роль відіграє учитель початкових класів. Саме від його професійної підготовки залежить ефективність роботи в умовах інклюзивного навчання, а саме формування й розвиток пізнавального інтересу до навчальної діяльності, починаючи з перших днів навчання в школі. Вважаємо, що в умовах інклюзивного навчання провідні функції педагога розширюються: від основних (виховна, розвивальна та навчальна) до додаткових (діагностична, корекційна і рефлексивна). Для реалізації даних функцій вчитель початкової школи має досконало володіти знаннями й вміннями з методик викладання навчальних дисциплін, а головне – високим рівнем корекційно-педагогічної майстерності.

Крім того, науковець О. Демченко у своїх працях стверджує, що сучасний вчитель в умовах інклюзивного навчання повинен мати внутрішню готовність до позитивного сприймання дітей з особливими освітніми потребами [3, с. 34]. Організація інклюзивної освіти передбачає не тільки пристосування приміщення навчального закладу та самого робочого місця для навчальних занять школярів з

особливими потребами, а й відповідне програмно-методичне забезпечення, консультації різних фахівців та індивідуальний підхід, що є підґрунтям розвитку пізнавальної активності дитини до навчання в умовах інклюзивного навчання.

Важливою складовою формування пізнавального інтересу в процесі навчання учнів є створення позитивного емоційного тону спілкування у взаєминах «учень-вчитель» та забезпеченні, так званої, ситуації успіху, котра, за переконанням О. Демченко, забезпечує віру дитини в свої сили і можливості [3, с. 116].

Л. Любчак підкреслює, що спілкування вчителя з дітьми, які мають особливі потреби, сприяє формуванню у них здатності співпереживати, виявляти без остраху власні емоції, бути доброчесними та порядними. Важливої ролі тут набуває моральна рефлексія, тобто осмислення своїх дій та вчинків [6, с. 212].

Переконані, що учитель початкової школи в умовах інклюзивної освіти повинен здійснювати освітній процес таким чином, щоб виділити в дітей з особливими потребами сильні сторони, їхні таланти, інтереси, нахили, тим самим пробуджуючи пізнавальний інтерес до самого процесу навчальної діяльності. Так, розвиток в учня початкової школи прагнення до розв'язання навчального завдання знижує негативні емоції дитини і стає міцним фундаментом для реалізації вчителем інших корекційно-розвивальних завдань.

На думку О. Демченко, сучасний вчитель, виконуючи освітні та корекційно-розвивальні завдання, працює в мінливих умовах інклюзивного навчання. Йому доводиться впроваджувати у своїй роботі нетрадиційні методи, технології та підходи у процесі цілеспрямованої взаємодії з особливими дітьми. Тому педагог повинен бути дуже уважним до нових інновацій та реалій інклюзивної освіти, тенденцій у сфері прийомів, форм і основних засобів навчання особливих учнів, а також здатним гуманними методами вирішувати різні педагогічні ситуації [4, с. 28]. На нашу думку, таке професійне вміння з'являється тоді, коли особистість прагне розібратися в усьому самотійно, не звертаючи увагу на думки оточуючих, при постійному сумніві в непохитності наукових переконань і наявності настанови перевіряти все у практичній діяльності завдяки використанню власного досвіду.

Вважаємо, що формування інтересу до навчальної діяльності у школярів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти відбувається за допомогою застосування різноманітних методів і прийомів (диспут, дискусія, проектна діяльність, проблемна ситуація, метод опори на здобутий життєвий досвід, метод дидактичної чи рольової гри тощо). Вони сприяють активній взаємодії дитини та педагога. Це може бути також впровадження у діяльність вчителя елементів театралізованої гри, підбір різноманітних наочних матеріалів, використання альтернативних завдань. Водночас педагог Нової української школи повинен володіти інформацією про рівень тривожності кожної дитини з особливими освітніми потребами, адже зниження стійкого рівня негативних емоційних проявів учня до освітнього процесу та рівня загальної тривожності впливає на шкільну успішність, підживлює жагу дитини до пізнання нового та розвиток інтересу до навчальної діяльності.

Отже, оцінюючи можливості широкого впровадження в Україні

інклюзивного навчання, велика кількість педагогів стверджує, що сьогодні країна частково готова перейти до впровадження інклюзивної освіти. Тому, на нашу думку, необхідно більше зусиль спрямувати в інноваційне русло, тобто шукати й підбирати різні методики, засоби, прийоми для результативного навчання, виховання, розвитку та корекції дітей з особливими освітніми потребами. Вважаємо, що чим активніше вчитель буде працювати над розвитком пізнавального інтересу в учнів з особливими потребами, тим кращим буде результат.

Список використаних джерел:

1. Бондар, Ю. В. Використання інтерактивних технологій в освітньому процесі початкової школи. *Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти*: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Бердянськ, 23-24 жовт. 2019 р.). Бердянськ, 229-233.
2. Василюк А. В. Бондар Ю.В., Хіля А.В. Педагогічні технології інклюзивного навчання: навчально-методичний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Вінниця, 2020. 175 с.
3. Демченко О.П. Розвиток творчих здібностей майбутніх вихователів обдарованих дітей. *Сучасна освіта – доступність, якість, визнання*: збірник наукових праць міжнародної науково-методичної конференції, 14–15 листопада 2018 року, м. Краматорськ / під заг. ред. д-ра техн. наук., проф. С. В. Ковалевського. Краматорськ : ДДМА, 2018. С.81-84.
4. Демченко О.П. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до розвитку соціальної обдарованості дітей в проблемному полі педагогіки вищої школи. *Людинознавчі студії* : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Педагогіка» / ред. кол. М. Чепіль (головний редактор) та ін. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка. Випуск 6/38 (2018). С.116-130.
5. Лазаренко Н. І. Нові вимоги до професіоналізму вчителя в умовах євроінтеграції. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Педагогіка і психологія: зб. наук. пр. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. № 54. С. 100–106.
6. Любчак Л.В., Томаш Кук. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до подолання труднощів у спілкуванні з учнями. *Молодий вчений*. № 5.2 (57.2). Херсон, 2018. С.111–117.
7. Організаційно-методичні засади здійснення комплексної реабілітації учнів (вихованців) у спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах / Лист Міністерства освіти і науки України № 1/9-515 від 04.08.2009 р.
8. Wasyluk A., Kit H. O współczesnych technologiach nauczania inkluzyjnego. *Pedagogika Społeczna*. WSNS Pedagogium. Warszawa, 2021. Nr 1-2. S. 273-283.

ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-РЕСУРСІВ У РОБОТІ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ

Хавтирко Наталія, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Н. А. Олійник, кандидатка педагогічних наук, доцентка,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

USE OF ONLINE RESOURCES IN WORKING WITH YOUNGER SCHOOL STUDENTS

Nataliia Khavtyrko, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті висвітлено особливості психічного розвитку учнів молодшого шкільного віку, визначено основні психологічні та фізіологічні його властивості щодо використання онлайн-ресурсів.

Ключові слова: онлайн-ресурси, молодші школярі, психологічні процеси, учні.

Abstract. *The article highlights the peculiarities of the mental development of elementary school students, defines its main psychological and physiological properties in relation to the use of online resources.*

Keywords: *online resources, younger schoolchildren, psychological processes, students.*

Взаємодія всіх учасників освітнього процесу – один з найважливіших факторів успішного функціонування будь-якої шкільної спільноти. В умовах дистанційного навчання, коли вчителі й учні не можуть бути поруч, взаємодія між усіма учасниками освітнього процесу: адміністрацією школи, вчителями, учнями і батьками – набуває особливої важливості.

Освітня ситуація, пов'язана з періодичним запровадженням дистанційної форми навчання, зумовлює розроблення навчальних онлайн-ресурсів. Побудова таких ресурсів для учнів молодшого шкільного віку залежить від вікових особливостей їхнього фізіологічного і психічного розвитку. З огляду на це добір освітнього матеріалу доцільно здійснювати для дітей двох вікових груп: I – учні 6-8 років; II – учні 9-11 років [6, с. 245].

Щодо фізіологічного розвитку молодших школярів. Діти 6-8 років емоційні та непосидючі, у них процеси збудження переважають над процесами гальмування, тому компоненти платформи повинні передбачати часті динамічні паузи з фізичними і танцювальними вправами, простими за координацією руху й не потребуючими значних м'язових зусиль і точності під час виконання. Дітям цього віку складно виконувати необхідні для письма дрібні точні рухи, тому графічні вправи повинні надаватися дозовано, в них мають переважати різноманітні й розмашисті рухові дії. У дітей 9-11 років розвивається фізична витривалість і координація, це дозволяє доповнити динамічні вправи елементами, що потребують тривалішого і точного виконання. У цьому віці розпочинається пубертатний період, що має враховуватись у доборі рухових елементів для хлопчиків і дівчаток. Окостеніння фаланг пальців у дітей допускає помірне збільшення кількості графічних вправ. Освітній матеріал для обох вікових груп має передбачати гімнастику для очей у цікавій захопливій формі.

Щодо особливостей психічного розвитку учнів. Добір освітнього матеріалу пов'язаний із властивостями пізнавальних процесів молодших школярів. Сприймання у дітей 6-8 років набуває характеру цілеспрямованого спостереження, що дозволяє виконувати завдання на виділення інформативних сенсорних ознак, ідентифікацію, співвіднесення об'єкта з певним класом, моделювання. Водночас, швидка зміна сюжетів розгальмовує дитину, не дозволяє зосередитися. У дітей 9-11 років сприймання пов'язується з аналізом об'єкта, стає більш диференційованим, набуває ознак організованого спостереження. Водночас вони все ще не здатні зосереджуватись на великому обсягу інформації, краще сприймають короткі повідомлення, які не потребують зосередженості, концентрації уваги, відслідковування сюжетних ліній.

Увага дітей 6-8 років має невеликий обсяг, погано розподіляється, нестійка, для її концентрації потрібна зовнішня допомога, тому повинна забезпечуватись періодична взаємодія дітей із відео у вигляді підказок, опор.

Учні цього віку часто не помічають помилок, ця особливість повинна враховуватись шляхом надання зворотного зв'язку під час виконання завдань. Увага дітей 9-11 років набуває більшої довільності, стійкості, збільшується її обсяг, учням легше зосереджуватись на зображеному й почутому, але стійкість довільної уваги все ще незначна, тому взаємодія дитини з відео має організовуватись із значною частотністю. Сучасні молодші школярі погано помічають деталі, їм складно виявляти важливі елементи навчальної інформації, отже впродовж одного тематичного блоку варто кількаразово акцентувати увагу на суттєвих моментах.

У дітей 6-8 років домінує мимовільна пам'ять, що спирається на суб'єктивно потрібне, на яскраві й емоційно насичені епізоди, тому в онлайн-курсі доцільно використовувати цікаві матеріали, привабливі візуальні опори, динамічні включення, емоційно забарвлені сюжети. Учні 9-11 років властивий поступовий перехід до довільного, опосередкованого, осмисленого запам'ятовування, однак їм поки складно організувати цей процес, тому навчальний матеріал варто ділити на частини, в ньому потрібно виділяти ключові позиції. У зв'язку з тим, що в сучасних молодших школярів спостерігається звуження об'єму слухової пам'яті порівняно з їхніми однолітками попередніх поколінь, всю інформацію, яка потребує запам'ятовування, необхідно дублювати візуальним рядом.

Для дітей 6-8 років характерне наочно-образне мислення, тобто сприйняття завдання залежить від його візуального супроводу. У зв'язку з цим сутність реальних предметів і явищ доцільно розкривати з допомогою словесних і графічних символів, пропонувати усілякі опори, зразки, підказки, необхідні для побудови міркувань і висновків. Мислення дітей 9-11 років стає більш структурованим, школярі здатні до самостійної побудови логічних ланцюжків під час встановлення причиново-наслідкових зв'язків, вони здатні сприймати деякі абстрактні поняття [6, с. 245]. Водночас властива сучасним дітям кліповість мислення призводить до звички вловлювати лише гіпертексти, в яких зв'язки на асоціативному рівні, тому інформація для кращого її розуміння повинна дрібнитися, подаватися дозовано.

Урахування у ході підготовки онлайн-ресурсів описаних характеристик молодших школярів сприятиме реалізації дидактичного принципу віковідповідної посильності навчального контенту, забезпеченню здоров'язбережувального освітнього середовища.

Слід відзначити, що онлайн-ресурси дають велику можливість урізноманітнити роботу вчителя під час навчального процесу. Наприклад, використання відеороликів та презентацій вже дано актуальні у роботі викладачів. З появою інтерактивних дошок та можливості провести інтернет у навчальному кабінеті з'являється можливість розширити використання різноманітних цікавих завдань для дітей, зменшує потребу друкувати та виготовляти наочний матеріал власноруч. Натомість вчитель може вивести на дошку і електронні карти, де діти можуть побувати на онлайн-екскурсії в будь-якій точці світу і дізнатися про неї більш зручним, цікавим способом ніж просто прочитати в підручнику [3, с. 111].

Отже, в умовах сьогодення використання онлайн-ресурсів урізноманітнює освітній процес, однак при цьому слід враховувати психологічні та фізіологічні особливості дітей молодшого шкільного віку.

Список використаних джерел:

1. Демченко О., Любчак Л., Комарівська Н. Партнерство учителя початкової школи з батьками в організації дистанційного навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Київ-Вінниця, 2022. С.117-126
2. Дубровинська Н. В. Психофізіологічні основи дитячої валеології: навчальний посібник К., 2000. 267.
3. Вощевська О.В., Кушнір Л.О., Імбер В.І. Особливості організації освітнього процесу у закладі вищої освіти за дистанційною формою навчання. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 54, Том 1. 2022. С. 111 – 114.
4. Кочерга О. Психічне здоров'я і творчість. *Початкова школа*. 2007. № 10. С. 53-56.
5. Олійник Н. А., Трачук Н. М. Праксеологічні аспекти професійної діяльності педагога. *Академічні студії*. Серія «Педагогіка». Луцьк: Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, 2021. № 3. Ч. 1. 75-83
6. Юрченко В.М. Психічні стани людини: системний опис: монографія. Рівне, 2006. 574 с.
7. Kolesnik K., Oliinyk N., Komarivska N., Kazmirchuk N., Imber V. Future-Teacher Soft Skills Development in the Context of Ukraine's Integration into the European Higher Education Area. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 2023. Vol. 22, No. 2, pp. 413-431.
8. Provorova Y., Ivakhnenko T., Oliinyk N., Tamarkina O., Atroshchenko T. Development of the Emotional Stability Seen as a Personal Leadership Quality Using the Acmeological Approach in the Master's Students. *European Journal of Educational Research*. 2020. Volume 10, Issue 1, 275 - 284.

**ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ
ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ
«Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»**

Хімії Марина, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Грошовенко О. П., кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

**ENVIRONMENTAL EDUCATION OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS BY
MEANS OF PROJECT ACTIVITIES IN THE LESSONS OF THE
INTEGRATED COURSE «I EXPLORE THE WORLD»**

Himiy Maryna, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглянуто екологічне виховання молодших школярів засобами проєктної діяльності на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Обґрунтовано формування та розвиток умінь та навичок дослідницького пошуку в інтегрованому курсі «Я досліджую світ».

Ключові слова: екологічне виховання, проєктна діяльність, урок, діяльність, молодші школярі.

Abstract. The article considers environmental education of younger schoolchildren by means of project activities in the lessons of the Integrated Course I explore the world. The formation and development of research search skills in the Integrated Course "I explore the world" is justified.

Keywords: environmental education, project activity, lesson, activity, primary school students.

Кожне цивілізоване суспільство має головну визначальну ознаку – духовність, моральність. Воно реалізується через моральне мислення, свідому діяльність його громадян, здатність співчувати. Вважається, що наша моральність починає формуватися в процесі виховання під впливом батьків. Дитина отримує уявлення про добро і зло. Раціональна діяльність людини без підкріплення емоційної сфери формує в молодого покоління черствість, байдужість, зниження здатності до співчуття. Сила переживання залежить від змісту отриманої інформації.

Важливим є також ставлення до себе, власного здоров'я, батьків, інших людей, живої природи. Батьківщина завжди визначає долю і майбутнє людини. Причина такої ситуації може бути пояснена тим, що кожна дитина безпосередньо прагне інформаційно-емоційного спілкування. Спілкування важливий бік і зачіпає все: спілкування вдома, на вулиці, у школі, транспорті. Найбільший вплив на емоційний і розумовий розвиток дитини має перебування в живій природі. «Екологічна освіта передбачає розвиток інтелектуальної, емоційної та вольової сфер психіки в єдності з удосконаленням її моральних та етичних якостей» [5, с. 52].

Вивчення досвіду педагогів-новаторів відкриває перспективи у розв'язанні цієї проблеми.

Розглядаючи природу як світ, у якому дитина народжується, живе і пізнає навколишню діяльність, а також саму себе. В. Сухомлинський стверджує, що ця обставина полегшує виховну роботу з дітьми, робить її багатшою, змістовнішою. Унікальність досвіду екологічного виховання В. Сухомлинського не тільки в утвердженні нового підходу, а й у розкритті педагогічних умов і шляхів, за яких виховання через природу розвиває особистість, стає основою освітнього процесу. У працях Каріх О. подано матеріал з методології, методики та практики дослідницької та проєктної діяльності школярів. Особлива увага приділяється проблемам розвитку творчих здібностей, формування творчої активності та самостійності молодого покоління [2, с. 90].

Практичний досвід підтверджує, що екологічне виховання населення, особливо дітей, є успішнішим у тому разі, коли воно безпосередньо пов'язане з творчою діяльністю, що зачіпає захоплення людини.

Освіту в широкому соціальному сенсі визначають як цілеспрямоване навчання і виховання в інтересах особистості, суспільства і держави. Виходячи з цього твердження, поняття «екологічна освіта» трактується деякими дослідниками як «безперервний процес навчання, виховання і розвитку особистості, спрямований на формування системи наукових і практичних знань та вмінь, ціннісних орієнтацій, поведінки і діяльності, що забезпечують відповідальне ставлення до навколишнього соціально-природного середовища і здоров'я» [2, с. 123]. Критерієм ефективності екологічної освіти (навчання і виховання), на думку вчених, можуть слугувати як система знань на глобальному, регіональному, локальному рівнях, так і реальне поліпшення довкілля своєї місцевості, досягнуте зусиллями учнів.

Водночас термін «освіта» вживається і у вузькому педагогічному сенсі як процес і результат опановування учнями системою наукових знань, пізнавальних умінь, формування на їхній основі моральних, естетичних та інших якостей особистості, розвиток творчих сил і здібностей. У такому розумінні воно здійснюється за допомогою навчання, а результатом є освіченість особистості. Причому навчання розглядається як діяльність з підготовки учнів до майбутнього життя шляхом передачі їм соціального досвіду [3, с. 39].

Формування та розвиток умінь та навичок дослідницького пошуку в інтегрованому курсі «ЯДС» починається з першого класу. Основний спосіб пізнання – спостереження та проведення дослідів, розрахованих на всі органи чуття. Діти знайомляться з головним способом здобуття наукової інформації – експериментом. Працюючи у парах, діти проводять свій перший досвід у темі «Ми пізнаємо навколишній світ за допомогою органів чуття». В результаті, якого вони дізнаються, за якими ознаками та за допомогою яких органів чуття можна дізнатися предмети? Тривалий експеримент діти проводять, вивчаючи тему «Тварини - частина природи». Вони дізнаються, як з'являється на світ і росте курча. Тема «Рослини – частина живої природи»: діти дізнаються, що рослини гинуть без води та повітря, що вони ростуть та розмножуються. Усі спостереження діти записують у щоденники, роблять відповідні висновки. При вивченні теми «Як розселяються рослини на нові місця» учні перевіряють, чи насіння переноситься на підошвах взуття людини.

Під час вивчення теми «Зимові зміни у природі» діти беруть участь у дослідницькому міжпредметному проєкті. Він націлений на застосування учнями інтегрованих знань у галузі природознавства, математики, філології, образотворчого мистецтва. За термінами проведення це середньостроковий проєкт, розрахований на 4 навчальні тижні, з яких експериментальна частина зайняла 3 тижні. Результати своєї дослідницької роботи першокласники представляють на міні-конференції. Основна діяльність у цьому проєкті – дослідницька, виконання творчих завдань дозволяє використовувати різноманітні джерела інформації, зокрема й власні спостереження. У проєкті реалізуються наступні теми: «Прийшла зима», «Снігові загадки», «Життя лісових звірів узимку», «Як допомогти птахам узимку», «Чи є життя у воді під льодом?», «Як зимують трави, чагарники та дерева». Основне питання даного проєкту «Чи змінилася природа з настанням зими?» На організаційному етапі всі учні діляться на групи за інтересами. На першому уроці визначається тема, мета, висувається гіпотеза, складається план, і визначаються питання дослідження, командам роздають опитувальні листи, шаблони, список літератури.

В організації екологічного виховання головне – домогтися усвідомлення дітьми цінності своєї діяльності та вчинків для розвитку особистості та навколишнього середовища. Участь у соціально значущій діяльності (для когось, на благо когось, чогось, наприклад, виростити квіти у подарунок мамі, бабусі тощо) надає впевненості дитині у власних силах, пробуджує потребу в таких діях, сприяє розвитку творчих здібностей, формування адекватної самооцінки.

Список використаних джерел:

1. Коберник Л. Родь та місце ціннісних орієнтацій у формуванні особистості. *Наука і освіта: науково-практичний журнал Південного наукового центру Національної академії педагогічних наук України*. Одеса, 2008. № № 4–5. С. 28–33.
2. Коваль В.О. Екологічна компетентність учителя Нової української школи. Навчально–методичний посібник в таблицях і схемах. Чернівці : НУЧК імені Т.Г. Шевченка. 2019. 40с.
3. Коваль В.О. Підготовка майбутніх вчителів до пропедевтики екологічних понять учнів початкової школи: міжпредметний підхід. Збірник матеріалів всеукраїнської науково-методичної Інтернет-конференції «Проблеми і перспективи розвитку природничих наук у контексті модернізації середньої та вищої школи». За ред. В. В. Заморова, С. П. Гвоздів, М. В. Ткаченко. Одеса: Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2019. С.89-93.
4. Крамар Л. Екологічне виховання в початковій школі. *Початкова школа*. 2014. №2. С. 23-25.
5. Мозуль І. В. Навчання природознавства в сучасній початковій школі. Навчальна програма, курс лекцій, і методичні рекомендації: Навчальний посібник. Глухів: РВВ Глухівського НПУ ім. О. Довженка, 2017. 236 с.
6. Marianna Zhumbei, Natalia Oliinyk, Sergey Yekimov, Viktoriia Nianko, Halyna Apelt Environmental management in tourism, 2021. *E3S Web of Conferences* 296, 05003. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202129605003> ESMGT 2021

СТАН СФОРМОВАНOSTІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У СУЧАСНІЙ ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Цимбалюк Руслана, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Казьмірчук Н. С., кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

STATE OF FORMATION OF CIVIC COMPETENCE OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS IN MODERN PRIMARY SCHOOL

Ruslana Tsymbalyuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація:** у статті розкрито актуальність формування громадянської компетентності молодших школярів, презентовано послідовність проведення та проаналізовано результати констатувального експерименту щодо вивчення стану сформованості громадянської компетентності молодших школярів у сучасній початковій школі.*

***Ключові слова:** громадянська компетентність, молодші школярі, констатувальний експеримент.*

***Abstract:** the article reveals the relevance of the formation of civic competence of junior high school students, presents the sequence of conduct and analyzes the results of a ascertaining experiment on the study of the state of formation of civic competence of junior high school students in a modern elementary school.*

***Keywords:** civic competence, younger schoolchildren, ascertainment experiment.*

Сьогодні відродження духовності суспільства, формування громадянської компетентності у прийдешнього покоління набуває особливої актуальності. Пріоритетність виховання справжнього громадянина України зумовлюється процесом відродження нації [3, с. 272]. Для України, яка сьогодні в умовах війни виборює своє право бути незалежною, процвітаючою, європейською державою, формування громадянської компетентності у підростаючого покоління

відіграють особливо важливу роль ще й тому, що молодь має відстояти соборність України, що є серцевиною української національної ідеї. Це можливо за умови впровадження в освітнє середовище школи технологій формування громадянської компетентності дітей, починаючи ще з початкової школи.

В ході нашого дослідження перш за все ми мали на меті вивчити реальний стан сформованості громадянської компетентності у дітей молодшого шкільного віку.

На початковому етапі констатувального експерименту ми проаналізували запропонований зміст громадянської та історичної освітньої галузі з Типової освітньої програми початкової освіти першого циклу навчання для 1-2 класів. На сьогодні в Україні є чинними дві Типові освітні програми початкової освіти. Першу розроблено авторським колективом під керівництвом О. Савченко, другу – під керівництвом Р. Шияна [2]. Обидві програми окреслюють рекомендовані підходи до планування й організації закладом початкової освіти єдиного комплексу освітніх компонентів для досягнення учнями обов'язкових результатів навчання, визначених Державним стандартом початкової освіти. Оскільки учні других класів, обраної нами експериментальної бази, навчаються за Типовою освітньою програмою початкової освіти, розробленою авторським колективом під керівництвом Р. Шияна, ми аналізували означену Типову освітню програму на предмет можливостей щодо використання технологій формування громадянської компетентностей молодших школярів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у сучасній школі. В результаті аналізу, ми з'ясували, що центральне місце при вивченні громадянської та історичної освітньої галузі належить створенню умов для формування в учнів початкової школи власної ідентичності та готовності до змін через усвідомлення своїх прав і свобод, осмислення зв'язків між історією і теперішнім життям; плекання активної громадянської позиції на засадах демократії та поваги до прав людини, набуття досвіду співжиття за демократичними процедурами [1]. Дані знання, вміння і навички громадянської поведінки, громадянські чесноти формуються у процесі опанування таких змістових ліній: «Я – Людина», «Я серед людей», «Моя культурна спадщина», «Моя шкільна і місцева громади», «Ми – громадяни України. Ми – європейці». Опановуючи кожен змістову лінію, молодші школярі здобувають знання про сучасність й минуле своєї родини, місцевої громади, Батьківщини, людства, розуміють зміст пам'ятних для себе та для громадян України подій; починають усвідомлювати власну гідність, цінності свободи і прав людини, своєї належності до родини, місцевої та шкільної громад, українського народу, виробляють відповідальне ставлення до власної діяльності та діяльності інших; удосконалюють набуті ними в дошкільному віці позитивні моделі поведінки у громадських місцях та опановують нові, пов'язані із діяльністю школярів; розвивають здатності обстоювати власну думку та приймати інших, вирізняти вияви нерівності, несправедливості та дискримінації [1].

Отже, можемо зробити висновок, що програмно-методичне забезпечення сучасної початкової школи висуває високі вимоги до рівня сформованості громадянських компетентностей учнів початкових класів.

Сьогодні для реалізації Державного стандарту початкової освіти і Типових освітніх програм початкової освіти першого циклу навчання для 1-2 класів запропоновано достатню кількість підручників з інтегрованого курсу «Я досліджую світ», зокрема лише для 2 класу їх існує 10 різновидів. Детально аналізувати їх у цій статті ми не будемо, але узагальнивши аналіз усіх комплектів підручників для 2 класу можемо зробити висновок, що вміщені у них матеріали сприятимуть формуванню громадянської компетентності другокласників, розвитку їх національно-патріотичного виховання. Проте, хочемо зазначити, що кількість методичних матеріалів є недостатньою і вона, як правило, однотипна [6, с. 88].

У ході констатувального експерименту нас цікавила самооцінка вчителів початкових класів щодо готовності осучасненого підходу до становлення нового громадянина України, для цього було запропоновано анкетування. Опрацювавши результати, ми можемо зробити такі висновки: більшість учителів (85%) обізнані зі змістом і різновидами інноваційних технологій формування громадянської компетентності, проте бракує практичних навичок роботи з ними (55%), недостатнім є рівень знань з методики проведення інтегрованих уроків із застосуванням структурно-логічних технологій на уроках «Я досліджую світ» у початковій школі та інформаційно-комунікаційних технологій. Проте ми дослідили, що незначна кількість учителів (лише 12%) використовує на своїх уроках тренінгові технології формування громадянської компетентності. Ми переконані, що ці чинники збіднюють процес становлення справжнього громадянина, формування громадянської поведінки у молодших школярів, їхньої громадянської свідомості та самосвідомості, а також знижують інтерес учнів до даної дисципліни та до навчання в цілому.

На наступному етапі констатувального експерименту ми аналізували рівень сформованості громадянської компетентності у другокласників. Для цього ми обрали такі критерії: якість сформованості громадянських знань, чеснот, умінь та навичок громадянської поведінки учнів молодших класів з інтегрованого курсу «Я досліджую світ», розвинену здатність до свідомого вибору норм і моделей поведінки, розуміння значущості та різноманітності культурних надбань людства, сформованість умінь пізнавати минуле, висловлювати та обстоювати власну думку та приймати інших, висувати свої ініціативи, планувати й організовувати посильні для дітей молодшого шкільного віку громадські справи, усвідомленість цінності патріотизму, активної громадянської позиції, самоповаги.

На основі цих критеріїв було визначено 4 рівні сформованості громадянської компетентності. Початковий рівень було зафіксовано у 20,7% учнів 2 класу. Його характерною ознакою є те, що школярі практично не виявляють інтересу до пізнання історичного минулого та сьогодення України, національної художньої культури. Наслідком цього є нечіткі уявлення про розвиток суспільства та культурної спадщини нашого народу. Сфера інтересів цих молодших школярів обмежується лише явищами молодіжної культури. Вони розуміють сутність гуманістичних національних та загальнолюдських цінностей,

проте не завжди діють відповідно до цих моральних настанов. Негативно ставляться, або ж зовсім не визначають своє ставлення до інших націй, народів.

Середній рівень – 31,05% другокласників. Цей рівень характеризується тим, що в учнів склались переважно правильні знання соціального, історичного змісту. Вони засвоюють норми загальнолюдської та національної культури однак слабо усвідомлюють їх значення. У своїй діяльності школярі керуються цими гуманістичними настановами та прагнуть розвитку власних моральних якостей. Для них характерні спонукання не тільки зовнішніх розпоряджень вчителя, але й частково внутрішніх, породжених власним бажанням.

Достатній рівень сформованості громадянської компетентності зафіксовано у 34,5% молодших школярів. Цей рівень характеризується тим, що учні мають бажання брати участь у виховних заходах народознавчого та мистецького характеру тоді, коли вчитель чи друзі звертають на це увагу, заохочують їх та заради особистої користі. Громадські доручення виконують сумлінно, але не виявляють ініціативу та самостійність, не вміють залучати до роботи своїх товаришів. Учні даної групи характеризуються розвиненими патріотичними почуттями та позитивним ставленням до інших народів, націй. Подекуди потребують допомоги вчителя.

Високий рівень сформованості громадянської компетентності у 13,75% молодших школярів. Він характеризується добрими знаннями історичного минулого свого народу, проявом здатності до свідомого сприймання національних звичаїв, обрядів українського та інших народів. Учні відчують потребу в систематичному оволодінні громадянськими знаннями, виробляють вміння оцінювати події суспільного життя, самостійно поглиблювати їх. Дані школярі характеризуються розвиненими патріотичними почуттями, високою гуманністю та культурою, добротою та вмінням піклуватися про своїх рідних та друзів. Їм притаманне бережливе ставлення до національної культури та повага до представників інших народів, націй.

Аналіз отриманих результатів за вищерозглянутими аспектами дозволив нам зробити висновки про стан проблеми формування громадянської компетентності у молодших школярів на сьогодні: в освітньому процесі початкової школи ще недостатньо активно використовуються сучасні інноваційні технології, завдання практичного характеру для формування громадянської компетентності учнів; у роботі педагогів звертають на себе увагу такі найбільш типові недоліки: недостатній теоретичний та практичний рівень підготовленості вчителів до проблеми використання сучасних технологій формування громадянської компетентності молодших школярів; вчителі використовують в недостатній кількості структурно-логічні технології та тренінгові технології, на уроках «Я досліджую світ», що призводить до зниження рівня продуктивності роботи учнів.

Отже, ми дослідили певні проблеми формування громадянської компетентності молодших школярів, які потребують вирішення і подолання.

Список використаних джерел:

1. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти 1-2 класи. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2018. 240 с.

2. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainskashkola-compressed.pdf>
3. Stakhova Inna, Groshovenko Olga, Pakhalchuk Natalia, Zhovnych Olesia, Komarivska Nadiia, Bilyk Tetiana. FORMATION OF ECOLOGICAL COMPETENCE OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS BY MEANS OF ENVIRONMENTAL PROTECTION. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION* Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 272-283. 2022.
4. Lazarenko, N., Kolomiets, A., & Kolesnik, K. (2022). Peculiarities of Organization of Group Interaction of Preschool Children in the Process of Game-Experimentation. *Preschool Education: Global Trends*, 2. Retrieved from. URL: <https://preschool-journal.com/index.php/journal/article/view/16>
5. Демченко О.П., Колногозюк В.О., Людва В.А. Розвиток «soft skills» молодших школярів під час організації театралізованого свята як колективної творчої справи. *XIV Міжнародна науков-опрактична конференція «Theoretical and science bases of actual tasks»*. 12-15 квітня 2022 р., Лісабон, Португалія [Theoretical and science bases of actual tasks. Proceedings of the XIV International Scientific and Practical Conference Lisbon, Portugal April 12 – 15, 2022]. С.380-386.
6. Казьмірчук Н.С. Педагогіка партнерства як запорука ефективної підготовки майбутніх педагогів до впровадження європейського досвіду формування soft skills учнів початкової школи. *Партнерство в освіті та соціальній роботі: сучасні виклики та перспективи*: матеріали міжвузів.наук-практ конф. Хмельницький : ПП «А.В.Царук», 2022. С.86-90.
7. Kolesnik K., Oliinyk N., Komarivska N., Kazmirchuk N., Imbek V. Future-Teacher Soft Skills Development in the Context of Ukraine's Integration into the European Higher Education Area. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research* 2023. Vol. 22, No. 2, pp. 413-431.

СТАВЛЕННЯ НОРМОТИПОВИХ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО ОДНОЛІТКІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

*Чопік Олена, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
(Україна)*

ATTITUDE OF NORMOTYPICAL YOUNGER SCHOOL PUPILS TOWARDS PEERS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

*Olena Chopik, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University (Ukraine)*

Анотація. У статті проаналізовано проблему формування взаємин молодших школярів інклюзивного класу. Досліджено ставлення нормотипових учнів до ровесників з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: ставлення, нормотипові молодші школярі, учні з особливими освітніми потребами.

Abstract. The problem of forming relationships among junior schoolchildren in an inclusive class has been analyzed in the article. The attitude of normative pupils towards peers with special educational needs was studied.

Keywords: attitude, normative younger schoolchildren, pupils with special educational needs.

На часі проблема формування позитивних взаємин нормотипових учнів та їхніх ровесників з особливими освітніми потребами (ООП) в умовах закладу загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням не втрачає своєї актуальності.

Становлення соціальних взаємостосунків у інклюзивному класі досліджено у роботах М. Андреевої, Валлегем, Л. Іскри, Р. Коззуол, З. Лютфійя, С. Миронової, М. Матвєєвої, Е. Новіцкі, В. Трофімової, Р. Фріз, О. Чопік,

Murray-Seegart, Peck, Donaldson, Pezzoli, Staub та інших. Незважаючи на численні дослідження, присвячені питанням інклюзивної освіти, проблема ставлення дітей з типовим розвитком до однокласників з ООП в інклюзивному класі у спеціальній педагогіці системно не вивчалась.

Метою нашого дослідження є вивчення ставлення нормотипових молодших школярів до однолітків з ООП у закладі загальної середньої освіти.

На думку М. Матвеевої, в умовах інклюзивної освіти діти з типовим розвитком поставлені перед необхідністю будувати стосунки з дітьми з ООП, які можуть викликати у них страх, відразу, зневагу, зверхність, жалість, інтерес тощо. Важливо, щоб учні з типовим розвитком могли усвідомлювати, приймати ці почуття і справлятися з ними [2, с. 159].

С. Миронова зазначає, що інклюзивна освіта є позитивною для учнів із типовим розвитком, оскільки у них формується вміння цінувати своє здоров'я, адекватніша самооцінка, толерантність [4, с. 46]. Результати досліджень І. Дорожко, О. Малихіної, Л. Туріщевої свідчать, що присутність поряд дітей з ООП сприяє формуванню у нормотипових дітей уважності, чуйності, готовності прийти на допомогу [1, с. 135]. Вони вчать поважати й цінувати своїх однокласників, бачити те, що знаходиться за зовнішніми проявами однолітка. М. Андреева наголошує, що діти з типовим розвитком, спілкуючись з ровесниками з ООП, стають гуманнішими, милосердними і терпимими один до одного, терпимо сприймають людські відмінності.

За результатами досліджень Г. Банч, Е. Валео, Р. Гіббі, Джонс, С. Календ, М. Мартлю, Г. Томас, М. Хатт, Дж. Ходсон, Форд, діти з ООП стають об'єктами знущань, насмішок частіше, ніж інші діти. Вони частіше викликають неприязнь однолітків і почуваються відчуженими, менш захищеними. Ставлення дітей з типовим розвитком до дітей з ООП характеризується як відверто несприятливе, у той же час з співчуттям, ввічливою неприхильністю, набуває характеру домінування, підкорення, коли учні отримують владу над школярами з ООП. Деякі дослідники наголошують на амбівалентному характері ставлення нормотипових однокласників до дітей з ООП: з однієї сторони, неприйняття і навіть ворожість, з іншої – симпатія і співчуття. У цьому вбачається прихована можливість успішного включення дітей з ООП у колектив інклюзивного класу [4, с. 25].

Л. Іскра виділила наступні основні організаційно-педагогічні умови формування толерантності молодших школярів до дітей з ООП: створення у навчальному закладі толерантного освітнього простору; цілеспрямоване та активне використання змісту освітніх галузей та форм організації навчально-виховного процесу для формування в молодших школярів еталонів толерантного ставлення до оточуючих; використання варіативних методів навчання і виховання, які активізують розвиток толерантності учнів; підготовка вчителів та батьків до виховання толерантності молодших школярів в умовах інтерактивного педагогічного спілкування; залучення учнів та їх батьків до програм їх спільної діяльності, у процесі якої школярі вчать мислити критично і цінувати позиції інших [3].

Ми провели дослідження у закладі загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням м. Кам'янця-Подільського. У дослідженні брали участь 36 учнів 4 класів. Метою дослідження було з'ясувати в учнів з типовим розвитком, чи знають вони, хто такі діти з ООП, чи зустрічалися вони з дітьми, які мають проблеми зі здоров'ям, як ставляться до них, чи дружили б вони з ровесником з ООП.

На запитання, чи знаєш, хто такі діти з ООП, 83 % молодших школярів відповіли позитивно. Дехто з учнів вказав, що *«це дитина, яка народилась сліпою», «діти з порушеннями», «діти, які можуть бути інвалідами», «діти, у яких немає пальців, або вони не чують», «глухонімі», «народилися з хворою рукою чи ногою»* тощо. 17 % дітей написали, що не знають, хто такі діти з ООП.

94 % опитаних зазначили, що зустрічалися з дітьми, які мають проблеми зі здоров'ям. Лише 6 % учнів вказали, що не бачились з ними.

Метою наступного запитання було вивчення ставлення нормотипових школярів до дітей, які відрізняються від них, наприклад, погано бачать чи чують. Учні відповіли, що до таких однолітків потрібно ставитися *«з добротою», «з повагою», «не сміятися, не ображати», «нормально», «добре і бути милосердними», «як до інших», «гарно, допомагати їм», «не можна над ними сміятися, не треба їх обзивати, бити, а поважати», «приділяти увагу», «допомагати та захищати»* тощо.

На запитання, чи хотіли б діти товаришувати з однокласником, який пересувається за допомогою візочка, 97 % респондентів відповіли наступним чином: *«так, оскільки я дружу зі всіма», «так, тому що немає значення, чи він може ходити, чи ні», «так, я б йому допомагав», «так, я би хотів йому допомагати і гратися з ним», «так, тому що він така сама дитина, як і всі», «звісно, тому що він також дитина, йому також потрібно допомагати», «мені без різниці, чи він з візочком, чи ні, я все одно буду дружити з ним», «так, тому що він не винен, що таким народився, він теж людина», «так, він у цьому не винен, його треба підтримувати»* тощо. Лише 1 учень (3%) відповів негативно на запитання.

Далі молодшим школярам пропонувалося уявити, що до них у клас прийшов новий учень, який погано бачить. Вчителька попросила розповісти йому про школу і провести екскурсію. Ми запитали, чи учні погодилися би і чому. Опитані відповіли, що *«погодилася, тому що я люблю робити екскурсію», «так, тому що він може постраждати», «йому треба все показати, щоб не пішов не туди», «так, все одно він мій однокласник», «так, бо він міг пошкодитися об стіну чи впасти на сходах», «так, бо він новенький, він такий самий як ми, з ним можна подружитися»* тощо.

На запитання, чи допомагали б учні однокласнику з навчанням, який погано вчиться, 88 % респондентів відповіли позитивно, 6 % школярів дали негативну відповідь, 6 % дітей написали «50*50».

Всі молодші школярі з типовим розвитком зазначили, що можна дружити з ровесником, який має проблеми зі здоров'ям.

Результати нашого дослідження свідчать, що переважна більшість опитаних молодших школярів знають, хто такі діти з ООП, зустрічалися з ними

у житті, готові їм допомагати у будь-яких ситуаціях, їх не лякають особливості психофізичного розвитку ровесників з ООП.

На нашу думку, позитивне ставлення учнів з типовим розвитком до ровесників з ООП сформувалося під впливом сприятливого соціально-психологічного клімату в їхніх класах, ліцеї загалом, позитивного налаштування педагогів і батьків школярів щодо дітей з ООП. Звичайно, встановлення товариських стосунків в інклюзивному класі залежить не лише від учнів з типовим розвитком, але і від школярів з ООП, їхніх індивідуальних особливостей. Проте готовність нормотипових учнів до прийняття однокласників з ООП у свою класну родину – це запорука успішного навчання цих учнів в умовах інклюзивної освіти.

Список використаних джерел:

1. Дорошко І. І., Малихіна О. Є., Туріщева Л. В. Розвиток комунікативних умінь дітей з ООП в умовах інклюзивного навчання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2021. Випуск 4. С.134–138.
2. Інклюзивна освіта: теорія та практика : навчально-методичний посібник / [Колектив авторів; За заг. ред. С.П.Миронової]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2014. Частина 2. 184 с.
3. Іскра Л. В. Організаційно-педагогічні умови формування толерантного ставлення молодших школярів до дітей з особливими освітніми потребами. *Науковий огляд*. 2020. № 9 (72). URL : <https://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/2191>
4. Миронова С. П. Нова українська школа: особливості організації освітнього процесу учнів початкової школи в інклюзивних класах: навчально-методичний посібник. Тернопіль : Астон, 2020. 176 с.
5. Чопік О.В. Формування взаємин дітей з вадами опорно-рухового апарату із здоровими ровесниками в умовах інклюзивного навчання: дис... канд. пед. наук : 13.00.03 / Національний педагогічний ун-т імені М.П. Драгоманова. Київ, 2013. 247 с.

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Шатка Юлія, здобувачка ступеня вищої освіти «бакалавр»

*Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

*Науковий керівник: Н.О. Комарівська, кандидатка філологічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

THE PROBLEM OF FORMATION OF SPEECH CULTURE YOUNGER PUPILS AT UKRAINIAN LANGUAGE

Shatka Yulia, bachelor's student

*Vinnitsia State Pedagogical University named after Mykhaylo Kotsiubynsky
(Ukraine)*

Анотація. У статті досліджується важлива проблема становлення мовленнєвої культури учнів початкової школи, автор підкреслює значення проведення роботи з формування культури мовлення з самого початку навчання в загальноосвітній школі.

Ключові слова: початкова школа, мовленнєва культура, молодші школярі, українська мова.

Abstract. *The article is devoted to the problem of speech culture formation of young schoolchildren. The author emphasizes the importance of conducting a work aimed at forming a culture of speech, starting with the elementary school elementary school.*

Keywords: *elementary school, speech culture, younger students, Ukrainian language.*

Мовленнєва культура є одним з показників духовної культури особистості, її моральності та зовнішньої привабливості. Вона відображає інтелектуальні здібності та рівень мислення людини, її освіченість і вихованість, культурність і ціннісні орієнтації. Краса мови та духу відображають духовне багатство та унікальну сутність людини.

У сучасних умовах у зв'язку з поширенням інформаційних комунікацій, розширенням Інтернету та використанням сучасних видавничих технологій, особливе значення має необхідність розвитку мовленнєвої культури в молодших школярів. Це пов'язано з тим, що ці фактори негативно впливають на формування особистісного мовленнєвого простору, уміння користуватися естетикою мови та виявляти морально-естетичне самовираження під час спілкування. Молодші школярі, в порівнянні з дорослими, більш вразливі до впливу субкультур і мод, що сприяє спрощенню стилю мовлення та неухважному ставленню до його естетичної якості. Це веде до серйозного занепаду їхнього мовлення та збільшення грубості висловлювань.

У молодшому шкільному віці закладається фундамент культури мислення, культури мовлення і спілкування, розвиваються комунікативні здібності, пізнавальна активність, образне, творче мислення. Саме початкова школа покликана сформувати в дітей інтерес до краси й мудрості живого слова, його значущості у житті людини.

Проблеми мовленнєвої культури молодших школярів завжди були в центрі уваги видатних педагогів та методистів минулого: А.Дістервега, О.Духновича, Я.Коменського, М.Корфа, В.Острогорського, Й.Песталоцці, С.Русової, К.Ушинського та інших. Значне місце ця проблема посідає в педагогічній спадщині В.Сухомлинського.

Різні аспекти формування мовленнєвої культури школярів знайшли своє відображення у працях сучасних дослідників, а саме: питання мовленнєвої особистості (М. Вашуленко, С. Єрмоленко, Л. Мацько, Л. Паламар, Г. Сагач); взаємодія мови та світу людини, мовної гармонізації свідомості, мови як поліфункціонального духовного явища (І. Білодід, М. Жовтобрюх, А. Коваль, О. Федик та ін.), мовленнєва культура в системі культури особистості (Т. Ладиженська, Л. Мацько, Н. Бабич, О. Біляєв, М. Пилинський); мовленнєвий етикет, національні аспекти мовленнєвого етикету (Н. Формановська, С. Богдан, Є. Чак, М. Стельмахович, В. Литовченко та ін.); місце риторико-мовленнєвого компонента в педагогічній діяльності вчителів загальноосвітніх шкіл різного типу (М. Вашуленко, І. Зязюн, А. Капська, М. Пентилук, Г. Сагач).

Психологічні й психолінгвістичні аспекти зазначеної проблеми представлені у роботах Г. Костюка, І. Синиці та інших; лінгводидактичні та

методичні аспекти відображені у дослідженнях А. Богуш, М. Вашуленка, Л. Варзацької, А. Каніщенко, М. Пентиліук, О. Савченко.

Однак, вивчення лінгвістичних, психологічних і педагогічних джерел показало, що питання формування мовленнєвої культури учнів початкової школи в контексті розвитку духовної культури досліджувалося недостатньо. Систематична робота щодо формування й удосконалення мовленнєвої культури саме учнів загальноосвітньої школи, зокрема початкової, залишається актуальною. Окремі аспекти розвитку мовленнєвої культури школярів початкової ланки знаходимо, аналізуючи дослідження методичного характеру: становлення і розвиток орфоепічних норм мовлення молодших школярів (М.Микитин), прийоми вироблення у дітей навичок україномовного етикету (Р.Миронюк, М.Стельмахович), формування орфографічних норм української мови в молодших школярів (Р.Черновол-Ткаченко) тощо.

Дослідники переконливо доводять, що процес формування культури мовлення стає ефективнішим, якщо опиратися на психологічні особливості його опанування, а також на лінгводидактичні основи, які включають засвоєння дітьми орфоепічних, лексичних і граматичних норм сучасної української літературної мови.

Поняття «культура мовлення» становить комплекс, що складається з сукупності й системи основних комунікативних ознак і розуміється нами як здатність мовців досконало висловлюватись, добираючи мовно-виражальні одиниці відповідно до мети і обставин комунікації та загальноприйнятого мовленнєвого етикету. Визначаючи якісні ознаки культури мовлення, враховуючи як суто мовні, так і позамовні його особливості, можна виділити такі основні складові поняття «культура мовлення»: правильність, точність, логічність, багатство й виразність, чистота, доцільність [2].

Людина не народжується з високою мовленнєвою культурою, а вчиться і вдосконалює її протягом усього життя. Основними факторами, які впливають на культуру мовлення, є спілкування у сім'ї, на вулиці, у школі. Набуття вмінь досконалого мовлення виробляється ефективно, якщо забезпечується вчителем відповідна організація навчально-мовленнєвої діяльності, яка полягає, передусім, у створенні системи вправ для опанування мовленнєвої культури, спеціальному мовному забезпеченні цього процесу (мовленнєве середовище, позитивне емоційне стимулювання, пізнавальний інтерес, активізація мовленнєвої діяльності), зразковому мовленні педагога.

Зміст мовного матеріалу має відповідати принципам комунікативної цінності, доступності та системності, нести комунікативне і діяльнісно-змістове наповнення поряд із лінгвістичним і культурологічним; в певній єдності та послідовності відповідати необхідності формування основних комунікативних ознак культури мовлення.

У контексті національного та соціально-культурного розвитку, утвердження державності та демократизації суспільства, відродження інтелектуального й духовного потенціалу громадян України, а також зростання важливості української мови як державної, культура мови набуває особливої значущості. Культура спілкування є найважливішим інструментом спілкування,

виховання та всебічного розвитку особистості. Тому особливої уваги потребує робота з формування культури мовлення, починаючи з початкової школи. У молодшому шкільному віці набуті лінгвістичні знання та мовленнєві навички стають фундаментом для досягнення комунікативної вмілості та нормативності мовлення.

Список використаних джерел:

1. Азаровська Г.О. Формування комунікативних умінь молодших школярів на уроках української мови. *Початкове навчання та виховання*. 2005. Квітень (№ 10). С.2-7.
2. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. Львів: Світ, 1990. 232 с.
3. Варзацька Л. Особистісно зорієнтована модель мовленнєвого розвитку особистості. *Українська мова і література в школі*. 2007. № 2. С. 13-18.
4. Комарівська Н. Формування культури мовленнєвої поведінки молодших школярів на уроках рідної мови. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія: Збірник наукових праць. Вип. 43 / Редкол. : В.І.Шахов (голова) та ін. Вінниця: ТОВ Нілан ЛТД, 2015. С. 43-47.
5. Крайнова Ж. Формування комунікативної компетентності молодших школярів на заняттях з рідної мови. *Початкова школа*. 2003. № 11. С.24-26.
6. Лапшина І.М. Виховання інформаційної культури молодших школярів як складової комунікативної компетентності. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій*: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв / за ред. Г.С.Тарасенко. Вінниця, ФОП Корзун Д.Ю., 2012. С.164-168.

ЗМІСТ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Шеванюк Марина, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Грошовенко О. П., кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

CONTENT OF ENVIRONMENTAL EDUCATION OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS

Shevaniuk Maryna, Master's degree applicant

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розглядається зміст екологічного виховання молодших школярів. Описується, що спілкування з природою має у вихованні учня першорядне значення. Відповідно до вимог БКПО у дитини мають бути сформовані елементи екологічного світорозуміння, екологічної вихованості, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до природи.

Ключові слова: екологія, виховання, молодші школярі, природа, процес.

Abstract. The article deals with the content of environmental education of younger schoolchildren and describes that communication with nature is of paramount importance in the upbringing of a student. In accordance with the requirements of the BKPO, the child must have formed elements of ecological worldview, environmental education, and a positive emotional and value attitude to nature.

Keywords: ecology, education, primary school students, nature, process.

Екологічне виховання в системі освіти вирішує два завдання. По-перше, воно спрямоване на вивчення і дослідження навколишнього середовища, по-

друге, вчить піклуватися про неї на основі розумних рішень. Екологічне виховання має широку матеріальну базу: музеї, парки, зоопарки, екологічні центри. Практично всі навчальні предмети: природознавство, ЯДС, технології, математичні дають розуміння про навколишнє середовище і способи його збереження. Метою екологічного виховання є підготовка такої людини, яка знає, як його спосіб життя впливає на навколишнє середовище і як вибір взаємодії з навколишнім середовищем сприяє її збереженню або знищенню. «Якщо ми хочемо досягти якоїсь згоди з Природою, то нам в більшості випадків доведеться приймати умови ..., що відображають основні закони, яким підкоряються всі організми і перед якими в кінцевому рахунку змушена буде схилитися людина» [4, с. 9].

Освіта є основним інструментом у зміні ставлення людини до навколишнього середовища. В.І. Вернадський вважав, що освіта буде тим більш досконалою, якщо «процес поширення знання, пропаганди досягнутих наукових результатів в людській натовп буде відбуватися швидше, не відставати від роботи наукових дослідників, технічних винахідників» [2, с. 271].

У роботі Е.В. Головневої відзначається, що «серед бажаних населенням нашої планети вищих продуктів розвитку духовної культури цивілізації фігурують тільки позитивні цінності: співіснування громадян в стані миру, відносини не насильства і взаємовигідного співробітництва; дружба людей, народів і держав; визнання людського життя як найвищої цінності на Землі; любов і повагу до рідних людей, прихильність до батьківського дому і краю; висока гуманність, співчуття до знедолених і милосердя до нужденних; повагу до старості, прояв турботи про юне покоління; чесність, порядність, справедливість, працьовитість, здоровий спосіб життя; турбота про сім'ю; дієву участь в збереженні навколишнього середовища, прагнення до всебічного самовдосконалення» [3, с. 234]. Екологічно вихована людина розуміє, що правильна екологічна життєдіяльність людини сприяє збереженню здорового навколишнього середовища, природних ресурсів, що забезпечує хорошу якість життя для себе і своїх дітей; чисте повітря перешкоджає розвитку астми і деяких видів раку, чиста вода запобігає інфекційні захворювання; екологічно чисте сільське господарство зберігає поживні речовини ґрунту і сприяє вирощуванню сільськогосподарської продукції, що підвищує здоров'я людини.

Екологічне виховання володіє всім спектром рішення освітніх і виховних завдань у підготовці підростаючого покоління. Центральним системоутворюючим фактором є можливість досліджувати екологічні проблеми в будь-якому шкільному віці, в різних кліматичних зонах.

Участь школярів у вирішенні реальних екологічних проблем дає можливість брати участь у поліпшенні стану навколишнього середовища на основі глибокого розуміння екологічних проблем і набувати навичок їх розв'язання на основі усвідомленої і відповідальної діяльності, спираючись на особистий досвід школяра. П. Блонський пов'язував загальний розвиток людини зі зміною людиною природи: «Школа повинна дати дитині цілісне знання; вона, як ми говорили, повинна відмовитися від конгломерату відокремлених один від одного навчальних предметів. Тому предмет пізнання дитини – вся навколишня

дійсність, як щось ціле: погляд дитини направляє на навколишнє природне і суспільне середовище, що утворить єдине ціле, в центрі якого знаходиться дитина [1, с. 57].

В. Сухомлинський надавав величезного значення впливу на особистість дитини спілкуванню з природою починаючи з молодшого віку: «У мозку кожної психічно здорової дитини закладені можливості для широкого діапазону творчих здібностей. Природа закладає все необхідне для того, щоб кожен став творцем. Як розширюється цей діапазон, які здібності відкриваються в дитині, - це залежить від діяльності в молодшому віці (конкретно - в 2-3 дошкільні роки і в перші 2-3 роки шкільного виховання). При цьому дуже велике значення має те, як ставиться сама дитина до цієї діяльності, які елементи дорослості думки, зрілості духу ми, дорослі, зуміємо розбудити і затвердити в дитячій свідомості» [7, с. 387].

Представником екологічного підходу в освіті підростаючого покоління є У. Бронфенбреннер, який надавав великого значення впливу соціальних факторів у формуванні людини. Активне включення дитини в екосистему показує напрямок, зміст і засоби виховання з урахуванням його рівня розвитку як представника певної соціальної середовища [3].

Екологічне виховання давно стало важливим напрямком виховної роботи педагогів усіх рівнів. Однак воно не стало невід'ємною частиною шкільних освітніх і виховних програм, так як немає розуміння того, що екологічна освіта і виховання несе великий потенціал в сфері підготовки школярів в рамках освітніх стандартів. Проблема спочатку закладена в складності природних систем і взаємозв'язку навколишнього середовища, культурних цінностей, спрямованістю діяльності громадських організацій, які можуть впливати на вирішення екологічних проблем. Проведений аналіз свідчить, що кількість програм екологічного виховання використовуваних в освітніх організаціях багато. Але роботу з екологічного виховання, а тим більше у взаємозв'язку з освітніми програмами здійснюють тільки досить мотивовані вчителі. Використання екологічної складової в освітньому процесі на регулярній основі можливо, якщо буде здійснюватися відповідна підготовка педагогів.

З метою формування екологічної культури і професійної підготовки фахівців в області охорони навколишнього середовища встановлюється система загальної і комплексної екологічної освіти, що включає в себе загальну освіту, середню професійну освіту, вищу освіту та додаткову професійну освіту фахівців [8].

Однак необхідно констатувати, що екологічне виховання не є пріоритетним в освітній та виховній діяльності освітніх організацій. Сам характер екологічного навчання і виховання носить репродуктивний характер, так як будується на передачі різноманітної інформації про навколишній світ і екологічні проблеми, підтриманий закликами їх вирішення. Пошукова, дослідницька діяльність учнів з розв'язання екологічних питань в освітньому процесі, спрямована на розвиток творчої особистості, носить спорадичний, нерегулярний характер. Учні не можуть застосувати свої знання в розуміння суті

екологічних проблем, запропонувати шляхи їх вирішення і пояснити наслідки цих проблем.

Ефективність екологічного виховання залежить від системності, коли всі його компоненти здійснюються в організованій послідовності.

Компонентами екологічного виховання є:

1. Чуттєве пізнання навколишнього середовища. Це перша, початкова ступінь пізнання світу природи і екологічних проблем через безпосередній контакт дитини з навколишнім середовищем.

2. Усвідомлення екологічних проблем.

3. Розуміння необхідності участі у вирішенні екологічних проблем.

4. Знання шляхів і способів вирішення екологічних проблем в навколишньому середовищі [2].

5. Формування позитивного ставлення до діяльності з охорони навколишнього середовища.

6. Мотивування до діяльності щодо поліпшення і збереження навколишнього середовища.

7. Розвиток бачення екологічних проблем.

8. Відпрацювання навичок вирішення екологічних проблем.

9. Активну участь в заходах успішного вирішення екологічних проблем.

Методика постановки екологічних проблем, вирішення яких пропонується учням, повинна відповідати таким вимогам:

1. Достовірність. Пропоновані для вирішення екологічних проблем повинні бути достовірними і точно описані (умови, обставини, протиріччя і т.п.) і відображати різноманітність точок зору на них.

2. Різнобічність вивчення. Осмислення природного та антропогенного боку проблеми. Розуміння екологічної концепції Росії. Усвідомлення проблеми через почуття, погляди, цінності. Вивчення проблеми в соціальному, економічному, цивільному контексті.

3. Формування стійкої навички до вирішення проблем. Зміст вирішуваних проблем повинен бути направлений на формування активної життєвої позиції, критичного і творчого мислення, почуття особистої зацікавленості і відповідальності.

4. Співвідноситься з освітніми завданнями. Створення ефективного середовища навчання. Опора на особистісно-орієнтоване навчання. Використання різноманіття форм, методів і прийомів навчання. Зв'язок з реальною дійсністю. Розширення середовища навчання. Реалізація міждисциплінарного підходу. Конкретизація цілей і завдань навчання в залежності від конкретних умов його здійснення.

5. Доступність досліджуваного матеріалу. Матеріал для вирішення екологічних проблем повинен бути ясно і логічно викладено, легко використовуватися і адаптований до шкільного вивчення. Сприяти вирішенню навчальних завдань і відповідати державним і регіональним інтересам [4].

Екологічна освіта дає величезні можливості в розвитку особистості школяра. Вона не тільки сприяє освітній підготовці, а й робить навчання більш цікавим, так як сприяє вирішенню актуальних проблем, що в результаті підвищує

мотивацію учнів до навчання. Екологічна освіта та виховання вирішують велику проблему навчання – відірваність знань від реальної дійсності. Учні бачать зв'язок знань, умінь з навколишньою їх дійсністю, що сприяє їх успішній соціальній адаптації в суспільство.

Список використаних джерел:

1. Божко К.Р. Формування екологічної свідомості молодших школярів засобами гри. Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науковопрактичної конференції «Психологія та педагогіка сучасності: проблеми та стан розвитку науки і практики в Україні». Львів, 2019. С.134 - 137.
2. Попова І. В. Поняття і структура екологічного виховання особистості в системі виховної діяльності. *Науковий вісник. Серія «Філософія»*. Харків: ХНПУ, 2016. Вип. 46 (Ч. I). С. 151-165.
3. Про Національну стратегію розвитку освіти України на період до 2021 року: веб. сайт. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/344/>
4. Пустовіт Г. Теоретико-методичні основи екологічної освіти і виховання учнів 1–9-х класів у позашкільних навчальних закладах: монографія. Київ; Луганськ : Альма-матер, 2004. 540 с.
5. Marianna Zhumbei, Natalia Oliinyk, Sergey Yekimov, Viktoriia Nianko, Halyna Apelt Environmental management in tourism, 2021. *E3S Web of Conferences* 296, 05003. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202129605003> ESMGT 2021.

ВПЛИВ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ПРОЦЕС СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Шиманська Ганна, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Кім Г. Г., кандидатка педагогічних наук, доцентка

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла

Коцюбинського (Україна)

**THE INFLUENCE OF EMOTIONAL INTELLIGENCE
ON THE PROCESS OF SOCIAL ADAPTATION OF CHILDREN
WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS**

Hanna Shymanska, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті виокремлено ключові особливості впливу емоційного інтелекту учнів з особливими освітніми потребами на їх соціалізацію та висвітлено основні методи та прийоми, які пришвидшать даний процес.

Ключові слова: емоційний інтелект, соціальна адаптація, діти з особливими освітніми потребами, соціальне середовище.

Abstract. The article highlights the key features of the impact of the emotional intelligence of students with special educational needs on their socialization and highlights the main methods and techniques that will speed up this process.

Keywords: emotional intelligence, social adaptation, children with special educational needs, social environment.

В умовах реформування та вдосконалення усіх напрямків української освіти досить гостро постає питання соціалізації дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Адже щороку таких дітей стає все більше й більше у зв'язку з погіршенням екології, генетикою та іншими факторами. Тому вчені та педагоги знаходяться в постійному пошуку засобів і методів покращення соціальної адаптації дітей з ООП. На нашу думку, у вирішенні даної проблеми в нагоді

стають вправи для розвитку емоційного інтелекту, які допомагають заводити нові знайомства, відповідно реагувати в різноманітних ситуаціях, будувати дружні відносини тощо.

Поняття емоційного інтелекту (ЕІ) є відносно новим у науці та виступає як «група ментальних здібностей, що сприяє усвідомленню та розумінню власних емоцій та емоцій оточуючих» [4, с. 84]. «Люди, які мають високий рівень ЕІ, успішно управляють як власною емоційною сферою, так і почуттями інших. Беручи це до уваги, їхня поведінка в соціумі більш адаптивна, вони швидше знаходять компроміси в різноманітних ситуаціях» [3, с. 71].

Уперше про феномен емоційного інтелекту заговорили в 1990 р. американські психологи Джон Мейер та Пітер Селовей, проте великої популярності він набув згодом, у 1995 році, після виходу однойменної книги американського психолога Деніела Гоулмана. Саме він розкрив значні відмінності даного поняття від загального інтелекту та визначив п'ять критеріїв ЕІ: мотивація, самосвідомість, емпатія, саморегуляція та соціальні навички.

Інший відомий науковець Р. Бар-Он звернув увагу на соціальний аспект емоційного інтелекту, який відіграє значну роль у спроможності особистості розуміти себе та інших людей. Для характеристики даного феномену Р. Бар-Он став вживати поняття «емоційно-соціальний інтелект», яке охоплює взаємопов'язані як емоційні, так і соціальні компетентності, зокрема соціальну адаптацію [2, с. 62].

Відомо, що «соціальна адаптація – це процес активного пристосування індивіда до умов соціального середовища; вид взаємодії особистості із соціальним середовищем» [1, с. 20]. Проблема соціальної адаптації дітей з ООП має подвійний характер, адже їхні емоційні стани знаходяться на перетині двох середовищ – сімейного, де вони знаходилися від народження до вступу в школу, та шкільного. Нове середовище, безперечно, відрізняється від сімейного, що призводить до значного емоційного напруження та виникнення цілої низки проблем, пов'язаних з цим. Тому варто розвивати емоційний інтелект дітей з ООП як до зміни їх соціального середовища, так і під час соціалізації. Окрім цього, учні, які володіють емоційним інтелектом, демонструють:

- значну мотивацію у навчанні;
- кращі навички у плануванні та вирішенні проблем;
- розуміння наслідків і швидше вирішення конфліктних ситуацій;
- покращення стосунків через емпатію.

У розвитку ЕІ учнів з особливими потребами варто виокремити низку стратегій діяльності педагогів, а саме: відкритість новому досвіду, внутрішня свобода, емоційна стабільність і стресостійкість, адекватна самооцінка, рефлексивність і спонтанність. За умови дотримання даних стратегій вчитель зможе досить швидко та ефективно розвинути емоційний інтелект у своїх учнів. Важливе значення має також і правильне спілкування педагога з дитиною. Наприклад, здатність вчителів керувати емоціями учнів дає можливість створювати в класі сприятливі умови, орієнтуючись на цільових учнів (зокрема з ООП), їх успішність, емоційні здібності, уміння спілкуватися з однокласниками тощо.

Провівши опитування серед вчителів інклюзивних класів, хочемо виокремити низку методів і прийомів, які мають значний вплив на розвиток емоційного інтелекту та соціальну адаптацію дітей:

- 1) релаксаційні вправи, що допомагають зняти психологічну напругу та тривожність;
- 2) вправи для підвищення самооцінки учня;
- 3) ігри, які сприятимуть покращенню міжособистісного спілкування;
- 4) використання вербальної та невербальної мови для вираження власних емоцій;
- 5) проблемні ситуації, які включають самостійний пошук.

Дані прийоми та методи дозволять учням з ООП «правильно розуміти бажання та вимоги оточуючих, враховувати конкретні обставини та час у тих чи інших ситуаціях, брати до уваги інтереси інших людей» [5, с. 83].

Отже, можемо зробити висновок, що емоційний інтелект має значний вплив на соціальну адаптацію дітей з особливими освітніми потребами. Співпраця вчителя з дитиною, вираження власних емоцій і розуміння емоцій оточуючих у міжособистісному спілкуванні, вирішення проблемних ситуацій – усе це має позитивний вплив на соціалізацію учнів з ООП в освітньому середовищі.

Список використаних джерел:

1. Андросович К. А. Феномен соціальної адаптації як предмет наукового аналізу. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2016. № 3 (46). С. 20-24.
2. Бірюкова К., Данута Аль-Хамісі, Мартинчук О., Скрипник Т. Розвиток емоційного інтелекту учнів інклюзивних класів: ресурси технології «Класний менеджмент». *Oświatologia*. 2020. № 9. С. 61-74.
3. Кіт Г. Г., Шиманська Г. С. Вплив емоційного інтелекту на добробут молодшого школяра в умовах НУШ. *Добробут здобувачкаів освіти та учителів у сучасних умовах освітнього простору та соціуму: матеріали міжвузів. (заочної) наук.-практ. конф. (до 100-річчя Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії) (Хмельницький, 26 лют. 2021 р.)*. Хмельницький: ПП «А. В. Царук». 2021. С. 70-72.
4. Лелюх-Степанчук О. О. Емоційний інтелект як проблема психологічної науки. *Теорія і практика сучасної психології*. 2018. № 2. С. 83-92.
5. Паранюк А. Проблема визначення змісту соціальної компетентності у сучасних дослідженнях. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*. 2022. Випуск 71. С. 77-85.

БУКТРЕЙЛЕР ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЧИТАЦЬКОГО ІНТЕРЕСУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Якушенко Інни, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Стахова І. А., доктор філософії (PhD), старший викладач Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

BOOK TRAILER AS A MEANS OF DEVELOPING READING INTEREST OF YOUNGER SCHOOL PUPILS

Yakushenko Inna, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті зацентовано увагу на проблемі розвитку читацького інтересу молодших школярів, розкрито дефініцію. Обґрунтовано

ефективність використання прийому буктрейлера у процесі розвитку читацького інтересу учнів.

Ключові слова: буктрейлер, молодші школярі, читацький інтерес.

Abstract. *The article focuses attention on the problem of developing the reading interest of younger schoolchildren, and the definition is revealed. The effectiveness of using the book trailer in the process of developing pupils' reading interest is justified.*

Keywords: *book trailer, younger schoolchildren, reading interest.*

Процес читання активно впливає на розвиток критичного, евристичного, творчого мислення учнів, дозволяє розвивати уяву, фантазію, вибудовувати цілісну картину світу учнів, сприяє розвитку їхнього читацького інтересу. Проте сучасні інформаційні технології, гаджеталізація суспільного життя негативно впливають на всі ці процеси. Більшість школярів замінюють книгу відомими мультимедійними додатками та програмами. Зважаючи на це, завдання початкової школи полягає у пошуку шляхів активізації процесу розвитку читацького інтересу школярів, стимулюванні самостійного читання, розвитку пізнавальної діяльності за змістом прочитаного тощо. Буктрейлер є одним із цікавих та нових прийомів, використання якого дозволяє привернути увагу молодших школярів до книги. До того ж він заснований на інформаційно-комунікаційних технологіях, що дозволяє зацікавити учнів, зробити процес читання пізнавальним та захопливим.

Питання розвитку читацького інтересу учнів висвітлено у Державному стандарті початкової освіти (2018), концепції Нової української школи (2016), типових освітніх програмах (автори О. Савченко, Р. Шиян) тощо. Працювали та досліджували особливості розвитку читацького інтересу молодших школярів А. Богущ, І. Большакова, О. Вашуленко, Л. Дубровська, Н. Комарівська, К. Крутій, І. Лапшина, В. Мартиненко, О. Марущак, О. Савченко та інші. У своїх дослідженнях Л. Дубровська трактує поняття «читацький інтерес» як комплексну форму вияву пізнавальної потреби, що спонукає до свідомої діяльності з певним колом книжок, яким читач віддає перевагу перед іншими; читацький інтерес стимулює розвиток різних мисленневих процесів, реалізується у різних видах діяльності із твором, тим самим викликає естетичне задоволення та стимулює особистісний ріст [4, с. 17]. О. Савченко вважає, що «читацький інтерес включає в себе працю, практичну діяльність (безпосередню взаємодію з книгою, текстом), теоретичну діяльність, пізнання (уявна переробка змісту тексту) і творчість як вищий рівень діяльності (засвоєння змісту прочитаного, що виявляється в зворотних зв'язках читача з книгою)» [9, с. 42].

Сьогодні у початковій школі все частіше використовується буктрейлер, тобто «короткий відеоролик рекламно-презентаційного характеру, створений у форматі відеоанотації, що інформує про конкретний книжковий продукт» [2]. Під час проходження педагогічної практики у Шаргородському лицей №1 Шаргородської міської ради ми запропонували молодшим школярам переглянути буктрейлер про книгу Льюїса Керролла «Аліса в країні чудес» [1]. Школярів одразу зацікавила запропонована книга, у них виникла низка запитань до її змісту, пригод, в які потрапляла головна героїня тощо. На наступний день

учні мали можливість переглянути саму книгу, роздивитися ілюстрації, глибше зацікавитися її сюжетом. На третій день ми повели школярів до бібліотеки, і показовим стало те, що третина дітей для позакласного читання обрала саме казку Льюїса Керролла «Аліса в країні чудес».

Буктрейлер є новим прийомом, що шириться школами України, проте він надзвичайно дієвий, так як дозволяє пробудити читацький інтерес, захопити дитину змістом книги, розвинути естетичний смак до художньої літератури.

Таким чином, використання прийому буктрейлера в освітньому процесі молодших школярів дозволяє розвинути їхній читацький інтерес, стимулює розвиток усіх якостей читання, дозволяє швидше досягнути суспільного становлення та утвердження учнів.

Список використаних джерел:

1. Буктрейлер «Аліса в країні чудес». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=zh9XSKoU3h4>
2. Буктрейлер. URL: [https://vue.gov.ua/%D0%91%D1%83%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%B5%D0%B9%D0%BB%D0%B5%D1%80](https://vue.gov.ua/%D0%91%D1%83%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%B5%D0%B9%D0%BB%D0%B5%D1%80%D0%91%D1%83%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%B5%D0%B9%D0%BB%D0%B5%D1%80)
3. Демченко О., Казьмірчук Н., Стахова І. РОЗВИТОК SOFT SKILLS МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК ЗАСІБ АКМЕОЛОГІЧНОГО ЗРОСТАННЯ. *Professional Pedagogics*, 2022, 1(24), С. 91-101. URL: <https://jrnl.ivet.edu.ua/index.php/1/article/view/708>
4. Дубровська Л.О. Психолого-педагогічні особливості читацьких інтересів молодших школярів. *Психолого-педагогічні науки*. 2018. № 2. С. 17-22.
5. Комарівська Н. О. Розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами фольклору. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2016. Вип. 46. С. 30-33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2016_46_9.
6. Лазаренко Н. І. Нові вимоги до професіоналізму вчителя в умовах євроінтеграції. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. праць. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. № 54. С. 100-106.
7. Лапшина І.М., Комарівська Н.О. Використання елементів сучасних інноваційних технологій у формуванні інтересу до дитячої літератури у дітей дошкільного віку. II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інноваційні технології в дошкільній освіті». Переяслав-Хмельницький, 2019. С.44-48.
8. Любчак Л.В. Методика організації ігрової діяльності: практикум / Л.В.Любчак, К.А.Колеснік. Вінниця: ЦОП «Документ Принт», 2017. 196 с.
9. Навчання і виховання учнів 3 класу: методичний посібник для вчителів / Упор. О.Я. Савченко. К.: Видавництво «Початкова школа», 2004. 512 с.

Секція 4

ПІДГОТОВКА ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ДО СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ В РІЗНОМАНІТНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДХОДИ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД (У РАМКАХ ПРОЄКТУ ПРОГРАМИ ERASMUS + JEAN MONNET MODULE 101085267 — SEEDUE4UA — ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH)

ISTOTA EDUKACJI WŁĄCZAJĄCEJ

Białas Marcin dr hab. prof. AWFis, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku, Polska

Holeksa Marta dr, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku, Polska

Streszczenie. *Artykuł jest próbą wskazania konieczności implantowania edukacji włączającej do szkół jako odpowiedzi na potrzebę budowania społeczeństwa otwartego. Jego powodzenie zależy jednak od zrozumienia istoty tego konceptu. Autorzy opracowania wskazują w nim również na najczęstsze błędy, które zaprzeczają idei edukacji włączającej.*

Słowa kluczowe: *edukacja włączająca, istota edukacji włączającej, filozoficzne fundamenty, najczęstsze błędy.*

Zadania współczesnej szkoły. Pilna potrzeba reformy współczesnych szkół stawia przed nimi dwa główne zadania. Jednym z nich jest adekwatna pomoc uczniom w rozumieniu coraz bardziej skomplikowanych realiów niestabilnego życia, tzw. nowych «zasad porządku» społecznego, gospodarczego i kulturalnego. W tym względzie szkoły zobowiązane są do podjęcia działań wychowawczych i edukacyjnych, które będą sprzyjały mentalnej – immanentnej zmianie uczniów, aktualizowanej w stosunku do panujących na świecie ideałów i celów. To do obowiązków współczesnej szkoły należy bowiem wyedukowanie nowego człowieka, który będzie mądrym i odpowiedzialnym obywatelem, prowadzącym swoje życie (prywatne, zawodowe) według własnych pragnień, oczekiwań i możliwości oraz korzystającym z pełni przysługujących mu praw. Chce on bowiem żyć w świecie otwartym, pozbawionym granic i wszelkich ograniczeń, które mogłyby stanowić podstawę do jego ewentualnego wykluczenia [1].

Dlatego też drugim istotnym zadaniem, na którym winna skupiać się współczesna szkoła, jest takie wychowanie człowieka, który będzie osobą współczującą, wrażliwą i zdolną do solidarnego działania z drugim. otwartą na inność człowieka, jego nietuzinkowość, traktującym owe przymioty jako wartościowe, stanowiące jego wyróżnik. To na współczesnej szkolone spoczywa obowiązek wypracowania systemu sprzyjającego przewyciężaniu zjawiska wykluczenia społecznego i edukacyjnego, zwiększanie szans edukacyjnych dla wszystkich uczniów poprzez zapewnianie im warunków do rozwijania indywidualnego potencjału. Wyposażenie ich w wiedzę, umiejętności i kompetencje społeczne niezbędne do tworzenia tu i teraz oraz w przyszłości włączającego społeczeństwa [2].

Edukacja włączająca – próba definicji. Wydaje się, że wypełnienie tychże zadań możliwe będzie jedynie przez zmianę sposobu widzenia współczesnej szkoły i jej misji związanej z potrzebą dokonania gruntownych zmian związanych ze: zmianą sposobu widzenia podmiotów nauczania (uczniów), zmianą w podejściu do programów, metod i stylu nauczania, a także zmianą jakości pracy nauczycieli – podmiotów partnerskiej relacji z uczniami [3].

Wydaje się, że to właśnie edukacja włączająca realizowana w szkołach masowych (powszechnych) stanowi odpowiedź na potrzebę tychże zmian. Stwarza ona bowiem takie warunki do nauki (spersonalizowane wymagania edukacyjne, indywidualizacja metod nauczania, sprawiedliwy system oceniania uwzględniający wkład pracy ucznia i jego zaangażowanie, podmiotowe, partnerskie traktowanie przez nauczycieli podmiotów swoich edukacyjnych i wychowawczych działań), które każdemu uczniowi – jako pełnoprawnemu uczestnikowi procesu kształcenia

umożliwią pełnię rozwoju osobistego na miarę swoich możliwości oraz pełne włączenie w życie społeczne [4].

W tym miejscu trzeba wyraźnie podkreślić, że idea edukacji włączającej nie jest konceptem nowym. Nie stanowi eksperymentu, którego skutki mogą okazać się w jakimś stopniu niebezpieczne. Idea edukacji włączającej, choć nie *expressis verbis*, zrodziła się wiele lat temu w umysłach znanych pedagogów o światowym dorobku. Dla przykładu już R. Steiner (1861-1925), M. Montessori (1870-1952), czy J. Korczak (1877-1942) w swoich naukowych dokonaniach podkreślali nie tylko potrzebę rozwijania pędu rozwojowego u każdego – bez wyjątku ucznia, ale także też potrzebę pomocy dedykowaną każdemu uczniowi w osiągnięciu przez nie pełnego potencjału we wszystkich sferach życia. Wskazywali możliwości realizacji poprzez organizację środowiska edukacyjnego, stosowanie odpowiednich i zróżnicowanych metod oraz technik edukacyjnych, podkreślając jednocześnie znaczącą rolę nauczycieli – «kreatorów środowiska» – osób od wydobywania zasobów u swoich uczniów. Ponadto potrzebę rozwijania samodzielnego myślenia u uczniów zaspakajaną przez zdobywanie (odkrywanie) przez nich wiedzy w działaniu, czy też potrzebę kształtowania uczniów w szerokim, otwartym środowisku (rówieśniczym klasowym, itd.) [5]. Stąd też koncept edukacji włączającej nie stanowi nowego odkrycia ostatnich lat, lecz jawi się raczej jako krystalizujący się przez lata do postaci obecnej ewolucyjny pakiet poglądów, wypracowanych i zweryfikowanych w bezpośrednim działaniu – w pracy z uczniami [6]. Aktualnie koncepcja edukacji włączającej wymaga jedynie (albo aż) wprowadzenia jej do placówek edukacyjnych – szkół, w których jeszcze wciąż nie jest obecna. Aby to się stało, należy ją jednak dokładnie poznać i zrozumieć fundamenty, na których się opiera [7].

Wybrane filozoficzne fundamenty edukacji włączającej. Istotnym fundamentem budującym edukację włączającą jest personalizm. W myśl jego założeń każdy uczeń winien być traktowany jako podmiot i cel ludzkiego działania. Istotne w tejże koncepcji jest określenie każdy w domyśle każdy (bez wyjątku) uczeń. Trudno zatem wskazać w tym miejscu, w sposób szczegółowy na podmioty, dla których dedykowana jest edukacja włączająca. Ich niepełne spektrum wskazywać może dla przykładu na ucznia mającego trudności w szkole, ucznia przeciętnie zdolnego, ucznia wybitnie zdolnego, ucznia z fobią szkolną, ucznia z depresją, ucznia emigranta, ucznia z niepełnosprawnością wzrokową, ruchową, słuchową i innego - słowem każdego. Wszyscy oni bowiem mają specyficzne potrzeby edukacyjne, które edukacja włączająca ma zaspokoić. Zatem odpowiedź na pytanie, *kim jest uczeń?* – podmiot edukacji włączającej zbudowana na podłożu personalizmu zawiera przede wszystkim tezę, że jest on osobą godną afirmacji i troski [8]. Jego godność winna stanowić wystarczający motyw troski pedagogów o stworzenie dla niego właściwych warunków dla rozwoju, wychowania, edukowania – życia. Edukacja włączająca zawierająca w sobie idee personalizmu nastawiona jest bowiem na dostrzeżenie w każdym uczniu szczególnego rodzaju wartość, traktowania go w sposób spersonalizowany jako osobę niepowtarzalną, cenna i wartościową. Takie podejście w praktyce pedagogicznej nakłada na pedagogów obowiązek afirmacji ponad rzeczowej i ponad konsumpcyjnej każdego ucznia. Natomiast na szkołę nakłada obowiązek kształtowania u wszystkich członków tej społeczności otwartości wobec

drugiego człowieka, szerokiego akcentowania znaczenia relacji międzyosobowych, podkreślenia współistnienia i współpracy teraz i w przyszłości, konstytuowania się solidarności między Ja i Ty. Stanowić będzie przez to drogę do budowania podstaw wychowania i edukowania opartych na personalizmie [9].

Stąd też warunkiem prawidłowego zaimplantowania idei edukacji włączającej do szkoły jest zmiana optyki patrzenia na poszczególnego ucznia. Bowiem często jego dotychczasowy ogląd budował przekonanie, że jest on kimś gorszym od drugiego, ze względu na swoje braki i ograniczenia. W tej kwestii ową zmianę optyki patrzenia proponuje filozofia osoby, będąc w swojej istocie zakorzeniona w szerszej problematyce antropologicznej i etycznej. I w tymże właśnie kompilacyjnym ujęciu starająca się wyjaśnić problemy osób w aspektach najgłębszych [10].

Biorąc to pod uwagę, dorobek filozofii osoby posługujący się ustaleniami metafizyki, dotyczącymi w istotny sposób struktury bytowej dowodzi, że w każdym rodzaju bytu (w tym i bytu ludzkiego) obok części integrujących oraz doskonałościowych istnieją także i części istotowe. Należy do niej element: istnienia, istoty, formy i materii, które to wespół składają się na byt ludzki. Wynika z tego, że jakkolwiek brak części istotowej, do której należą wspomniane wyżej składowe, powoduje unicestwienie bytu. Byt zatem nie może istnieć będąc pozbawiony jakiegokolwiek części istotowej. Stąd też nie można na gruncie realistycznej teorii bytu mówić o bytowej ułomności człowieka. Każdy byt składa się z tych samych części istotowych. Z powyższego rozważania wynika zatem, iż w przypadku ucznia mającego trudności szkole – «innego», bez względu na jego kondycję, nie można wskazywać na istotną różnicę, dającą fałszywe uzasadnienie o możliwości nierównego traktowania któregoś z nich. W aspekcie metafizycznych założeń, biorąc pod uwagę występowanie istotnych elementów w strukturze bytu osobowego, nie można wskazać na różnice między nimi. Te metafizyczne ustalenia wydają się być niezmiernie ważne dla zmiany optyki patrzenia na uczniów w edukacji włączającej. Bowiem w tym przypadku kategoria «gorszy» w znaczeniu «gorszy uczeń» nie ma żadnego uzasadnienia [11].

W kwestii powyższych ustaleń interesująca wydaje się również analiza założeń fenomenologicznych, przyczyniających się do właściwego rozumienia edukacji włączającej. Ten sposób myślenia filozoficznego, koncentrujący się na fenomenie brakowości wskazuje na braki osoby, które biorąc pod uwagę powyższe przykłady dotyczyć mogą np.: braków związanych z nieumiejętnością przyswajania wiedzy, braków koncentrujących się na niechęci do zdobywania wiedzy, braków związanych z nieumiejętnością zgłębiania szerszej wiedzy naukowej, braków dających powód do lęku przed szkołą, braków stanowiących objawy chorobowe, braków kulturowych, czy tych dotyczących braków swobodnej umiejętności poruszania się, braków wzroku czy słuchu itd. Wszystkie one dowodzą jedynie o brakowości będącej immanentną cechą każdego, stanowiącej podstawę odmienności każdego bytu ludzkiego [12].

Na tej podstawie w świetle filozoficznych (metafizycznych i fenomenologicznych) ustaleń widać, że brakowość nie sięga istoty bytu osobowego człowieka, czyli tego wymiaru ludzkiego, który decyduje o jego godności osobowej. Zatem bez względu na to, czy dany człowiek obarczony jest takim czy innym brakiem – nie ma naruszonej struktury ontycznej bytu ludzkiego. Jego brakowość jest co

prawda w stanie zakłócić jego funkcjonowanie intelektualne, wolitywne, społeczne, kulturowe, ale nie sięga głębi bytu osobowego. Brakowość człowieka nie narusza bowiem jego człowieczeństwa. Zatem podsumowując można stwierdzić, że wszyscy uczniowie w myśl założeń edukacji włączającej mają owe braki, rozumiane tu jako pewne trudności, specyficzne problemy edukacyjne, dowodzące jedynie o potrzebie równego oraz zindywidualizowanego podejścia edukacyjnego [13].

Główne nieporozumienia dotyczące edukacji włączającej. Nieporozumienia dotyczące edukacji włączającej są jednym z przejawów trudności w powszechnym jej zaimplantowaniu do szkół masowych. Wynikają one głównie z błędnie przyjętych założeń, które wciąż jeszcze dzielą społeczeństwo na tych «lepszycy» i «gorszy». Ci ostatni z tzw. widocznymi odstępstwami od normy, brakami, według często rozpowszechnianych obiegowych poglądów mieli i nadal mają żyć w ukryciu. Najczęściej w zamkniętych specjalnych ośrodkach budowanych nierzadko na peryferiach miast, w odłączeniu od swoich rodzin i lokalnych środowisk ludzkich. Niestety nadal odnosi się uprawnione wrażenie, że ludzie nauczyli się żyć w świecie podzielonym na elity i grupy marginalizowane [14].

Wśród przyczyn nieporozumień dotyczących edukacji włączającej ważne są również utajone czynniki emocjonalne związane z przyjmowaniem postaw wobec osób z brakami. Lęk przed odmiennością, chorobami i cierpieniem najłatwiej można wyeliminować z życia codziennego, delegując profesjonalistów do zajmowania się osobami doświadczającymi tych problemów. Tym tłumaczy się stanowczość działaczy, którzy chcą chronić szkoły przed obecnością w nich osób, na które «niemilo patrzeć», które budzą lęk, a niekiedy i obrzydzenie. Dlatego też, jak się wydaje, połączenie lęku przed edukacją włączającą osób ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi stanowi dla wielu pedagogów, decydentów oświatowych szczególnie silną motywację do sprzeciwu i protestu [15].

Edukacja włączająca wywołuje też niepokój u osób przywiązanych do idei ekskluzyjności elit. Przyjmują one uproszczone założenie, że obecność «słabszy» i «mniej zdolnych» w grupach uczniowskich powoduje zmniejszenie wymagań szkolnych i przyczynia się do obniżenia poziomu kształcenia wszystkich («równania w dół»). Uczniowie ci po prostu obniżają poziom edukacji w danej szkole, poddawanej ewaluacji, rankingom czy statystykom wyników nauczania. Niestety, ekskluzyjność charakterystyczna dla darwinizmu społecznego, w takim przypadku skutkuje wykluczeniem społecznym nie tylko tych najslabszy, ale również tych najbardziej twórczy, którym nie zaoferowano odpowiedniego wsparcia edukacyjnego [16].

Jeszcze jednym nieporozumieniem w edukacji włączającej jest konieczność brania udziału uczniów w tzw. «wyścigów szczurów». Idea ta wynika z zinternalizowanego porządku ideowego, zawartego w tzw. «biologicznym» postrzeganiu uczniów jako osób z brakami, co łączy się z koniecznością wyrównania owych braków, nadrobienia czy uzupełnienia ich wiedzy bazując w tym aspekcie, na dramatycznym napięciu między ideą dobra, przypisaną działaniom edukacyjno-wyrównawczym oraz zła obciążającego zaniedbanie. Siła oddziaływania tego schematu moralnego jest tak potężna, że nie pozwala dostrzec faktów, które wyraźnie wskazują na to, iż nie wszystkie działania w zamierzeniu dobre przynoszą oczekiwane efekty. Dlatego też w przyjętym «biologicznym» modelu postrzegania uczniów,

nauczyciele stają się sprawnymi i wymagającymi technikami. Wyposażeni w metodyczne umiejętności i techniki pracy, wspierani przez środki techniczne i elektroniczne pomoce naukowe, realizują swoje edukacyjne zadania wchodząc w rolę arbitrow, przyjmujących z zewnątrz sterowną, kierowniczą rolę stając się tym samym «autorytetami», mającymi uprzywilejowany głos. «Wyścig szczurów» w którym biorą udział uczniowie z brakami nie jest zadaniem łatwym. Tylko niewielka grupa zdolnych uczniów samotnie i z sukcesem pokonuje jego kolejne etapy. Pozostali, z tzw. brakami, swój wyścig okupują wielkim wysiłkiem i zaangażowaniem innych osób, bezpośrednio zaangażowanych w działania edukacyjne. Uczniowie, którzy sobie nie radzą, muszą poświęcać wiele czasu i wysiłku (poza nauką szkolną) na kolejne działania edukacyjno-wyrównawcze (dodatkowe lekcje trwające nierzadko do późnych godzin nocnych), przez co notorycznie (nieradko przez cały okres nauki szkolnej) przeżywają sytuację swojego niepowodzenia, wątpiąc w swoje możliwości intelektualne, stają się osobami sfrustrowanymi, przemęczonymi, niecierpiącymi żadnej przyjemności z wykonywania intelektualnych zadań szkolnych [17].

Refleksja zamiast zakończenia. Edukacja włączająca jest konceptem nieodzownym dla budowania społeczeństwa włączającego. Jej założenia koncentrują się bowiem nie tylko na obdarzeniu każdego bez wyjątku ucznia swoją, spersonalizowaną uwagą, której owocem będzie jego rozwój. Edukacja włączająca ma również na celu zinternalizowanie u każdego bez wyjątku ucznia idei tolerancji i otwartości wobec drugiego. Probierzem dla edukacji włączającej jest bowiem społeczeństwo otwarte, zbudowane z osób doceniających się wzajemnie, potrafiących uczyć się ze sobą, pracować – żyć.

Bibliografia:

1. Szymański M. Edukacja w zmieniającym się społeczeństwie. Warszawa: Wydawnictwo Dyfin, 2012.
2. Bąbka J. W poszukiwaniu strategii edukacyjnej przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu osób z niepełnosprawnością. Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej, 2014, Volume 4, p. 87-104.
3. Mielczarek M. Wykluczenie edukacyjne jako jedno z zagrożeń wykluczenia społecznego nieletnich z młodzieżowych ośrodków wychowawczych «Roczniki Pedagogiczne», 2022, Volume 14(50), nr 3, p. 87-102.
4. Miłkowska G. Od odrzucenia szkolnego do wykluczenia społecznego młodzieży. W: W. Kubiak, B. Urban (red.), Uwarunkowania i wzory marginalizacji społecznej współczesnej młodzieży. Kraków: Wydawnictwo WAM, 2005, p. 495-512.
5. Lipsky D. K., Gartner A. Inclusion and school reform: Transforming America's classrooms, Baltimore: Brookes Publishing Company 1997.
6. Mittler P. Working Towards Inclusive Education. Social Contexts, London: David Fulton Publishers, 2000.
7. Szczepkowska K. Edukacja włączająca w szkole - szanse i wyzwania. Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji, 2019.
8. Bartnik CS. Personalizm. Lublin: KUL, 2008.
9. Leszczyński SŁ. Pedagogiczne aspekty personalizmu Wojciecha Chudego. Łódź: Wydawnictwo Naukowe Towarzystwa Pedagogiki Filozoficznej „Chowanna” 2021.
10. Krakowiak K. Perspektywy wychowania językowego oraz edukacji dzieci i młodzieży z uszkodzeniami słuchu w Polsce. Lublin: KUL, 2023.
11. Baumgarten AG. Metafizyka. Kęty: Wydawnictwo Marek Derewiecki, 2012.
12. Chudy W. (1988): Sens filozoficzny kondycji człowieka niepełnosprawnego. W: Osoba niepełnosprawna i jej miejsce w społeczeństwie. Red. D. Kornas-Biela. Lublin: RW KUL, 1988, p. 105-122.
13. Chudy W. Powołanie osoby niepełnosprawnej w nauczaniu Papieża Jana Pawła II, W: Osoba niepełnosprawna i jej miejsce w społeczeństwie. Red. D. Kornas-Biela, Lublin: RW KUL, 1988, p. 123-149.
14. Krakowiak K. Perspektywy wychowania językowego oraz edukacji dzieci i młodzieży z uszkodzeniami słuchu w Polsce. Lublin: KUL, 2023.
15. Białas M. Stres matek dzieci z niepełnosprawnością intelektualną Analiza - Diagnoza – Terapia. Stress of mothers of children with intellectual disability Analysis - Diagnosis – Therapy. Gdańsk: Wydawnictwo Uczelniane Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu 2020.

16. Krakowiak K. Perspektywy wychowania językowego oraz edukacji dzieci i młodzieży z uszkodzeniami słuchu w Polsce. Lublin: KUL, 2023.

17. Białas M. Jakościowy zwrot rozwoju polskich szkół – aspekt postulatywny. „Rozprawy społeczne”, Tom 12, nr 1/2018. Wyd. PWSZ im. Jan Pawła II w Białej Podlaskiej, p. 15-20.

ДО ПРОБЛЕМИ СПІЛЬНОГО ВИКЛАДАННЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ КЛАСІ

*Василюк Алла, докторка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

TO THE PROBLEM OF JOINT TEACHING IN THE INCLUSIVE CLASSROOM

*Vasylyuk Alla, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. У статті окреслено напрями розвитку інклюзивної освіти в Україні, акцентовано на важливості та ефективності спільного викладання (вчителя та асистента вчителя) в інклюзивному класі, а також виокремлено моделі спільного викладання.

Ключові слова: інклюзія, спільне викладання, діти з особливими освітніми потребами.

Abstract. The article outlines the development directions of inclusive education in Ukraine, emphasizes the importance and effectiveness of joint teaching (teacher and teacher assistant) in an inclusive class, and also singles out models of joint teaching.

Keywords: inclusion, joint teaching, children with special educational needs.

Інклюзивна освіта є одним із пріоритетів державної освітньої політики, що, зокрема, відображено в концепції «Нова українська школа». Нещодавно в Міністерстві освіти і науки України розроблено проєкт Національної стратегії розвитку інклюзивної освіти на 2023-2030 роки, яка передбачає реалізацію комплексу наступних завдань:

- виявлення та оцінка особливих освітніх потреб у здобувачкаів освіти (передусім загальної середньої);
- створення умов для навчання в об'єднаних громадах або районах громадян відповідно до нозологій;
- підвищення рівня інклюзивної компетентності педагогічних працівників для задоволення освітніх потреб кожного здобувачкаа освіти;
- удосконалення механізмів фінансування інклюзивної освіти;
- забезпечення в закладах освіти умов для здобуття якісної освіти особами з особливими освітніми потребами тощо.

Слід зазначити, що практика впровадження інклюзії в закладах загальної середньої освіти виявила необхідність налагодження спільного викладання педагогів, які працюють в інклюзивних класах (учителя, асистента вчителя, корекційного педагога, спеціального педагога та інших фахівців). Передусім це стосується вчителя та асистента вчителя, для яких потрібна відповідна

підготовка та умови, зокрема готовність до співпраці між собою та з іншими фахівцями (загальне розуміння практики спільного викладання як можливості надання якісних освітніх послуг, психологічна сумісність, розуміння учасниками спільного викладання сфер, в яких вони почувають себе більш упевнено, і сфер, де вони могли б допомогти один одному). Важливою умовою є досвід роботи з дітьми з особливими освітніми потребами (ООП), у тому числі в інклюзивному навчальному середовищі, а також узгодження рівня участі, частоти та характеру зворотного зв'язку.

Відповідальність за ефективну взаємодію між педагогами покладається на керівника закладу освіти, який повинен розробити для вчителя і асистента чіткі посадові інструкції. Важливим завданням керівника закладу є сприяння й підтримка співпраці між ними, яка може бути успішною лише за умови рівноправного партнерства. У випадку, якщо асистент розглядається лише як підпорядкований вчителю працівник (який чекає від нього вказівок), то неможливо очікувати від асистента ініціативності. Відповідно, це може негативно позначитися на якості освітньої діяльності. Отже, лише спільна робота вчителя та асистента над розв'язання організаційних питань, їх участь у підборі дидактичного матеріалу й розроблення індивідуальних завдань для учнів з ООП тощо дасть змогу отримати очікуваний результат. Важливими для співпраці вчителів є й розподіл спільної відповідальності та обов'язків щодо усіх учнів класу. У цілому, вчитель разом з асистентом учителя забезпечують соціально-педагогічний супровід учня з ООП, а також виконують навчальну, виховну та соціально-адаптаційну роботу.

Зазначимо, що до основних складових спільного викладання належать:

1. Спільні цілі, оскільки їх визначення та узгодження під час планування є умовою ефективності викладання;
2. Спільні цінності й розуміння вчителями освітнього процесу в умовах інклюзивного середовища;
3. Психологічна сумісність та рівноцінність учасників освітнього процесу за умови, коли кожен із них знає, що його знання та досвід враховуються;
4. Партнерство, взаєморозуміння та взаємоповага;
5. Спрямованість та спрацьованість, проявами якої є особиста взаємодія та взаємозалежність, моніторинг прогресу результатів навчання та індивідуальна підзвітність.

Здійснення спільного викладання може відбуватися за різними моделями, зокрема як:

1. Консультування, яке може здійснювати корекційний педагог (з питань адаптації та модифікації індивідуальної навчальної програми, інклюзивного навчального середовища або розробки системи оцінювання) та вчитель (з питань організації освітнього процесу).
2. Навчання, коли вчитель класу і асистент «навчають» один одного в питаннях, де вони є компетентними.
3. Співпраця в команді, яка передбачає:
  - підтримувальне викладання (у випадку, коли один вчитель викладає, а другий йому допомагає в міру потреби). Учитель заздалегідь визначає

організацію, зміст та цілі уроку, вміння та навички, якими мають опанувати учні, натомість асистент проводить окремі фрагменти уроків з малими групами, допомагає учням під час їхньої роботи над завданнями, додатково пояснює й допомагає записати відповіді, особливо приділяючи увагу учням з ООП;

– паралельне викладання, коли вчитель і асистент працюють одночасно з різними групами учнів у класі, при цьому зміст навчання може бути однаковим або різним для двох груп учнів. Перевагою такого викладання є зменшення кількості учнів, з якими працює один учитель, що дає змогу індивідуалізувати освітній процес. Між учителем та асистентом повинен відбуватись обмін спостереженнями за прогресом у виконанні завдань учнями, зокрема з ООП;

– альтернативне викладання, яке практикується тоді, коли один з педагогів працює з більшою групою учнів, а другий – з меншою, за різним змістом та завданнями. Такий підхід дає можливість забезпечувати індивідуалізоване навчання та одночасно допомагати учням, у яких виникають труднощі у засвоєнні певної теми.

Основною характеристикою викладання в команді є одночасне ведення уроку вчителем та асистентом учителя. Кожен з них подає навчальний матеріал по черзі. При цьому асистент учителя несе таку ж відповідальність як і вчитель. Однак, для роботи в тандемі важливі довіра та комфортні взаємовідносини між учителем та асистентом. Передусім колеги мають заздалегідь узгодити вибір стилю викладання, при цьому пріоритетом має бути прагнення до покращення навчальних досягнень учнів класу, зокрема з ООП.

У цілому, для ефективної педагогічної діяльності вчителю та асистенту учителя необхідно постійно вдосконалюватися, впроваджувати у свою роботу інноваційні технології, співпрацювати з усіма необхідними спеціалістами та установами, бути позитивно налаштованими на результативність освітнього процесу. Тільки при наявності спільних мотивацій, цілей та завдань можлива реалізація індивідуального плану розвитку дитини з ООП, її прогрес у навчанні та соціалізація в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Асистент учителя в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник / Н. М. Дятленко, Н. З. Софій., О. В. Мартинчук, Ю. М. Найда, під заг. ред. М. Ф. Войцехівського. К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди». 2015. 172 с.
2. Інклюзивна освіта від А до Я: poradnik для педагогів і батьків / Укладачі Н. В. Заєркова, А. О. Трейтяк. К. 2016. 68 с.
3. Спільне викладання в інклюзивному класі: метод. матеріали. /Укладач Софій Н. З., К.:ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. 70 с.
4. Таранченко О.М, Найда Ю.М. Диференційоване викладання в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник/ За загальною редакцією Колупаєвої А.А. К.: Видавнича група «АТОПОЛ», 2012. 120 с.
5. Організаційні засади діяльності асистента вчителя в інклюзивному класі : метод. посіб. / уклад. : О. В. Коган та ін. Харків : «Друкарня Мадрид», 2019. 110 с.

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ ЕМОЦІЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗА ОСВІТНІМ НАПРЯМОМ «ДИТИНА В СОЦІУМІ»

*Глухенька Ангеліна, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: О.В. Колосова кандидатка педагогічних наук*

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF SOCIAL EMOTIONS IN CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE IN THE EDUCATIONAL DIRECTION «THE CHILD IN SOCIETY»

Glukhenka Angelina, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкривається проблематика розвитку соціальних емоцій старших дошкільників. Проаналізовано фактори, які впливають на розвиток соціальних емоцій дошкільників. Охарактеризовано психологічні особливості розвитку соціальних емоцій у дітей. Представлено види соціальних емоцій, які розвиваються у дошкільників. Здійснено характеристику освітнього напрямку «Дитина в соціумі», аналіз методів та форм, які сприятимуть розвитку соціальних емоцій у дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: соціальні емоції, діти старшого дошкільного віку, освітній напрям «Дитина в соціумі».

Abstract. The article reveals the problem of development of social emotions of senior preschoolers. The factors influencing the development of social emotions of preschoolers are analysed. The psychological features of the development of social emotions in children are characterised. The types of social emotions that develop in preschoolers are presented. The characteristics of the educational direction «Child in Society», the analysis of methods and forms that will contribute to the development of social emotions in children of senior preschool age are carried out.

Keywords: social emotions, children of senior preschool age, educational direction «Child in Society».

Розвинені соціальні емоції у особистості мають велике значення для сучасного світу. Оскільки соціальні емоції допомагають людям будувати здорові стосунки з іншими, розуміти та виражати свої почуття, проявляти емпатію та співчуття, сприяють покращенню комунікації, взаєморозумінню та співпраці між людьми. Розуміння власних та чужих соціальних емоцій дозволяє людям керувати ними та впливати на своє психічне благополуччя, знаходити конструктивні способи вирішення конфліктів, подолання стресу та адаптації до змін у житті. Важливу роль соціальні емоції відіграють у розвитку емоційного інтелекту, необхідної м'якої навички у сучасному світі. Також соціальні емоції сприяють активній участі особистості у громадському житті та спільноті, більш схильними до співпраці, підтримки та активної участі у справах громади. Соціальні емоції є важливими для розвитку лідерських навичок, вміння мотивувати та впливати на інших, вирішувати конфлікти та співпрацювати з командою. Такі навички особливо важливі в сучасному світі, де спілкування, колективна робота та лідерські здібності є ключовими факторами успіху в багатьох сферах життя.

Отже, розвиток соціальних емоцій у дошкільників має важливе значення для їхнього соціального розвитку та адаптації до сучасного світу, сприяє формуванню здорових стосунків з іншими, ефективному управлінню емоціями та досягненню успіху у спілкуванні та колективній діяльності.

Утворення соціальних емоцій у дітей старшого дошкільного віку є результатом складної взаємодії між їхнім розвитком, сприйняттям світу та соціальним середовищем [1]. Ось декілька ключових факторів, які впливають на утворення соціальних емоцій у дітей старшого дошкільного віку: соціальна взаємодія з ровесниками. Діти у цьому віці активно спілкуються та взаємодіють з однолітками, що сприяє розвитку соціальних емоцій, таких як радість від спілкування, почуття приналежності до групи, співчуття та емпатія; взаємодія з дорослими. Дорослі відіграють важливу роль у формуванні соціальних емоцій у дітей, адже вони надають підтримку, моделюють соціальні навички, вчать емоційному регулюванню та надають можливість відчути безпеку та довіру; спостереження та наслідування. Діти навчаються соціальним емоціям шляхом спостереження за поведінкою та емоціями інших людей, зокрема батьків, вихователів, однолітків або персонажів з мультфільмів та книжок; культурні впливи. Культурні та соціальні норми, цінності та очікування впливають на утворення соціальних емоцій у дітей. Вони навчаються, як реагувати на різні ситуації та виражати свої емоції відповідно до соціокультурних стандартів; досвід і самооцінка: Діти формують свої соціальні емоції на основі власного досвіду та досвіду, який передається від старших поколінь.

Основні дослідження вказують на те, що утворення соціальних емоцій у дітей старшого дошкільного віку відбувається через взаємодію між внутрішніми та зовнішніми факторами. Внутрішні фактори включають психологічні процеси, такі як сприйняття, мислення та емоційне регулювання. Зовнішні фактори включають соціальне оточення, яке включає родину, однолітків, вихователів та інше навколишнє середовище.

Процес розвитку соціальних емоцій у дітей старшого дошкільного віку передбачає формування емоційної свідомості. Одним із складових якої є розуміння емоцій. Вони вчаться розуміти, які емоції можуть виникати у інших людей в певних ситуаціях та виявляти до них розуміння та підтримку. Діти навчаються розпізнавати та називати різні емоції, як у себе, так і у інших людей. Вони вчаться розуміти, що емоції можуть виникати у різних ситуаціях та мати різні причини.

Наступним компонентом соціальних емоцій є емоційне вираження, коли діти вчаться виражати свої емоції адекватно та конструктивно. Вони навчаються використовувати мову тіла, жести, міміку та слова для передачі своїх почуттів і реакцій на події. У них також розвивається емпатія та здатність співчувати іншим людям. Останнім компонентом емоційної свідомості є регулювання емоцій, коли старші дошкільники оволодівають навичками контролювати свої емоції, знаходити способи впоратися зі стресом та негативними емоціями. Вони навчаються різним стратегіям саморегуляції, таким як дихальні вправи, виразне вираження почуттів, пошук позитивних варіантів поведінки та спілкування,

використання вмінь вирішувати конфлікти та встановлювати гармонійні взаємини з іншими людьми [4].

У дітей дошкільного віку поступово розвиваються різні соціальні емоції, які відіграють важливу роль у їх соціальному та емоційному розвитку. Ось деякі з основних соціальних емоцій, які розвиваються у дошкільників:

- радість. Старші дошкільники виявляють радість у відповідь на приємні події, успіхи, гру та позитивну взаємодію з іншими. Вони можуть виражати радість через посмішки, сміх та активність.

- стурбованість. Діти можуть відчувати стурбованість або тривогу у відповідь на нові ситуації, розлуку з близькими або небезпеку. Вони можуть проявляти цю емоцію через хвилювання, плач та пошук захисту.

- співчуття. У дошкільників розвивається співчуття, здатність відчувати та розуміти емоції інших людей. Вони можуть проявляти співчуття, коли бачать, що інша дитина плаче, сумує або потребує допомоги.

- почуття сорому. Старші дошкільники можуть відчувати сором у ситуаціях, коли вони неуспішні, їм незручно чи почуваються осудженими. Вони можуть реагувати на цю емоцію шляхом ховання обличчя, відвертання погляду або зміни поведінки.

- злість. Діти старшого дошкільного віку можуть виявляти злість у відповідь на невинуватий поведінку, конфлікти або обмеження. Вони можуть виразити злість через крик, плач, бурхливі рухи або вираз обличчя.

- здивування. Діти можуть відчувати здивування у ситуаціях, коли бачать щось невідоме, незвичне, дивне.

- зацікавленість. Діти проявляють цю емоцію, коли вони цікавляться новими речами, досліджують оточуючий світ і ставлять багато запитань. Вони можуть виявляти зацікавленість через широко відкриті очі, активне дослідження та висловлення цікавих ідей.

- поняття власної ідентичності: У дошкільників розвивається свідомість про власну ідентичність та самоусвідомлення. Вони можуть відчувати гордість за свої досягнення, виражати свої уподобання та відчуття належності до певної групи або родини.

- гордість. Діти можуть відчувати гордість за свої досягнення, навички або похвалу, які отримують від інших. Вони можуть виявляти гордість через посмішки, підняту голову та радісну енергію.

- бажання приналежності. Дошкільники виявляють бажання бути включеними у групу, мати друзів та спілкуватися з іншими. Вони можуть відчувати радість і задоволення, коли вони почуваються прийнятими в колективі.

У цьому віці вони починають виявляти більш складні емоційні реакції та розуміння соціальних ситуацій. Варто також зауважити, що розвиток соціальних емоцій є індивідуальним для кожної дитини і може варіюватися в залежності від їхнього характеру, середовища та інших факторів [2]. Діти можуть розвивати різні соціальні емоції у різних темпах і у різних спосіб.

Освітній напрям «Дитина в соціумі» спрямований на розвиток соціальних компетенцій та адаптацію дитини до життя в суспільстві. Цей напрям орієнтований на формування соціальної свідомості, емоційного і соціального

інтелекту, комунікативних навичок та взаємодії з іншими людьми. Основні принципи освітнього напрямку «Дитина в соціумі» включають: інклюзивність, тобто забезпечення умов для рівної участі всіх дітей у соціальному житті, незалежно від їхніх особливостей та потреб; соціальну взаємодію, зокрема сформованість навичок спілкування, співробітництва, взаємодії та взаєморозуміння з іншими людьми; розвинену самосвідомість та саморегуляцію (усвідомлення власних емоцій, почуттів, потреб та цінностей, а також навичок контролю та регулювання своєї поведінки); громадянську активність (участь дітей у житті суспільства, формування в них ціннісного ставлення до прав та обов'язків громадянина); толерантність та повагу до різноманітності (розуміння, прийняття та повага до різних культур, традицій, поглядів та способів життя) [3].

Освітній напрям «Дитина в соціумі» реалізується за допомогою застосування різноманітних методів і форм роботи, що сприяють їхній успішній адаптації до соціального середовища, підвищенню самосвідомості, розвитку комунікативних здібностей та співпраці з іншими людьми. Ці методи дозволяють дітям вчитися взаємодіяти, розуміти і висловлювати свої емоції, розвивати емпатію та толерантність, вирішувати конфлікти та спільні проблеми.

Наприклад: *рольові ігри*. Діти виконують ролі різних професій або соціальних ситуацій, що допомагає їм розвивати соціальну усвідомленість, спілкування та взаємодію з іншими; *групові проекти* (створенням спільного малюнка, моделі або казки). Діти працюють разом у групах над спільними завданнями або проектами, що розвиває навички співпраці, комунікації та взаємодії з ровесниками; *тренінги соціальних навичок*. Систематичні заняття, спрямовані на розвиток конкретних соціальних навичок, таких як емоційне розуміння, ефективне спілкування, вирішення конфліктів тощо; *дискусії та групові обговорення*. Діти обговорюють соціальні питання, спільні правила та цінності, вчаться висловлювати свої думки, слухати інших та розуміти різноманітні погляди. Діти можуть обговорювати різні теми, наприклад, про свої улюблені казки, дружбу, правила поведінки; спільна діяльність з представниками різних професій або громадськими діячами. Діти мають можливість спілкуватися та співпрацювати зі спеціалістами з різних сфер життя, таких як медики, пожежники, поліцейські тощо, що допомагає їм отримати реальний досвід і розширити свій уявний світ; *рольові ситуації; групові тренінги*: Діти можуть брати участь у тренінгах соціальних навичок, де навчаються спілкуватися, виражати свої емоції, вирішувати конфлікти та співпрацювати з іншими. Такі тренінги можуть включати рольові ігри, симуляції ситуацій і групові вправи. Дорослі можуть створити ситуації, де діти виступають як помічники або підтримка для один одного. Наприклад, вони можуть розігрувати ситуації допомоги втікачеві з лабіринту або врятування загубленої іграшки; *завдання з емоційного регулювання*. Розвиток навичок емоційного регулювання допомагає дітям управляти своїми емоціями. Це може включати вправи з дихання, розслаблення, використання медитації або візуалізації, а також встановлення стратегій управління стресом та впливу емоційних ситуацій; *соціальне моделювання*. Вихователі та батьки можуть бути позитивними моделями, які демонструють емоційну виразність, спілкування та розв'язання

конфліктів [5]. Це допомагає дітям спостерігати та наслідувати соціально прийнятні способи вираження емоцій та взаємодії з іншими.

Розвиток соціальних емоцій у дітей старшого дошкільного віку є важливим кроком у формуванні їхньої соціальної компетентності та здатності до успішного спілкування та взаємодії з оточуючими людьми. Соціальні емоції допомагають дітям управляти взаєминами з іншими, розуміти та виражати свої почуття, співчувати іншим людям та будувати позитивні стосунки. Шляхи розвитку соціальних емоцій включають сприятливе оточення, моделювання, відповідні активності та можливості для вираження та розуміння емоцій. Важливо пам'ятати, що діти розвиваються унікальними особистостями, і кожна дитина може мати власні особливості в розвитку соціальних емоцій. Тому важливо надавати дітям індивідуальну увагу, підтримку та відповідні можливості для їхнього розвитку.

Список використаних джерел:

1. Демченко О.П. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до розвитку соціальної обдарованості дітей в проблемному полі педагогіки вищої школи. *Людинознавчі студії*: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Педагогіка». ред. кол. М. Чепіль (головний редактор) та ін. Дрогобич. Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка. Випуск 6/38 (2018). С.116-130.
2. Колосова О.В Колектив як фактор соціального становлення особистості старшого дошкільника. *Наукові записки ВДПУ ім. М.Коцюбинського*. Серія : Педагогіка і психологія : Зб. наук. праць. Вип.42. Ч.2 / Редкол.: В.І. Шахов (голова) та ін. Вінниця.ТОВ «Нілан ЛТД». 2014. С. 31-35.
3. Колосова О. В. Форми взаємодії дошкільного закладу з сім'єю у контексті формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку. *Вісник Прикарпатського університету*. Івано-Франківськ. 2013. Вип.XLVI. С. 73-77.
4. Колосова О.В. Формування соціальної компетентності дошкільників засобами сюжетно-рольової гри. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій*: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського) Вінниця. ТОВ «Нілан ЛТД». 2013. Вип.2. С.162-166
5. Provofova Y., Ivakhnenko T., Oliinyk N., Tamarkina O., Atroshchenko T. Development of the Emotional Stability Seen as a Personal Leadership Quality Using the Acmeological Approach in the Master's Students. *European Journal of Educational Research*. 2020. Volume 10, Issue 1, С.275-284.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ ВІЗУАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ЖИТТЄВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З РАС

*Гнатюк Анастасія, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: О.В. Колосова, кандидатка педагогічних наук
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

THE USE OF METHODS OF VISUAL SUPPORT TO THE DEVELOPMENT OF LIFE COMPETENCES OF PRESCHOOL CHILDREN WITH ASD

*Anastasiia Hnatiuk, master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. Авторка досліджує розвиток життєвих компетенцій дітей дошкільного віку з розладом аутичного спектру, за допомогою методів

візуальної підтримки. Представляє аналіз деяких попередніх досліджень науковців та представляє досвід педагогів з даної проблеми. Узагальнює спільні підходи та перспективи використання методів візуальної підтримки для розвитку життєвих компетенцій дітей дошкільного віку з РАС.

Ключові слова: діти дошкільного віку з РАС, розлад аутичного спектру, життєві компетенції, методи візуальної підтримки.

Abstract. The author explores the development of life competences of preschool children with autism spectrum disorder using visual support methods. The author analyses some previous studies of scientists and presents the experience of teachers on this issue. Summarises common approaches and prospects of using visual support methods for the development of life competences of preschool children with ASD.

Keywords: preschool children with ASD, autism spectrum disorder, life competences, methods of visual support.

Провідна ознака розладів аутистичного спектру полягає у недостатньому розвитку навичок комунікації, соціальної взаємодії. Відповідно, потрібно спрямувати освітню роботу з дітьми в інклюзивному середовищі на формування навичок спілкування, взаємодії між дитиною з РАС та іншими дітьми, яка забезпечить адаптацію в соціумі, поліпшить контактність з навколишнім середовищем, зміцнить зв'язок з батьками, скорегує небажану поведінку, підготує до взаємодії з іншими дітьми в дитячому садку і школі.

Життєві компетенції – це набір навичок та знань, які допомагають людям успішно функціонувати в різних аспектах життя, таких як соціальна взаємодія, емоційний розвиток, самоорганізація, мислення та навчання [4]. Для дітей з РАС ці компетенції можуть бути важкі до розвитку через специфічні особливості їхнього розвитку та сприйняття світу.

Використання методів візуальної підтримки для розвитку життєвих навичок у дошкільників з РАС (розлад аутистичного спектру) є важливим у контексті сучасного світу, де розвиток соціальних навичок і розуміння процесів взаємодії є важливими для успіху в навчанні, роботі та суспільстві в цілому [3]. Тому формування життєвих навичок у дітей дошкільного віку з РАС є предметом дослідження та обговорення в науково-практичному середовищі.

Методи візуальної підтримки можуть бути корисними для педагогів в організації навчального-виховного процесу дітей дошкільного віку з РАС [2]. В наш час існує багато методів візуальної підтримки, наприклад:

1. Використання карток PECS (Picture Exchange Communication System). PECS – це система комунікації за допомогою картинок, яка використовується для дітей з розладом аутистичного спектра (РАС). Ця система допомагає дітям з РАС спілкуватися та виражати свої потреби та бажання. PECS включає в себе використання карток, на яких зображено предмети, дії, емоції тощо. Дитина може обирати картку та обмінюватися нею з дорослим, який відповідає на її запити. З часом дитина може навчитися використовувати цю систему для того, щоб спілкуватись з іншими людьми, висловлювати свої думки та відчуття.

PECS допомагає дітям з РАС розвивати свою комунікативну та соціальну поведінку, сприяє розвитку мовлення та розумінню мови. Використання карток

PECS також зменшує поведінкові випадки, які можуть виникати внаслідок нездатності дитини з РАС ефективно спілкуватися та виражати свої потреби.

У практиці використання карток PECS для дітей з РАС передбачає підбір карток, які відповідають потребам та інтересам дитини, проведення навчання та тренувань з використанням карток, а також систематичну підтримку та розвиток цієї системи комунікації в процесі розвитку дитини.

2. Використання візуальних розкладок. Візуальні розкладки містять інформацію про різні дії, які дитина повинна виконати, наприклад, підготуватися до сніданку або взяти з собою рюкзак до школи. Ці розкладки можуть містити малюнки, фотографії або піктограми, що допомагають дітям з розкладом аутистичного спектру правильно організувати свій режим та вільний час.

3. Використання різноманітних дидактичних матеріалів. Плакати, таблиці, схеми, діаграми та інші дидактичні матеріали – допомагають дітям засвоювати інформацію швидше та ефективніше. На плакатах можуть бути зображені цифри, букви, форми, кольори, тварини, що допомагає дітям з РАС запам'ятовувати їх та розвивати свої знання та навички. Також використання дидактичних матеріалів забезпечує доступ до необхідної інформації, що сприяє розвитку мислення та вмінь аналізувати та систематизувати інформацію.

4. Настільні ігри. Іншим методом візуальної підтримки для розвитку життєвих компетенцій дітей є використання різних видів ігор, включаючи настільні ігри. Ігри допомагають дітям розвивати такі життєві компетенції, як співпраця, комунікація, проблемне мислення та прийняття рішень. Одним з прикладів настільної гри є «Емоції», яка допомагає дітям розвивати розуміння емоцій як своїх та інших людей, вміння керувати ними [5].

5. Комп'ютерні ігри. Комп'ютерні ігри, такі як «Minecraft», можуть допомогти дітям дошкільного віку з розкладом аутистичного спектру розвивати творчість, просторову уяву та технічні навички. Однак, батькам та педагогам слід використовувати цей метод візуальної підтримки з обережністю, щоб не викликати у дитини залежність, ментальне перенавантаження.

6. Малюнки. Іншим методом візуальної підтримки є використання малюнків. Малюнки можуть бути використані для пояснення певних правил поведінки, які можуть бути складними для розуміння для дітей. Наприклад, малюнки можуть бути використані для пояснення того, як потрібно поводитись в громадському транспорті або під час сигналу повітряної тривоги.

7. Інтерактивна дошка, застосунок на смартфон. Іншим важливим методом візуальної підтримки у розвитку життєвих компетенцій є використання різноманітних інтерактивних ігор та додатків на планшетах та смартфонах. Ці ігри можуть бути спрямовані на розвиток різних навичок, таких як математика, мовлення, креативність, та інші. Вони можуть бути корисні для дітей, які мають різні типи сприйняття інформації, такі як аудіальний, візуальний та кінестетичний. Також, важливу роль у розвитку життєвих компетенцій відіграють мультимедійні пристрої які допомагають дітям відчути віртуальний досвід. Наприклад, використання планшетів та смартфонів дозволяє дітям відвідувати віртуальні екскурсії, грати в освітні ігри та розвивати свої навички в інтерактивному режимі.

8. Казки з ілюстраціями. Іншим методом візуальної підтримки є використання анімованих казок. Казки, розроблені для розвитку дітей дошкільного віку з РАС, мають чітку структуру, відповідно до вікових потреб дітей, розвивають різноманітні навички, такі як мовленнєва, соціальна та когнітивна тощо [1].

Отже, використання методів візуальної підтримки є ефективним інструментом для розвитку життєвих компетенцій дітей дошкільного віку з РАС. Візуальна підтримка допомагає дітям дошкільного віку з розладом аутистичного спектру зосередитися на діяльності, зрозуміти її мету і послідовність дій, а також зміцнює зв'язок між словами і поняттями. Для досягнення максимальних результатів у використанні методів візуальної підтримки, важливо розробляти індивідуальні підходи до кожної дитини з РАС, враховуючи її потреби і можливості.

Список використаних джерел:

1. Вознесенська О.Л. Арт-терапія в Україні: стан та перспективи розвитку. Львівсько-Ряшівські наукові зошити : Культура – Мистецтво – Освіта – Терапія в міждисциплінарній перспективі. Вип. 2. 2014. Wydawnictwo uniwersytetu rzeszowskiego. P. 93-103.
2. Данілавичюте Е.А., Литовченко С.В. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник. Ред. А.А. Колупаєвої. К. Видавнича група «А.С.К.». 2012. 360 с. (Strategies for Teaching in Inclusive School).
3. Колосова О. В., Антонюк О.В. Мультиплікаційний фільм як засіб формування соціальних умінь у дітей дошкільного віку з раннім дитячим аутизмом. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами*. Збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 08-09 листопада 2018 р.). За заг. ред. О. А. Голюк. Вінниця. Меркьюрі-Поділля. 2018. Вип. 1. С. 85-90.
4. Колосова О.В., Кронівець Т.М., Хіля А.В. Соціально-педагогічна підтримка дітей з інвалідністю в середовищі різноманіття: досвід ЄС. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2022. Вип. 64, С. 98-104.
5. Olena Kolosova, Iryna Sarancha, Yaroslava Pylypenko, Anna Khilya. Tolerant attitudes towards persons with special educational needs as a component of professional training for teachers in higher education institutions. International Scientific Conference «SOCIETY, INTEGRATION, EDUCATION - SIE2022». Vol.(2022) I. P. 126-135.

СОЦІАЛЬНІ НАВИЧКИ В ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ: ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ

*Горішна Надія, кандидатка педагогічних наук, доцентка,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка (Україна)*

SOCIAL SKILLS IN CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM DISORDER: APPROACHES TO DEVELOPMENT

*Horishna Nadiya, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Ternopil Volodymyr Hnatyuk
National Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. На основі огляду наукової літератури розкрито вплив розладів аутистичного спектру на соціальні навички дітей. Схарактеризовано труднощі, які можуть виникати у набутті ними різних типів соціальних навичок: комунікативних, регулювання емоцій, когнітивних та навичок вирішення проблем. Окреслено сутність основних підходів, на яких базуються

втручання з розвитку соціальних навичок – поведінкового, когнітивно-поведінкового та підходу, заснованого на взаєминах.

Ключові слова: розлади аутичного спектру, соціальні навички, типологія соціальних навичок, втручання з розвитку соціальних навичок.

Abstract. Based on a review of the scientific literature, the impact of the autistic spectrum on children's social skills was revealed. Difficulties that may arise in their acquisition of various types of social skills are characterized: communicative, emotion regulation, cognitive, and problem-solving skills. The essence of the main approaches on which interventions for the development of social skills are based are outlined – behavioral, cognitive-behavioral and relationship-based approaches.

Keywords: autism spectrum disorders, social skills, typology of social skills, intervention for the development of social skills.

Протягом останніх десятиліть у світі спостерігається тенденція зростання кількості дітей з розладами спектра аутизму (РСА). За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), таке порушення розвитку має кожна сота дитина [5]. В Україні немає точних статистичних даних щодо кількості дітей з РСА, але протягом останніх п'яти років Міністерство охорони здоров'я (МОЗ) щорічно фіксує зростання кількості встановлених діагнозів «розлад аутичного спектру» на 30% [1]. За останніми даними, у 2017 році чисельність дітей з аутизмом в Україні становила понад 7 тис. осіб, хоча за оцінками експертів ця цифра може становити 70 тис. осіб [2].

Згідно з дефініцією, яку надає Американська асоціація психіатрів, РАС є одним з розладів психологічного розвитку, що виникає через особливості будови та функціонування центральної нервової системи [6]. Дане порушення включає в себе декілька форм розладів, включаючи синдроми Аспергера Каннера, Ретта, дезінтегративний розлад дитинства та атипичний аутизм [5]. Всі ці розлади мають спільний елемент у вигляді дефіциту соціальних навичок, який проявляється у порушеннях комунікації, соціальної взаємодії та соціального сприйняття [6]. Порушення соціальних навичок призводить до проблем у соціальному функціонуванні дитини у школі, вдома та в громадському середовищі та спричинити труднощі у взаємовідносинах, поведінці, навчанні та психічному здоров'ї.

Результати опитування фахівців і батьків дітей з аутизмом проведене в Україні у 2021 році, засвідчили високий рівнем незадоволеності доступом до професійних послуг та сервісів (80,1% і 98,4%), а також наявною інфраструктурою для дозвілля і розвитку людей з аутизмом – 82,8% і 97,5% відповідно В умовах обмежень, пов'язаних з пандемією COVID-19, можливості сімей та фахівців розвивати соціальний потенціал дітей з РАС через участь в навчанні та корекції розвитку суттєво знизилися [4]. Можна передбачити, що ситуація, пов'язана з війною, яку розпочала росія в Україні у 2022 році, матиме негативний вплив як на стан дітей з аутизмом, у тому числі і їх соціальних навичок, так і на доступ сімей до професійної допомоги.

Зважаючи на зазначене, мета дослідження полягала у поглибленні знань про підходи до розвитку соціальних навичок у дітей з ООП на основі огляду наукових досліджень з цієї теми.

Для проведення дослідження було використано формат кабінетного дослідження, який дозволив зібрати інформацію про соціальні навички дітей з особливими освітніми потребами та/або порушеннями психофізичного розвитку. Зібрані дані були оброблені за допомогою методів аналізу, синтезу, порівняння та узагальнення якісних даних. Пошук наукових публікацій був проведений за ключовими словами у науко-метричних базах даних, таких як Web of Science, Scopus, PubMed, Google Scholar, ResearchGate. Для дослідження були відібрані наукові публікації, не старші 10 років.

Соціальні навички трактують як здатність діяти відповідно до контексту соціальної ситуації, внутрішнього стану особистості, специфіки оточуючого середовища, враховуючи при цьому суспільні очікування [8, с. 3].

Існує декілька підходів до типологізації соціальних навичок; найбільш сучасна типологія, запропонована Гровером, Нейглом, Буффі та Ендрюсом [7], ґрунтується на цільових сферах їх використання і включає навички комунікації, регулювання емоцій, когнітивні навички та навички вирішення проблем.

Комунікативні навички забезпечують використання мовлення та міміки відповідно до ситуації взаємодії та суспільних норм. У дітей з РСА можуть виникати труднощі з елементарними навичками спілкування, такими як вітання, започаткування та підтримка розмови, обмін інформацією, дотримання своєї черги у розмові та розуміння комбінації вербальних та невербальних сигналів. Мета роботи з розвитку комунікативних навичок може полягати у набутті дитиною здатності розуміти мовлення, вступати у бесіду, відповідати на запитання тощо. Навички регулювання емоцій забезпечують здатність контролювати, модифікувати і виражати свої почуття згідно з ситуацією та соціальним контекстом. Дітям із РСА складно як визначати емоції інших, так і контролювати власні, тому розвиток цих навичок є складовою програм навчання соціальних навичок для дітей з аутизмом. Когнітивні соціальні навички забезпечують набуття знань та їх використання під час соціальних взаємодій. Діти з РСА мають труднощі з обробкою та використанні інформації у змінених умовах, її цілісному сприйнятті тощо. Навички розв'язання соціальних проблем забезпечують здатність реагувати на різні соціальні ситуації. Дітям з РСА складно переносити попередній досвід на нові ситуації, справлятися з завданнями, що пов'язані зі вирішенням проблемних ситуацій, тому вони потребують розвитку навичок швидкої оцінки та вибору адекватних реакцій на незнайомі ситуації.

Результати аналізу наукової літератури з теми дослідження засвідчили, що усі втручання з розвитку соціальних навичок у дітей з РАС, ефективність яких доведена науково, можна звести до трьох основних підходів: поведінкового, когнітивно-поведінкового та підходу, заснованого на взаєминах. Поведінкові втручання зосереджені на зміні подій у навколишньому середовищі (передумов та наслідків поведінки) з метою посилення бажаної поведінки і зменшення проявів небажаної. Когнітивно-поведінкові інтервенції частково поділяють деякі

припущення про доцільність зміни середовища для зміни поведінки, проте вони розширюють розуміння чинників, які впливають на поведінку, зокрема як індивід інтерпитує або сприймає те, що відбувається в навколишньому середовищі. Підходи, засновані на взаєминах (наприклад, Floortime і Son-Rise), стверджують, що розвиток довірчих відносин є основним фактором, який впливає на формування соціальних навичок. Наслідуючи приклад дитини, поважаючи її вподобання і допомагаючи дитині контролювати її поведінку, розвиваються довіра і мотивація, яка дозволяє опанувати соціальні навички.

Передумовою для розвитку соціальних навичок є аналіз потреб, який передбачає збір інформації про соціальні навички дитини, наявність сильних і слабких сторін щодо їх розвитку. Для оцінки соціальних навичок використовуються такі інструменти як, спостереження контрольні списки соціальних навичок, бесіди із значимими дорослими, соціограми [9, с. 19]. Подальші кроки включають; розвиток мотивації у дітей для опанування та використання навичок у різних умовах; навчання навичкам, використовуючи стратегії, що відповідають мовленнєвим та когнітивним здібностям дитини; відпрацювання навичок у природних умовах із залученням найближчого оточення. Важливим аспектом втручань з розвитку соціальних навичок є навчання однокласників тому, як покращити навички взаємодії з дітьми з аутизмом, зменшити їх ізоляцію, розширити можливості для дружби і зменшити їх цькування. Незалежно від обраного підходу, опанування соціальними навичками дітьми з аутизмом повинне носити цілеспрямований і спланований характер.

Список використаних джерел:

1. 2 квітня – день поширення інформації про аутизм *Центр громадського здоров'я України*. URL: <https://phc.org.ua/news/2-kvitnya-den-poshirennya-informacii-pro-autizm> (дата звернення: 02.04. 2023).
2. *5 міфів про аутизм. МОЗ України*. URL: <https://moz.gov.ua/article/health/5-mifiv-pro-autizm> (дата звернення: 17.03.2020).
3. Міжнародний класифікатор хвороб (МКХ-10). *ВООЗ*. URL: <https://icd.who.int/browse10/2010/en> (дата звернення: 04.04. 2023).
4. Опитування про стан аутизму в Україні-2021: держава самоусувається від підтримки людей з особливими потребами? *Національна асамблея людей з інвалідністю*. URL: <https://naiu.org.ua/opytuvannya-pro-stan-autizmu-v-ukrayini-2021-derzhava-samousuvayetsya-vid-pidtrymky-lyudej-z-osoblyvymy-potrebamy/> (дата звернення: 05.04.2023).
5. Autism. *World Health Organization*. URL: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/autism-spectrum-disorders#:~:text=It%20is%20estimated%20that%20worldwide,figures%20that%20are%20substantially%20higher.> (дата звернення: 02.04.2023).
6. Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-5). *American Psychiatric Association*. 2013. *American Psychiatric Pub*.
7. Grover R. L., Nangle D. W., Buffie M., Andrews L. A. Defining social skills. In *Social Skills Across the Life Span* Academic Press. 2020. Pp. 3-24.
8. McFall R. M. A review and reformulation of the concept of social skills. *Behavioral Assessment*. 1982. Vol. 4. P. 1-33.
9. Ross F., Cornish U. *Social skills training for adolescents with general moderate learning difficulties*. Jessica Kingsley Publishers. 2003. P. 19.

ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЄВОЇ ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ДИЗАРТРІЄЮ

Гоцуляк Віталія, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н.С. Кравець, кандидатка педагогічних наук, доцентка

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Україна)*

PECULIARITIES OF SPEECH TRAINING OF PRESCHOOL CHILDREN WITH DYSARTHRIA

Hotsuliak Vitaliia, master's student

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine)

Анотація. *Стаття присвячена особливостям мовленнєвої підготовки дітей дошкільного віку із дизартрією. Увагу акцентовано на понятійно-категорійному апараті (дизартрія, мовлення, мовленнєвий розвиток), основних компонентах мовленнєвої готовності дошкільнят до школи.*

Ключові слова: *мовленнєва підготовка, дизартрія, діти дошкільного віку.*

Abstract. *The article is devoted to the peculiarities of speech training of preschool children with dysarthria. Attention is focused on the conceptual and categorical apparatus (dysarthria, speech, speech development), the main components of preschoolers' speech readiness for school.*

Keywords: *speech training, dysarthria, preschool children.*

На сучасному етапі проблема навчання і виховання дітей з особливостями психофізичного розвитку турбує суспільство. Сучасна концепція освіти таких дітей передбачає інтегрований підхід, комплексну оцінку встановлення функціонального діагнозу з урахуванням як порушених, так і збережених компонентів психіки, емоційних особливостей та комунікативної поведінки, що тісно пов'язані з мовленнєвим розвитком дитини.

Мовлення – це першочергова психічна функція людини, яке має велике значення в формуванні психічних процесів і в загальному розвитку дитини. Мовлення відображає протікання операцій мислення, емоційних станів, визначає значну роль в регуляції поведінки і сприяє цілеспрямованій діяльності дошкільників [2].

Мовленнєві вади можуть потягнути за собою негативні прояви у всіх сферах життя дітей, визначають низьку пізнавальну активність, недостатню орієнтування у фактах, і явищах оточуючої дійсності. Серед таких вад часто зустрічається дизартрія.

Дизартрія – це розлад мовлення, який виникає в результаті порушення координації мускулатури, відповідальної за мовлення. Це може бути викликано різними причинами, такими як нейрологічні захворювання, травми головного мозку, ураження м'язів та інші стани, які впливають на мовлення. Симптоми дизартрії можуть включати незрозуміле або нерівномірне вимовляння слів, повільне або швидке мовлення, переривисте мовлення, нездатність до правильного наголошення слів, а також інші форми неправильностей у мовленні. Ці симптоми можуть бути легкими або важкими залежно від причини та ступеня пошкодження мозку або м'язів. Тобто при дизартрії порушене не програмування мовленнєвого висловлювання, а моторна реалізація мовлення [3].

При відсутності відповідних корекційних заходів, у дитини з дизартрією

може уповільнитись темп її інтелектуального розвитку, можуть виникнути невпевненість, замкнутість, негативізм. Саме тому мовленнєва підготовка має архіважливе значення для майбутнього першокласника.

Загальною метою мовленнєвої підготовки дитини з дизартрією є збільшення її мовленнєвого розвитку. Особливості мовленнєвої підготовки висвітлено у роботах А. Богуш, яка доводить, що діти повинні передусім оволодіти мовленнєвими навичками та якостями усного мовлення, що мовленнєва підготовка передбачає «оволодіння практичними мовленнєвими навичками, вдосконалення комунікативних форм і функцій мовленнєвої діяльності, формування її усвідомлення». Науковець виокремлює основні компоненти мовленнєвої готовності до школи, а саме:

- певна сума знань про навколишню дійсність, змістова сторона мовлення;
- рівень мовленнєвих навичок: правильна звуковимова, достатній словник, граматична правильність мови, діалогічне та монологічне мовлення;
- висока мовленнєва активність дітей;
- якість мовленнєвих відповідей;
- оволодіння елементарними оцінювальними-контрольними діями у сфері мовленнєвої діяльності [1].

Щоб вивчення рідної мови стало цікавим і посильним для дитини, на думку А. Богуш, навчання має нагадувати дослідницьку діяльність. Гра та ігрові моменти мають органічно вплітатись у заняття, що істотно підвищить ефективність засвоєння дітьми грамоти й допоможе в роботі з тими, хто з певних причин гірше засвоює матеріал. Як зазначає дослідниця, головна стратегія під час створення експериментального навчання рідного мовлення у молодших класах полягає в тому, «щоб створити насамперед реальні умови, які дали б можливість дітям бути активними в навчальній ситуації, що розгортається» [1].

Для дітей дошкільного віку із дизартрією мовленнєва підготовка повинна бути індивідуалізованою і спрямованою на поліпшення їх мовлення та комунікативних навичок. Деякі особливості такої мовленнєвої підготовки можуть включати наступне:

1. Особлива увага до мовленнєвого розвитку дитини: дитина повинна бути оцінена на наявність дизартрії та рівень розвитку мовлення, щоб планувати підходи до її мовленнєвої підготовки.

2. Розвиток артикуляційних навичок: дитина повинна навчитися правильно артикулювати звуки та слова, щоб збільшити зрозумілість її мовлення.

3. Зосередження на комунікативних навичках: дитина повинна навчитися ефективно спілкуватися з іншими людьми, включаючи розвиток навичок слухання та відповіді на запитання.

4. Використання мовленнєвих вправ: дитина може вправлятися у вимові звуків, складів та слів через різноманітні ігри та вправи.

5. Інтенсивність та регулярність тренувань: мовленнєва підготовка дитини з дизартрією повинна бути регулярною та інтенсивною, щоб забезпечити кращі результати.

6. Співпраця з батьками та іншими фахівцями: батьки та інші фахівці

(логопеди, психологи) можуть бути включені в процес мовленнєвої підготовки дитини, щоб забезпечити її успіх.

Таким чином, мовленнєву підготовку на сучасному етапі слід розглядати як сукупний результат загальномовленнєвої й спеціальної мовної підготовки, що забезпечує дошкільникам мовленнєву готовність і передбачає формування практичних мовленнєвих навичок, удосконалення комунікативних форм та функцій мовленнєвої діяльності.

Список використаних джерел:

4. Богуш А. М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика: підручник. Вид.2, доп. К., 2015. 704 с.
5. Ігнат'єва С.А., Калмикова А. Л. Мовленнєвий розвиток. П'ятий рік життя. Харків, 2011. 112 с.
6. Кондратенко В.О. Особливості мовлення дошкільників із дизартрією. *Науковий часопис*. Корекційна педагогіка. 2012. С. 128-131.

AN ASSESSMENT TOOL FOR E-SCHOOLBOOKS TOWARDS AN INCLUSIVE LEARNING EXPERIENCE

Damiano Meo, PhD student, Università Cattolica del Sacro Cuore, Milan, Italy,

Landoni M., Senior researcher, Faculty of Informatics,

Supervisor: D'Alonzo L., Full Professor, Faculty of Education,

Università Cattolica del Sacro Cuore, Milan, Italy.

Abstract: *Here we introduce a checklist to evaluate the inclusivity of digital schoolbooks in order to help teachers to select accessible learning resources.*

Keywords: *e-schoolbooks, accessibility, inclusion*

Introduction – Educators have long debated how to select the best textbook to meet the requirements of different students and teachers. The UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities [1] states that learning aids must be accessible and adapted to everyone's needs. Furthermore, the 2030 UN Agenda [2] urges States and their institutions to establish policies to promote inclusive education. Within this topic, here we introduce a checklist to evaluate the inclusivity of digital schoolbooks. These assessment tools result from a survey involving 100 teachers in the first and second education cycle.

Survey – We invited Italian teachers to elicit their expert opinion and answer an anonymous survey about e-schoolbooks. The answers were gathered online using a questionnaire containing six multiple-choice questions and twenty-three Likert scale queries. Teachers were recruited through a chain-referral sampling method. One hundred participants – from all over Italy – participated in the survey. We assigned numeric values in the Likert scale a textual label examining its meaning. Participants belong to different school orders and grades. 26% of participants work in primary school, 38% in junior high school and 36% in high school. As for the expertise, 53% of the sample has over 10-year experience, and 20% of teachers work from 5 to ten years. Concerning the teaching area, 38% of participants are special educational needs teachers, 23% teach Italian, History and Geography, 11% are specialists in Foreign Languages, and 11% teach Maths and Science. The majority of the answers (62%)

came from the northern region of Italy, although the southern region and its islands (23%) also contributed well.

Checklist - The factors and associated features to be taken into consideration when assisting instructors in choosing textbooks to encourage inclusion have been taken from the aforementioned survey. These have provided the basis for the following checklist. Numeric values have been attributed to the items of this draft checklist. In fact, «yes» stands for «2 points», «no» corresponds to «zero point» and «partly» is equivalent to «1». As the evaluation, it has been posited that a textbook achieving less than half of the available points cannot be considered inclusive. One that sits with a score in the middle range is acceptable, but only those getting from 98% onwards are expected to meet the needs of an inclusive class.

CUSTOMISATION	YES	NO	PARTLY
1) The page format is automatically adapted to the device used (pc, tablet, mobile phone);			
2) Text and background colours are editable;			
3) The page offers the possibility to customise the formatting (margin, alignment, line spacing, font and font size);			
4) The text can be underlined, and notes and bookmarks can be inserted.			
MULTIMODALITY	YES	NO	PARTLY
6) Students, depending on their learning style, can perform activities and exercises in a variety of ways;			
2) The same content is presented in a variety of forms (text, infographics, slides and multimedia elements);			
3) Exercises' contents are presented in multiple ways (multiple choice question, cloze, matching, true/false, flashcards);			
7) The reader can choose to browse the text by page, by paragraph, by chapter or by clicking on the index titles;			
8) Pictures on the page are strictly functional to the understanding of the text.			
FORMAT	YES	NO	PARTLY
1) Keywords are highlighted in bold;			
2) Headlining comes out clearly from the background of the page;			

3) Each page contains a skip-to-main-content button.			
4) The download of the pages is provided in different formats (doc and pdf)			
5) The text can be viewed both online and offline.			
ACCESSIBILITY			
1) Audio tracks can also be used with a written transcript;			
2) Videos enable accurate and synchronised subtitling.			
3) Pictures, maps and tables have captions and alternative text suitable for each student.			
4) The book can be used with screen readers and with text-to-speech			
5) A description sheet containing information on the accessibility and inclusivity of the digital text is available.			
TRAINING	YES	NO	PARTLY
1) Exercises are interactive and provide immediate feedback;			
2) A report of the exercises carried out and their results are provided;			
3) Many activities promote cooperative learning;			
4) All review sessions provide opportunities for self-assessment;			
5) Tutorial and videos are understandable for all.			

Conclusions - This exploratory study has provided us with:

1) the definition of features that could make a schoolbook effective in managing the class from an inclusive perspective and a reflection on how some possible improvements can benefit every student's learning process.

2) The design of an easy-to-use tool, the checklist, to support editors and teachers in assessing textbooks and teaching resources regarding accessibility and usability.

From this perspective, collecting more feedback to improve and validate the current version of the checklist will be very relevant because participatory research empowers all educational community members.

References:

1. UN, Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD), (2006), available at: <https://www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptprot-e.pdf> [accessed 23 November 2022];
2. UN, Transforming Our World: The 2030 Agenda For Sustainable Development, (2015), available at: <https://sdgs.un.org/sites/default/files/publications/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>. [accessed 23 November 2022];

**ДОСВІД ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ BOWDON
PREPARATORY SCHOOL (ALTRINCHAM, UNITED KINGDOM) З
РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

*Загородська Ірина, здобувачка ступеня вищої освіти «бакалавр»
Науковий керівник: І.А. Стахова, докторка філософії (PhD)
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
(Україна)*

**THE EXPERIENCE OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS BOWDON
PREPARATORY SCHOOL (ALTRINCHAM, UNITED KINGDOM) IN THE
DEVELOPMENT OF CREATIVE SKILLS OF YOUNGER SCHOOL PUPILS**

*Zagorodska Irina, bachelor's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. У статті наголошено на питанні розвитку творчих здібностей молодших школярів, визначено основні дефініції. Представлено досвід британської підготовчої школи Bowdon Preparatory School (BPS) для дівчаток щодо розвитку творчих здібностей учнів.

Ключові слова: молодші школярі, творчі здібності, підготовча школа Bowdon Preparatory School (BPS).

Abstract. The article focuses on the issue of the development of creative abilities of younger schoolchildren, and defines the main definitions. The experience of the British preparatory school Bowdon Preparatory School (BPS) for girls regarding the development of students' creative abilities is presented.

Keywords: younger pupils, creativity, Bowdon Preparatory School (BPS).

Питання розвитку творчих здібностей молодших школярів є надзвичайно важливим сьогодні, адже саме творчі, прогресивні люди творять успішне майбутнє, ведуть нашу країну до успіху, рухають усі сфери життя у напрямку зростання та благополуччя. Шаблонне виконання завдань, стереотипність мислення відходить на задній план, у всіх галузях перевагу отримують креативномислячі особистості, здатні по новому оцінити ситуацію, знайти оригінальні та ефективні шляхи її вирішення. Проблемою розвитку творчих здібностей молодших школярів займалися багато українських дослідників, як-от: О. Акімова, О. Демченко, Л. Любчак, В. Моляко, О. Музика, О. Савченко, С. Сисоєва та інші. У Державному стандарті початкової освіти, концепції Нової української школи, типових навчальних програмах робиться значний акцент на творчий розвиток молодших школярів.

У своїх дослідженнях О. Демченко наполягає на тому, що: «домінантною стає активізація творчої діяльності учнів, адже становлення суспільно активної та гармонійно розвиненої особистості великою мірою залежить від власних зусиль самої людини, спрямованих на самовдосконалення як однієї з умов досягнення успіху в життєтворчості, самовизначенні та самореалізації» [1, с. 111]. Н. Лазаренко, стверджує, що вивчення європейського освітнього досвіду

та впровадження його в українську систему освіти пришвидшить євроінтеграцію нашої держави [2, с.100].

Підготовча школа Bowdon Preparatory School (BPS) розташована в зеленому передмісті всього за кілька хвилин від центру міста Altrincham. Це спеціальна школа з денною формою навчання для дівчаток віком від 3 до 11 років. BPS має чудову репутацію завдяки академічним досягненням і пишається тим, що забезпечує щасливе, сприятливе та розвиваюче середовище для своїх учнів. Шкільне навчання сприяє розвитку впевненості та набуттю фундаментальних життєвих навичок кожної учениці, воно спрямоване на розвиток творчих здібностей та умінь школярок, дозволяє виростити креативну, оригінально мислячу особистість [4].

Під час уроків учениці залучаються до різних видів діяльності. Зазвичай, уроки мають інтегрований характер і школяркам легше проявити свої здібності чи то в музиці, чи то в образотворчій діяльності, чи в літературі, чи в математиці тощо. Завдання, що використовують педагоги, здебільшого, носять продуктивний та творчий характер. Так школярки вчать римувати, композиційно правильно складати вірші і стимулюють до того, щоб отримана на уроці теоретична інформація переросла в власне бажання до літературної творчості. Учениць вчать грати на музичних інструментах, причому кожна з них може обрати різний інструмент. Окрім того школярки навчають вокалу, і найбільш здібні учениці об'єднуються у гурти, де пишуть музику, слова пісень, грають на музичних інструментах. Школярки залучають до різної експериментальної діяльності, де вони можуть максимально проявити свою творчість та креативність. Експериментальна діяльність об'єднує всі шкільні дисципліни, а тому учениці виготовляють власні макети лялькових будиночків, конструюють, займаються художньо-творчою та ігровою діяльністю. Вони пишуть власні сценарії та беруть участь у різних театральних постановках. Для героїв, яких грають на сцені, самостійно підбирають грим та костюми. Вивчаючи історію, учениці малюють картини про відомі факти, переказують їх у своїх творах есе тощо. У школі функціонує низка гуртків: гурток танців, гурток співів, природничий гурток, гурток театральних постановок, математичний гурток, арт гурток, гурток поезії та багато інших, де школярки можуть проявити себе.

Учениці школи Bowdon Preparatory School беруть участь у різноманітних проєктах, челенджах, акціях. Наприклад, участь у проєкті «Чарівна казка» передбачала дослідження саксонських народних казок, складання їх продовження. На початку проєкту школярки разом з педагогом виготовили книгу, прикрасили її, а протягом двох тижнів кожна учениця по черзі брала книгу додому та писала у ній продовження однієї з відомих саксонських казок. У ході екологічної акції до Дня Землі школярки придумували свою очисну машину, разом малювали її макет, визначали, які функції в неї мають бути тощо. Під час челенджу «Моя улюблена пора року» учениці робили фотоколажі, стінгазети, знімали власні відео, малювали, робили аплікації тощо, причому кожна школярка намагалася як найоригінальніше представити свою роботу.

Таким чином, можемо стверджувати, що розвиток творчих здібностей молодших школярів – це складний та довготривалий процес, проте він може

стати цікавим як для молодшого школяра, так і для педагога, що спрямовуватиме дитину у русло креативності (підбиратиме творчі завдання, пропонуватиме висловити власну думку, ідею, фантазію, використовуватиме різні інноваційні технології тощо.). Британська школа Bowdon Preparatory School пропонує різні способи розвитку творчих здібностей учнів, дозволяє дитині максимально розкрити свої таланти та приймати нестандартні рішення, тому її досвід буде корисний для багатьох педагогів Нової української школи.

Список використаних джерел:

1. Демченко О.П. Творча самореалізація молодших школярів з проявами обдарованості в умовах дозвілленої діяльності. *Обдаровані діти – скарб нації* : матеріали Міжнародної науково-практичної онлайнконференції (м. Київ, 8-11 грудня 2020 року). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2020. С. 111-117
2. Лазаренко Н. І. Нові вимоги до професіоналізму вчителя в умовах євроінтеграції. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. № 54. С. 100-106.
3. Любчак Л.В. Основи міжособистісного спілкування: навч.-метод. посібник для студ. пед. навч. закладів. Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2012. 160 с.
4. Bowdon Preparatory School (BPS). URL: <https://www.bowdonprep.org.uk/school-life/facilities/>.

СТИМУЛЯЦІЯ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ З ООП ЗАСОБАМИ ІГРОТЕРАПІЇ

*Кича Людмила, здобувачка ступеня вищої освіти «бакалавр»
Науковий керівник: Г.Г. Кім, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

STIMULATION OF SPEECH IN CHILDREN WITH AOP USING PLAY THERAPY

*Kycha Lyudmila, bachelor's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. Розкрито роль гри в особистісному розвитку немовленнєвої дитини. Показано можливості ігротерапії, корекційно-розвиткової роботи у розвитку мовлення дітей з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: ігротерапія, корекційно-розвиткова робота, мовлення, діти з особливими освітніми потребами.

Abstract. The role of play in the personal development of a non-verbal child is revealed. The possibilities of play therapy, corrective and developmental work in the development of speech of children with special educational needs are shown.

Keywords: play therapy, corrective and developmental work, speech, children with special educational needs.

Десятиліттями вчені-педагоги доводили значимість гри в особистісному розвитку індивідуума. Гра є потужним природним фактором, за допомогою якої розвиваються всі функції головного мозку, а саме: увага, пам'ять, мислення та мова.

Гра виникла тоді, як з'явилися перші знаряддя праці. Діти в грі повторювали (наслідували) дорослих: імітували процес полювання на звірів, варили їжу з уявних продуктів, шили одяг тощо.

Гра постійно розвивалася і вдосконалювалася. Першим просвітителем, який довів значимість гри як фундаменту для розвитку особистості був Платон. Його теорію підтримали гіганти педагогіки Я. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, Ф. Фребель, А. Макаренко, В. Сухомлинський.

Різні теоретики по-різному трактують поняття «гра». В. Сухомлинський писав: «Гра – це величезне світле вікно, крізь яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра – це іскра, яка запалює вогник допитливості» [8, с. 93]. Гра для дитини – поєднання радості від активного пізнання навколишньої дійсності, змога задовольнити власну допитливість та висловити свої почуття.

Особливо корисною гра стає в роботі з дітьми з ООП, де фізичні дефекти вагомо утруднюють їх взаємодію з навколишнім середовищем, однолітками, соціумом взагалі. Останні дослідження дають змогу стверджувати, що на шляху повноцінного розвитку особистості з ООП значна роль надається корекційно-розвитковим курсам. Фахівці підтримують думку, що корекційно-розвиткова робота, яка забезпечує розвивальну взаємодію людини із соціальним довкіллям, передбачаючи широке вживання культурних знаків і засобів спілкування, дає змогу дитині успішно самоствердитись і самореалізуватись у навчальній та позаурочній діяльності [2, с. 33].

Таким чином, використання гри як методу психотерапевтичної дії є значущим і доступним при корекційно-розвиткових заняттях з дітьми з особливими освітніми потребами. Ігротерапія використовується у вигляді спеціальних вправ, завдань, ролевих ігор та ситуацій тощо. Вона незамінна при порушеннях мовлення, емоційного стану, проявах тривожності та агресії.

Діти з порушеннями мовлення різного ступеня навчаються на загальних підставах в закладах дошкільної та шкільної освіти і допомогти утвердитись їм як особистості – головна функція педагога. У Державному стандарті початкової освіти мовленнєва компетентність «передбачає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття... для ефективного спілкування та культурного самовираження...» і тому педагог має організувати навчальну роботу з цією категорією дітей так, щоб найефективніше задіяти всі потенційно можливі прийоми, форми та методи для стимуляції мовлення [1, с. 5].

Мовна ігротерапія – це метод, спрямований на поліпшення мовлення дитини, усунення проблем артикуляційної сфери, голосових розладів, заїкання шляхом введення дитини в ігрову ситуацію [9, с. 96]. Обов'язковою умовою при цьому є добровільність. Невимушене протікання гри розкриває можливості для вільного вираження почуттів, емоцій. Дитина краще розкривається, адже перед нею не вчитель, а дійова особа гри, перевтілена в живий чи не живий об'єкт. Такі ігри можуть бути як індивідуальними, так і колективними.

Доцільними, на думку дослідників (Г.Г. Кіт та ін.), у роботі з дітьми є ігри дослідницького спрямування, які дають потужний поштовх до включення учнів у пізнавальну діяльність. Вони сприяють створенню позитивної мотивації учнів

до вивчення того чи іншого предмету, забезпечують умови для глибокого розуміння навчального матеріалу, стимулюють вироблення навичок здобувати знання шляхом самостійного аналізу та пошуку відповідей в контексті отриманого завдання, розвивають критичне мислення учнів, дозволяють формувати активну творчу особистість [4].

Використання гри як засобу терапії сприяє виконанню головних методичних завдань: створення комфортної психологічної атмосфери для спілкування, забезпечення кількаразового повторення мовленнєвої інформації, тренування у виборі певного мовленнєвого зразка в ситуації спонтанного спілкування. В ігротерапії комунікація є провідним фактором психічного зростання особистості. Щоб досягти бажаного результату, потрібно пройти три фази:

1. Наслідування – найдавніша форма комунікації, яку дослідники прирівнюють до інстинкту. Воно може бути довільним (імітація) та мимовільним (несвідомим). Діти молодшого шкільного віку часто уподібнюють себе «батьками», імітують їх поведінку, мимовільно повторюють рухи, жести, проговорюють найуживаніші репліки. При наслідуванні дитина може гратись сама з собою, а вчитель буде у ролі пасивного комунікатора.

2. Діалог – потребує участі реципієнта (дитини) і комунікатора. Гра «У магазині» спонукає до розмови протягом тривалого часу. Дає можливість дитині невимушено висловлювати свої запитання, відповідати на запитання комунікатора, аналізувати почуте.

3. Керування – найважча форма комунікації, де реципієнту з ООП потрібно висловлюватися не фразами, а окремими монологами, при цьому комунікатор тільки дає поштовх на такий монолог, тому головне викликати подив, інтерес до певної проблеми і обов'язково задіяти різні аналізатори. Гра «Чарівні перевтілення» якнайкраще спонукає дитину зануритися у мовленнєвий світ. Тут вона використає і міміку, і жести, і завчені або почуті фрази та зможе повноцінно висловлюватися.

Працюючи з дітьми різного віку з ООП, важливо пам'ятати, що гра, яку обирає вчитель, повинна їх зацікавити, в іншому випадку виникає комунікативний бар'єр, така собі перешкода через індивідуальні особливості психіки. Це і недовіра, і образа, і підозра та ін. Таких ігор існує доволі багато, але корисно інтегрувати методи та прийоми, об'єднувати два або три напрямки. Наприклад, створюємо розповідь за опорними фразами і відразу промальовуємо її у пісочниці. Відбувається розвиток мовленнєвої діяльності та удосконалюється дрібна моторика рук. Або ж використовуємо підспівування з одночасним пританцьовуванням (оплесками, стрибками, тупотінням та ін.).

Доцільно використовувати спонтанні ігри, які ніби виникають з нічого, але дають змогу реципієнту вивільнити свої почуття, емоції, страхи. В таких іграх може бути задіяний і вчитель. Дитина дає йому роль і ніби збоку спостерігає, а вчитель намагається вивести гру у потрібне русло, збалансувати можливе з бажаним. Спонтанна гра не диктує чітких правил, не вказує, що потрібно говорити, а, навпаки, надає простір для самовиявлення. Доречно

використовувати велике дзеркало, де дитина бачить себе та інших, різні іграшки, предмети побуту, маски, пальчиковий театр тощо.

Зростання актуальності проблеми навчання дітей з вадами мовлення в умовах НУШ змотивувало до пошуку оптимальних ігор для розвитку функції мовлення. У методичній збірці «Розвиток через гру», яку було представлено на обласній педагогічній виставці «Освіта Житомирщини 2022», нами зібрано понад вісімдесят ігор та вправ. Метою кожної гри чи вправи є сприяння розвитку мовлення, мислення, пам'яті, уваги, логіки, дрібної моторики та координації рухів. У процесі гри збагачується активний і пасивний словник дитини, збільшується довіра до наставника, виникає інтерес до навчання.

Дана збірка – свідчення кількарічної роботи з дітьми з ООП різного прояву та типу нозологій. Цей матеріал сприяє також розвитку сублімації. На первинних фазах ігротерапії важливі заняття з неструктурованим матеріалом. Так різні завдання з водою, фарбами, глиною дають дитині можливість вивільнити свої емоції і відчувати радість успіху.

Таким чином, форми і види ігрової терапії залежать від індивідуальних особливостей конкретної дитини або групи дітей, специфічними засобами діяльності і її тривалістю. При виборі форм ігротерапії потрібно виходити з конкретних завдань корекції психічного стану, які можуть бути вирішені саме цими формами, а також з того, наскільки є стабільними показники ефективного впливу на дитину ігротерапії. Тому вона широко застосовується не тільки з метою корекції, але і в профілактичних цілях [7, с. 182]. Отже, ігротерапія у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами є засобом подолання порушень. Вона включає в себе цілий комплекс вправ («Пролісок», «Маски», «Подібне і відмінне» і т. д.), що мають навчально-розвивальне значення.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт початкової освіти [електронний ресурс]: режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>
2. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / автор-укладач Н. П. Наволокова. Харків: Вид. група «Основа», 2009. 176 с.
3. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти. Навчально-методичний посібник / за ред. Г. С. Тарасенко. К.: Видавничий дім «Слово», 2010. 320 с.
4. Кіт Г.Г., Тополок Ю.В. Організація ігрової діяльності дослідницького спрямування на уроках НУШ. Навчання через гру в освітньому просторі України; досвід, виклики, ідеї та рішення: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (18-19 березня 2021 року, м. Запоріжжя): Електронний збірник наукових праць Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Випуск №1(43)/2021. https://www.zoippo.zp.ua/pages/el_gurnal/pages/vip43.html
5. Кудикіна Н.В. Теорія ігрової діяльності: монографія. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. 236 с.
6. Нова українська школа [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://nus.org.ua/news/u-2018-rotsi-nainklyuzyvnu-osvitu-vydilyat-pivmilyardagryven/>
7. Соціальна робота в Україні: [навч. пос.] / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; за заг. ред.: І. Д. Зверевої, Г. М. Лактіонової. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 256 с.
8. Сухомлинський В.О. Павлівська середня школа. *Вибрані твори*. В 5-ти т. К.: Рад. школа, 1977. Т. 4. С. 5-390.

РОЗВИТОК НАВИЧОК ПОДОЛАННЯ СТРАХІВ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Клименко Вікторія, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: О.В. Колосова, кандидатка педагогічних наук*

*Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

DEVELOPMENT OF SKILLS OF OVERCOMING FEARS IN SENIOR PRESCHOOL CHILDREN IN THE PROCESS OF PLAY ACTIVITIES

Klymenko Viktoriya, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкривається проблематика розвитку навичок подолання страхів у старших дошкільників. Обґрунтовано причини важливості подолання дитячих страхів. Розкрито основні аспекти розвитку навичок подолання страхів у дітей старшого дошкільного віку, значення ігрової діяльності у цьому процесі. Представлено ігри для подолання страху у дітей.

Ключові слова: діти старшого дошкільного віку, подолання дитячих страхів, ігрова діяльність.

Abstract. The article reveals the problem of developing the skills of overcoming fears in senior preschoolers. The reasons for the importance of overcoming children's fears are substantiated. The main aspects of the development of skills for overcoming fears in senior preschool children, the importance of play in this process are revealed. Games for overcoming fear in children are presented.

Keywords: senior preschool children, overcoming children's fears, game activity.

Розвиток навичок подолання страхів у дітей старшого дошкільного віку є важливою складовою їхнього розвитку і саморозвитку. Виявлення та подолання страхів допомагає дітям зберегти позитивну самооцінку, зростати емоційно стабільними та готовими до нових викликів.

Дитячі страхи є предметом досліджень в галузі психології та педагогіки. Багато вчених та дослідників присвятили свої дослідження дитячим страхам та їхньому впливу на розвиток дітей. Зокрема, З. Фрейд провів дослідження щодо психічного розвитку дітей та ролі страхів у формуванні їх особистості, Дж. Баулбі та М. Ейнсворт досліджували взаємодію дітей з батьками, звертали увагу на страхи, що виникають у ранньому дитинстві та їхній вплив на формування прив'язаності, Я. Джовсельс досліджувала страхи в ранньому дитинстві та їхній вплив на психічне здоров'я дітей, П. Мюррей досліджував роль страхів у формуванні особистості та відносин між батьками та дітьми, Н. МакГрігор автор книг про дитячі страхи, яка спеціалізується на питаннях розвитку дітей та психічного здоров'я.

Оволодіння дітьми навичками подолання страху є дуже важливим аспектом їхнього розвитку та саморозвитку. Обґрунтуємо причини, чому ці навички мають велике значення: розвиток емоційної стійкості (вміння долати страхи допомагає дітям стати емоційно стійкими і впевненими в собі, навчають розуміти та контролювати свої емоції, а також розвивають внутрішні ресурси для подолання складних ситуацій); підвищення самооцінки (в процесі долаття страхів діти відчувають успіх та досягнення, що сприяє підвищенню їхньої

самооцінки та віри в свої здібності, розвитку позитивного ставлення до себе і своїх можливостей); підвищення самостійності (діти навчаються брати відповідальність за власні дії та приймати рішення незалежно від страхів, що розвиває їхню самодостатність); розширення життєвих можливостей (в процесі подолання страхів діти відкривають для себе нові можливості та досвід, готові брати участь у нових ситуаціях, що сприяє їхньому розвитку та особистісному зростанню); розвиток ресурсів для подолання життєвих труднощів (навички подолання страху надають дітям інструменти для подолання будь-яких життєвих труднощів і стресових ситуацій не тільки в дитинстві, але й у подальшому житті. Вони навчаються розвивати внутрішню міцність, впевненість і гнучкість мислення, що допоможе їм ефективно справлятися зі змінами та викликами, з якими вони зустрінуться в майбутньому); удосконалення соціальних навичок (діти навчаються спілкуватися з іншими людьми, висловлювати свої потреби та думки, проявляти толерантність та співчуття. Це сприяє покращенню взаємин з оточуючими та підвищенню соціальної компетентності); розвиток гнучкості мислення (діти навчаються дивитися на ситуації з різних ракурсів, шукати альтернативні рішення та знаходити способи адаптуватися до нових умов. Це важливий аспект розвитку креативності та інноваційного мислення) [2].

До основних аспектів розвитку навичок подолання страхів у дітей старшого дошкільного віку включають наступне: розуміння страхів (важливо допомогти дітям розуміти, що страхи є нормальною частиною життя і можуть виникати у всіх людей, що страхи можуть бути корисними, оскільки вони допомагають нам захиститися від небезпеки. Важливо відрізнити реальну небезпеку від уявної); створення підтримуючого середовища (забезпечення безпечного та сприйнятливого середовища допоможе дітям відчути підтримку та мати віру у власні можливості); використання гри та творчості, які є ефективними інструментами для подолання страхів у дітей (рольові ігри, драматичні ігри та інші форми театралізованої діяльності допомагають дітям пережити та подолати свої страхи у безпечній та контрольованій обстановці) [4]; поступова експозиція (важливо поступово залучати дитину в ситуації, які викликають у неї страх. Наприклад, якщо дитина боїться собак, спочатку можна поступово знайомити її з маленькими та доброзичливими собаками, а потім поступово переходити до більших та менш знайомих собак); розвиток навичок саморегуляції (важливо навчити дітей ефективно контролювати свої емоції та реакції у стресових ситуаціях, коли вони стикаються зі своїми страхами. Це можна робити за допомогою дихальних вправ, розслаблення, позитивного мислення та інших стратегій саморегуляції); позитивне моделювання (дорослі можуть виступати як позитивні моделі для дітей у подоланні страхів. Показуючи свою впевненість та спокій у схожих ситуаціях, вони можуть надихнути та показати дітям, що страхи можна подолати); вироблення стратегій (важливо навчити дітей розробляти власні стратегії для подолання страхів. Це може включати в себе позитивне мислення, використання уяви, розмови з дорослими, планування кроків дії) [1]. Отже, розвиток навичок подолання страхів у дітей старшого дошкільного віку вимагає терпіння, підтримки та використання різноманітних педагогічних підходів.

Розвиток навичок подолання страхів у дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності є ефективним і цікавим підходом [3]. Наведемо ігрові методи, які можуть сприяти розвитку цих навичок у дітей старшого дошкільного віку:

- рольові ігри. Діти можуть грати ролі, які пов'язані з їх страхами (лікаря, ветеринара, злочинця), що дозволяє їм відчувати себе сильними і контролювати ситуацію, зменшити страх;
- ігри з рольовими змінами, в яких діти можуть обмінюватися ролями і пробувати відчувати себе в ролі тих, в кого немає страху. Наприклад, дівчинка може пробувати роль хороброго лицаря, а хлопчик – роль сильної принцеси. Це допомагає дітям розширювати свій спектр сприйняття та розуміння страхів;
- ігри з проблемними ситуаціями, в яких діти програють проблемні ситуації, що спричиняють їх страх, і шукають способи їх подолання. Наприклад, вони можуть створити ситуацію, коли потрібно підкорити високу гору або перестрибнути через річку;
- ігри з візуалізацією (малюнки, ляльки), які допомагають дітям зобразити свої страхи через конкретні образи, що перетворюються на щось безпечне, а значить і подолані.

Наведемо приклади ігор, які можна використовувати для подолання дитячих страхів: «Малюнок страху». Діти малюють свій страх, розповідають про нього. Після цього дитина може намалювати «малюнок сміливості», що зображує, як вона подолала страх або що їй допомогло. «Зачарована кімната», в процесі якої створюється ігрова ситуацію, коли дитина має виконати завдання в зачарованій кімнаті. Це може бути дослідження темної кімнати або проходження через місток над уявним водоспадом. Під час гри дитині надається підтримка та заохочення, щоб вона почувалася впевнено та здатною подолати страх. «Магазин сміливості», в якому дитина може купувати предмети сміливості за виграними в іграх балами або фішками. Наприклад, фішка може означати здатність підкорити гору, або бал – можливість сміливо прогулятися з уявним песиком. «Театр страхів» передбачає створення театралізованої вистави, де кожна дитина може відіграти роль свого страху. Діти програють сценку, яка демонструє, як вони змагаються зі своїми страхами та долають їх, що допомагає дитині відчувати контроль над страхом. «Подорож до острова сміливих», під час якої створюється уявний острів сміливих, до якого діти можуть здійснити подорож. Кожне завдання на острові пов'язане з подоланням різних страхів. Наприклад, дитина може пройти лабіринт, що символізує подолання страху перед невідомим, або зібрати «сміливі скарби», що допомагають подолати страх води. «Казкова терапія» передбачає читання казок і оповідань, які містять персонажів, що долають страхи, обговорення характерів героїв, їх риси, вміння, навички, якості, що дозволяють подолати страхи. Далі діти створюють власну казку про подолання страху. «Танок сміливості», який створюють діти, і який символізує подолання страху. Дитина може обрати музику та рухи, які виражають поступове перетворення страху в сміливість. Такі ігри дають дітям можливість активно взаємодіяти зі своїми страхами, розмовляти про них та знаходити стратегії для подолання. Вони розвивають самовпевненість, креативність та вміння керувати

емоціями, що допомагає дітям стати більш сміливими та адаптивними у різних ситуаціях.

Отже, навички подолання страхів у дітей дошкільного віку є важливою складовою їх емоційного та соціального розвитку. Це допомагає їм стати емоційно стійкими, самостійними та соціально компетентними особистостями. Розвиток цих навичок впливає на їхню самооцінку, життєві можливості та готовність долати життєві виклики у майбутньому. Ігрова діяльність є ефективним інструментом подолання дитячих страхів. Вона надає дітям безпечне середовище, де вони можуть експериментувати зі страхами, розмовляти про них та знаходити способи подолання. Розвиток навичок подолання страхів у дітей старшого дошкільного віку в процесі ігрової діяльності допомагає дитині стати більш впевненою, міцною та емоційно стійкою особистістю. Вона навчається знаходити рішення, контролювати свої емоції та брати відповідальність за власні дії. Крім того, ігрова діяльність сприяє формуванню позитивного ставлення до власного страху і розвитку креативних та інноваційних способів їх подолання.

Список використаних джерел:

1. Карпенко Н. Дитячі страхи. Психологія їх подолання. 2007. 144 с.
2. Колосова Олена Закладаємо основи безпеки малечку. Палітра педагога. №4 2021. С. 3-6.
3. Лазаренко Н.І., Колеснік К.А. Впровадження технології групової діяльності в контексті ігрового підходу організації освітнього процесу дітей дошкільного віку. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: педагогіка і психологія. Випуск 65. 2021. С. 24-28.
4. [Zdanevych L., Tsehelnyk T., Kruty K., Uliukaieva I., Frolenkova N.](https://www.sciedupress.com/journal/index.php/jct/article/view/22508) Training of Future Teachers for Work with Preschoolers under Martial Law in Ukraine. *Journal of Curriculum and Teaching* [this link is disabled](#). 2022. 11(6). pp. 67-77. <https://www.sciedupress.com/journal/index.php/jct/article/view/22508>.

НАСТІЛЬНО-ДРУКОВАНІ ІГРИ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ООП

*Колосова Олена, кандидатка педагогічних наук, старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

BOARD GAMES IN THE WORK WITH CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

*Kolosova Olena, Candidate of Pedagogy, senior Lecturer of the Department of
Preschool Education
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. У статті розкрито можливості застосування настільно-друкованих ігор у процесі розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Наведено приклади настільно-друкованих ігор для дітей з різними нозологіями.

Ключові слова: діти з особливими освітніми потребами, настільно-друковані ігри, особливості розвитку дітей з ООП.

Abstract. The article reveals the possibilities of using board games in the development of children with special educational needs. Examples of board games for children with different nosologies are given.

Keywords: *children with special educational needs, board games, peculiarities of development of children with SEN.*

У сучасному світі все більше уваги приділяється включенню дітей з особливими освітніми потребами у загальну освітню систему. Діти з особливими освітніми потребами – це діти, які мають фізичні, психологічні, когнітивні або соціальні обмеження, які впливають на їхній загальний розвиток та освітні можливості. Вивчення проблем розвитку та навчання дітей з особливими освітніми потребами має велике значення для створення ефективних підходів до їхньої освіти та розбудови інклюзивного середовища [1]. Ці дослідження допомагають розуміти особливі потреби дітей з різними обмеженнями, виявляти способи підтримки їхнього розвитку та навчання, а також розробляти інклюзивні програми, методики та ресурси.

Розвиток соціальних, психологічних та когнітивних навичок у дітей з особливими освітніми потребами є основною метою освітніх програм. Ці діти навчаються спілкуватися, взаємодіяти з оточуючими, розвивати емоційну і соціальну компетентність, вчитися саморегуляції власних емоцій та поведінки.

Інклюзивна освіта враховує потреби кожної дитини, надаючи підтримку, допомогу та ресурси, необхідні для їхнього успішного навчання та розвитку. Це створює можливості для взаємодії, розуміння та прийняття різних людей у суспільстві. Завдяки дослідженням у цій галузі, розширюються знання про розвиток дітей з особливими освітніми потребами і вдосконалюються підходи до їхньої освіти. Це сприяє створенню більш рівноправного та інклюзивного суспільства, де кожна дитина має можливість розвиватися та досягати свого потенціалу, незалежно від своїх обмежень [2].

Особливості розвитку дітей з особливими освітніми потребами можуть бути різноманітними, оскільки кожна дитина має свої унікальні потреби і можливості. Однак, деякі загальні особливості можуть включати: розумові особливості (обмеження в інтелектуальному розвитку, затримку мовлення або проблеми з увагою та концентрацією); соціальна адаптація (складнощі у взаємодії з навколишніми дітьми та отриманні соціальних навичок); емоційний розвиток (затримка розвитку емоційного вираження або складнощі у розпізнаванні та регуляції власних емоцій); розвиток моторики (обмеження у руховому розвитку або фізичні обмеження); специфічні навчальні потреби (пов'язані з розумовими чи фізичними обмеженнями); сенсорний розвиток (особливості в сприйнятті сенсорної інформації, такі як гіперчутливість або гіпоалергічність до певних стимулів); індивідуалізація навчання (забезпечення індивідуалізованого підходу до освіти дітей з ООП, а саме пристосування матеріалів, методик та ресурсів навчання до конкретних потреб кожної дитини); підтримка соціально-емоційного благополуччя (відчуття певного рівня стресу, тривоги або незручностей у навчальному середовищі); взаємодія з ровесниками (включення дітей з ООП у спільні активності, групові проекти та спільні ігри, що сприяють взаєморозумінню та соціальній інтеграції); залучення сім'ї тощо.

Одним із ефективних засобів роботи з дітьми з ООП є настільно-друковані ігри, які є популярними формами розваги та розвитку для дітей [3]. Вони мають

позитивний вплив на розвиток дітей з особливими освітніми потребами. А саме, розвиток навичок навчання, соціальної взаємодії. Граючись в настільно-друковані ігри, діти з ООП мають можливість взаємодіяти з іншими дітьми та дорослими. Це сприяє розвитку їхніх соціальних навичок, таких як спілкування, співпраця, взаєморозуміння та вирішення конфліктів. Настільно-друковані ігри можуть стимулювати розвиток когнітивних функцій, таких як увага, концентрація, пам'ять, просторова орієнтація та розв'язання проблем. Ці ігри можуть включати завдання, які вимагають міркування, планування та стратегічного мислення. Граючись у настільно-друковані ігри, діти з ООП можуть розвивати навички саморегуляції, такі як терпимість до очікування, управління емоціями та стресом. Ці ігри також можуть мати терапевтичний ефект, допомагаючи дітям зосередитися, заспокоїтися та відчути задоволення від успіхів у грі. Вони також впливають на розвиток важливих життєвих навичок, комунікативних навичок і мовлення у дітей з ООП. Граючись разом з іншими, діти вчаться висловлювати свої думки, слухати інших, задавати питання і розвивати мовлення через взаємодію та спілкування [4]. Настільно-друковані ігри стимулюють творче мислення і уяву дітей з ООП. Вони можуть заохочувати дітей до генерації нових ідей, розв'язання проблем і використання уяви для створення нових сценаріїв та ситуацій у грі. Успіхи в настільно-друкованих іграх можуть позитивно впливати на самооцінку дітей з ООП. Вони можуть відчувати задоволення від досягнень, побачити свої здібності та потенціал, а також збудувати віру в себе та свої можливості. Участь у настільно-друкованих іграх допомагає дітям з ООП розуміти та дотримуватися правил гри. Це сприяє розвитку відповідальності, вмінню працювати в групі та приймати рішення відповідно до встановлених норм. Також настільно-друковані ігри є джерелом радості, задоволення та розваги для дітей з ООП. Граючись, вони можуть відчути позитивні емоції, забути про стрес або проблеми і насолодитися часом, проведеним разом з іншими дітьми та дорослими [1].

Наведемо приклади настільно-друкованих ігор, які можуть бути корисними для дітей з порушенням зору: «Звукові лабіринти», яка базується на слухових навичках і допомагає дітям розвивати сприйняття звуків і орієнтуванню у просторі. Гравці повинні розмістити звукові елементи (наприклад, музичні карти) у лабіринті таким чином, щоб створити послідовність звукових сигналів. Гра «Дотикові пазли» допомагає дітям з порушенням зору відчути і розпізнати різні форми і фігури під час складання пазлів, адже вони мають відчутну текстуру на кожній частинці. Гра «Брайль-карти» використовує спеціальні картки з написами Брайль-шрифтом. Діти можуть грати в різні карткові ігри, читаючи картки за допомогою дотикового сприйняття. Зазначені ігри розроблені з урахуванням потреб дітей з порушенням зору, допомагають розвивати їх сенсорні навички, сприйняття форм, орієнтацію у просторі та інші важливі навички.

Для дітей з порушенням мовлення доречним стане використання наступних настільно-друкованих ігор: «Слово-будівництво», яка містить набір карток з окремими звуками або складами слів. Діти можуть складати слова, комбінуючи картки. Це допомагає їм розвивати фонематичну свідомість і

покращувати навички формування слів. Гра «Розповідайка» містить набір ілюстрацій або карток з різними сюжетами або ситуаціями. Діти повинні розповісти історію або описати зображення, розвиваючи зв'язне мовлення. Гра «Мовні пари» містить набір карток з парами слів або фраз, які мають семантичний або фонетичний зв'язок. Діти повинні знайти відповідні пари і розповісти про них, що сприяє розвитку лексичного запасу і навичок зв'язного мовлення. Гра «Мовні головоломки» містить завдання, які вимагають розв'язування різних мовних головоломок, наприклад, складання римованих речень або знаходження слів, які починаються з певної літери. Це сприяє розвитку мовленнєвої кмітливості та креативності у дітей з ООП.

Для розвитку дітей з порушенням емоційно-вольової сфери ефективними будуть наступні ігри: «Емоційний калейдоскоп», яка містить картки з різними емоціями та відповідними зображеннями. Діти повинні вибрати картки, що відповідають їхнім емоціям, і поділитися своїми враженнями. Це сприяє розумінню та вираженню емоцій, а також підтримує розвиток емоційної освіченості. Гра «Володар мрій» дозволяє дітям втілити свої мрії та розвивати впевненість у собі та самоконтроль, гра «Тренувальний набір вольових навичок» містить різноманітні вправи і завдання, спрямовані на розвиток вольових навичок, таких як самоконтроль, впевненість у собі, зосередженість та стратегічне мислення. Діти можуть виконувати завдання в групі або самостійно. Настільно-друкована гра «Карта емоційного шляху» допомагає дітям зрозуміти свої емоції та виявляти певні шаблони у своїх реакціях. Кожна карта містить опис емоції та питання, що спонукають дітей замислитися про власні реакції. Це сприяє розвитку емоційної інтелекту та самоспостереження. Гра «Майстерня часу» включає завдання, які потребують планування та виконання дій у визначений проміжок часу. Це розвиває навички управління часом, організації та самодисципліни.

Наведемо приклади настільно-друкованих ігор для дітей дошкільного віку з порушенням опорно-рухового апарату: «Розмальовки по контуру», якої діти повинні намалювати або наклеїти відповідні елементи на контур, розвиваючи моторику рук і зорово-моторну координацію. Гра «Збираємо пазли» містить пазли з великими елементами, що легко тримати і з'єднувати, що допомагає вдосконалювати моторику рук, увагу та просторову уяву. Ігри «Конструктори» містять блоки або елементи, які дозволяють дітям будувати різні споруди або моделі. Діти розвивають моторику рук під час складання та розбирання конструкцій, розвиваючи міцність м'язів та координацію рухів [5].

Для дошкільників з ментальними порушеннями доречним буде використання наступних ігор: «Сортування за кольорами та формами», в процесі якої діти повинні сортувати картки за кольорами або формами, розвиваючи сприйняття кольорів, форм та відповідних навичок. Гра «Пошук пар» містить картки з різними малюнками або символами. Діти повинні знайти відповідні пари, з'єднавши картки, що сприяє розвитку спостережливості, концентрації та пам'яті. «Розмальовки з нумерацією» включає картки з нумерованими контурами малюнків. Діти повинні розфарбувати малюнки за вказаними

номерами, розвиваючи моторику рук, числову нумерацію та кольорові співставлення.

Для дошкільників з порушенням слуху варто застосовувати наступні настільно-друковані ігри: «Міміка та жестова мова», яка сприяє розвитку невербального спілкування та сприйняття емоцій. Діти повинні вгадувати емоції, дивлячись на міміку обличчя та жести. Це допомагає покращити сприйняття невербальної комунікації. Гра «Лото з образами» включає картки з різними зображеннями об'єктів, тварин або людей. Діти повинні знайти і покласти жетони на відповідні картки під час гри «лото». Це сприяє розвитку зорової сприйнятливості та здатності до розпізнавання образів.

Отже, настільно-друковані ігри є цінним ресурсом для розвитку дітей з ООП, адже створюють можливості для вдосконалення рухових навичок, розвитку моторики рук, спостережливості, уваги, просторової уяви та інших когнітивних функцій, сприяють соціальній взаємодії, спілкуванню та розвитку невербальних навичок. Настільно-друковані ігри дозволяють дітям з ООП насолоджуватися грою разом зі своїми ровесниками, родинами. Завдяки настільно-друкованим іграм, діти з ООП мають можливість розвивати навички, необхідні для покращення якості свого життя та розвитку відчуття самодостатності.

Список використаних джерел:

1. Колосова О.В., Кронівець Т., Хіля А.В. Соціально-педагогічна підтримка дітей з інвалідністю в середовищі різноманіття: досвід ЄС. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2022. Вип. 64. С. 88-96.
2. Крутій К., Деснова І., Замелюк М. Дефініція «гра як провідний тип діяльності дошкільника»: аналіз підходів. Академічні студії. Серія : Педагогіка. 2021. № (2) 4. С. 1-12.
3. Лазаренко Н.І., Колеснік К.А. Впровадження технології групової діяльності в контексті ігрового підходу організації освітнього процесу дітей дошкільного віку. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: педагогіка і психологія. Випуск 65. 2021. С. 24-28.
4. Пахальчук Н., Мируха О., Романенко Г. Педагогічні умови активізації рухової активності дітей. *Молодий вчений*. № 5.2 (69.2). 2019. С. 72-75.
1. Kolosova O., Khilya A., Sarancha I. Подготовка воспитателей дошкольных учреждений к работе с детьми с особыми образовательными потребностями. *Society, Integration, Education (SIE 2019)*. 2019. Volume III. P. 83-93.

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПІ

*Криворучко Ілля, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Шукатка Оксана, докторка педагогічних наук, професорка
Львівський національний університет імені Івана Франка (Україна)*

INCLUSIVE EDUCATION IN PHYSICAL CULTURE AND SPORTS IN UKRAINE AND EUROPE

*Kryvoruchko Ilyya, bachelor's student
Shukatka Oksana, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine)*

Анотація. У публікації здійснено аналіз інклюзивної освіти у сфері фізичної культури і спорту в Україні та Європейському Союзі. Констатовано, що європейська інклюзивна освіта в даній сфері передбачає підготовку педагогічних кадрів до фізичної реабілітації учнів та студентів, враховуючи фізіологічні особливості. Підсумовано, що європейська концепція інклюзії у сфері фізичної культури і спорту буде адаптована в Україні до сьогоденних реалій.

Ключові слова: інклюзивна освіта, діти з особливими освітніми потребами, фізичне виховання, реабілітація, Європейський Союз.

Abstract. The article analyzes inclusive education in the field of physical culture and sports in Ukraine and the European Union. It is stated that European inclusive education in this area provides for the training of pedagogical personnel for the physical rehabilitation of pupils and students, taking into account physiological features. It is concluded that the European concept of inclusion in the field of physical culture and sports will be adapted to Ukraine to today's realities.

Keywords: inclusive education, children with special educational needs, physical education, rehabilitation, European Union.

Розвиток європейського суспільства в Україні та євроінтеграційні процеси ставлять питання соціального забезпечення українців з обмеженими фізичними можливостями. Саме інклюзивна освіта надає можливості навчання дітей, студентів, які з різних обставин, у тому числі внаслідок терористичних ракетних ударів та обстрілів українських міст, стали інвалідами. У часи повномасштабного вторгнення проблема адаптації фізичного виховання до інклюзивної освіти набуває особливої гостроти через те, що зростає кількість поранених, покалічених українських дітей, і вони потребують оздоровчих процедур для збереження здоров'я майбутніх поколінь українців, тому тематика даної наукової роботи є актуальною.

Тематику європейської та української інклюзивної освіти у сфері фізичного виховання досліджували чеські (М. Kudláček), латвійські (А. Klavina) та українські (О. Язловецька, І. Кузьменко, О. Заярнюк та інші) науковці.

Згідно досліджень О. Заярнюк, інклюзивна освіта – це є вид освітньої діяльності, який збільшує ступінь рівноправної участі усіх без винятків учнів, дошкільнят та студентів у навчанні та здобуванні знань у навчальних закладах за місцем проживання [2]. За даними групи українських науковців, принципи інклюзивної освіти ґрунтуються на підтримку, взаємоповагу та порозуміння з дітьми, переконання у власному фізичному потенціалі [3].

Водночас в Україні діти з особливими освітніми потребами (ООП) знаходяться в малорухливому становищі як вимушеної форми поведінки. У більшості випадків діти-інваліди звільнені від занять з фізичної культури, незважаючи на необхідність до фізичної реабілітації засобами фізичного виховання та спорту [3]. На думку О. Язловецької, фахівець з фізичної культури та спорту в реалізації інклюзії відіграє особливу роль, оскільки саме вони відіграють провідну роль у соціальній адаптації дітей з обмеженими можливостями, і його головним завданням є корекція фізичних можливостей

дітей з врахуванням функціональних порушень організму. А серед переваг інклюзивних занять з фізичного виховання виокремлює:

- посилення бажання покращувати фізичний потенціал.
- здатність до подолання фізичних та психологічних перешкод.
- приклад дітям з особливими освітніми потребами для рухового наслідування [4].

На законодавчому рівні інклюзивна освіта в Україні закріплена в міжнародних конвенціях, ратифікованих Україною, у Законі України «Про освіту», а саме стаття 20: «Заклади освіти за потреби утворюють інклюзивні та/або спеціальні групи і класи для навчання осіб з особливими освітніми потребами. У разі звернення особи з особливими освітніми потребами або її батьків така група або клас утворюється в обов'язковому порядку» [1]. Також регулюються питання інклюзивної освіти у сфері фізичного виховання в Законах України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» та «Про реабілітацію інвалідів в Україні». На жаль, сьогодні в Україні відсутня єдина думка щодо впровадження системи інклюзивної освіти в освітні заклади, особливо в системі фізичного виховання дітей [4].

У європейських країнах ідея інклюзії спонукала схвалити конкретні законодавчі ініціативи, спрямовані на те, щоб учень з ООП розглядався не як гість у школі, а як повноправний учасник. Однак ситуація щодо інклюзії в Європі різна. Наприклад, частка дітей шкільного віку з ООП значно відрізняється: від приблизно 1% у Греції до понад 10% в Естонії, Данії, Фінляндії та Ісландії. Визначення та категорії особливих освітніх потреб і обмежень також відрізняються в країнах ЄС. Водночас, фізичне виховання й спорт відіграють важливу роль у європейському суспільстві, і їх специфічний характер був визнаний у грудні 2000 року в Декларації Європейської Ради [5].

У Латвії людиною з ООП вважається будь-яка дитина, яка має порушення зору, порушення слуху, проблеми з навчанням, розумову відсталість, проблеми з мовою, хронічні захворювання, такі як діабет, астма, фізичні проблеми та психоневрологічні захворювання. Адаптивна фізична культура прямо не згадується в законі. Вимоги до педагогічного персоналу, який працює в освітніх установах, наприклад до вчителів, – це диплом про вищу освіту за певним предметом, тобто спортивна освіта. У переліку професій, обов'язкових для роботи в освіті та спортивному вихованні, вчитель з фізичного виховання ще не входить. Адаптивна фізична культура викладається в рамках вивчення фізкультури та фізіотерапії в Латвійській академії спортивної освіти в Ризі [5].

У Польщі діти та молодь з ООП вважаються такими, що мають вади розвитку, такі як розумова відсталість, вади слуху, вади зору, фізичні вади, хронічні захворювання, психіатричні проблеми, множинні вади, аутизм, проблеми поведінки та проблеми мови та спілкування. Усі учні з ООП отримують безоплатну та на добровільній основі допомогу Центрів психолого-педагогічної служби. Результати психолого-педагогічного та медичного обстеження є основою для кваліфікації учнів для відповідних форм навчання у загальноосвітніх школах, інтегрованих школах/класах або спеціальних школах/класах. Вчителі спеціальної фізичної культури повинні брати участь у

спеціальних курсах навчання протягом усього життя для розвитку власних компетенцій [5].

Проаналізувавши інклюзивну освіту у сфері фізичної культури та спорту в Україні та ЄС, можна зробити висновок, що в часи повномасштабного вторгнення мають бути запроваджені спеціальні освітні програми для вчителів та викладачів фізичного виховання у сфері інклюзивної освіти, адаптовані до стандартів Європейського Союзу. Вказані впровадження сприятимуть розширенню спектру послуг навчальних реабілітаційних закладів для відновлення фізичного потенціалу дітей, постраждалих від війни.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту» №2145-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення - 26.03.2023 р.)
2. Заярнюк О.В. Інклюзивна освіта в Україні: проблем и та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2015. Вип. 11. С. 190–193.
3. Кузьменко, І.І., Назаренко, О.Ю., Дрокина, Т.А. Роль фізичної культури в інклюзивній освіті. *Modern science: innovations and prospects: Proceedings of XIV International Scientific and Practical Conference (Stockholm, Sweden 16-18 October 2022)*. С. 179-183.
4. Язловецька, О.В. Проблеми розвитку інклюзивної освіти у сфері фізичної культури в Україні. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, (200), 2021. 171–175. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-200-171-175>
5. Klavina, A., & Kudlacek, M. Physical education for students with special education needs in Europe: Findings of the EUSAPA project. *European journal of adapted physical activity*, 2011. 4 (2), 46-62.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛОГОПЕДІВ У КОНТЕКСТІ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Кудярська Тетяна, докторка філософії

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Україна)*

FEATURES OF PEDAGOGICAL TRAINING OF FUTURE SPEECH THERAPISTS IN THE CONTEXT OF INCLUSIVE EDUCATION

Kudiarska Tetiana, Doctor of Philosophy

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито особливості професійної підготовки майбутніх логопедів у закладах вищої освіти в аспекті професійної діяльності. Для їх розкриття подано перелік ключових компетентностей та визначено низку їх ознак.

Ключові слова: інклюзивне навчання, майбутні логопеди, компетентнісний підхід, ключові компетентності, професійна підготовка.

Abstract. The article describes the features of professional training of future speech therapists in higher education institutions in the aspect of professional activity. In order to reveal them, a list of key competencies is provided and a number of their features are defined.

Keywords: inclusive education, future speech therapists, competence approach, key competencies, professional training.

На становлення особистості дитини у процесі виховання здорового покоління впливають багато чинників, які безпосередньо враховуються педагогами та медиками, а саме: фізіологічні, соціальні, медичні, валеологічні, психологічні, комунікативні та ін.. Особливої уваги потребують особи з проявами деструктивних змін у психомоторному та інтелектуальному розвитку. Тому державницький підхід в Україні до врахування проблем в особистісному розвитку таких дітей спрямовує до розширення інклюзивної освіти [1, с. 123]. Нормативно-правова база поповнилася в останні роки за рахунок прийняття документів, в яких підкреслено важливість вирішення цієї проблеми. Так, Законом України «Про освіту» у ст. 19 і 20 розширено можливості для навчання осіб з особливими потребами; Законом України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України» ст. 103 виділено субвенцію на надання державної підтримки таким особам. Розширення законодавчої бази відповідними документами підтверджує актуальність проблеми надання кваліфікованої психолого-педагогічної та медичної допомоги особам з особливими потребами.

На сьогоднішній день світова освітянська спільнота дійшла до висновку, що інклюзивний процес повинен здійснюватися диференційовано за індивідуальними планами, посилюючи для дітей, і за умов кваліфікованої спеціальної корекційної допомоги. До групи фахівців, які допомагають створити єдиний освітньо-корекційний простір в закладі освіти, які працюють у сфері інклюзивної освіти, відносять вихователів дошкільних груп/учителів, асистентів вихователя/учителя, практичних психологів й учителів-логопедів, в компетенцію яких входить володіння корекційно-компенсаторними технологіями. Вони повинні здійснювати превентивне та корекційне забезпечення освітніх послуг спільно з усіма фахівцями мультидисциплінарної команди.

До кожної дитини з особливостями психомоторного розвитку, яка потребує індивідуального підходу, адаптується процес навчання, тобто визначаються окремі форми, методи, прийоми, технічне та методичне забезпечення навчального процесу, а також створюються умови у вигляді облаштування фізичного середовища (універсальний дизайн) та модифікується навчально-методичне забезпечення, тобто вносяться зміни до понятійної сутності його змісту, форм та методів навчання, до стандартних навчальних планів, програм, методичних рекомендацій, конспектів занять (уроків), створюються індивідуальні навчальні плани (програми розвитку) [2, с. 119].

Наразі проблема навчання дітей з особливими освітніми потребами вийшла за межі традиційного (спеціально дефектологічного) підходу, і, відповідно, для освіти дітей з порушеннями психофізичного розвитку, зокрема й мовленнєвого, необхідною є підготовка поліфункціонального фахівця, здатного до професійної діяльності в умовах якісно нового освітнього й соціокультурного простору. Відтак, необхідною є розроблення освітньої стратегії, спрямованої на удосконалення фахової діяльності учителя-логопеда і врахування інтеграційних тенденцій світового освітнього простору, переваг національної системи освіти, в тому числі й спеціальної, і специфіки регіону [3, с. 227].

Неухильне зростання кількості дітей, які мають різні форми порушень у мовленнєвому розвитку, нашарування вторинних особливостей актуалізує потребу у кваліфікованих логопедах. Свою діяльність майбутні логопеди можуть здійснювати в закладах дошкільної освіти (логопедичні та інклюзивні групи), закладах загальної середньої освіти (логопункти та інклюзивні класи), спеціальних освітніх закладах та навчально-реабілітаційних центрах, в ІРЦ та медичних закладах.

Професійна компетентність майбутнього учителя-логопеда у сфері навчання, виховання і розвитку дітей з мовленнєвими порушеннями в умовах інклюзивної освіти не є природним новоутворенням його особистості, яке виникає саме по собі в процесі його навчання у вузі [3, с. 232]. Освітньо-професійна програма й освітньо-кваліфікаційна характеристика підготовки фахівців за напрямом «Спеціальна освіта. Логопедія» визначають вимоги до їх компетентності, що стосується, передусім, сфери спеціалізованої (особливої) освіти, а саме міждисциплінарний підхід до вивчення порушень мовлення. Так, наприклад, майбутньому логопеду варто знати етіологію, патогенетичні та системні методи подолання мовленнєвих патологій; вміти використовувати спеціальні педагогічні методи, які враховують роль психологічних та соціальних чинників у процесі попередження і подолання різних форм порушень мовлення [1, с. 126].

Стратегія модернізації освіти передбачає, що в основу оновленого змісту освіти покладені «ключові компетентності». Усі ключові компетентності мають характерні ознаки, вони багатофункціональні й оволодіння ними дозволяє вирішувати різні проблеми в повсякденному, професійному чи соціальному житті. Ними необхідно володіти для досягнення різних важливих цілей і вирішення складних завдань у різних (типових і нетипових) ситуаціях. Ключові компетентності надпредметні та міждисциплінарні, адже вони застосовуються в різних ситуаціях. Розглянемо основні ознаки ключових компетентностей, якими повинні оволодіти майбутні учителі-логопеди, а саме професійною, інформаційною, комунікативною та правовою [5].

Професійна компетентність – якість дій працівника, що забезпечують ефективне вирішення професійно-педагогічних проблем і типових професійних завдань, що виникають у реальних ситуаціях педагогічної діяльності, з використанням життєвого досвіду, наявної кваліфікації, загальнонавчаних цінностей; володіння сучасними освітніми технологіями, технологіями педагогічної діагностики (опитування, індивідуальних і групових обстежень), психолого-педагогічної корекції, зняття стресів і т.п., методичними прийомами, педагогічними засобами й їх постійним вдосконаленням; використання методичних ідей, нової літератури та інших джерел інформації в галузі компетенції і методик навчання для організації сучасних корекційних занять із дітьми-логопатами з метою здійснення оцінно-цілісної рефлексії [5].

Інформаційна компетентність – якість дій працівника, що забезпечують ефективний пошук, структурування інформації, її адаптацію до особливостей педагогічного процесу і дидактичних вимог; формулювання навчальної проблеми різними інформаційно-комунікативними способами, кваліфіковану

роботу з різними інформаційними ресурсами, професійними інструментами, готовими програмно-методичними комплексами, що дозволяють проєктувати вирішення педагогічних проблем і практичних завдань; регулярна самостійна пізнавальна діяльність, готовність до ведення дистанційної освітньої діяльності, використання комп'ютерних і мультимедійних технологій, цифрових освітніх ресурсів в освітньому процесі, ведення документації на електронних носіях [5].

Комунікативна компетентність – якість дій працівника, що забезпечують ефективне конструювання прямого і зворотного зв'язку з іншою людиною; встановлення контакту з вихованцями різного віку, батьками, колегами; вміння виробляти стратегію, тактику та техніку взаємодій із людьми, організувати їх спільну діяльність для досягнення визначених соціально значущих цілей; уміння переконувати, аргументувати свою позицію; володіння ораторським мистецтвом, усним і писемним мовленням, публічним представленням результатів своєї роботи, відбором адекватних форм і методів презентації [5].

Правова компетентність – якість дій працівника, які забезпечують ефективне використання у професійній діяльності законодавчих та інших нормативних правових документів органів влади для вирішення відповідних професійних завдань [5].

Перехід до компетентнісного підходу під час навчання майбутніх учителів-логопедів у закладі вищої освіти є своєчасним і необхідним, тому що якість підготовки випускника може бути найбільш повною тільки при визначенні його компетентності в обраній сфері професійної діяльності. Саме компетентнісний підхід дає змогу реалізувати особистісно-зорієнтовану модель освіти, яка актуалізується в умовах глобалізації, прискорення змін, посилення конкурентності та підвищення мобільності в сучасному суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Мельничук І.М. Професійна підготовка майбутніх логопедів як медична і педагогічна проблема в історичному контексті. *Розвиток академічної культури в медичній освіті. Медична освіта*. 2019, № 3. С. 123-127.
2. Ленів З.П. Особливості реалізації інклюзії та підготовки відповідних фахівців: проблеми, досвід, перспективи. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2014, випуск 28. С. 119-125. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_019_2014_28_28.
3. Мартинчук О.В. Стратегічні орієнтири удосконалення фахової підготовки вчителів-логопедів до професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання. *актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки*. 2014, випуск 4. С. 225-234. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apko_2014_4_27.
4. Цимбал-Слатвінська Світлана. Особливості професійної підготовки майбутніх логопедів у закладах вищої освіти в аспекті професійної діяльності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019, № 7 (91). С. 26-37. Режим доступу: <http://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/8193>.
5. Підготовка сучасного фахівця-логопеда. Режим доступу: <https://studfile.net/preview/2041058/>

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З МОВЛЕННЄВИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Магась Наталія, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Н.С. Кравець, кандидатка педагогічних наук, доцентка,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника*

(Україна)

PECULIARITIES OF PSYCHOPHYSICAL DEVELOPMENT OF SENIOR PRESCHOOL CHILDREN WITH SPEECH DISORDERS

Magas Natalia, master's student

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine)

Анотація. Стаття присвячена особливостям психофізичного розвитку дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями.

Встановлено, що діти з мовленнєвими порушеннями можуть мати різноманітні функціональні та органічні ураження, які впливають на їхню здатність до мовлення та розуміння мови.

Ключові слова: психофізичний розвиток, мовленнєві порушення, діти старшого дошкільного віку.

Abstract. The article is devoted to the peculiarities of psychophysical development of senior preschool children with speech disorders.

It has been established that children with speech disorders can have various functional and organic disorders that affect their ability to speak and understand speech.

Keywords: psychophysical development, speech disorders, children of senior preschool age.

Мовленнєва функція є однією з найважливіших психічних функцій людини. Оволодіння здатністю до мовленнєвого спілкування створює передумови для специфічних людських соціальних контактів, завдяки яким формуються та уточнюються уявлення дитини про навколишнє середовище, удосконалюються форми його відображення.

Порушення мовлення тією чи іншою мірою (залежно від характеру цих порушень) впливають на діяльність та поведінку дитини, негативно позначаються на формуванні всього психічного життя. Вони ускладнюють спілкування з оточуючими, нерідко заважають правильному формуванню пізнавальних процесів, впливають на емоційно-вольову сферу. Мовленнєві порушення часто спричиняють низку вторинних відхилень, які створюють картину аномального розвитку дитини в цілому.

Мовленнєві порушення – це різні медичні стани, що впливають на здатність людини до мовлення і сприйняття мови. До мовленнєвих порушень належать:

1. Затримка мовленнєвого розвитку – коли дитина не розвиває мовлення на очікуваному рівні.

2. Афазія – втрата здатності до мовлення або розуміння мови внаслідок ушкодження мозку, зазвичай внаслідок інсульту або травми.

3. Дизартрія – розлад мовлення, пов'язаний з порушенням контролю за мовним апаратом (наприклад, при паралічі м'язів обличчя або горла).

4. Дисфазія – розлад мовлення, що спостерігається у дітей з порушеннями розвитку, такими як аутизм.

5. Дислексія – порушення читання, пов'язане зі складнощами у розпізнаванні слів.

6. Дисграфія – порушення письма, пов'язане зі складнощами у виконанні письмових завдань.

7. Логопедичні порушення – різні мовленнєві недоліки, такі як звукова дислексія, затримка мовленнєвого розвитку, позбавлення мовленнєвої мелодії [3].

Ці розлади можуть відрізнитися за причиною та симптомами, але всі вони впливають на здатність людини до мовлення та сприйняття мови.

Діти з мовленнєвими порушеннями можуть мати різноманітні функціональні та органічні ураження, які впливають на їхню здатність до мовлення та розуміння мови.

Функціональні ураження – це порушення, які пов'язані зі здатністю до мовлення і розуміння мови. Наприклад, діти з мовленнєвими порушеннями можуть мати складнощі зі звуковим сприйняттям, артикуляцією звуків, формуванням слів і речень, недостатньою мовною пам'яттю, затримкою мовленнєвого розвитку, а також зі здатністю до взаємодії з оточуючими.

Діти з функціональними відхиленнями емоційно реактивні, легко дають невротичні реакції і навіть розлади у відповідь на зауваження, погану оцінку, неповажне ставлення з боку педагога і дітей. Їх поведінка може характеризуватися негативізмом, підвищеною збудливістю, агресією або, навпаки, підвищеною сором'язливістю, нерішучістю, лякливою.

Все це в цілому свідчить про особливий стан центральної нервової системи дітей, які страждають мовними розладами, і про те, що і формування мови у дітей даної категорії має свої особливості.

Органічні ураження – це порушення, що пов'язані з патологічними змінами в організмі, що впливають на здатність до мовлення і розуміння мови. Органічні ураження можуть бути пов'язані з такими станами, як різні вади слуху, порушення центральної нервової системи, захворювання ротової порожнини та інших систем органів.

Наприклад, діти з вадами слуху можуть мати складнощі зі сприйняттям мови та розвитком мовлення через обмеження у сприйнятті звуків. Діти з порушеннями центральної нервової системи можуть мати проблеми з координацією мовленнєвого апарату або зі здатністю до взаємодії з іншими людьми.

Діти з мовленнєвими порушеннями швидко виснажуються і втомлюються. Вони характеризуються дратівливістю, підвищеною збудливістю, руховою розторможеністю, не можуть спокійно сидіти, смикають щось у руках, і т.п. Вони емоційно нестійкі, настрої швидко змінюються. Нерідко виникають розлади настрою з проявом агресії, нав'язливості, занепокоєння. Значно рідше у них спостерігаються загальмованість і млявість [3].

Як правило, у таких дітей відзначається нестійкість уваги і пам'яті, особливо мовної, низький рівень розуміння словесних інструкцій, недостатність регулюючої функції мови, низький рівень контролю за власною діяльністю, порушення пізнавальної діяльності, низька розумова працездатність.

Психічний стан цих дітей нестійкий, в зв'язку з чим їх працездатність різко змінюється. У період психосоматичного благополуччя такі діти можуть досягати досить високих результатів у навчанні.

Характеризуючи стан рухової сфери таких дітей, одні дослідники відзначають повний обсяг активних рухів, вказуючи при цьому, що вони є уповільненими, незграбними, недиференційованими. Інші при зовнішньому огляді дітей зі стертою дизартрією часто відзначають відхилення в позі дитини (рука зігнута в ліктьовому суглобі і приведена до грудей, пальці стиснуті в кулак) і знаходять обмеження обсягу рухів як верхніх, так і нижніх кінцівок, переважно з одного боку. На їхню думку, це свідчить про наявність односторонніх статичних явищ в кінцівках. У цих випадках сила в м'язах на стороні парезу виявляється ослабленою, а тонус – злегка підвищеним [1]. Отже, дослідники акцентують увагу на особливостях власне моторного розвитку дітей з мовленнєвими порушеннями, не віддаючи належного взаємозв'язку стану їх моторики й мови.

І. Мартиненко, вивчаючи процес засвоєння рідної мови дітьми дошкільного віку [2], виявила 6 основних закономірностей. Перша з них полягає в тому, що мова формується при здатності чітко артикулювати звуки, вимовляти звуки, склади, слова, розуміти і сприймати слухові відчуття. Друга закономірність полягає в засвоєнні мовних одиниць, насамперед лексичних та граматичних. Закономірність - оцінка виразності мовлення - залежить від розвитку у дитини чутливості і сприйнятливості до засобів виразності мовлення оточуючих. Дитина ефективно засвоює мову, коли відчуває виразні відтінки лексичних, граматичних, фонетичних мовних значень, а також їх значень в зв'язному мовленні дорослих. Четверта закономірність пов'язана з формуванням у дитини «почуття мови». Мова функціонує як засіб комунікації у формі мови. Він має певні орфоепічні, фонетико-фонологічні, словозмінні, словотворні, морфологічні, орфографічно-пунктуаційні, експресивно-стилістичні, граматично-синтаксичні та інші норми, які дитина засвоює в процесі мовної практики. П'ята закономірність проявляється пізніше, коли дитина в період підготовки до школи і на початку шкільного навчання вчиться писемного мовлення. Ця закономірність проявляється в обумовленості писемного мовлення успішним розвитком усній. І це ще раз підтверджує велике значення своєчасного формування правильного усного мовлення дитини. Сутність шостої закономірності полягає в тому, що темп збагачення мови зростає з удосконаленням мовно-творчої системи дитини.

Зазначені особливості в розвитку дітей вимагають спеціальної роботи по їх корекції, що враховує сильні і слабкі сторони розвитку їхньої психіки.

Таким чином, у багатьох дослідженнях, що стосуються особливостей розвитку психомоторної сфери дітей дошкільного віку з мовленнєвими порушеннями, прямо або побічно висловлюється припущення про необхідність вчити дітей управління своїми рухами, що неможливо без розвитку у них різноманітних координаційних здібностей.

Список використаних джерел:

1. Гаяш О.В. Корекційно-розвивальна робота з дітьми з особливостями психофізичного розвитку : Науково-методичний посібник для вчителів інклюзивного навчання, асистентів учителів, які працюють з дітьми

з психофізичними порушеннями в умовах загальноосвітніх навчальних закладів, соціальних педагогів, батьків. Ужгород : Інформаційно-видавничий центр ЗППО, 2016. 120 с.

2. Мартиненко І. В. Методика формування комунікативних вмінь у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення. *Логопедія* 2012. №2. С. 228 – 295.

3. Трофименко Л.І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ: Програмно-методичний комплекс. 2013. 108 с.

ВИКОРИСТАННЯ ГРУПОВОЇ ІГРОВОЇ ТЕРАПІЇ ЯК МЕТОДУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ З РАС: ДОСВІД ІЗРАЇЛЮ

*Манухова Світлана, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: Ю.М. Шевченко, доктор педагогічних наук, професор
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана
Хмельницького (Україна)*

USE OF GROUP PLAY THERAPY AS A METHOD OF SOCIALIZATION AND ADAPTATION OF CHILDREN WITH ASD: THE EXPERIENCE OF ISRAEL

*Manukhova Svitlana, master's student
Bohdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University*

Анотація. Для ізраїльської освіти вкрай важливим є надання кожній дитині можливість соціалізуватися та адаптуватися в сучасному суспільстві. Особливої уваги приділяється дітям вразливою категорії, до якої відносяться діти з розладами аутистичного спектру. Доведено, що для вирішення завдань системи освіти та медицини Ізраїлю у питанні соціалізації та адаптації дітей з РАС є використання методу групової ігрової терапії.

Ключові слова: інклюзія, аутизм, соціалізація, ігрова терапія, діти з розладами аутистичного спектру, початкова школа.

Abstract. It is extremely important for Israeli education to give every child the opportunity to socialize and adapt in modern society. Special attention is paid to children in the vulnerable category, which includes children with autism spectrum disorders. It has been proven that to solve the problems of the education and medical system of Israel in the issue of socialization and adaptation of children with ASD, the method of group play therapy is used.

Key words: inclusion, autism, socialization, play therapy, children with autism spectrum disorders, elementary school.

Під аутизмом розуміється спектр комплексних порушень розвитку, що проявляється якісними порушеннями у сфері комунікації та соціальної взаємодії. Характерними рисами дітей із розладами аутистичного спектру є: стереотипна поведінка, аутоагресія, порушення соціальної взаємодії, порушення комунікації, нездатність адекватно використовувати зоровий контакт, мімичний вираз, жестикуляцію, зниження інстинкту самозбереження. При аутизмі порушено реакцію на інших людей, відсутня модуляція поведінки відповідно до соціальної ситуації. Діти не здатні встановлювати взаємозв'язок з однолітками, в них не виникає спільних інтересів із іншими людьми.

У зв'язку з цим постає необхідність пошуку ефективних методів та прийомів, які допомогли би дітям з розладом аутистичного спектру успішно соціалізуватись та стати повноцінними членами суспільства, перш за все – дитячого колективу. Головна роль у розвитку та вихованні дітей молодшого шкільного віку належить основному виду їхньої діяльності – грі. На даний момент у педагогічній науці виник цілий напрямок – ігрова терапія, яка аналізує ігротерапію як головний метод виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Згідно з цією концепцією, опора на ігрову діяльність, ігрові форми, прийоми – головний шлях включення дітей до соціалізації та адаптації. Застосовуючи гру у корекційному процесі, задоволення від ігрової роботи можна перенести і на задоволення від спілкування з однолітками. При позитивних емоціях у ігрових ситуаціях діти все частіше повертатимуться до цих ситуацій, тим самим закріплюючи нові знання, вміння, навички. В нашому дослідженні був обраний досвід Ізраїлю, оскільки саме там практика інклюзивної освіти застосовується вже понад 30 років та інклюзивна освіта в країні закріплена на вищому законодавчому рівні.

В сучасних дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців таких, як О. Мамічева, О. Нікольська, К. Остовська, Г. Супрун, А. Томатіс, В. Тарасун, Д. Шульженко тощо розглядається процес соціалізації особистості з розладами аутистичного спектру, що вимагає використання спеціальних підходів, психолого-педагогічних засобів та методик різної арт терапії для розвитку комунікативних та соціальних навичок.

Групова ігрова терапія є найпоширенішою методикою ігрової терапії, що застосовують у школі та являє собою психологічний і соціальний процес, у якому діти, природним чином взаємодіючи друг з одним, набувають нові знання як про інших дітей, так і про себе.

Групова терапія – це оптимальний метод для того, щоб дати зрозуміти замкненій дитині, що інші діти також доброзичливі та безпечні. На відміну від індивідуального лікування, групова ігрова терапія забезпечує реальне соціальне оточення для знаходження та експериментування з новими, ефективнішими способами ставлення до однолітків. У груповій ігровій терапії діти змушені заново оцінювати свою поведінку у світлі реакцій однолітків. Присутність в ігровій кімнаті декількох дітей допомагає пов'язати терапевтичний досвід із світом реальності. Діти допомагають одне одному усвідомити свою відповідальність у міжособистісних стосунках. Групова ігрова терапія зменшує схильність дитини до монотонного повторення тих самих дій. У групі діти вчаться один в одного використовувати все різноманіття матеріалів та брати участь у різноманітних видах діяльності. У процесі взаємодії діти допомагають один одному взяти на себе відповідальність за побудову міжособистісних відносин. Потім діти природним чином переносять ці способи взаємодії з однолітками безпосередньо за межі групи. Спостерігаючи за іншими дітьми, дитина знаходить сміливість, необхідну для того, щоб спробувати зробити те, що їй хочеться [3, с.361].

Важливо, щоб у групі було не більше 5 дітей. Різниця у психологічному віці не має перевищувати 1 рік. Група молодшого шкільного віку має включати

дітей різної статі (і хлопчиків, і дівчаток). Порушення мають бути різними, але не більше однієї дитини з девіантною поведінкою, тому як важливо, щоб діти не отримали додаткову психічну травму. Бажано, щоб учасники групи не були знайомі до початку терапії.

Групова терапія особливо ефективна для замкнених дітей. Замкнені діти більше піддаються впливу в рамках саме групової, а не індивідуальної терапії. Найбільша проблема цих дітей – їх соціальна ізоляція, тому найбільше вони потребують вільної та безпечної міжособистісної комунікації. Багато хто з них не здатний висловити звичайні почуття прихильності та агресії, у них немає друзів та товаришів для ігор, вони уникають соціальних контактів. Доброзичливі дорослі, захоплюючи іграшки та компанія однолітків не дозволяють їм замкнутися у собі. Такий м'який тиск з боку терапевтичної групи зменшує їхню «ізоляцію» і спонукає їх брати участь у діяльності однолітків. Діти, які потенційно потребують прийняття однолітків, значно виграють від групової терапії.

Мета ігрової терапії полягає в тому, щоб допомогти дитині:

- 1) розвинути більш позитивну Я-концепцію;
- 2) стати більш відповідальним у своїх діях та вчинках;
- 3) стати найбільш самокерованим;
- 4) виробити більшу здатність до самоприйняття;
- 5) більшою мірою покладатися на себе;
- 6) виробити здатність до самостійного прийняття рішень;
- 7) опанувати почуття контролю;
- 8) розвинути сензитивність до процесу подолання труднощів;
- 9) розвинути внутрішнє джерело оцінки,
- 10) здобути віру в самого себе.

Початкова школа вбачає своєю основною метою допомоги дітям у їх інтелектуальному, емоційному, фізичному та соціальному розвитку, надавши їм відповідні можливості навчання. Таким чином, головне завдання використання ігрової терапії з дітьми в початковій школі полягає в тому, щоб допомогти дітям засвоїти запропоновані знання якнайкраще. Дітей не можна змусити навчитися чогось. Навіть досвідчені вчителі не можуть навчити дітей, які ще не готові вчитися.

У такому випадку ігрова терапія є доповненням до навчального середовища, досвідом, який допомагає дітям найбільш ефективно використовувати свої здібності до вчення.

Дитина завжди посідає провідне місце під час ігротерапії. Педагог лише направляє, спостерігає, підтримує відносини між дітьми. В ігровій терапії групу необхідно формувати таким чином, щоб діти мали коригуючий вплив один на одного. Небажано поміщати в одну групу дітей, які контактують один з одним поза терапевтичною ситуацією.

А. Захаров виділяє низку правил, дотримання яких є необхідністю в ігротерапії:

- гра застосовується як засіб діагностики, корекції та навчання;

– вибір ігрових тем відображає їх значимість для психолога і інтерес для дитини;

– спонтанні та спрямовані ігри – дві взаємодоповнюючі фази єдиного ігрового процесу, у якому головне – можливість імпровізації [4, с. 99].

Наведемо приклад проведення корекційної роботи з аутистичними дітьми у груповому форматі на базі початкової школи «Ейнштейн» (м. Хайфа). Нами було відвідане декілька корекційних занять.

Склад групи: 4 дитини, учні 1-2 класу віком 6 та 7 років.

Локація – кімната в школі, де проводяться ігрові заняття, обладнана необхідними іграшками.

Матеріали для діяльності – килим, різні іграшки, сік, печиво. Очікувані результати: зниження рівня тривожності, емоційне благополуччя дитини на уроці, розвиток комунікативних навичок та творчих здібностей першокласників.

Всього психологом на 2 семестр було заплановано 15 зустрічей.

Корекційна робота складалася з двох етапів:

Перші 3 зустрічі проводяться в індивідуальному форматі по 15 хв. На них психолог ставить завдання встановити контакт, побудувати довірливі стосунки, отримати у дитини відчуття певного контролю над ситуацією та власними переживаннями.

Наступні зустрічі тривають 40 хв. Діти об'єднуються в міні-групи за принципом схожих завдань для діяльності. Завдання психолога – покращення соціальних взаємодій та набуття дитиною нових соціальних навичок.

Перша частина заняття (5-7 хв.) – директивна, ставить на меті зниження психоемоційного напруження, розвиток комунікативних навичок. Роль педагога спрямовуюча, спостерігача.

Друга частина (20 хв.) – «вільна гра». Це не директивна частина: дітям пропонують грати у вільному форматі, як вони хочуть. Роль психолога супроводжуюча, підтримуюча.

Третя частина (2-3 хв.) – проміжна. Дітям дається час прибрати іграшки. Роль психолога організуюча.

Четверта частина (10 хв.) – заключна, або «рефлексивна». Діти разом з психологом сідають на килим, кожна дитина отримує пачку соку, в центрі ставиться тарілка з печивом. Мета – об'єднати і допомогти відобразити поведінку дитини. Роль психолога полягає в тому, щоб допомогти дітям зрозуміти їхню взаємодію під час гри. Вона ставить запитання: «Емма, ти сьогодні була дуже тихою, тобі не хотілося ні з ким грати...»; «Давид, я помітила, що ти хотів забрати у Емми іграшки...»; «Як ви вважаєте, що ще можна зробити в цій ситуації?»; «Що ти хотів цим показати?»; «Як це можна зробити інакше?» тощо.

Психолог зауважує, що під кінець таких зустрічей помітно зниження інтенсивності істерик у дітей, запальності, дратівливості, збільшення обсягу уваги, підвищення якості фокусування уваги, появи стійких мотивів до певних ігор, у тому числі пізнавальних, які діти обирали самі, підвищення самооцінки, а також формування довіри до вчителів. У цілому діти відчували себе більш впевнено, у них знизився рівень напруги, властивий на початку роботи.

Отже, проведення занять з використанням методу групової ігрової терапії сприяють підвищення успішної соціалізації та адаптації дітей з РАС, зменшенню дратівливості та знервованості, збільшенню обсягу уваги, появи інтересів до ігор, у тому числі з однолітками.

Список використаних джерел:

1. Гладун Т. О. Розвиток соціальності дітей з розладами аутичного спектру: соціально-педагогічний дискурс проблеми. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 8 (52). С.294-301.
2. Захаров А.І. Гра як спосіб подолання неврозів у дітей. URL:http://psih.pp.ua/p042_%D0%B3%D1%80%D0%B0_%D1%8F%D0%BA_%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1_%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%BD%D0%B5%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%96%D0%B2_%D1%83_%D0%B4%D1%96%D1%82%D0%B5%D0%B9_2006.html (дата звернення:05.12.2022).
3. Шевченко Ю.М. Використання інтерактивної гри в умовах навчання дітей з особливими потребами в початковій школі: *Матеріали міжнародного конгресу зі спеціальної педагогіки, педагогіки та реабілітології: «Освіта дітей з особливими потребами: від інституалізації до інклюзії»*. Вінниця: ТОВ фірма «Планер». 2016. С.360-363.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПРОВЕДЕННЯ УРОКУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Меньших (Тимошенко) Ирина, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Л.В. Любчак, кандидатка педагогічних наук, доцентка

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла

Коцюбинського (Україна)

USE OF INNOVATIVE APPROACHES TO TEACHING YOUNGER STUDENTS: FOREIGN EXPERIENCE

Menshikh (Tymoshenko) Iryna, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті сфокусовано увагу на використанні інноваційних технологій у сучасній освіті, зокрема під час проведення уроків у початковій школі. Представлено досвід зарубіжних країн з підвищення ефективності навчання, організації освітнього процесу, вдосконалення методів подачі матеріалу при практичному застосуванні інноваційних технологій.

Ключові слова: початкова освіта, навчальний процес, інноваційні технології, зарубіжний досвід, організація уроку.

Annotation. The article focuses on the use of innovative technologies in modern education, in particular, during primary school lessons. The author presents the experience of foreign countries in improving the efficiency of teaching, organizing the educational process, and improving the methods of presenting material in the practical application of innovative technologies.

Key words: primary education, educational process, innovative technologies, foreign experience, organization of the lesson.

Давно доведено, що кожен учень засвоює нові знання по-різному. Раніше вчителям було важко знайти індивідуальний підхід до кожного учня. Сьогодні, використовуючи інформаційно-комунікаційні технології та онлайн-інструменти,

школи мають можливість подавати нову інформацію у спосіб, який відповідає індивідуальним потребам кожного учня.

Необхідно навчити кожну дитину за короткий час освоювати, перетворювати і використовувати в практичній діяльності великий обсяг інформації. Дуже важливо організувати навчальний процес так, щоб дитина активно, зацікавлено та із захопленням працювала на занятті, усвідомлювала плоди своєї праці і вміла їх цінувати [3].

Проблемам організації навчання в початковій школі за інноваційними технологіями присвячені праці таких сучасних науковців, як Л. Карамушка, М. Малигіна, Т. Пироженко, О. Пометун, Г. Сиротенко та ін. Ряд українських учених (Н. Бібік, М. Вашуленко, Л. Онищук, О. Савченко та ін.) наголошують на визначальній ролі демократичних і особистісно-розвивальних орієнтирів в організації освітнього процесу сучасної початкової школи.

Одним із головних понять, що відтворює повний зміст слова «інновація», є «нове». Нове – це те, що було створено чи зроблено вперше, що з'явилося або виникло нещодавно, замість попереднього, знову відкрите, пов'язане з недавнім минулим чи теперішнім, недостатньо знайоме, маловідоме. Інновація як процес передбачає локальні або масштабні зміни стану системи та відповідної діяльності людини. Отже, інновація передбачає процес створення чогось нового, який має конкретну назву «новація» [8].

У нових історичних умовах, що склалися на початку ХХІ століття, все більшого значення набуває розвиток інформаційно-комунікаційних технологій. Інформаційні технології активно проникають у кожен сферу освіти. У зв'язку з цим постає питання використання інноваційних підходів у проведенні уроків ще в початкових класах.

Попри те, що вчителі рекомендують обмежити використання комп'ютерних технологій у молодшому шкільному віці до однієї години на день, їх використання широко практикується у проведенні сучасного уроку. Комп'ютери також не повинні замінювати традиційні засоби навчання, такі як крейда, дошка, олівці, зошити та ножиці. Це має бути лише одним із інструментів навчання, яким учні повинні оволодіти [9].

Використання інноваційних технологій у процесі організації початкової освіти має відповідати дидактичним аспектам. Усі ці інструменти – програмні продукти, навчальні платформи тощо – мають бути оцінені відповідно до певних цілей уроку [1].

Зарубіжний досвід використання інноваційних технологій при організації та проведенні уроків з молодшими школярами є практично спрямованим та можливим для використання в умовах Нової української школи. Цікавим, на нашу думку, є досвід використання інноваційних технологій у початковій школі болгарських педагогів. Так, болгарський учитель Стефан Стефанов створив веб-сайт: <http://stefanov.ict4kids.org>, де він надає вчителям початкової школи корисні поради щодо того, як правильно розпочати впровадження комп'ютерних технологій в освітній процес, а також пропонує способи застосування інноваційних технологій на різних предметах початкової школи.

Рекомендується познайомити першокласників з комп'ютерними технологіями за допомогою макетів, які імітують їх. Наприклад, використання саморобної моделі калькулятора, щоб підготувати учнів до використання технологій при вирішенні математичних завдань. Такий спосіб подачі матеріалу дає можливість зорієнтувати учнів у використанні комп'ютерних технологій не в ігрових, а в навчальних цілях [4].

Стефан Стефанов також пропонує заохочувати учнів початкової школи створювати веб-сайти з окремих тем, що значно підвищує мотивацію школярів до вивчення важливого матеріалу і надає можливість швидко засвоїти комп'ютерні технології. При цьому учні не лише розробляють макети, а й проводять важливі наукові дослідження для заповнення тематичних сайтів, пропонують власні теми дослідження, оголошують конкурси малюнків та ілюстрацій до власних робіт, пропонують математичні задачі.

Угорські вчителі початкової школи Марта Корос Мікіс (Marta Krs Mikis) та Петра Фолдес (Petra Fldes) провели дослідження щодо стану використання інноваційних технологій у початкових класах і адаптації цифрових методів навчання учнів в умовах початкової школи у 2005-2006 навчальному році, в рамках Національної основної навчальної програми (NAT) і так званої Програми Sulinet Programm (<http://www.sulinet.hu>), що розпочалася ще в 1998 році [4]. Розглядалися наступні питання: як освіта початкової школи Угорщини може слугувати основою цифрової грамотності, як вчителі готуються, щоб допомогти учням творчо опанувати основи інноваційних технологій, наскільки початкові школи забезпечені необхідними матеріалами для ефективно організації процесу навчання, які засоби й методи викладання використовуються?

Дослідники зазначили, що комп'ютери є лише інструментами практичної діяльності, пов'язаної з інформацією. Водночас, вони сприяють урізноманітненню навчального процесу та швидкій адаптації учнів до технологічних засобів.

Як і в багатьох країнах світу, вчителі початкової школи в Угорщині віддають перевагу використанню інноваційних технологій через участь учнів в освітніх проєктах. Для молодших школярів головне відчуття, де і коли вони можуть застосувати свої знання та вміння із використання інноваційних технологій. Саме в ході роботи над проєктом учні молодшого шкільного віку розуміють необхідність застосування набутих знань, умінь та навичок використання ІКТ у практичних ситуаціях навчальної взаємодії.

Проаналізовані підходи зарубіжних країн впровадження інноваційних технологій у початковій школі дозволяють стверджувати, що всі вони можуть бути використані й в українських школах. Адже досвід інших країн – це можливість структурувати освітні процеси, які роблять початкову школу місцем, де ростуть свідомі, активні, розумні, здорові громадяни.

Список використаних джерел:

1. Болубаш Я. Реформування педагогічної освіти: концептуальні засади. *Рідна школа*. № 1. С. 3-4.
2. Демченко О.П., Лазаренко Н.О., Любчак Л.В. Інформаційно-комунікаційні технології у підготовці майбутніх педагогів до роботи з обдарованими дітьми. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. Том 86. №6. С.123-143.

3. Логачевська С. П. Дійти до кожного учня. За ред. О. Я. Савченко. Київ: Рад. Шк., 1990. 169 с.
4. Павлюк Ю.А., Височанська Н.С., Розлуцька Г.М. Екстраполяція особливостей організації зарубіжного досвіду у національну початкову освіту. *Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи : матеріали науково-практичної інтернет-конференції молодих науковців та студентів*. Випуск 7. Бердянськ, Вінниця, Житомир, Івано-Франківськ, Ізмаїл, Кам'янець-Подільський, Київ, Кропивницький, Мукачеве, Полтава, Ужгород, Умань, Херсон, 2020. С. 99–102.
5. Петренко В. С. Форми організації навчання у сучасних педагогічних технологіях. Кіровоград: *Педагогічні науки*. 2002. Вип. 42. 232 с.
6. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: Навч. посіб. О. М. Пехота та ін.; За ред. І. А. Зязюна, О. М. Пехоти. К.: Вид-во А.С.К., 2003. 240 с.
7. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ, 2003. 192 с.
8. Попова О. В. Основи педагогічної інноватики: навч. посіб. Харків, 2009. 192 с.
9. Романчук А.І. Актуальні проблеми реформування початкової освіти України в сучасних умовах. *Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова*. Серія «Педагогічні науки». 2018. Вип. 140. С. 180–185.
10. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи. Київ: Генеза, 1999. 126 с.

ПОПЕРЕДЖЕННЯ СТРЕСОВИХ ПЕРЕВАНТАЖЕНЬ У ДІТЕЙ З ООП В УМОВАХ ВІЙНИ

Остапівський Олександр, кандидат психологічних наук, доцент

Турчина Лариса, старша викладачка

Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти (Україна)

PREVENTION OF STRESS OVERLOAD IN CHILDREN WITH OPP IN WAR CONDITIONS

Ostapiovskiy Oleksand, docent of the department of pedagogy and psychology

Turchyna Larisa, senior teacher of pedagogy and psychology

Volyn in-service teachers training institute (Ukraine)

Анотація. Пропонується досвід роботи з педагогами Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти по формуванню в них психологічних компетентностей щодо попередження стресових перевантажень у дітей з різними нозологіями в умовах війни.

Ключові слова: діти з особливими освітніми проблемами, нозологія, стрес, перша психологічна допомога, гандикапність, інтолерантність, резилієнтність, посттравматичне зростання, дезадаптація, посттравматичний синдром.

Abstract. The experience of working with the teachers of the Volyn Institute of Postgraduate Pedagogical Education on the formation of psychological competences in the prevention of stress overload in children with various nosologies in the conditions of war is offered.

Keywords: children with special educational problems, nosology, stress, psychological first aid, handicap, intolerance, resilience, post-traumatic growth, maladaptation, post-traumatic syndrome

Стрес, як захисна реакція організму на зовнішні чи внутрішні подразники, завжди був у полі уваги медиків, психологів, педагогів. До угорського медика Ганса Сельє, який увів поняття стрес і розглядав його як неспецифічну (тобто не пов'язану з конкретною причиною), універсальну, або

загальну, реакцію організму на зовнішні впливи (зокрема й патологічні), що потребують змін, фізіологічні, психологічні, соціальні реакції досліджували сотні вчених, але не називали їх стресом. Уважається, що вперше цю реакцію описав у 1932 році психолог Уолтер Кеннон, який назвав стрес «реакцією боротьби» або «втечі».

За майже як стороків років вивчення проблеми, науковців все більше почала цікавити психологічна площина цього процесу: аналізуються зміни в мотиваційній, емоційній, когнітивній структурах особистості, індивідуальні прийоми компенсації й подолання труднощів. Л. М. Аболін, В. А. Бодров, О. М. Валуйко, Н.Є. Водоп'янова, Р.М. Грановська, Л. Джуелл, Л. А. Китаєв-Смик, Т. Кокс, І. Д. Ладанов, Р. Лазарус, Л. Є. Паніна, Р. А. Тигранян, О. Я. Чебикін, Ю. В. Щербатих - це не повний перелік тих науковців, які здійснили значимий внесок в дослідження стресу. Вивченню особливостей різноманітних стресових станів присвятили свої роботи Е. І. Бистрицька, В. А. Бодров, Дж. Віткін, Л. А. Китаєв-Смик, О. С. Копіна, Н. В. Самоукіна, В. А. Татенко, О. Я. Чебикін, О. М. Черепанова, М. Борневасер, Д. Грінберг, Г. Купер, Л. Леві. [4]

Особливе місце займає дослідження стресу в освітньому процесі дітей з різними нозологіями в умовах війни у роботах Панок В.Г., Гриценюк Л.І., Обухівська А.Г., В.Г. Панок Ярмола Н.А., Коваль-Бардаш, Л.В., Компанець Н.М.Квітка Н.О., Лапін А.В., Вавіна Л., Засенко В., Колупаєва А., Сак Т., Софій Н., Таранченко О.

Працюючи над створенням системи психологічної підтримки дітей з ООП, ми диференціювали роботу з попередження стресових перевантажень у педагогів, батьків, учнів. Адже, якщо більшість дорослих, психічно здорових людей мають ресурси витримувати потрясіння (дослідження свідчать, що тільки 25-30% людей, які були учасниками або свідками травматичних подій мають посттравматичний стресовий розлад, більшість же людей мають ресурси впоратися з ситуацією), то діти потребують особливої допомоги і психологічного супроводу в умовах війни. Щодо дітей з різними нозологіями потрібен особливий підхід у стресових ситуаціях, адже кожен діагноз має свої особливості прояву в цих складних умовах.

В усіх джерелах щодо психологічного супроводу в умовах війни наголошується, що той, хто надає допомогу іншим має перш за все подбати про свій психічний стан. Стресостійкість дорослого базується на його емоційній зрілості, батьківській чи педагогічній компетентності та відповідальності. Тому реалізуючи цілий ряд завдань щодо психологічної підтримки освітнього процесу в умовах війни [5,6], у першу чергу увагу приділяють формуванню психологічних компетентностей у педагогів, сприянню появи у них резиліентності – здатність людини або соціальної системи вибудовувати нормальне, повноцінне життя в складних умовах (Лазос, 2018). Саме резиліентність забезпечує можливість успішно адаптуватися до нової ситуації і вийти на рівень посттравматичного зростання. В іншому випадку будуть усі ознаки дезадаптації й можливий посттравматичний синдром. Дуже важливо щоб дорослі, які дбають про безпеку дітей, у першу чергу подбати про себе, бо саме

їх стратегії й моделі поведінки у стресі (конструктивні, деструктивні, нейтральні) мають найбільший вплив на стан і реакцію дитини на стрес.

Резильентні люди мають три характеристики: стійке прийняття реальності; глибока, підкріплена міцними цінностями, віра в те, що життя має сенс; і надзвичайна здатність імпровізувати. (Coutu, 2002) [2]. Тому в роботі з педагогами у курсовий і міжкурсний період у ВППО ми особливу увагу приділяємо діагностиці та розвитку в освітян стресостійкості, резильєнтності, конструктивних стратегій подолання.

Для педагогів Волині нами були розроблені і реалізуються тренінги: «Попередження стресових перевантажень усіх учасників освітнього процесу в умовах інклюзії», «Психологічні умови благополуччя всіх учасників інклюзивного навчання», «Психологічний супровід становлення особистості в освітньому процесі». На заняттях з педагогами ми опрацюємо розуміння фізіологічних основ стресу, аналізу різних реакцій дитини на стрес та алгоритму першої психологічної допомоги в кожному випадку (страх, ступор, істерика, плач, агресія, тремтіння, апатія). Наголошуємо на необхідності доведення навички першої психологічної допомоги до автоматизму.

Важливим є розуміння педагогами найбільш типових причин стресів у дітей: патологічні спадкові фактори; особливості особистості; вік; особливі періоди життя (кризи); тяжкі «удари долі» (смерть чи розлучення рідних); негативні потрясіння; стихійні лиха; нездатність вибудувати чи втрата довірливих взаємовідносин зі своїм близьким оточенням; низький рівень чи відсутність соціальної підтримки; фізичні та емоційні перенапруження під час навчання; значимі зміни в сім'ї (розлучення, переїзд або навіть народження нового члена сім'ї); надмірно щільний графік (навчання, зайняття спортом, відвідування гуртків тощо) і невеликій перепочинку між різними видами зайнятості; психологічний тиск на самого себе (перфекціонізм у всьому і боязнь робити помилки); шкільний стрес (страх покарання та отримання незадовільної оцінки, нездатність засвоїти шкільний матеріал, перевтома під час навчальних занять).

В умовах війни часто діє комплекс факторів, що викликають стрес, тому працюємо з педагогами над оволодінням методами діагностики у дітей етапів проживання втрати та особливостей надання психологічної підтримки на кожному з них.

Зазначимо, що у дітей з особливими освітніми потребами є додаткові стресори, які важливо враховувати і здійснювати профілактику їх проявів. Перш за все це гандикапність – індивідуально-психологічна властивість, яка виявляється у поведінці, емоційних станах та експресивних реакціях щодо людей з вадами фізичного або психічного розвитку. Ще одним травмуючим фактором є інтолерантність - негативні, агресивні прояви, спрямовані проти когось, чий спосіб життя, погляди, особистісні або культурні особливості викликають несхвалення або неприязнь. Інтюлерантна особистість або група особистостей вважає себе кращими, досконалішими, розумнішими за тих, проти кого спрямована їх нетерпимість. Квазітерпимість – терпимість, коли мотивами її зовнішнього вияву є користь, конформізм, самореклама, лібералізм, віра у

невідворотність подій і псевдотерпимість – імітація толерантності з мотивами вигоди, випадки свідомого введення в оману; "негативна" терпимість – терпимість "на показ", злісне невтручання з мотивами помсти. І найгірший варіант прояву всіх перерахованих вище явищ - булінг (від англ. bullying — залякування, цькування) - різновид насильства; навмисне, що не носить характеру самозахисту і не є санкціонованим нормативно-правовими актами держави, довготривале (повторюване) фізичне чи психологічне насильство з боку індивіда чи групи, які мають певні переваги (фізичні, психологічні, адміністративні тощо) стосовно індивіда. Розуміння педагогами цих явищ дозволить запобігти їхнім проявам у педагогічній, батьківській та учнівській спільнотах щодо дітей з ООП.

Системна робота з педагогічними колективами щодо обізнаності, методів виявлення, попередження і подолання цих негативних явищ в освітніх закладах є важливим у профілактиці стресових ситуацій.

Маємо зазначити, що інклюзія під час війни стикається з новими викликами, про які не знають у багатьох країнах світу. Учителям невдовзі доведеться навчати дітей, які через поранення мають особливі освітні потреби. Наприклад в результаті ПТСР мають мутизм (втратили здатність розмовляти). А ще педагоги будуть змушені шукати підхід до тих дітей з ООП, стан яких значно погіршився через бойові дії.

Звертаючись до досвіду інших країн у пошуках відповіді на ці виклики знаходимо дослідження Вілле Ваклін «Турботливе навчання» (2016) дітей з ООП внаслідок бойових дій в Уганді. Вчений зазначає, що діти з ООП внаслідок війни потребують більшої делікатності в порівнянні з тими, хто має певні фізичні особливості з дитинства, в них може не бути самоідентифікації себе як, приміром, людини на інвалідному візку. Тож необережне слово однокласників може травмувати. Профілактикою цього має бути роз'яснювальна робота з однолітками та їхніми батьками. Діти, які були поранені, зазнали жахів війни викликають значно більше бажання пожаліти, ніж інші діти з ООП. Але сприйняття себе як жертви — не те, чого хочуть такі учні. Акцент варто робити на тому, що вони — ті, хто вижили, вийшли переможцями з ситуації. Навіть оповідання для таких дітей мають назви на кшталт «Герої теж плачуть». Якщо діти з ООП через психотравму не можуть працювати на уроках, треба дати змогу індивідуально та за бажанням говорити про почуття, думки, які заважають займатися. Надважливим є почуття безпеки. Його створюють та дають відчуття керованості щоденні однакові рутини, які робляться спільно з вчителями (ранкове коло, спільний обід, спільне декорування кабінетів тощо). Існує феномен посттравматичного зростання: такі діти по суті є психологічно старшими за однолітків. У них вивільняються ресурси, які дають змогу активно розвиватися. Це дає надію, що, з допомогою вчителів, такі учні ще зможуть проявити себе та повернутися до більш-менш безпечного життя.

Користуємося і порадами ізраїльських фахівців з тренінгу «Допомога дітям з ООП у надзвичайних ситуаціях. Розмовляючи з дітьми про сирену, ракетні обстріли, безпечний простір, важливо акцентувати увагу на сутності безпечного простору, на правилах поведінки у приміщенні та на вулиці під час небезпеки,

використовувати візуальне підкріплення і прості, короткі речення. Разом складаємо та обговорити алгоритм дій в разі небезпеки (можна візуально зобразити послідовність дій, написати у вигляді чек-листа на листочку чи у гаджетах, щоб дитина мала доступ у будь-який час переглянути). Важливо сформувати навичку переміщення (рух шляхом) до безпечного середовища, коли лунатиме сирена. Доцільно малювати карту і вказувати стрілками рух переміщення. Така робота на випередження зменшить рівень стресу у реальній ситуації. Переконаємося в тому, що дитина знає та розуміє правила та алгоритми дій у разі небезпеки. Важливо роз'яснити значення сигналу тривоги (сирени), можна використати для цього мультимедію «Сирена, моя помічниця». Потурбуйтеся про діток, що мають чутливу реакцію на звук, використовуйте навушники, беруши. Потурбуйтеся про індивідуальний супровід дітей, які цього потребуватимуть. Можна дитині дати посилене для неї доручення: відповідальність за якийсь предмет (пляшка з водою), собаку, пригледити за молодшим братом чи сестрою, написати повідомлення чи зателефонувати до рідних... Це допомагає дитині, дає відчуття, що ситуація знаходиться під контролем та підвищує психологічну стійкість. Діліться з дітьми своїми переживаннями, емоціями, тривогами, показуйте, як ви з ними справляєтесь. Якщо дитина запитує про війну, про загиблих не уникайте відповіді, розповідайте, пояснюйте, але не заглиблюйтесь. Правда зцілює, але її подача має бути відповідна віку й інформованості дитини. Важливо також обговорити з дитиною, чим вона може займатись у безпечному приміщенні, заздалегідь підготувати потрібний інвентар (ліпити, малювати, гратись, складати, конструювати, моделювати...).

Дорослі мають оволодіти прийомами заспокоєння дитини під час небезпечних ситуацій, що викликають страх, стрес, паніку: дозволити дитині виражати свої емоції. Роз'яснювати, що страх у таких ситуаціях є потрібний для нашого організму, оскільки дає сигнал, щоб ми захищались. Одним із способів справитись із страхом – виражати його через малюнки, ліпку чи інші творчі способи, що задіюють відчуття, розказувати про нього оточуючим. Працюйте на випередження – переглядайте відео, складайте соціальні історії, розповідайте можливі ситуації та давайте алгоритми, як діяти. Щоб заспокоїти дитину під час обстрілів використовуйте вправи заземлення, дихальні, масаж. Важливо застосовувати тактильну підтримку, налагодити зоровий контакт (виключенням є стан агресії дитини), використовувати спокійне, мелодійне, але впевнене мовлення, слідкувати за своєю мімікою. Для заспокоєння нервової системи: слухайте у навушниках приємну мелодію, зменшіть попадання яскравого світла (можна облаштувати халабуду під столом, закутатися в одіяло). Усім дорослим, особливо педагогам, обов'язково засвоїти алгоритм першої психологічної допомоги дитині у різних станах: страху, агресії, нервового тремтіння, ступору, істерики, плачу, апатії.

Опрацюємо з педагогами особливостями надання психологічної підтримки на онлайн-уроках. Наголошуємо, що демонструючи візуальний план уроку, передбачаємо хвилини релаксу, відпочинку, фізкультхвилинки, улюблену діяльність учня. Маємо при собі воду і нагадуємо учням про важливість пиття –

приклад не найкращий метод виховання, а єдиний дієвий метод. Приділіть увагу на кількох уроках правилам поведінки під час дистанційного навчання. Зазначайте час на виконання певного завдання чи відпочинку (можна використовувати пісочний годинник, відлік часу онлайн). Останнім пунктом може бути «Сюрприз» (перегляд улюбленого відео, посилання на гру, знайомство з своїм домашнім улюбленцем...). Створюйте позитивну атмосферу. Розповідайте, та висвітлюйте на екран фото тих речей, які вас оточують, це можуть бути домашні тварини, цікаві предмети. Можна дати дитині завдання, щоб вона сфотографувала те, що приносить їй радість та надіслала вам, на уроці обговоріть це фото. Для кращої концентрації уваги використовуйте різні ігри (порахуй скільки разів протягом уроку (чи під час виконання певного завдання) з'явиться на слайді смайлик, можна і власноруч демонструвати м'яку іграшку). Пам'ятаємо, що у стресових станах когнітивні функції особистості послаблюються, тому педагоги використовують свій емоційний інтелект і емпатію для допомоги дітям справитися з тривогою і добирають посильні для дітей завданн.

Отже діти з ООП для пониження стресу в навчальній діяльності потребують збереження старих ритуалів та відновлення звичних для них навчальних ритуалів; створення нових безпечних та комфортних для них ритуалів, які дозволять продовжити навчання; фізичної активності; дозволу на прояв емоцій, які дитина переживає; соціальних історій, які пояснять дитині, що відбувається і запропонують послідовний, зрозумілий алгоритм дій.

Особливу увагу приділяємо у опрацюванні індивідуальної допомоги дітям з різними нозологіями. Знайомлячись з найбільшими стресорами для кожного діагнозу окремо, розробляємо алгоритм запобігання і підтримки дітей в освітньому процесі.

Таким чином у своїй роботі з педагогами Волині ми ґрунтуємося на нормативних документах МОН щодо надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу та реалізації інклюзивного навчання в умовах війни. Велику увагу приділяємо інтеграції міжнародного досвіду щодо цих питань у наше сьогодення. Розуміючи, що у ми ще не володіємо даними про всіх дітей, які зазнали травми війни, налаштовуємося на тривалу роботу по систематизації інформації про всіх дітей та родини, які потребуватимуть допомоги, про динаміку перебігу посттравматичних станів у дітей з ООП, діагностику й організацію корекційної, психотерапевтичної, розвивальної, тощо роботи в освітньому процесі на кожному етапі відновлення України після жакіть війни.

Список використаних джерел:

1. Допомога дітям з ООП під час війни. Поради для батьків. URL: <https://nus.org.ua/articles/dopomogadityam-z-ooop-pid-chas-vijny-porady-dlya-batkiv/>
2. Едуард О. Грішин Резилієнтність особистості: сутність феномену, психодіагностика та засоби розвитку. URL: <file:///C:/Users/www/Desktop/%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4/3635-7331-1-SM.pdf>
3. Кірішко Людмила. Психологічна підтримка дітей з особливими освітніми потребами в умовах воєнного стану: *Інклюзивна освіта*. №1-2., 2022р., С.101-103

4. Наугольник Л. Б. Психологія стресу: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. – 324 с
5. Психологічна підтримка дітей в умовах війни. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=VUQFJCcojOg>
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2022 р. № 493 «Про внесення змін до Положення про інклюзивно-ресурсний центр». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/493-2022-%D0%BF#Text>
7. Як працювати з дітьми з ООП та підтримувати їх під час війни. URL: https://www.youtube.com/watch?v=jSXDfVyb6_s&t=4s
8. Проєкт «Стійкість для стійких – як повернути собі спокій» створений міжнародною волонтерською командою за участі психологині Світлани Ройз. URL: <https://bit.ly/3wA6NWt>.

ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ ЯК МЕТОДУ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПРОБЛЕМАМИ

*Поліщук Тетяна, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: А.В. Василюк, докторка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

USE OF THE DIDACTIC GAME AS A TEACHING METHOD CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL PROBLEMS

*Tetyana Polishchuk, master's student
Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynskiy
(Ukraine)*

***Анотація.** Проблема навчання дітей з особливими освітніми потребами набуває широкої актуальності. Дітям з ООП важко засвоювати матеріал через стан їх здоров'я. Тому вчителю потрібно використовувати методи та засоби стимулювання пізнавального інтересу. Одним із таких ефективних методів є дидактичні ігри.*

***Ключові слова :** дидактична гра, методи навчання, особливі освітні потреби.*

***Abstract.** The problem of teaching children with special educational needs is becoming widely relevant. Children with SEN find it difficult to learn material due to their health condition. Therefore, the teacher needs to use methods and means of stimulating cognitive interest. One of the effective methods is didactic games.*

***Keywords:** didactic game, teaching methods, special educational needs.*

Проблема навчання дітей з ООП набуває широкої актуальності. Перед дитячим садком і школою стоїть важливе завдання-навчити кожну дитину вчитися. Це уміння не виникає само собою, а є результатом застосування в учбовому процесі різних методів і прийомів навчання.

Навчально-пізнавальна діяльність дитини з ООП не завжди ефективна при використанні традиційних засобів навчання ,тому необхідно застосовувати специфічні інноваційні технології. Інтерактивні методи найбільш відповідають компетентісному підходу до навчання дітей з ООП. Вони дають простір для саморегуляції, умови для того ,щоб учень сам прийшов до виконання завдання.

Одним із них є дидактична гра. Гра виконує такі важливі функції: розважальну, комунікативну, діагностичну, соціальну. У процесі дидактичної

гри виробляється звичка зосереджуватися , самостійно думати. Захопившись грою діти не помічають що навчаються .

Важливо, що в процесі гри дитина з ООП здатна виконати стільки завдань, скільки їй зовсім не доступно у звичайній ситуації [1].

Вагомий внесок у дослідженні ефективності застосування дидактичної гри у навчанні учнів внесли Ш. Амонашвілі, Н. Бібік, А. Сорокіна, Є. Тихеева, А. Бондаренко, З. Богуславська, О. Дяченко, В. Рижук, Н. Короткова, В. Мухіна, О. Проскура, О. Савченко та ін. Зокрема, науковці вважають, що дидактична гра є продуктивним засобом розвитку дитини з ООП, корекції її мотиваційної, пізнавальної та емоційно-вольової сфер (Л. Славіна, К. Лебединська та ін.).

Ефективність проведення дидактичних ігор передбачає урахування індивідуально-психологічних особливостей учнів різних категорій з особливими освітніми потребами та відповідно реалізацію індивідуального підходу у процесі гри [2].

Дітям з ООП буває важко засвоїти навчальний матеріал через особливість стану їх здоров'я, а тому завдяки дидактичній грі їм значно простіше зрозуміти та відтворити почуте.

Висока ефективність застосування дидактичної гри є безсумнівною. Учитель і учні працюють на уроках з використанням «ігрових» матеріалів легше, веселіше, а головне – значно продуктивніше. Через дидактичну гру вдається задіяти глибинні психологічні механізми, що сприяє міцному засвоєнню навчального матеріалу. Тому дидактичні ігри потрібно використовувати , як засіб навчання і розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Існує багато класифікацій дидактичних ігор. Наведемо декілька з них.

Класифікація за В. Семеновим.

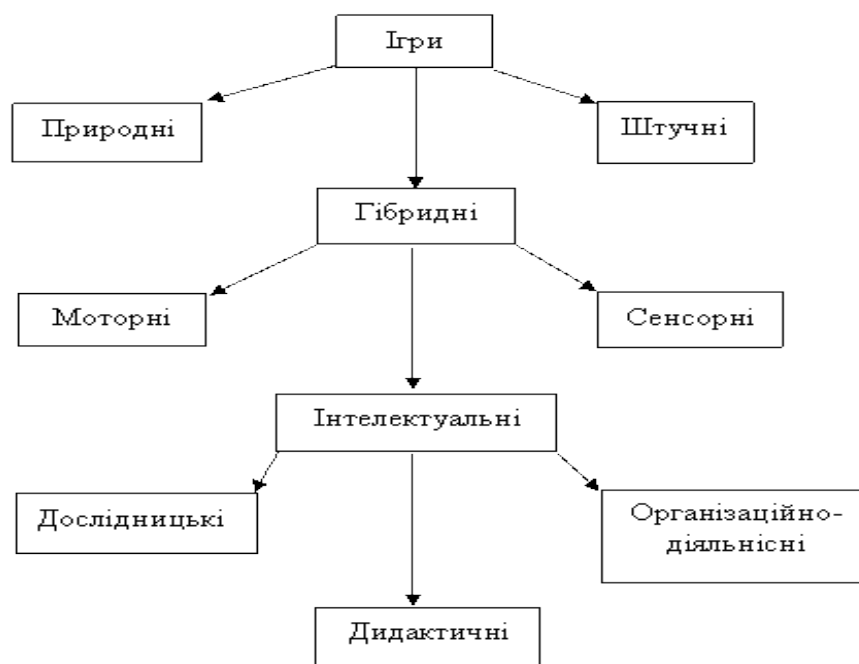

Рис. 1. Класифікації ігор [3].

Класифікація за Сорокіною,

1. Ігри- подорожі
2. Ігри-доручення
3. Ігри-припущення
4. Ігри-загадки
5. Ігри-бесіди.

Список використаних джерел:

1. Використання дидактичної гри як засобу розширення пізнавальних можливостей учнів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання: Методичний посібник Уклад. Л. Микуш. Хмельницький 2021. 94 с.
2. Докучина Т. Індивідуальний підхід до проведення дидактичних ігор з дітьми з особливими освітніми потребами. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки*. 2017. Вип. 9(2). С. 56-64.
3. Сак Т. Особливості розв'язання навчальних завдань учнями із затримкою психічного розвитку. *Дефектологія*. 2008. №1. С. 12-17.

**ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЇ ВЕРБАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ
НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ**

Попович Юлія, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Н.С. Кравець, кандидатка педагогічних наук, доцентка,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Україна)*

**PECULIARITIES OF CORRECTION OF VERBAL MEMORY OF
SENIOR PRESCHOOL CHILDREN WITH GENERALIZED
UNDERDEVELOPMENT OF SPEECH**

Popovych Yulia, master's student

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine)

Анотація. *Стаття присвячена особливостям корекції вербальної пам'яті дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.*

Розкривається поняття «вербальна пам'ять», висвітлюються особливості розвитку пам'яті старших дошкільників із мовленнєвими порушеннями, пропонується корекційний комплекс для розвитку вербальної пам'яті старших дошкільників із загальним недорозвитком мовлення з урахуванням їх особливостей мовленнєвої та психічної діяльності.

Ключові слова: *корекція, вербальна пам'ять, загальний недорозвиток мовлення, діти старшого дошкільного віку.*

Abstract. *The article is devoted to the peculiarities of correction of verbal memory of senior preschool children with generalized underdevelopment of speech.*

The concept of «verbal memory» is revealed, the peculiarities of memory development of senior preschoolers with speech disorders are highlighted, a correctional complex for the development of verbal memory of senior preschoolers with generalized speech impairment is proposed, taking into account their peculiarities of speech and mental activity.

Keywords: *correction, verbal memory, generalized underdevelopment of speech, senior preschool children.*

Основною умовою особистісного та психічного розвитку дитини є збереженість мовленнєвої функції або, у випадку мовленнєвої патології, корекція та розвиток усіх її структурних компонентів як повноцінного засобу спілкування.

Однією з найпоширеніших патологій психофізичного розвитку серед дітей дошкільного віку є загальний недорозвиток мовлення (ЗНМ), специфіка якого полягає в системному порушенні всіх сторін і форм мовлення. При цьому найсуттєвіші недоліки виявляються під час засвоєння і використання дітьми цієї категорії лексики та граматики рідної мови (Р. Лалаєва, Р. Левіна, Є. Соботович, Т. Ушакова, Т. Філічева, О. Шахнарович та ін.).

Вербальна пам'ять - це здатність запам'ятовувати і згадувати слова, мовні висловлювання та інші вербальні інформаційні одиниці. Це означає, що вербальна пам'ять, безумовно, є вагомим чинником, що впливає на поповнення лексичного запасу дитини, засвоєння граматичних категорій, розвиток зв'язного мовлення [1, с. 6].

Існують три типи вербальної пам'яті: оперативна, короткочасна та довготривала. Оперативна пам'ять відповідає за фіксацію і зберігання інформації в аферентних частинах аналізаторів. Короткочасна пам'ять (або робоча пам'ять) використовується для тимчасового зберігання інформації, яка потрібна для виконання певних завдань. Довготривала пам'ять відповідає за зберігання інформації на довгий період часу. Це можуть бути події, факти, історії, навчальний матеріал, тощо [1, с. 6 -7].

Діти старшого дошкільного віку, які мають загальний недорозвиток мовлення, можуть мати особливості розвитку вербальної пам'яті. Ось деякі з них:

1. Обмежена ємність короткочасної пам'яті: діти можуть мати проблеми з тим, щоб запам'ятати більше ніж кілька слів чи чисел на короткий період часу.

2. Низький рівень розвитку слухової пам'яті: діти можуть мати проблеми з розрізненням звуків і відтворенням слів у правильному порядку.

3. Низький рівень розвитку словникового запасу: діти можуть мати обмежений словниковий запас, що ускладнює процес запам'ятовування нових слів та інформації.

4. Неорганізована короткочасна пам'ять: діти можуть мати проблеми зі зберіганням та організацією інформації у своїй короткочасній пам'яті.

5. Проблеми з переходом від короткочасної до довготривалої пам'яті: діти можуть мати проблеми зі зберіганням інформації у довготривалій пам'яті, що може викликати затримки у навчанні та розвитку.

Корекція вербальної пам'яті у дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення може бути виконана за допомогою різних методів та технік. Ось деякі особливості корекції вербальної пам'яті [2]:

1. Індивідуалізований підхід: підхід до корекції вербальної пам'яті повинен бути індивідуалізованим в залежності від потреб кожної дитини.

2. Використання позитивних підсилювачів: позитивний підсилювач (наприклад, комплімент або похвала) може підвищити мотивацію дитини до корекції вербальної пам'яті.

3. Використання вправ для кращого запам'ятовування: вправи, такі як повторення, асоціації та уявні картинки, можуть допомогти дітям запам'ятовувати інформацію краще.

4. Використання мультимедійних засобів: мультимедійні засоби, такі як фотографії, малюнки та відео, можуть сприяти кращому запам'ятовуванню інформації.

5. Поступове збільшення складності завдань: поступове збільшення складності завдань допоможе дітям розвивати їх вербальну пам'ять та покращувати її функціонування.

6. Розширення словникового запасу: розширення словникового запасу може покращити вербальну пам'ять, тому варто включати в корекційні заняття вправи, що сприяють розширенню словникового запасу.

7. Посильна навантаженість: навантаження повинні бути посильними для дитини, щоб уникнути перевантаження та зниження мотивації до занять.

Існує кілька способів, які можуть допомогти дітям з недорозвиненим мовленням розвивати їх вербальну пам'ять [3]:

1. Частіше читайте дітям книги та розповідайте історії. Це допоможе їм розвивати увагу та пам'ять, а також покращить розуміння мовлення.

2. Використовуйте повторення для закріплення вивченого матеріалу. Після введення нових слів чи фраз, повторіть їх з дитиною кілька разів.

3. Використовуйте асоціації та уявні картинки для збільшення кількості асоціацій в мозку дитини. Наприклад, якщо ви навчаєте дитину новим словам, зображенням, які пов'язані з цими словами, можуть допомогти зрозуміти та запам'ятати їх легше.

4. Використовуйте ігри, що сприяють розвитку вербальної пам'яті. Наприклад, гра «назвати всі предмети одного кольору» або «згадати всі слова, які починаються на букву А».

5. Спілкуйтеся з дитиною частіше та пояснюйте слова та фрази, які вона не розуміє. Це допоможе дитині краще розуміти мовлення та збільшувати словниковий запас.

6. Використовуйте різноманітні методики та програми розвитку мовлення. Наприклад, програма Логос, або методика В.Зайцевої.

7. Використовуйте мультимедійні засоби, такі як мультики та пісні, для допомоги дітям запам'ятовувати нові слова та фрази.

Таким чином, підсумовуючи зауважимо, що у дітей, які мають порушення мовленнєвого розвитку, відмічаються труднощі при запам'ятовуванні, збереженні та відтворенні вербальної інформації. Саме тому своєчасною є систематична корекція вербальної пам'яті дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

Список використаних джерел:

1. Базима Н.В., Семенова В.Д. Особливості розвитку вербальної пам'яті у дітей з мовленнєвими порушеннями. *Науковий часопис. Корекційна педагогіка*, 2015. Вип. 30. С. 5 – 11.

2. Мартиненко І. В. Методика формування комунікативних вмінь у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення. *Логопедія*, 2012. №2. С. 228 – 295.

3. Трофименко Л.І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ: *Програмно-методичний комплекс*. 2013. 108 с.

РОЗВИТОК ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ОБДАРОВАНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

*Поясик Оксана, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Коломийський навчально-науковий інститут*

*Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(Україна)*

DEVELOPMENT OF INTELLECTUAL TALENT OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS

*Poyasyk Oksana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professo,
Kolomyia Educational and Scientific Institute*

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine)

Анотація. *В статті проаналізовано зміст дефініцій «обдарованість» та «інтелектуальна обдарованість», розглянуто підходи інтелектуальної обдарованості особистості у психолого-педагогічному аспекті.*

Ключові слова: *обдарованість, інтелектуальна обдарованість, інтелектуальні здібності, види обдарованості.*

Abstract. *The article analyzes the content of the definitions of «giftedness» and «intellectual giftedness», it is about the approaches of the intellectual giftedness of the individual in the psychological and pedagogical aspect.*

Keywords: *giftedness, intellectual giftedness, intellectual abilities, types of giftedness.*

У сучасній педагогіці все більш пріоритетною стає робота з обдарованими дітьми. Це пов'язано із завданнями збереження й розвитку інтелектуального потенціалу України та її духовного відродження.

Інтелектуальний, художній та духовний потенціал обдарованої особистості, феномен обдарованості, проблеми, викликані наявністю певного обдарування, досліджували впродовж ХХ століття вчені, педагоги, психологи багатьох країн світу: Б. Блум, Дж. Рензулі, Л. Сміт, П. Торренс, Ф. Уільямс, А. Біне, Р. Мейлі, К. Хеллер, В. Штерн, М. Холодна, Н. Лейтес, О. Матюшкін, Б. Теплов, О. Антонова, В. Моляко, О. Музика, Ю. Клименюк, О. Кульчицька.

Мета нашого дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні сутності інтелектуальної обдарованості молодшого школяра.

Поняття «обдарованість» дослідники розглядають по-різному. Зокрема, досить часто порушуються питання про зв'язок обдарованості з інтелектом, про роль середовища і спадковості в розвитку обдарованості, про механізми функціонування творчої обдарованості та ін.

У психолого-педагогічному аспектах обдарованість – це синдром типових психофізіологічних і соціально-психологічних відхилень від

середньостатистичної лінії розвитку людини, перевищення її за основними показниками розвитку, насамперед розвитку інтелекту. При цьому чим більше виражена обдарованість, тим більше психологічних проблем самоактуалізації й соціальної адаптації вона викликає [8, с. 9-10].

Відомий український психолог Г. Костюк тлумачив обдарованість як індивідуальну своєрідність здібностей людини, вказуючи на важливість природних даних особистості, що є вихідною внутрішньою спонукою розвитку здібностей. Під здібностями він розумів суттєві властивості людської особистості, що виявляються в її вмотивованій діяльності та зумовлюють її успіх [6, с. 479].

У дослідженнях О. Кульчицької обдарованість – це явище, яке включає набір когнітивних, сенсорних та особистісних якостей людини. На її думку, поняття обдарованості містить такі основні складові: високий інтелектуальний рівень, креативність людини та наполегливість, яка формує основну якість особистості, бажання досягти успіху, емоційну захопленість справою та інтерес до тієї сфери діяльності, якою займається людина [7, с. 29].

Сучасні дослідники припускають існування не лише загальної обдарованості, як інтегральної якості особистості, а й часткових проявів (видів) обдарованості [2; 5; 8]. При цьому вчені по-різному класифікують види обдарованості.

Існує кілька видів обдарованості: інтелектуальна, академічна, художня, організаторська, психомоторна, лідерська, спортивна. Серед виокремлених дослідниками видів обдарованості особливе місце належить інтелектуальній, котра формує певні компетенції дитини при оволодінні знаннями у процесі навчання.

Інтелектуальна обдарованість – це такий стан індивідуальних психологічних ресурсів (в першу чергу розумових ресурсів), який забезпечує можливість творчої інтелектуальної діяльності, тобто діяльності, пов'язаної з створенням суб'єктивно і об'єктивно нових ідей, використанням нестандартних підходів у розробці проблем, чутливістю до ключових, найбільш перспективних ліній пошуку рішень тієї чи іншої предметної галузі, відкритістю будь-яким інноваціям [3, 243-244].

Інтелектуальні (розумові) здібності – це здатність ефективно виконувати інтелектуальну роботу, що передбачає тривале пізнавальне напруження. Це потребує інтенсивної уваги до об'єктів спостереження, запам'ятовування, аналізу і синтезу, узагальнення тощо. Розвиток здібностей у контексті організації розумової діяльності означає виконання різних видів праці з дотриманням умов, що можуть забезпечити максимальну її продуктивність при найменшій затраті енергії [4, с. 242].

До характерних психофізіологічних особливостей прояву інтелектуальних здібностей у шкільному віці, за методикою Хаана і Кафа, належать: здатність учня швидко і легко засвоювати нові знання; вміння логічно міркувати; швидко встановлювати зв'язок між подіями, причиною і наслідком; здатність вирішувати складні задачі, що потребують розумових зусиль; швидко запам'ятовувати прочитане або почуте; раціонально витратити час на

повторення того, що потрібно запам'ятати; здатність використовувати знання у практичних повсякденних ситуаціях [1, с. 175].

На думку М. Федорова інтелектуальна обдарованість – це особливе динамічне утворення, в структуру якого входять інтелект, креативність, духовність. Автор зазначає, що поряд із самостійністю цих компонентів, існує взаємозв'язок між ними, взаємодія та взаємовплив їх одне на одного. Говорячи про ці складові обдарованості, М. Федоров акцентує на тому, що саме духовність являє собою системотворчий фактор обдарованості. Беручи до уваги складний динамічний характер обдарованості, дослідником робиться припущення, що існує вплив на вияв обдарованості як внутрішніх психологічних факторів, так і зовнішніх культурно-психологічних факторів, взаємодія яких призводить до розвитку обдарованості і проявляється в діяльності [11, с. 12].

Таким чином, можна припустити, що інтелектуальна обдарованість являє собою високий рівень розвитку інтелектуальних здібностей, що дозволяє учневі швидко оволодівати поняттями, легко запам'ятовувати та зберігати інформацію, встигати у багатьох галузях знань.

У пізнавальній сфері інтелектуально обдаровані діти характеризуються всепоглинаючою цікавістю, спрагою до інтелектуальної стимуляції; широким колом інтересів (водночас, вони пручаються «всебічному розвиткові», з малих років виявляючи цікавість до якогось одного виду діяльності (музики, математики, спорту); здатністю з раннього віку розмірковувати над такими явищами, як релігійні вірування, філософські проблеми; інтересом до загадок, гри слів тощо; раннім мовним розвитком, швидким накопиченням словникового запасу; здатністю легко справлятися з пізнавальною невизначеністю [10, с. 388].

У зв'язку з цим сучасні вчені виокремлюють наступні риси загальної інтелектуальної обдарованості: надзвичайно ранній вияв високої пізнавальної активності й допитливості; швидкість і точність виконання розумових операцій, зумовлені стійкістю уваги та оперативної пам'яті, сформованістю навичок логічного мислення; багатство активного словника, швидкість і оригінальність вербальних (словесних) асоціацій; явна настанова на творче виконання завдань, розвиток творчого мислення та уяви; наявність основних компонентів уміння вчитися [9, с. 10].

Загалом діти з високими розумовими можливостями відрізняються деякими загальними психофізіологічними особливостями, які мають враховуватися вчителями та вихователями. До них відносять: гостроту мислення; виняткову пам'ять; спостережливість; виражену і різнобічну допитливість; довготривалі заняття однією справою; легкість у навчанні, вміння добре викладати свої думки; демонстрацію здібностей до практичного здобуття знань; виняткові здібності до розв'язання задач; стурбованість, тривожність у зв'язку зі своєю несхожістю з однолітками.

Таким чином, учителю необхідно розуміти та враховувати ці особливості обдарованої дитини, що вимагає широти змісту матеріалу для узагальнень. Ці потреби рідко задовольняються в умовах традиційного навчання. Дитині необхідно надати можливості реалізуватися в спеціальних навчальних програмах через самостійну роботу, завдання відкритого типу, розвиток

необхідних пізнавальних умінь. Цілеспрямований розвиток вищих пізнавальних процесів підносить розумові здібності на якісно новий рівень і не потребує нескінченних повторень очевидного. Включення ж до навчальної програми ефективного компонента дає можливість дитині краще зрозуміти себе, інших, навчитися виражати себе і власні переживання і призводить до адекватного прийняття себе й інших.

Список використаних джерел:

1. Актуальні проблеми психології: Т. 6. Обдарована особистість : пошук, розвиток, допомога: [зб. наук. праць / за заг. ред. С. Д. Максименка]. Київ: BONA MENTE, 2002. Вип. 3 (1 частина). 226 с.
2. Антонова О. Є. Підготовка майбутнього вчителя до розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи: Монографія. Житомир. держ. ун-т, 2011. 263 с.
3. Вікова та педагогічна психологія: [навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська та ін.]. Київ : Каравела, 2006. 344 с.
4. Капська А. Соціальна робота: технологічний аспект: Навчальний посібник / А. Капська. К. Центр навчальної літератури, 2004. 352 с.
5. Корецька Л. В. О.Е.Жосан. Підготовка вчителів до роботи з обдарованими учнями: [навч.-метод. посіб. для сист. післядипл. освіти]. Кіровоград : Вид-во Кіровоградського обл. інст. післядипл. пед. освіти ім. В. Сухомлинського. 2008. 137 с.
6. Костюк Г. С. Психологія / за ред. Г. С. Костюка. Київ: Рад. школа, 1968. 573 с.
7. Липова Л. Діагностика дитячої обдарованості та психолого-педагогічні особливості обдарованих дітей. *Рідна школа*. 2013. № 5. С. 9–12.
8. Липова Л., Морозова Л., Ренський С. Концепція обдарованості та її види. *Рідна школа*. 2013. № 4 (879). С. 10–12.
9. Обліцова З. Г. Про деякі ознаки обдарованості. *Нові технології навчання*: зб. наук. праць. Шляхи розвитку духовності та професіоналізму за умов глобалізації ринку освітніх послуг. Спец. випуск № 48. Частина 1. Київ-Вінниця 2007. С. 387–390.
10. Федоров М. П. Педагогічні умови підготовки студентів до роботи з обдарованими дітьми : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Луганськ, 2012. 21 с.

ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

*Старинчук Анна, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: Л.В. Любчак, кандидатка педагогічних наук,
доцентка Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

THE USE OF ART THERAPY TECHNOLOGIES IN THE DEVELOPMENT OF SOCIAL INTEGRATION OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

*Starynshchuk Anna, master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. В освітньому процесі закладу з інклюзивним навчанням арттерапія має зайняти належне місце. Впровадження нестандартних, творчих засобів впливу на активізацію внутрішніх ресурсів організму дитини створює широкі можливості для розвитку соціальної компетентності молодших школярів з особливими освітніми потребами. Використання

елементів арт-терапії під час уроків вважається найбільш прийнятним та ефективним у роботі з особливими дітьми.

Ключові слова: арттерапія, арттерапевтичні технології, освітній процес початкової школи, діти з особливими освітніми потребами.

Abstract. *In the educational process of an institution with inclusive education, art therapy should take its proper place. The implementation of non-standard, creative means of influencing the activation of the internal resources of the child's body creates ample opportunities for the development of social competence of younger schoolchildren with special educational needs. The use of elements of art therapy during lessons is considered the most acceptable and effective in working with special children.*

Keywords: *art therapy, art therapy technologies, educational process of primary school, children with special educational needs.*

Впровадження інноваційних освітніх технологій набуває стрімкого поширення. Йдеться про використання засобів арттерапевтичної роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби. Останнє десятиліття ознаменувалося розробкою різних методів психолого-педагогічного супроводу та підтримки таких дітей.

Сутність розуміння арттерапії полягає у тому, що вона є методом психотерапії, яка використовує різні види мистецтва (літературу, музику, живопис, скульптуру, кіно, театр, хореографію, фотографію тощо) з метою адаптації учнів з особливими освітніми потребами до зовнішнього середовища.

У педагогічній інтерпретації «арттерапія» розуміється, як турбота про емоційне самопочуття і психологічне здоров'я особистості, групи, колективу засобами художньої діяльності (спонтанний малюнок у поєднанні з іншими видами творчості). Арттерапія – вид корекції, що залучає дитину до мистецтва. За допомогою чого особистість здатна взаємодіяти з навколишнім середовищем на рівні екосистеми, використовуючи при цьому зображувальні, звукові та рухові картини. Вона має можливість самостійно виявляти власні почуття, бажання та мотиви власної поведінки, де діяльність та спілкування виступає необхідністю для повноцінного розвитку і пристосування до оточуючого середовища.

Термін «арттерапія» в перекладі з англійської означає «лікування, засноване на заняттях художньою творчістю» [3, с. 42]. Головною метою арттерапії у навчально-виховному процесі є оздоровлення і зацікавлення дітей навчанням, згуртування колективу [4, с. 230].

До різноманітних інноваційних технологій, якими характеризується сучасний стан розвитку педагогічної науки і практики, належить арттерапія – технологія створення й використання різних видів мистецтва для передачі почуттів та емоцій, що виходить за межі традиційної мистецької освіти і покликана забезпечити гармонійний і всебічний розвиток особистості молодшого школяра через художньо-творче самовираження, самопізнання та самореалізацію. За допомогою арт-терапії можна вирішувати як виховні,

психокорекційні завдання, так і розвивати творче ставлення до дійсності, зокрема до навчання, спілкування, групової та сімейної взаємодії.

Методи навчання дітей з особливими потребами, такі як ігротерапія, арт-терапія, казкотерапія та ін., є важливою частиною реабілітації і навчання дітей з нетиповим розвитком. Основна увага при проведенні корекційної арттерапії відводиться ставленню дитини з особливими освітніми потребами до своєї діяльності та її результатів (малюнкам, грі на музичних інструментах і т. п.). Головне завдання вчителя в організації такої діяльності має бути спрямоване на розвиток внутрішньої мотивації учнів з особливими освітніми потребами.

На практиці арттерапія, як методика корекції, використовується в комплексі: як на групових, так і на індивідуальних заняттях. Застосування арттерапії підвищує активність дітей з особливими освітніми потребами до пізнання, сприяє сенсорному і руховому розвитку, концентрації їх уваги у процесі занять. Крім цього, арттерапія спроможна здійснювати ефективніший вплив на сформованість сфери емоцій у таких дітей, стимулювати пізнавальну активність, підвищувати самооцінку, спонукати до подальшого особистісного розвитку.

Навчально-педагогічна корекція дітей з особливими освітніми потребами за допомогою арттерапевтичних технологій має свої особливості і визначає доцільність обліку загальних та індивідуальних напрямів, умов роботи, а саме: віку дитини, стану зрілості всіх функціональних систем, індивідуальних властивостей особистості.

Арт-терапія має різноманітні форми використання в освітньому процесі, а саме ізотерапія, казкотерапія, пісочна терапія тощо [1]. У роботі з учнями початкових класів використовують казкотерапію. Роботу із застосуванням казкових мотивів та образів в українську педагогічну науку запровадив В. Сухомлинський, який приділяв значну увагу використанню казки при роботі з дітьми – навчання у школі не можливе не тільки без слухання, але і без створення казки. Він стверджував, що завдяки казці дитина пізнає світ не лише розумом, а й серцем [4, с. 2]. Т. Зінкевич-Євстигнєєва запропонувала курс казкотерапії, який включає безліч прийомів і форм роботи з учнями початкових класів: аналіз казок; розповідання казок; переписування казок [7, с. 312].

Арт-терапія особливо важлива для тих, хто не може «виговоритися», кому легше висловити свої фантазії в мистецтві, ніж розповісти про них. Вигадки, зображені на папері, часто прискорюють і полегшують вербалізацію переживань.

Майже кожна людина (незалежно від свого віку, культурного досвіду, соціального стану) може брати участь в арттерапевтичній роботі. Арттерапія не вимагає наявності особливих здібностей до образотворчої діяльності або сформованості художніх навичок. Кожен, будучи дитиною, малював, ліпив і грав. Тому арт-терапія практично немає обмежень у використанні. Немає підстав і для протипоказань до участі певних людей в арт-терапевтичному процесі.

Малювання є дієвим засобом, адже завдяки йому людина може вільно виражати свої думки, почуття та переживання мовою образів, символів і кольорів, а також звільнитися від негативних переживань і «намалювати» своє ставлення до дійсності.

Завдяки арттерапевтичній роботі під час навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами можна подолати апатію та безініціативність, допомогти їм набути активної життєвої позиції, впевненості у власних діях, самостійності та вміння відстоювати особисті межі. У процесі арттерапевтичної корекції перед дитиною постає можливість пережити значущі для неї ситуації. Вона починає звільнятися від больових відчуттів, отриманих у процесі набутого негативного досвіду, таким чином регулюється її стереотипна поведінка у соціумі, що полегшує соціальну адаптацію.

Отже, можемо стверджувати, що використання арттерапевтичних технологій в освітньому процесі початкової школи зумовить розуміння настроїв, потреб, переконань дітей, що дозволить педагогу успішно розвивати соціальну компетентність учнів з особливими освітніми потребами.

Список використаних джерел:

1. Дабіжа Л.П., Дабіжа К.Л., Комарівська Н.О. Використання арт-технологій в роботі з дітьми з особливим освітніми потребами. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць*. Вип. 64. 2022. С.64-71.
2. Дабіжа Л., Комарівська Н., Любчак Л. Інтегровані уроки читання та мистецтва як засіб розвитку творчих здібностей молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія : Педагогіка і психологія: Збірник наукових праць. Вип. 66. 2021. С. 7-12.
3. Вознесенська О. Мова Л. Арт-терапія в роботі практичного психолога: Використання арт-технологій в освіті. Київ. *Шкільний світ*. 2007. 120 с.
4. Іванов В. Педагогічна віра Василя Сухомлинського – погляд у сьогодення. *Початкова школа*. 2000. № 9. С. 2-6
5. Крамаренко А. М., Степанюк К. І. Сучасні технології ознайомлення молодших школярів з об'єктами природи. Бердянськ. *Навчальний посібник*. 2015. С. 227-230.
6. Lazarenko N. Brovchak L., Starovoit L. The development of musical intelligence in junior schoolchildren during the lessons of the artistic cycle. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume IV, May 24-25, 2019. P.422-439
7. Садова І.І. Використання арт-терапевтичних технологій корекції здоров'я у роботі з учнями початкової школи. Кам'янець-Подільський. *Педагогічна освіта: теорія та практика*. 2015. С. 309-313.
8. Хіля А.В. Арт-терапія в системі засобів виховання ціннісного ставлення до життя дітей та молоді з функціональними обмеженнями. Вінниця. *Методичні матеріали Ч. 1*. 2017. 250 с.

ОСОБЛИВОСТІ СЕНСОРНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

Форись Ірина, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Н.С. Кравець, кандидатка педагогічних наук, доцентка,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Україна)*

PECULIARITIES OF SENSORY DEVELOPMENT OF CHILDREN OF MIDDLE PRESCHOOL AGE WITH GENERAL UNDERDEVELOPMENT OF SPEECH

Foris Iryna, master's student

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine)

Анотація. Стаття присвячена особливостям корекції сенсорного розвитку дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення.

Розкривається поняття «сенсорний розвиток», висвітлюються особливості сенсорного розвитку дітей середнього дошкільного віку із мовленнєвими порушеннями, пропонується корекційний комплекс для сенсорного розвитку дітей середнього дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення з урахуванням їх особливостей мовленнєвої діяльності.

Ключові слова: корекція, сенсорний розвиток, загальний недорозвиток мовлення, діти середнього дошкільного віку.

Abstract. The article is devoted to the peculiarities of correction of sensory development of children of middle preschool age with generalized underdevelopment of speech.

The concept of «sensory development» is revealed, the peculiarities of sensory development of middle preschool children with speech disorders are highlighted, a correctional complex for the sensory development of middle preschool children with generalized underdevelopment of speech is proposed, taking into account their peculiarities of speech activity.

Keywords: correction, sensory development, generalized underdevelopment of speech, children of middle preschool age.

Останнім часом досить активно збільшується кількість дітей з порушеннями мовлення, що актуалізує потребу у своєчасній діагностиці і корекції мовленнєвих вад. Особливо важливого значення набуває розвиток зв'язного мовлення дитини дошкільного віку, який визначає рівень мовленнєвого та розумового розвитку дитини.

Психологічні особливості дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення досліджували вчені А. Воронова, Б. Гриншпун, Г. Гуровець, О. Денисова, О. Корнєв, В. Нудельман та ін. Відтак, сенсорний розвиток дошкільнят із загальним недорозвитком мовлення досліджено неповно, що і зумовило вибір теми статті.

Сенсорний розвиток - це процес розвитку та зростання дитини, що пов'язаний з розвитком її здатності сприймати та обробляти інформацію з різних чуттєвих систем, таких як зорова, слухова, тактильна, відчуття балансу та координації рухів.

Сенсорний розвиток починається з народження дитини і продовжується протягом перших років життя. На початку цього процесу дитина розвиває свої найбільш основні чуттєві системи, такі як зір, слух, дотик та смак, і вчиться розрізняти між різними видами стимулів.

З часом дитина починає розвивати більш складні сенсорні навички, такі як координація рухів, розвиток моторики та здатність до сприймання просторових відносин. Сенсорний розвиток є важливим етапом у розвитку дитини, оскільки він впливає на її загальний розвиток, зокрема на мовленнєвий, когнітивний та соціальний розвиток [3].

Основні особливості сенсорного розвитку дітей середнього дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення можуть включати:

1. Порушення слухової сприйнятливості - діти можуть мати проблеми з розрізненням звуків, розумінням мовлення, а також з голосовою модуляцією.

2. Порушення зорової сприйнятливості - діти можуть мати проблеми з розпізнаванням кольорів, форм, розмірів і відстаней.

3. Порушення тактильної сприйнятливості - діти можуть мати проблеми зі сприйняттям текстури, тиску, температури, руху і координації.

4. Порушення пропріоцептивної сприйнятливості - діти можуть мати проблеми з уявленням про своє тіло, його рухи і координацію [1].

Ці порушення можуть призводити до проблем з розвитком мовлення, моторики, соціальної адаптації та інших аспектів життєдіяльності дітей. Наприклад, діти, які мають проблеми з артикуляцією та звуковим сприйняттям, можуть мати проблеми зі зоровим та слуховим сприйняттям. Такі діти можуть мати труднощі з розрізненням кольорів та форм, розумінням напрямку та розміру предметів, розвитком просторового сприйняття. Вони можуть також мати труднощі з розумінням мовлення інших людей.

Діти, які мають проблеми з розумінням мовлення та виразності мовлення, можуть мати труднощі зі сприйняттям інформації за допомогою зору та слуху. Вони можуть бути менш зацікавлені в іграх з рухом та мати менш розвинені відчуття руху. Такі діти можуть також мати труднощі з розрізненням форм та кольорів.

Тому важливо вчасно діагностувати і коригувати порушення сенсорного розвитку у дітей середнього дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення. Вона може включати в себе різні види терапії та тренувань, спрямованих на покращення сприйняття і розуміння мови, розвитку моторики та координації рухів.

Одним з ефективних методів корекції може бути логопедична робота з дитиною, яка має на меті розвивати навички мовленнєвої діяльності, зокрема звукову аналізу та синтез мовних одиниць, лексичні та граматичні структури мови.

Також може бути корисним залучення до процесу розвитку дитини ігор, які сприяють розвитку моторики та координації рухів, а також розвитку сприйняття звуків і ритмів мови. Дидактична гра має дві мети: одна з них – навчальна, яку переслідує дорослий, а інша – ігрова, заради якої дитина діє. необхідно, щоб ці дві мети доповнювали одна одну і забезпечували засвоєння програмового матеріалу. тому завдання, спрямовані на розвиток зв'язного мовлення у дітей з загальним недорозвитком мовлення краще використовувати в ігровій формі [2].

Крім того, можуть бути використані спеціальні пристрої та матеріали, які сприяють розвитку сенсорного розвитку, наприклад, спеціальні іграшки, пазли, мозаїки тощо.

Важливо також створювати сприятливу мовленнєву та соціальну середовище для дитини, щоб стимулювати її розвиток.

Однак, важливо пам'ятати, що кожна дитина є унікальною і може мати індивідуальні потреби, тому процес корекції має бути індивідуалізованим та орієнтованим на потреби кожної дитини.

Таким чином, сенсорні порушення можуть призводити до проблем з розвитком мовлення, моторики, соціальної адаптації та інших аспектів життєдіяльності дітей. Тому своєчасна діагностика і корекція мовленнєвих вад є запорукою покращення мовленнєво-комунікативної функції дітей із загальним недорозвитком мовлення.

Список використаних джерел:

7. Мартиненко І. В. Методика формування комунікативних вмінь у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення. *Логопедія*, 2012. №2. С. 228 – 295.
8. Тома Ю.В. Дидактична гра як засіб формування зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку з загальним недорозвитком мовлення. «Актуальні питання спеціальної, інклюзивної і здоров'язберезувальної освіти», (20 жовтня 2022 р.) / за загальною редакцією проф. Бойчука Ю. Д. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2022. С. 193 – 194.
9. Трофименко Л.І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ: Програмно-методичний комплекс. 2013. 108 с.

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Чепіль Марія, старша викладачка

Коломийський навчально-науковий інститут

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Україна)*

PHYSICAL EDUCATION AS A TOOL FOR THE DEVELOPMENT OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Chepil Mariia, Senior Lecturer

Rolomya Educational-Scientific Institute

Vasil Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine)

Анотація. У статті розглянута проблема навчання дітей з особливими освітніми проблемами в закладах освіти. Автор розглянув вплив занять фізичною культурою на адаптацію дітей з особливими освітніми потребами до соціуму.

Ключові слова: інклюзивне навчання, фізична культура, ігри і забави.

Abstract. The article deals with the problem of teaching children with special educational problem in educational institutions. The author considered the impact of physical education on the adaptation of children with special educational needs to society.

Keywords: inclusive education, physical culture, games and fun.

Процеси гуманізації суспільного життя, які відбуваються в нашій країні вимагають створення в сучасних освітніх установах інклюзивного освітнього середовища для навчання дітей шкільного віку з особливими освітніми потребами. Фізичне виховання і навчання цих дітей потребує інноваційних

методів для організації навчального процесу та створення оптимальних умов навчання. Діти з особливостями у розвитку повинні мати можливість отримувати освіту на рівні з іншими дітьми.

Для дітей з особливими потребами основною проблемою є інтеграція у суспільство та пристосування навколишнього середовища до їх потреб. За визначенням нормативних документів «інклюзивне навчання є способом організації освітнього процесу для осіб з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої освіти, яке організовується за інституційною (денною або вечірньою) формою здобуття освіти та передбачає включення дитини з особливими освітніми потребами до освітнього процесу спільно з іншими учнями класу» [3, с. 7]. Дана проблема реалізовується через надання рівних можливостей в закладах освіти. Інклюзивна освіта прагне розвинути методологію, спрямовану на дітей і визнає, що всі діти – індивідууми з різними потребами у навчанні [1, с. 23].

Однією з умов ефективної інклюзії є створення індивідуальних програм розвитку, зокрема з фізичної культури, які враховують особливості дитини і вказують на необхідність внесення змін в організацію і адаптацію освітнього середовища. Заняття з фізичної культури дітей з ООП мають свою особливість, яка насамперед спрямована на зміцнення здоров'я та загартування організму, забезпечення правильного фізичного розвитку, навчання руховим вмінням та навичкам. Така робота має здійснюватися одночасно з розв'язанням корекційних завдань. Тобто фізична культура розглядається як засіб соціалізації учнів з особливими освітніми потребами в шкільному середовищі.

Рухова активність для здорових людей є звичайною потребою, але для осіб з обмеженими можливостями здоров'я заняття фізичною культурою життєво необхідні, так як вони є ефективним засобом і методом фізичної, психологічної і соціальної адаптації. Фізичні вправи розширюють, в першу чергу, діапазон можливостей рухової сфери і відіграють важливу роль у соціальній адаптації та стимулюють дітей з інвалідністю до встановлення контактів з навколишнім світом.

Готуючись до уроків з фізичної культури в класах де є діти з особливими потребами вчитель повинен мати індивідуальний підхід до кожної дитини з використанням диференційного навчання: введення спеціальних розділів в робочу програму для дітей з обмеженими можливостями здоров'я, які відсутні в освітніх програмах для школярів з нормальним розвитком; систематизація вправ і завдань по виду захворювання (якщо такі є). Використовувати різні способи організації роботи дітей на заняттях: фронтальний, потоковий, індивідуальний. Для запобігання втомі застосовувати різноманітні засоби, а саме: чергування рухової і практичної діяльності; виконання спортивних завдань і вправ невеликими дозами; фізичні і коригуючі вправи; корекційні рухливі ігри і забави та елементи спортивних ігор; спортивні тренажери, спортивний інвентар, нетрадиційне обладнання.

Активність є однією з найважливіших характеристик усіх психічних процесів, яка багато в чому визначає успішність їх протікання. Це необхідна

умова успішності процесу навчання школярів з обмеженими можливостями здоров'я на уроках фізичної культури [1, с.25].

Використання в закладах освіти позаурочних форм фізичної культури ігрового і змагального характеру мають позитивний вплив на розвиток моторики і створюють належні умови для соціалізації учнів з особливими освітніми потребами. Саме під час змагань та ігор створюються належні можливості для максимальної самореалізації й самоствердження учнів, а також формуються передумови для їхньої соціальної інтеграції [2, с.79]. Плануючи спортивні ігри, розваги і забави та інші форми роботи з фізичної культури в освітніх закладах необхідно брати до уваги дотримання оптимального навантаження для дітей з різним розвитком фізичного і психічного здоров'я.

Одним із засобів фізичної культури є гра – природне середовище, яке дає можливість кожній дитині знайти своє місце в учнівському колективі чи іншій групі, проявити ініціативу, швидше адаптуватись до нових умов тощо. На заняттях фізичною культурою вчитель повинен заохочувати будь які прояви ініціативи дітей з обмеженими можливостями, відзначати їхні успіхи, контролювати якість умінь і знань, не позбавляти дитину можливості піклуватися про себе, продовжувати допомагати у розвитку фізичних і інтелектуальних якостей. Заохочення за найменші успіхи і надання своєчасної допомоги кожній дитині з особливими освітніми потребами дасть можливість сформуванню впевненості у власних силах і можливостях.

Фізична культура надає великі можливості у процесі соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Достатня кількість фізичних вправ, рухливих ігор і забав та їхня варіативність дає змогу робити вибір доцільних поєднань для кожного окремого випадку. Усі ці засоби і методи складають основу ефективної організації інклюзивного навчання з фізичної культури та надають можливість дітям з особливими освітніми потребами адаптуватися до життя і дозволяють здоровим людям розвинути толерантність і відповідальність.

Список використаних джерел:

1. Борисенко Л.Л. Фізична культура як інклюзивне середовище. Система надання освіти дітям з особливими освітніми потребами в умовах сучасного закладу: зб. за матеріалами VI Всеук. науково-практичної конференції (12 грудня 2018 року). Лисичанськ: ВП «Лисичанський педагогічний коледж Луганського національного університету імені Тараса Шевченка». Лисичанськ: ФОП Чернов О. Г. 2018. С. 23-26.
2. Гук Г. І., Окопний А. М. Соціалізація дітей з особливими потребами та їх значення у сфері фізичного виховання. *Проблеми та перспективи розвитку фізичного виховання спорту і здоров'я людини* : м-ли VI Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнарод. участю (21-22 квітня 2022) / голов. ред. С. В. Синиця ; Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2022. С. 78-81.
3. Діти з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому просторі: навчально-методичний посібник / Н.Ярмола та ін. Київ: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2020. 208 с.

ПІДГОТОВКА ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ДО СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ТА СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Шевченко Володимир, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, професор

Львівський національний університет імені Івана Франка (Україна)

PREPARING CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS FOR SOCIAL ADAPTATION AND SOCIAL AND EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Shevchenko Volodymyr, Doctor of Pedagogical Sciences, Senior Researcher, Professor of the Department of Special Education, Faculty of Pedagogical Education, Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine)

Анотація. У статті автор розглядає важливе питання для сучасної освіти в Україні – підготовку дітей з особливими освітніми потребами до соціальної адаптації та соціально-освітнього середовища. Автор наголошує на соціальній адаптації та особливостях взаємодії дітей з особливими освітніми потребами із соціальним середовищем. Включення дітей з особливими потребами в соціальне середовище полягає у створенні психологічно-педагогічних умов для навчання та спілкування, взаємодії такої дитини в освітньому закладі.

Ключові слова: діти з особливими потребам, соціальна адаптація, соціально-освітнє середовище, інклюзивне навчання, сім'я.

Abstract. In the article, the author considers an important issue for modern education in Ukraine – the preparation of children with special educational needs for social adaptation and the socio-educational environment. The author emphasizes social adaptation and the peculiarities of interaction between children with special educational needs and the social environment. The inclusion of children with special needs in the social environment is to create psychological and pedagogical conditions for learning and communication, interaction of such a child in an educational institution.

Keywords: children with special needs, social adaptation, social and educational environment, inclusive education, family.

Інтеграція, соціальна адаптація та соціалізація дітей з особливими освітніми потребами – це складний процес. Він потребує суттєвих змін у ставленні до дітей з інвалідністю, які потребують не лише матеріальної, фінансової, гуманітарної підтримки і заходів реабілітації (медичної, професійно-освітньої, соціально-побутової), а й належних умов для отримання знань, актуалізації своїх здібностей, розвитку особистих якостей і потреб.

Важливою у цьому процесі є соціально-педагогічна реабілітація, яка полягає у створенні таких умов для саморозвитку дитини, в результаті яких виробляється активна життєва позиція особистості. Проте, значна частина дітей з особливими потребами, незважаючи на зусилля, що вживаються суспільством, з метою їх навчання та виховання, ставши дорослими виявляється невідповідною до інтеграції у доросле соціальне середовище [6, с. 236–237].

Значна роль у соціальній адаптації та входженні дитини до соціально-освітнього середовища належить педагогу, його внутрішній позиції, методам та цілям. Саме він обумовлює, яким бути новому поколінню, оскільки «тиражує» не лише зміст свого предмету, а й свій тип мислення, спілкування, поведінки,

оцінки подій. Освітні й педагогічні інновації як пошук нового «всередині», як «включення» в дію невикористаного раніше потенціалу учня мають складати духовну складову суб'єкта навчання [3, с. 4–5].

Саме тому головною організаційною формою соціальної адаптації та інтеграції в суспільство дітей з особливими потребами в умовах освітнього середовища є інклюзивне навчання, яке включає осіб з особливими освітніми потребами до соціального середовища [1, с. 32]. Звичайно, протягом десятиліть такі діти були відірвані від суспільства, тому за такий короткий проміжок часу воно ще не готове сприймати їх серед свого оточення. Проте, останнім часом, за рахунок широкого інформування і розроблення законодавчої та методичної бази, в Україні прослідковується тенденція до позитивних змін у ставленні суспільства, загальноосвітніх навчальних закладів, фахівців до дітей з особливими потребами та їх батьків [9, с. 344]. Так, польські дослідження свідчать, що відносно того, як ідея інтеграції поширюється, збільшується прийняття людей з інвалідністю, включаючи позитивне ставлення до інклюзивної освіти [4, с. 93].

Невірно вважати, що інклюзивному навчанню підлягають всі діти з особливими освітніми потребами. Є категорії дітей, які з різних причин не можуть перебувати серед нормо типових дітей, але це не означає, що не відбувається їх соціалізація. Включення їх в соціально-освітнє середовище відбувається в інших типах навчальних закладів. Переваги таких закладів полягають у наявності кваліфікованих фахівців, сприятливих умов для навчання, виховання і корекційно-педагогічної допомоги та великому досвіді роботи з такою категорією дітей. Це якнайкраще сприяє та відкриває широкі можливості для їх соціальної адаптації та входженню до соціально-освітнього середовища [1, с. 32].

Важливо розуміти, що соціальна адаптація, соціалізація осіб з особливими освітніми потребами та їх інтеграція до суспільства – це не чіткий розклад, план або схема, ніякий навчальний заклад не зможе цього зробити, якщо у цьому процесі не будуть активно задіяні батьки. Тому це кропітка робота батьків і фахівців, їх спільні дії, які сприятимуть розвитку здібностей дитини та її соціально-освітній адаптації й інтеграції [8, с. 166].

Саме сім'я є найкращим середовищем для розвитку особистості дитини, головним інститутом виховання, який відіграє значну роль в розвитку суспільства, особливо якщо ця дитина обмежена у своїх можливостях [8, с. 166]. Разом з тим, сім'я, у якій з'являється дитина з особливими потребами, потрапляє у повністю нову емоційну і суспільну ситуацію, яка порушує їхнє дотеперішнє функціонування. Внаслідок цього у багатьох із них виникають подружні конфлікти, розпадаються сімейні узи, значно обмежуються контакти із зовнішнім оточенням тощо. Така дезорганізація сімейного життя призводить до зміни в емоційних стосунках батьків щодо дитини та застосування невідповідних методів виховання [2, с. 80]. Батькам та іншим членам родини належить вирішальна роль у тому, щоб дитина розвивалася, ставала особистістю, яка може приймати самостійні рішення та займати активні життєві позиції. Для цього батьки повинні підвищувати свою компетентність, отримувати спеціальні

знання, у відповідь має бути постійний психологічний супровід та підтримка сім'ї, допомога їй в організації освітньої діяльності, відпочинку дитини тощо [8, с. 166].

Особливу роль в соціалізації відіграє стиль сімейного виховання, загальний психологічний клімат сім'ї, ставлення батьків до дитини. З перших днів появи дитини на світ сім'я покликана готувати її до життя і практичної діяльності, в домашніх умовах забезпечити розумну організацію її життя, допомогти засвоїти позитивний досвід старших поколінь, набути власного досвіду поведінки й діяльності. Саме батьки повинні вчити дитину будувати розумні взаємини з однолітками під час прогулянок та спільної діяльності [7, с. 174–175]. Також такі сім'ї вимагають адекватної підтримки з боку спільноти. Адже оточення таких сімей відіграє важливу роль у становленні та розвитку дітей з особливими потребами. Якщо суспільство не готове прийняти цих дітей, то це значно вплине на подальший їх розвиток і соціалізацію [9, с. 335-336].

Сучасна практика спеціальної педагогіки та психології свідчить про необхідність активного вивчення всього спектра проблем сім'ї, яка виховує дитину з особливими потребами. Відповідно, акцент соціально-педагогічного впливу переноситься на сім'ю особливої дитини, де посилена увага приділяється позитивному впливу близьких на дитину, створенню сприятливих умов для її навчання, розвитку та соціалізації та підвищенню батьківської компетентності [5, с. 39].

Отже, соціальна адаптація, інтеграція дітей з особливими освітніми потребами в соціальне середовище полягає у створенні психологічно-педагогічних умов для навчання та спілкування, взаємодії такої дитини в соціумі. Найголовніша роль у цьому процесі належить сім'ї. Надання спеціалізованої допомоги та підтримки такій сім'ї відіграє життєво важливу роль у зміцненні соціально-освітньої інтеграції та сприяє умовам, які дозволяють дітям адаптуватися до соціального середовища.

Список використаних джерел:

1. Гордієнко Н. М. Дослідження соціалізації осіб з особливими потребами в умовах навчально-реабілітаційного центру. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2014. Серія 19. Вип. 25. С. 32.
2. Котормус О. А. Інтеграційна освіта у перцепції батьків. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*: збірник наукових праць: вип. 9, у 2 т./ за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2017. Т.2. С. 80.
3. Кремень В. Г. Інноваційна людина і сучасна освіта. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка*. Серія: Педагогічні науки. 2013. Вип. 110. С. 4–5.
4. Kulesza E. M. Plusy i minusy edukacji włączającej w opinii kazachskich rodziców uczniów klas pierwszych. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: вип. 9, у 2 т./ за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова*. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2017. Т.2. С. 93.
5. Оксенюк О. Соціальний супровід сім'ї дитини з особливими потребами. *Social Work and Education*, Vol. 5, No. 1., pp. 39, doi:10.25128/2520-6230.18.1.4
6. Палилюк О. М. Шляхи покращення реабілітації дітей з особливими потребами. *Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, Кам'янець-Подільський, 24-25 квітня 2017 р. Кам'янець-Подільський: Аксіома. 2017. Вип. 2. С. 236–237.
7. Соболевська І. Особливості соціалізації розвитку учнів із спеціальними потребами. *Вісник Львівського університету*. Серія педагогічна. 2004. Вип. 18. С. 172–175.

8. Сяба М. О. Роль сім'ї у вихованні дітей з особливими потребами. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*: зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля / гол. ред. Г.П. Шевченко. Луганськ: вид-во СХУ ім. В. Даля. 2013. Вип. 3 (56). С. 164, 166.
9. Хворова Г. М. Зміст та рівні батьківської компетентності у корекційно-педагогічному аспекті. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006. 2015. Вип. 5. Том 2. С. 335–336, 341-345.

СПРИЯННЯ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ

*Шевченко Світлана, кандидатка психологічних наук, доцентка
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана
Хмельницького (Україна)*

SUPPORTING THE ADAPTATION OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS WITH THE MEANS OF ART THERAPY

*Svitlana Shevchenko, candidate of psychological sciences, associate professor
Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. У роботі представлено аналіз наукових підходів до проблеми адаптації дітей з особливими освітніми потребами. Сфокусовано увагу на сприянні адаптаційному процесу через залучення дітей до різноманітних арт-терапевтичних занять.

Ключові слова: арт-терапія, адаптація, адаптаційний потенціал, діти з особливими освітніми потребами.

Abstract. The work presents an analysis of scientific approaches to the problem of adaptation of children with special educational needs. Attention is focused on facilitating the adaptation process through the involvement of children in various art therapy classes.

Keywords: art therapy, adaptation, adaptation potential, children with special educational needs.

У сучасному суспільстві відбуваються інтенсивні соціальні, економічні, політичні, духовні перетворення, що супроводжуються кризами, актуальність питань, пов'язаних з дослідженням адаптаційних ресурсів особистості займають важливе місце в освітньому просторі. Процес адаптації супроводжується переорієнтацією освітнього середовища, яке висуває високі вимоги до дитини з особливими освітніми потребами тому, що саме від неї залежить яким буде майбутнє, якими темпами буде відбуватися прогрес суспільства та розвиток людства в цілому.

Проблема адаптації дітей з ООП – це важлива загальнонаукова проблема, дослідження якої в даний час здійснюється ізольовано на соціально-психологічному, індивідуально-психологічному та психофізіологічному рівнях. Необхідно вивчення цієї проблеми не тільки на кожному рівні окремо, але і як єдине ціле. Незважаючи на велику кількість робіт з проблеми адаптації, не всі аспекти цього складного явища, зумовлені специфікою сучасного соціального життя, достатньо вивчені.

Поняття «адаптація» (від піздньолатинського *adaptation* - пристосування) було вперше уведене в науковий побут німецьким фізіологом Х. Аубертом у другій половині XIX століття для позначення пристосовності (звикання) органів почуттів до умов, що змінюються, зовнішнього середовища. Одержавши досить широке поширення у фізіології, поняття адаптації стало поширюватися й на інші області біології, залишаючись, проте, науковим поняттям. Тільки із середини XX століття термін «адаптація» став використовуватися медициною, кібернетикою, психологією, іншими науками й придбав до теперішнього часу загальнонаукове значення [5, с.25].

Професор А. Маклаков ввів поняття, що характеризує адаптаційні здатності людини, назвавши його особистісним адаптаційним потенціалом. Особистісний адаптаційний потенціал (як інтегральна характеристика психічного розвитку) – це взаємопов'язані між собою психологічні особливості особистості, що визначають успішність адаптації та ймовірність збереження професійного здоров'я [1, с.50]. Характеристику особистісного адаптаційного потенціалу можна отримати, оцінивши рівень поведінкової регуляції (ПР), комунікативний потенціал (КП) і рівень моральної нормативності (МН).

В. Медведєв описує три групи факторів (детермінантів) адаптаційного процесу, що перебувають у тісному взаємозв'язку між собою. На його думку, на людину діє комплекс як природних адаптогенних факторів, так і соціальних, обумовлених типом виконуваної діяльності й соціальними завданнями. Третьою групою факторів є внутрішні умови виконання діяльності, тобто стан процесів, що забезпечують адаптацію[5, с.22].

Поряд з цим, одним з найважливіших аспектів адаптації є мотиваційно-особистісний, що пов'язаний з формуванням позитивних навчальних мотивів. Мотиви є необхідною умовою успішного виконання різних видів діяльності й особливо велике значення мають у навчальній діяльності. Важливе значення для дітей з ООП мають мотиви в навчальній діяльності. Суттєву роль у діяльності людини відіграють усвідомлені мотиви [1, с.119].

На нашу думку, сприяти адаптації дітей, що мають особливості розвитку найбільш природньо та екологічно можливо через залучення дітей до різних арт-терапевтичних занять. Проблему арт-терапії і її психотерапевтичного впливу досліджували як вітчизняні, так й зарубіжні науковці, зокрема: Дж. Аллан, М. Бетенські, С. Вільтшіре, Д. Вуд, Р. Гудман, Т. Делі, Дж. Дубовський, К. Еванс, Д. Енлі, Е. Кейн, К. Кейз, А. Копитін, Е. Крамер, В. Ловенфельд, Л. Маркус, Д. Мерфі, М. Наумбург, О. Нікологорська, Л. Пардоу, О. Постальчук, Д. Пейслі, Ф. Прокоф'єв, й Л. Селфі і ін. [4].

Так само треба згадати про М. Наумбург, котра стала однією з перших займатися терапією мистецтвом в Сполучених Штатах. Вона обстежувала дітей, що мають поведінкові проблеми, й пізніше розробила кілька навчальних програм з терапії мистецтвом психодинамічної орієнтації. У своїй роботі Наумбург спиралася на ідею Фрейда про те, що первинні думки й переживання, що виникають в підсвідомості, найчастіше виражаються в формі образів й символів, а не вербально [7, с. 22].

На сьогоднішній день існує чимало сфер, де застосовують арт-терапію, а її

вивченням займаються як психологи, психотерапевти, так й педагоги і працівники соціальної сфери. У рамках нашого дослідження заслуговує на увагу праця К. Уелсбі [6, с. 160-181], де охарактеризовано досвід роботи Лондонської школи задля дівчаток. За словами автора, арт-терапевтична робота у школі надає змогу підвищити значимість проблеми психічного здоров'я учнів й сприяє кращому розумінню їх потреб педагогами. У міру вдосконалення форм арт-терапевтичної роботи у школі в фахівців з'явилася можливість надавати учням допомогу на різних етапах розвитку в них тих або інших емоційних й поведінкових порушень. Це призвело до того, що з плином часу помітно скоротилося число дівчаток старшого віку, що потребують психотерапевтичної допомоги, а так само кількість учнів, що виключаються із школи [6, с. 161].

Аналізуючи дану роботу, ми в власну чергу дійшли висновку про те, що арт-терапія може бути використана у системі загальної освіти й виступати у якості ефективного засобу допомоги невстигаючим і дітям, що опинилися у складних життєвих обставинах.

Д. Енлі розробив спеціальну програму експресивної психотерапії засобами мистецтва задля покращення процесу соціалізації та адаптації дітей, отже що погоджується з потрібністю структурування занять і їх поділу на три етапи: 1) вільна гра з використанням набору образотворчих матеріалів, діяльність дітей при даному не організовується; 2) «дружнє коло» – діти розташовуються по колу і розповідають про власні враження, події минулого тижня; 3) період експресивної діяльності – ведучий спонукає дітей до художнього відображення змісту тем, що обговорювалися на етапі «дружнього кола». За твердженням Д. Енлі, діти не можуть самостійно регулювати свою поведінку, адже в процесі комунікації можуть виникати суперечки чи конфліктність. «Агресивна або імпульсивна поведінка, що пов'язана з гіперактивністю і соціальною тривожністю, завдяки творчій діяльності може бути переорієнтована на інше русло й набути позитивного змісту задля формування нових знань, умінь і навичок, досвіду соціально конструктивної поведінки» [3].

Треба зазначити, що у Україну арт-терапія прийшла недавно й переживає період становлення. Найбільш розвинуті такі напрямки арт-терапії як ізотерапія і танцювально-руховий підхід. В Україні, порівняно з Західною Європою і Америкою, арт-терапією більш цікавляться не лікарі, а педагоги і психологи-практики [2].

Таким чином, базовим завданням цих видів діяльності є звільнення дитини від негативних станів і переживань через катарсис, зняття нервово-психічної напруги, врегулювання психосоматичних процесів, моделювання позитивного психоемоційного стану, забезпечення корекції порушень спілкування, формування адекватної міжособистісної поведінки, що безпосередньо впливає на самооцінку.

Список використаних джерел:

1. Алексеева Т.В. Соціально-психологічні аспекти адаптації : монографія. Донецьк: Вебер, 2008. 230 с.
2. Артюхіна Н. Корекція емоційних станів в дівчаток в молодшому шкільному віці (арт-терапевтичний підхід). *Наука й освіта*. 2009. № 4. С. 3-6.
3. Вознесенська О. Л. Арт-терапія у роботі практичного психолога: використання арт-технологій у

освіті. К. : Шк світ, 2007. 120 с.

4. Вознесенська О. Особливості арт-терапії як методу. *Психолог*. 2005. № 39. С. 15 - 23.

5. Кохун О.М. Оптимізація адаптаційних можливостей людини: психофізіологічний аспект забезпечення діяльності : монографія. Київ: Міленіум, 2004. 265 с.

6. Підлипна Л. В. Психотерапія мистецтвом. *Психологічна газета*. 2008. № 5. С. 10-32.

7. Хіля А. В. АРТ-терапія в системі засобів виховання ціннісного ставлення до життя в дітей і молоді з функціональними обмеженнями: метод. матеріали. Вінниця : Нілан, 2017 . Ч. 1.

Секція 5

РОЗВИТОК SOFT SKILLS ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ (у рамках проєкту програми Еразмус + Модуль Jean Monnet (620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE))

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС ТЕАТРАЛІЗАЦІЇ

Астахова Аліна, студентка ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Н.О. Комарівська, кандидатка філол. наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

ORGANIZATION OF WORK ON THE DEVELOPMENT OF INTELLECTUAL ABILITIES OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS DURING THEATRICAL PERFORMANCE

Astakhova Alina, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті окреслено можливості для розвитку інтелектуальних здібностей молодших школярів під час театралізації. Визначено умови, за яких можна досягти високого рівня пізнавальної активності учнів; подано основні види роботи, які можна використовувати під час театральної діяльності.

Ключові слова: літературне читання, молодші школярі, інтелектуальні здібності, театралізація.

Abstract. The article outlines the possibilities for the development of the intellectual abilities of younger schoolchildren during dramatization. The conditions under which it is possible to achieve a high level of cognitive activity of students have been determined; the main types of work that can be used during theatrical activity are given.

Keywords: literary reading, younger schoolchildren, intellectual abilities, theatricalization.

Молодший шкільний вік характеризується тим, що дитина починає активно займатися навчанням, що впливає на розвиток всіх її психічних

процесів. Саме на цьому етапі формуються пізнавальні інтереси та активність учнів.

Навчання є основою формування інтелекту, оскільки допомагає учням освоїти основи наук, розвиває їх пізнавальні здібності й сприяє формуванню наукового світогляду, мислення та мовлення. Процес навчання не лише дозволяє пізнати об'єктивну дійсність, але й є специфічною формою індивідуальної активності особистості, що сприяє розвитку інтелекту та здібностей людини. Важливо забезпечити розвивальний вплив навчальної діяльності на дитину вже з перших днів навчання в школі.

Розумове виховання відіграє суттєву роль у всебічному розвитку особистості. Це активна діяльність, спрямована на розвиток розумових здібностей та мислення учнів, виховання культури розумової праці та стимулювання креативності. У психолого-педагогічній літературі також використовується термін «розумовий розвиток», який означає поліпшення інтелектуальної сфери та здібностей людини.

Аналіз психологічної літератури свідчить, що значна увага приділяється вивченню процесу мислення (Г. Костюк, С. Максименко, В. Моляко, та ін.), аналізуються його операціональні структури (Н. Мельчинська, І. Пасічник та ін.). Досліджується проблема взаємозв'язку емоційної сфери та результатів діяльності людини (О. Запорожець, Н. Мельничинська та ін.).

Учені розглядають інтелектуальні здібності як індивідуально-психологічні особливості людини та включають до них такі складові, як мислення, мовлення, увага, пам'ять, уява, передбачення та інші. Формування цих здібностей визначає успішність у професійній діяльності та здатність адаптуватися до вимог суспільства.

Навчальний предмет «Літературне читання» виконує багатофункціональну роль. Його вивчення сприяє розвитку мовлення, морально-естетичних уявлень, літературних знань та інтелектуальних здібностей учнів, а також сприяє формуванню дитячої особистості. Читання допомагає виробляти у дитини ставлення до оточуючої дійсності, громадянську позицію, збагачує почуття, розвиває творчу уяву та великою мірою задовольняє пізнавальні інтереси молодших школярів [7].

На уроках літературного читання учні знайомляться з текстом. За його допомогою можна формувати в них деякі компоненти інтелектуальних здібностей. Основне завдання аналізу художнього тексту – це сприймання художнього образу, усвідомлення ідеї твору, науково-художнього розуміння, передусім смислових зв'язків, узагальнених висновків, істотних ознак, понять, явищ (наприклад, природничого, історичного змісту тощо). Важливе значення для розвитку інтелекту має смисловий і структурний аналіз твору.

Робота над текстом є важливою складовою формування інтелектуальних здібностей молодших школярів, оскільки за допомогою різних видів запитань, завдань і вправ в учнів стимулюється робота пам'яті, мислення, уяви, уваги.

Під час роботи над художнім текстом можна використовувати різноманітні види роботи, серед яких особливе місце займає театралізація.

Театралізація – це захоплюючий і творчий процес, який не тільки розвиває художню уяву, але й має значний вплив на розвиток інтелектуальних здібностей у молодших школярів. Цей підхід до навчання відкриває широкі можливості для вдосконалення мислення, мовлення, пам'яті та творчих здібностей дитини.

Під час театралізації учні активно займаються підготовкою, вивчають тексти, розуміють сюжетні лінії та розвивають свою виразність. Процес спільного виступу на сцені сприяє розвитку мовлення та комунікативних навичок. Діти навчаються адаптуватися до різних ролей, виявляти емоції, розуміти почуття інших персонажів.

Одним з ключових елементів театралізації є здатність школярів працювати у команді. Вони навчаються співпрацювати з однолітками, слухати один одного, розподіляти обов'язки й дотримуватися встановлених правил. Ці соціальні навички є необхідними в реальному житті й важливою складовою розвитку інтелектуальної сфери особистості.

Також варто зазначити, що театралізація сприяє розвитку творчої уяви та креативності учнів. Вони мають можливість втілити свої ідеї, виразити свої думки та розвивати власний стиль. Це допомагає розширити межі мислення та стимулює творчий потенціал молодших школярів. Коли діти виступають на сцені, вони вигадують нові образи, розглядають різні ситуації та шукають варіанти їх розв'язання. Це розвиває їхню творчу уяву, навички проблемного мислення та спроможність думати нестандартно.

Крім того, театралізація сприяє розвитку пам'яті учнів. Діти мають запам'ятати тексти, рухи, розташування на сцені та послідовність подій. Це вимагає тренування пам'яті та концентрації, що впливає на їхні інтелектуальні здібності та допомагає вдосконалити ці важливі навички.

Театральні постановки також впливають на морально-естетичний розвиток дітей. Вони стикаються з різними ситуаціями, моральними дилемами та етичними питаннями, що спонукає їх до роздумів про правильність та справедливість. Театр надає можливість дітям відчувати й сприйняти різні емоції, розуміти різні точки зору та формувати свою власну систему цінностей.

Отже, театралізація є потужним інструментом для розвитку інтелектуальних здібностей молодших школярів. Вона сприяє розвитку мовлення, мислення, творчості, соціальних навичок та емоційного і морально-естетичного розвитку. Тому варто активно впроваджувати театральні елементи в навчальний процес, щоб надати дітям можливість розкрити свій потенціал та розвинути широкий спектр інтелектуальних навичок.

Список використаних джерел:

1. Демченко О.П. Особливості створення вербальних виховних ситуацій за змістом казок у роботі з дошкільниками. Гуманізація навчально-виховного процесу: збірник наукових праць. Спецвипуск. Слов'янськ: СДПУ, 2010. Т.1. С. 81-88.
2. Казьмірчук Наталя, Барановська Ірина. Використання сучасних медіа технологій у процесі організації театралізованого дійства у початковій школі. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами* : збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю /За ред.. О.П. Демченко. Вінниця, 2020. Випуск 3. С. 282-285.

3. Колеснік К.А. Модель організації групової діяльності учнів при вивченні художнього твору. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті сучасних освітніх парадигм*: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв. – Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2017. Вип. 6. С. 69-73.
4. Комарівська Н. Творчий розвиток молодших школярів на уроках літературного читання. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*: збірник матеріалів Міжнародної наук.-практ. інтернетконфер. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. Вип. 5. С. 168-172.
5. Лапшина І.М., Комарівська Н.О. Використання елементів сучасних інноваційних технологій у формуванні інтересу до дитячої літератури у дітей дошкільного віку. *II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інноваційні технології в дошкільній освіті»*. Переяслав-Хмельницький. 28-29 березня 2019. С.44-48.
6. Нова українська школа. URL: <https://osvita.ua/doc/files/news/520/52062/new-school.pdf>.
7. Програми для середніх загальноосвітніх шкіл. 1-4 класи. URL: <https://www.schoollife.org.ua/zavantazhyty-onovleni-programy-dlya-pochatkovoyi-shkoly-2016-2017-n-r/>
8. Сухомлинський В.О. Про розвиток творчого розуму в учнів початкової школи. *Початкове навчання і виховання*. 2005. №28. С.2-3.
9. Stakhova Inna, Groshovenko Olga, Pakhalchuk Natalia, Zhovnych Olesia, Komarivska Nadiia, Bilyk Tetiana. FORMATION OF ECOLOGICAL COMPETENCE OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS BY MEANS OF ENVIRONMENTAL PROTECTION. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION* Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 272-283. 2022.

ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Барановська Ірина, канд. пед. наук, доцентка

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

Горбатюк Ольга, здобувачка ступеня вищої освіти «бакалавр»

Одеська національна музична академія імені А.В. Нежданової (Україна)

THEATRICAL ACTIVITY AS A MEANS OF SOCIALIZATION OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

*Baranovska Iryna, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Horbatyuk Olha, bachelor's student

Odesa National Academy of Music named after A.V. Nezhdanova (Ukraine)

Анотація. *Стаття присвячена актуальній проблемі навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами. Соціалізація розглядається як один із напрямків успішної життєдіяльності дитини. Висвітлено потенціал різних видів мистецтв. Проаналізовано досвід педагогів-практиків з організації театралізованої діяльності дітей та з професійної підготовки майбутніх учителів до організації театралізованої діяльності в умовах школи.*

Ключові слова: *діти, особливі освітні потреби, мистецтво, театр, проєктна діяльність*

Abstract. *The article is devoted to the actual problem of education and upbringing of children with special educational needs. Socialization is considered as one of the directions of a child's successful life. The potential of various types of arts is highlighted. The experience of practicing teachers in the organization of children's theatrical activities and in the professional training of future teachers for the organization of theatrical activities in school conditions is analyzed.*

Keywords: *children, special educational needs, art, theater, project activity.*

Складні реалії сьогодення значно вплинули на психічний, моральний стан та можливості для повноцінного розвитку українських дітей. Вражаючими є дані ООН: з початку повномасштабного вторгнення росії прихисток за кордоном знайшли понад 8 мільйонів українців, серед яких переважна більшість це мами з дітьми. Мільйони людей, залишившись в Україні, стали внутрішніми переселенцями, оскільки рятувалися від бойових дій, обстрілів та окупації [4]. Педагоги та батьки прикладають максимум зусиль, щоб забезпечити гармонійний розвиток кожній дитині, щоб їхні спогади про дитинство були щасливими, яскравими.

Війна – це біль та стрес і для дорослих, і для дітей. Діти сприймають цю жахливу трагедію по-своєму. Вони розуміють, що відбувається щось страшне та лихе. Тривоги та сирени, постійні зміни та рухи викликають дискомфорт та почуття небезпеки. Але не зважаючи на всі ці жахіття, діти залишаються дітьми, продовжують гратися, посміхатися, радіти кожному новому дню, прагнуть навчатись, пізнавати нове. Війна відкрила нам ціну справжніх, найдорожчих цінностей, таких як: родинний затишок та комфорт, тепло, любов, увага рідних та близьких людей, моменти спілкування з дітьми, спільне проведення цікавого дозвілля.

Сотні українських дітей зазнали втрат та болю від війни. Саме тому, на наш погляд, українські діти мають сьогодні особливі освітні потреби. Вони потребують особливої уваги з боку дорослих. Учителі та батьки, освітні заклади та громадські організації роблять все для того, щоб гармонізувати соціальні відносини, створити необхідні умови для зняття емоційної напруги, м'якої адаптації дітей до нових реалій життєдіяльності та навчання.

Значні можливості для соціальної адаптації дітей мають технології, основою яких стали різноманітні засоби мистецтва, в тому числі й театрального. На думку О. Ворожейкіної, О. Демченко, О. Жовніч, Н. Казьмірчук, Н. Мозгальнової, І. Стахової, О. Щолокової такі технології розкривають перед дитиною навколишній світ в усій його багатогранності та різноманітності, оскільки вони мають інтерактивне підґрунтя. Вони сприяють становленню їх соціальної компетентності, розвитку життєвонеобхідних навичок *soft skills*. Дослідники переконують, що успішна соціалізація дітей відбувається через власний досвід участі та реалізації колективних проєктів, підготовки та виконання різноманітних творчих завдань [1; 2; 3; 5; 8].

Цінним та цікавим є досвід реалізації проєкту Еразмус + (Модуль Jean Monnet) sThEUs (проєкт 620252- EPP-1-2020-1UA-EPPJMO-MODULE). З 2020 року цей освітній проєкт «Підготовка майбутніх педагогів до впровадження європейського досвіду формування *soft skills* дошкільного віку та учнів початкової школи засобами театральної діяльності» («EU experience of soft skills development of preschool and primary school-age children by theatre activities in teacher training») впроваджується у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського [6].

У ході вивчення освітніх модулів здобувачкаї, майбутні вчителі

початкових класів та мистецтва, отримали знання з теорії та методики організації театралізованої діяльності дітей, здобули навички з акторської та сценічної майстерності, засвоїли та опанували методики роботи з мовним та голосовим апаратом, пластичністю та виразністю рухів, постави тіла, тощо. Дієвими стали впроваджені колективні технології: написання сценарію на задану тему, адаптація народної казки до реалій сьогодення, розробка постановчого та репетиційного плану; технології самомоніторингу та самооцінки результатів творчих індивідуальних завдань (розробка сценічного образу, створення костюму, гримування, маскування, підбір музичного супроводу), самооцінка власного внеску під час реалізації проєкту, зовнішнього оформлення та підготовки вистави до показу.

Позитивним вважаємо створену можливість для здобувачкаів ознайомитись із досвідом організації театралізованої діяльності молодших класів педагогів та методистів м. Вінниці: Інни Карвацької (Вінницький ліцей №2), сценаристки, постановниці шкільного театру ліцеїв №1, 4, 15. м. Вінниці Олени Рудишиної, провідного методиста з театрального мистецтва Вінницького обласного центру народної творчості, сценаристки Зої Красуляк. Корисними стали зустрічі-бесіди з вчителем початкових класів І. Карвацькою, яка розкрила здобувачкам секрети організації дитячого театру в інклюзивному класі та презентувала постановку учнів 1-А класу вистави «Коза-окупантка». Інноваційний досвід реалізації проєкту «У книжці театр оживає» представила студентам керівник театрального гуртка О. Рудишина. Разом із своїми вихованцями вони створили тактильні книги на народні казки «Рукавичка», «Кривенька качечка» для незрячих дітей. Текст написали спеціальним шрифтом Брайля, зробили об'ємні ілюстрації, щоби діти з вадами зору змогли побувати в уявному театрі, відчуті кожного персонажа, кожна дію через дотик [7]. Спільно зі сценаристом З. Красуляк майбутні вчителі були залучені до колективної роботи над адаптацією народної казки «Рукавичка» до сучасних реалій сьогодення та створення сценарію вистави «У гурті – ми сила» (за мотивами казки «Рукавичка»).

Війна виснажує всіх: і дорослих, і дітей. Нерідко різні емоції «випливають» на наших дітей. Як порозумітись? Як почути один одного? Як будувати довірливе спілкування, коли бракує сил і слів? З метою знайти відповіді на ці та інші питання, допомогти соціалізації в сучасних умовах громадські організації м. Вінниці, департамент соціальної та молодіжної політики Вінницької ОВА активно почали реалізовувати проєкти, де застосовується арттерапевтична сила різних видів мистецтва. Зокрема, для дітей з особливими освітніми потребами для «заряду душевних батарейок», зняття емоційної напруги організують майстер класи з вишивання, миловаріння, з ліплення глини, театральні майстерні з форум-театру для підлітків, психодрами та театру спонтанності.

Досвід використання мистецьких технологій без сумніву є позитивним. Він розкриває нові безкраї творчі можливості дітей, у тому числі з особливими освітніми можливостями, дозволяє забути про страхи, вчить справлятися з хвилюванням. Дитячий театр – це кудесник. Залучення до театралізованої

діяльності має психологічний та педагогічний ефект, оскільки розвивати, навчати, виховувати через мистецтво театру завжди цікаво та продуктивно.

Список використаних джерел:

1. Барановська І.Г., Барановський Д.М., Якименко Ю.І. Дистанційне навчання майбутніх учителів музичного мистецтва : виклики сьогодення. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти : зб. наук. праць.* Київ : 2022. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/39233>
2. Барановська І., Мозгальова Н., Казьмірчук Н. Репетиційний процес як простір для творчої самореалізації та розвитку soft skills студентів та дітей. *Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VIII школа методичного досвіду): матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 24-25 листопада 2020 року.* Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2020. 231с. С. 15-21
3. Демченко О.П. Особливості створення вербальних виховних ситуацій за змістом казок у роботі з дошкільниками. Гуманізація навчально-виховного процесу: збірник наукових праць. Спецвипуск. Словянськ: СДПУ, 2010. Т.1. С. 81-88
4. Готуємо гідну зміну: як батькам розвивати дітей в умовах війни та енергетичної кризи. URL: <https://www.unian.ua/society/gotuyemo-gidnu-zminu->
5. Казьмірчук Наталя, Барановська Ірина. Використання сучасних медіа технологій у процесі організації театралізованого дійства у початковій школі. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами* : збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю /За ред.. О.П. Демченко. Вінниця, 2020. Випуск 3. С. 282-285.
6. Проєкт sTheUs. URL: www.facebook.com/groups/754951105361978
7. Тематичний Фонд «У театрі книжка оживає». URL: <https://sch15.edu.vn.ua/https://suspilne.media/170367>
8. Baranovska Iryna, Mozgalova Natalia. Optimization of the process of emotional intelligence of teachers of art disciplines on the basis of interdisciplinary artistic and pedagogical communication. *Adult education in the perspective of change: innovations, technologies, forecasts : monograph / scientific edition; ed. L. Lukianova, N. Lazarenko, A.Vasylyuk, O. Holiuk, N. Rodiuk; Wyższa Szkoła Nauk Społecznych Pedagogium. Warsaw, 2021. P.196-206* URL: <https://pedagogium.pl/project/mono>

СТАНОВЛЕННЯ ВІННИЦЬКОГО АКАДЕМІЧНОГО ТЕАТРУ ІМЕНІ М. САДОВСЬКОГО

*Білоконь Яна, здобувачка ступеня вищої освіти «бакалавр»
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

*Барановський Юрій, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»
Одеська національна музична академія імені А.В. Нежданової
(Україна)*

ESTABLISHMENT OF THE M. SADOVSKY ACADEMIC THEATER OF VINYNAT

*Yana Bilokon, bachelor's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)
Yuriy Baranovskyi, bachelor's student
Odesa National Academy of Music named after A.V. Nezhdanova (Ukraine)*

Анотація. У статті розкриваються особливості театрального життя міста Вінниця першої половини ХХ століття. Описується процес становлення Вінницького академічного музично-драматичного театру імені М. Садовського.

Ключові слова: театр, опера, театральне життя, театральний сезон, місто Вінниця,

Abstract. *The article reveals the peculiarities of the theatrical life of the city of Vinnytsia in the first half of the 20th century. The process of formation of the Vinnytsia Academic Music and Drama Theater named after M. Sadovsky is described.*

Keywords: *theater, opera, theater life, theater season, the city of Vinnytsia.*

Театр є великою цінністю для людського суспільства. Цей вид мистецтва регулює соціально-організаційні процеси та виконує важливу виховну роль шляхом формування морально-культурного світосприйняття особистості. Будучи інститутом соціального спілкування, театр завжди реагує на суспільні процеси та рівень розвитку суспільства

Стрімкий розвиток на початку ХХ ст. відбувався у подільському повітовому містечку Вінниці. Місто, маючи вигідне географічне розташування стрімко розбудовувалось. Тут з'явилися нові будівлі громадських закладів, було споруджено мости, водогін, електростанцію, прокладено трамвайну колію, побудовано лікарню імені М. Пирогова, тощо. До Вінниці було переведено Міську управу, окружний суд, значну кількість військових частин, реальне училище. Чисельність населення міста на той час вже перевищувала 50 тисяч осіб. Мрією місцевого дворянства та купецтва стало бажання отримати статус губернського центру, а разом із ним більш широкі права та привілеї, створити центр для культурного відпочинку та дозвілля [1].

Ідея заснування театру виникла в 1910 р. Її всіляко підтримав прогресивний міський голова Микола Оводов. Це стало свідченням культурно-духовної зрілості мешканців міста.

Над проектом приміщення театру працював архітектор Григорій Артинов. Цікаво, що будівля театру була побудована і оздоблена всього за 11 місяців. Загальна вартість будівництва складала 160 тисяч рублів, що для бюджету повітового міста було досить суттєвою сумою. Відомо, що значну фінансову допомогу для будівництва надали меценати, які були новаторами та патріотами міста, одним з таких був граф Д. Ф. Гейден. Театр став осередком культурного життя міста, оскільки був повністю пристосований до потреб глядача. Експлікація будівлі включала такі приміщення: окреме фойє, вестибюль, каса, контора, зала на 1000 місць, десять окремих вбиральень з дзеркалами та умивальниками, два буфети. Чудові декорації, різні обладнання та світлові спец ефекти дозволяли сповна насолоджуватись виставою. [3, с. 46; 5]

Однією з ініціаторів та натхненників будівництва театру у Вінниці була відома в ті часи громадська діячка, акторка Тетяна Лентовська (Ухтомська-Едвардс). Коли вже було погоджено проєкт і розпочалось будівництво, Лентовська контролювала всі, пов'язані з цим процеси, слідкуючи, щоб підрядники використовували кошти за призначенням. Досить часто в неї виникали конфлікти з архітектором Артиновим, оскільки Тетяна Лентовська хотіла мати найсучасніше приміщення театру [4; 5].

Вже у грудні 1910 р. була поставлена перша вистава на сцені театру, яку підготували своїми силами самодіяльні актори під керівництвом Тетяни Лентовської (першої директорки театральної трупи) та Сергія Бородіна. Зазначимо, що стаціонарна трупа театру ще довгий час не була сформована, тому

на сцені театру виступали виключно заїжджі актори, серед яких Микола Садовський та Панас Саксаганський, брати Роберт та Рафаїл Адельгейн, приїздила також з гастролями відома танцюристка Айседора Дункан. [3, с. 54]

Трупа першого сезону була порівняно невеликою – 25 акторів. Вони усі були неймовірно талановитими та самовідданими. Але відчувалася нестача акторського складу. [3, с. 61-62].

Вистави йшли 5 разів на тиждень, причому кожному жанру призначався «свій» день, наприклад: у неділю – комедія, у вівторок – новинки. Планувалося, що у Піст і Великдень сцена здаватиметься під гастролі. [3, с. 65-66].

Тетяна Лентовська намагалася залучити кращих акторів, піднімала сценічну та глядацьку культуру провінційного міста. В наступних театральних сезонах виступали Михайло Ерденко, Віра Беляєва-Тарасевич, хор Слов'янської, італійська опера братів Гонсалець, трупа Варязького, ансамбль акторів Київського театру Соловцова, оперетково-фарсова трупа «Київські Фігліки», місцеві актори. Театр розвивався та набирал обертів. [3, с. 71]

У час революції театральне життя м. Вінниці не зазнало суттєвих змін. На сцені продовжували ставити вистави із минулих сезонів, додавалися нові, показували вистави за мотивами українських письменників. Проте тепер театр часто використовувався не за призначенням – відбувалися з'їзди, збори, мітинги, конференції та засідання. [3, с. 109; 5]

Впродовж наступних років у місті почергово виступали заїжджі драматичні та комедійні трупи, які давали по 1-2 концерти. Виступали також театри «Березіль», ім. Марії Заньковецької, обласні українські театри, з гастролями приїжджали провідні майстри радянської сцени Наталя Ужвій, Юрій Шумський, Ігор Ільїнський, Варгам Папазян, відомі співаки Марія Литвиненко-Вольгемут, Іван Паторжинський, Зоя Гайдай, Леонід Побігла. Приїздили й декламатори і гумористи, танцюристи і музиканти, куплетисти і пародисти. Публіка охоче відвідувала усі вистави, газети рясніли рецензіями та оглядами. [2]

Відзначимо, що Вінницький драматичний театр вже з перших своїх кроків став на шлях реалістичного мистецтва. В ньому знайшли своє продовження славні традиції українського народного театру створеного Марком Кропивницьким, Панасом Саксаганським, Марією Заньковецькою. Становлення театру відбувалося у неле умовах: відчувався брак коштів, театального майна, житла. Актори нерідко виконували допоміжні роботи у театрі.

У 1920 р. у Вінниці працювали колективи двох театральних труп – «Нового Львівського театру» під керівництвом Амвросія Бучми і київського «Молодого театру», який очолював Гнат Юра. 28 січня 1920 року ці колективи об'єдналися і утворили Новий драматичний театр ім. І. Франка. Центром театру стали корифеї української сцени Амвросій Бучма, Гнат Юра (який і очолював колектив), Марко Крушельницький, Олексій Ватуля [2; 4].

Першою успішною виставою молодого мистецького колективу була драма Івана Франка «Украдене щастя». Театр відразу ж завоював пошану трудящих. Його вистави радо зустрічали в містах і селах Поділля та інших регіонів України.

Однак, пізніше, після гастролей на Донбас, театральна трупа залишилась працювати в Харкові.

У 1929 році міські керівні органи Вінниці порушили питання про створення своєї стаціонарної трупи, однак вона була створена тільки у 1933 році.

Історія Вінницького театру опери та балету починається з 1928 р., коли було створено третю пересувну оперу. Тобто в тихій, провінційній Вінниці, діяв власний театр опери та балету. Пізніше цей театральний колектив увійшов до складу Вінницького театального тресту, а вже з вересня 1932 р. залишився для постійної роботи у Вінниці. Театр отримав матеріальне забезпечення. Це був величезний, до 300 осіб колектив, з великим оркестром, окремою балетною трупю, співаками.

До репертуару входили спектаклі «Фауст», «Пікова Дама», «Борис Годунов», опери «Енеїда», «Тихий Дон», «Наталка Полтавка», балет «Червоний мак», «Дон Кіхот» та багато інших.

30-ті роки ХХ ст. стали для Вінницького театру роками розквіту та вдосконалення. Культурний рівень міста зростав завдяки невтомній праці театального колективу, який не зважаючи на усі труднощі, продовжував наповняти буденне життя міста магією театру.

Однією з окрас Поділля є Вінницький академічний музично–драматичний театр імені М. Садовського. Вінницький театр – перлина регіону, що має цікаву історію, традиції та унікальні реалії мистецького життя. Вже 123 сезон вінничани та гості міста мають можливість насолоджуватися мистецтвом створення вистав різних театральних колективів. Важливо, що навіть у складні періоди розвитку суспільства – голодомор, період німецької окупації під час Другої світової війни, економічні кризи – театр продовжував розвиватись. [3, с. 274-293; 4; 6, с. 136-140]

З архівних документів відомо, що у 1942 році, в період фашистської окупації, йшли вистави українською мовою: «Майська ніч» Михайла Старицького та «Вій» Марка Кропивницького за М. Гоголем, «Назар Стодоля» Тараса Шевченка, «Хмара» О. Суходольського, організовувались вечори колядок та щедрівок [1; 4; 6]. Проаналізувавши архівні документи та хроніки, можна зрозуміти усю могутню освітню та виховну силу культурно-мистецького простору театру.

Сьогодні в період пандемії та війни колектив театру плідно працює весь театральний сезон, запрошує шанувальників долучитися до прекрасного та інноваційного П'ять разів на тиждень колектив театру показує глядачам вистави різні за жанром, стилем, за творами вітчизняних і світових класиків, сучасних авторів та за народними мотивами. В доробку творчого театального колективу є спектаклі, котрі можна побачити кожного театального сезону, а є й прем'єри, котрі збирають аншлаг. Серед кращих вистав театру – «Маруся Чурай» за Л. Костенко (2000), «Потрібен брехун» Д. Псафаса (2004), «Макбет» В. Шекспіра, «Лісова пісня» за Л. Українкою [1; 2].

Як висновок зауважимо: мати театр у своєму рідному місті, як і століття тому, так і зараз, – велика честь. Вінницький театр сьогодні – це мистецько-

культурний простір розвиненого обласного міста, осередок його культурного життя.

Сьогодні Вінницький академічний музично-драматичний театр імені Миколи Садовського постає перед глядачем оновленим. Він переживає емансипативні процеси у своєму ставленні до форми й змісту і поєднує в собі мистецтво гри, фантазії, краси та професійної майстерності. Сучасний театр часто шокує, провокує глядача, виводить його із зони комфорту. Однак це своєрідний сучасний спосіб розмови про світ, про людину, про те, що їй болить і хвилює, це спосіб залучення до естетичних цінностей та ідеалів.

Список використаних джерел:

1. Барановська І.Г., Білоконь Я.В., Моркот Д.В. Театр – мистецько-культурний простір для естетичного розвитку майбутніх учителів. *Філософія культурно-мистецької освіти*: матеріали Всеукр. наук. конф., м. Київ, 24 бер. 2022 р. (24 черв. 2022 р.). Київ, 2022. 240 с. URL: http://knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2022/07/Zbirnyk_Filosofiya-kulturno-mysteczkoji-osvity.pdf
2. Вінницький академічний обласний український музично-драматичний театр ім. М. Садовського. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=34639
3. Вінницький театр у свічаді історії (1910-1940)/Л. І. Семенко, О. В. Логінов. Київ: Центр ДЗК, 2019. 536 с.
4. «Дуже театральне містечко»: історія вінницьких театрів XIX ст». URL: <https://vezha.ua/podruzhnij-konflikt-i-mriyi-pro-teatr-yak-odesytka-tetyana-lentovska-vplynula-na-kulturne-zhyttya-vinnytsi/>
5. Його сміливо можна перенести до будь-якої столиці»: історія міського театру Вінниці. URL: <https://vezha.ua/jogo-smilyvo-mozhna-perenesty-do-bud-yakoi-stolytsi-istoriya-miskogo-teatru-vinnytsi/>
6. Літературно-мистецьке життя на Поділлі на початку 20-х рр. XX ст. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-5093.html>
7. *Радянськість: спроба діагностики крізь призму повсякденності*: зб. матеріалів II Всеукр. наук.-теорет. семінару, 7-8 квітня 2016р., м. Вінниця/ ред. кол.: О.А. Коляструк (відп. ред.), Н. В. Жмуд (відп. секретар), Т. Р. Кароєва; Вінниця, Держ пед. Ун-т ім. М. Коцюбинського. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. С. 136–140.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Григоренко Вероніка, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Колосова О.В., кандидатка педагогічних наук, старший викладач кафедри дошкільної освіти

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF SENIOR PRESCHOOL CHILDREN IN THE PROCESS OF THEATRICAL ACTIVITY

Hryhorenko Veronika, master's student

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті досліджується розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності. Проаналізовано дефініції «творчі здібності», «театралізована діяльність». Наведено приклади театралізованої діяльності, яка сприяє розвитку творчих здібностей дошкільників у закладах дошкільної освіти

Ключові слова: діти старшого дошкільного віку, творчі здібності, театралізована діяльність.

Abstract. *The article investigates the development of creative abilities of senior preschool children through theatrical activities. The definitions of «creative abilities» and «theatrical activity» are analyzed. Examples of theatricalized activities that contribute to the development of creative abilities of preschoolers in preschool education institutions are given.*

Keywords: *senior preschool children, creative abilities, theatrical activity.*

Творчі здібності – це вміння генерувати нові ідеї, уявляти, творити та виражати їх у творчих процесах. Це може стосуватися різних сфер життя, включаючи мистецтво, літературу, музику, дизайн, науку та інші. Важливими елементами творчості є оригінальність, інноваційність, уява і вміння думати за межами стандартних рамок [1].

Творчі здібності були предметом досліджень і вивчення в багатьох наукових галузях, зокрема в психології, педагогіці, когнітивній науці та мистецтвознавстві. Відомі дослідники внесли значний внесок у вивчення творчих здібностей особистості, зокрема Дж. Гілфорд вперше запропонував структуру творчості, включаючи такі аспекти, як спонтанність, гнучкість та оригінальність, М. Чіксентміхалі досліджував поняття потоку (flow) – стану поглинання і концентрації, що сприяють творчому процесу, Р. Торренс розробив «Тест творчого мислення Торренса», що використовується для оцінки творчих здібностей у дітей та дорослих, Р. Стернберг розробив теорію творчості, в якій виділяє такі компоненти, як експертність, творче мислення та мотивація, Е. Поллок працював у галузі творчих здібностей та розвитку креативності у дітей. Серед українських вчених, які досліджували проблеми розвитку творчих здібностей у дошкільників, В. Заньковецький, Л. Матяш, О. Ляшенко, Т. Васильченко, Н. Козак.

Розвиток творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку є важливим завданням, оскільки саме в цьому віці діти виявляють великий потенціал для творчості і уяви. Для сприяння розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку науковці вважають за потрібне створювати стимулююче середовище (створення простору, де дитина може експериментувати, малювати, конструювати та розмішувати предмети; в якому буде вільний доступ до різноманітних матеріалів і іграшок, що сприяють творчому процесу); заохочувати прояви та вираження уяви; використовувати різноманітні види мистецтва (малювання, ліплення, музика, танці, драматична гра тощо), що дозволить дитині розвивати різні типи творчості; сприяти проявам самостійності (самостійно обирати теми для своїх творчих проєктів і вирішувати, як їх реалізувати), підтримувати ідеї дітей та допомагати у реалізації задумів; використовувати дослідницький підхід в процесі навчання, зокрема спонукати дітей задавати запитання, шукати відповіді, відкривати нові факти та залучатися до творчих експериментів; стимулювати їх співпрацю і обмін ідеями (групові проєкти) [4]. Спільна робота над творчими завданнями також позитивно впливатиме на розвиток комунікативних навичок; створювати безпечну атмосферу, де дитина може спробувати щось нове; розширювати горизонти дітей, відвідуючи музеї, галереї, театри, концерти, літературні заходи та інші

події, пов'язані з мистецтвом і культурою з метою отримання нового досвіду; організовувати різноманітні конкурси, які слугуватимуть стимулами для дитини, адже поставленні перед нею завдання або виклики будуть сприяти розвитку творчого мислення. Важливо пам'ятати, що кожна дитина має свій унікальний розвиток творчих здібностей, тому важливо дати їй свободу у виборі власного творчого шляху та розвиватися відповідно до її інтересів і потенціалу.

Ефективним засобом розвитку творчих здібностей дошкільників є театралізована діяльність, під час якої учасники використовують елементи театру (ролі, костюми, декорації, діалоги тощо) для того, щоб відтворити певну ситуацію або історію. Це може включати рольові ігри, театралізовані вистави, імпровізації та інші форми творчої взаємодії.

У процесі театралізованої діяльності у дітей старшого дошкільного віку відбувається розвиток соціальних навичок: діти навчаються правилам спілкування, співпраці та взаємодії в групі, вчать слухати інших; розвиток творчості і уяви, адже діти можуть вільно виражати свої почуття, ідеї та фантазії через рольові ігри і вистави. Вони вчать творчо мислити, розробляти сценарії і створювати свої уявні світи; розвиток мовлення, зокрема лексичний запас, граматику, навички вимови та артикуляції; розвиток емоційного інтелекту: участь у рольових іграх дозволяє дітям виражати свої емоції і розуміти емоції інших людей, навчитися розпізнавати і контролювати свої почуття, розвивати співчуття та емпатію; розвиток просторового мислення: діти під час театралізованої діяльності стикаються з різноманітними ролями, ситуаціями та просторовими обмеженнями. Вони вчать уявляти і створювати власний світ, розуміти просторові відношення і використовувати їх для створення сцени; розвиток концентрації та уваги: під час театральних вистав діти вчать концентруватися на певній ситуації або ролі, слухати і реагувати на інших акторів. Також в процесі театралізованої діяльності у дітей старшого дошкільного віку підвищується самооцінка і самовпевненість: виступи на сцені та виконання ролей допомагають дітям відчувати себе впевненими та самостійними. Вони набувають досвіду успіху, отримують позитивний зворотній зв'язок від глядачів та розуміють, що можуть досягти поставленої мети. Театралізована діяльність дошкільників сприяє розвитку культурної свідомості: через участь у театральних заходах діти знайомляться з різними видами мистецтва, традиціями та культурою, вчать їх цінувати, розуміти історію та суспільство через призму мистецтва; а також є засобом забезпечення радісного та задоволеного дитинства.

Наведемо приклади театралізованої діяльності, яку можуть здійснювати діти старшого дошкільного віку:

- рольові ігри, під час яких діти грають різні ролі, наприклад, вдягаючись у костюми супергероїв або працівників різних професій, вони можуть створювати власні ситуації та діалоги, використовуючи свою уяву;

- театралізовані вистави, в процесі підготовки яких діти розучують ролі, виготовляють декорації та костюми. Важливим етапом театралізованої вистави є виступ перед родиною або іншими дітьми;

- драматичні ігри (драматичні ситуації), наприклад, в імпрровізаціях, де дошкільнята мають вигадати розмову та взаємодію між персонажами, відбувається розвиток їхньої творчості, комунікаційних навичок та вираження емоцій;

- ляльковий театр, під час якого діти самостійно створюють сценарій, маніпулюють ляльками, виконують ролі;

- музичний театр (музично-театральні вистави), в якому поєднуються музика, спів, танці та акторська гра.

- карнавали (карнавальні шоу або паради), де діти мають змогу вдягатися в різні костюми та грати різні ролі, розігрувати сценки, танцювати та співати, демонструючи свою творчість [3].

Розвиток творчих здібностей у дошкільників в процесі театралізованої діяльності є надзвичайно важливим. Ця форма активності надає дітям можливість розкрити свій потенціал та розвинути різноманітні аспекти їхньої особистості [2].

Таким чином, розвиток творчих здібностей у дошкільників у процесі театралізованої діяльності вирішує багато завдань виховання, зокрема, стимулює їх до творчості, розвиває соціальні навички, емоційну сферу, вміння співпереживати, мовлення та комунікативні навички, моторику та координацію, гнучкість, креативності та уяви, інноваційного мислення та здатності до самовираження, підвищує самовпевненість та самооцінку.

Список використаних джерел:

1. Барановська І.Г., Демченко О.Д., Граб О.Д. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до формування soft skills дітей засобами театрального мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Вип. 63. URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/issue/view/189/186>

2. Колосова О., Рудишина О. Реалізація творчих проєктів у позаурочній діяльності. *Учитель початкової школи*. 2020. №3-4. С. 45-48.

3. Любчак Л.В. Підготовка майбутніх вихователів до організації театралізованої діяльності дітей дошкільного віку. *Освітній дискурс* : збірник наукових праць. Голов. ред. О. П. Кивлюк. Київ. «Видавництво «Гілея». 2018. Випуск 9 (11-12) : педагогічні науки. С. 91-103.

4. Liudmyla Sydorivna Brovchak, Lesia Vasyliyva Starovoit, Larysa Mykolaivna Likhitska, Pedagogical Conditions for Creative and Artistic Development of Children of Senior Preschool Age by Means of Art. *New Educational Review*. 2018. Vol. 52. No. 2. P. 206-217. DOI: 10.15804/ner.2018.52.2.16

PROBLEMS OF TRAINING FUTURE TEACHERS TO WORK WITH CHILDREN WITH SEN AND ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES WITH THEM IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

Drabyniuk Snizhana, bachelor's student

*O. Demchenko, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Masaryk University
(Ukraine)*

Agadise Derflová, bachelor's student

*M. Kurowski, Assistant Professor, Department of Social Education
Czech Republic (Brno)*

Abstract. *The article deals with the issue of training future teachers to work with children with special educational needs and organizing theatrical activities with them in the context of European integration. The content and features of such training are considered. The authors emphasise the crucial role of training as a key figure in the process of integration of such children into society.*

Keywords: *European integration, special educational needs (SEN), training of teachers to work with children with special educational needs, theatrical activities.*

In recent decades, EU countries have paid special attention at the legislative level and in educational practice to protecting the rights of children with special educational needs, creating conditions for their integration into various spheres of public life, full education and creative self-realisation. The rights of children with special educational needs, including the right to education, are ensured by the Convention on the Rights of the Child and the Declaration on the Rights of Persons with Disabilities, both adopted by the UN General Assembly. In the European space, several regulatory documents have also been approved, including the World Declaration «Education for All», the Salamanca Declaration, the Incheon Declaration and the Dakar Framework for Action.

Implementing an inclusive approach requires highly qualified professionals who can create a psychologically comfortable inclusive environment in practice. The issue of training future teachers to meet the needs of students with SEN is regulated by Recommendation 2006/962/EC of the European Parliament and the Council on the core competencies for lifelong learning [6]. EU countries have developed experience in preparing future teachers to work in the inclusive education space: educational programmes have been created, and national and international projects are being implemented to improve the skills of specialists in inclusive education. As part of these projects, teachers have the opportunity to collaborate with colleagues from different countries, share experiences and acquire new knowledge and skills. Professional courses and training are also held for teachers already working in the field of inclusive education. There is a network of centres in Europe that provide teachers with access to the necessary methodological materials, advice and practical assistance in organising inclusive education.

One of the countries that actively supports the European Union's policy on teacher training in the context of the Bologna Process [10] is the Czech Republic. Thus, the Czech Law «On Pedagogical Workers» (Zákon o pedagogických pracovnících, 2016) stipulates that a master's degree is a prerequisite for qualification of primary and secondary school teachers. The second part of this Law on obtaining professional qualifications for pedagogical staff states that a primary school teacher who plans to provide educational activities for children with SEN must also obtain a professional qualification as a special teacher or teacher's assistant [12]. Accordingly, a number of Czech scientists, including L. Hulova, R. Šíp, M. Kurowski, F. Trapl, M. Sedláková, D. Denglerová, Z. Wagnerová, are looking for ways to solve the most common problems in HEIs that hinder the training of such specialists and emphasise possible barriers to inclusion from their own experience.

In the context of Ukraine's accession to the Single European Educational Area, among other requirements, it is also necessary to ensure that the rights of children with

special educational needs are respected and that they have opportunities to participate fully in society, learn and realise their potential [11]. Legislative acts of Ukraine have been developed in this area, including the Laws «On Education», «On the Fundamentals of Social Protection of Persons with Disabilities in Ukraine», «On General Secondary Education», etc., which advocate the importance of protecting different categories of children in an inclusive educational space. At the same time, researchers and practitioners emphasise that, in addition to declaring children's rights, it is necessary to develop effective mechanisms for their implementation and create programmes for working with children with SEN.

The training of psychological and pedagogical specialists to work and organizing theatrical activities in an inclusive educational space in our country is at the stage of formation and is becoming particularly relevant in the context of European integration. Ukrainian scientists are working on the problems of training future specialists to work with children with SEN in several areas. First of all, scientists (O. Bezpalko, I. Bogdanova, T. Veretenko, L. Zavatska, I. Zvereva, N. Larionova, L. Mishchuk, N. Seiko, etc.) have considered various aspects of the professional development of social educators as subjects of creating an inclusive educational space. Of scientific interest are studies (O. Demchenko, V. Zasenka, T. Sak, V. Syniov, K. Ostrovska, O. Fedorenko, A. Shevtsov, M. Sheremet, S. Chupakhina, etc.) aimed at finding ways and methods of training teachers of general education institutions to work with children with SEN.

One of the problems of preparing future specialists to work and organizing theatrical activities in an inclusive environment is their unpreparedness, lack of value orientation, and therefore the lack of a correct perception of the world with its diversity and vision of today's society [1; 7]. The other is the development and introduction of special new disciplines, in particular, inclusive pedagogy and method of organizing theatrical activities for children with SEN. In addition, the practice of students in educational institutions where inclusion is implemented, inclusive classes are created, and teacher assistants work plays a major role in the process of preparing future teachers to work with children with SEN. This, for example, is emphasised by Z. Udych, who believes that having only information about the European experience of implementing inclusive education is not enough for a teacher [8].

We share the opinion of O. Demchenko that in order to successfully work with children with SEN, higher education institutions must ensure that students fully acquire inclusive competence [2]. According to the professional standard for the professions «Primary school teacher of a general secondary education institution», «Teacher of a general secondary education institution», and «Teacher of primary education (with a junior specialist diploma)», inclusive competence is seen as the ability to create appropriate conditions that promote the functioning of an inclusive educational environment and provide pedagogical support to people with SEN, regardless of their individual needs, capabilities, abilities and interests [5].

In the context of developing a system of training future teachers, S. Chupakhina [9] formulated requirements, important components of which are a set of special psychological and pedagogical, anatomical and physiological knowledge, skills, personal qualities, strategies and tactics of behaviour, stereotypes and attitudes that

allow the introduction and use of effective pedagogical technologies for teaching and upbringing of different categories of children with special needs.

Special attention should be paid to familiarising students with the peculiarities of creating a multidisciplinary team of psychological and pedagogical support, developing their emotional and social intelligence, soft skills, critical thinking and launching an «automatic creative mechanism» [3]. Also, according to many contemporary researchers, it is important to teach students to partner with parents of children with SEN, and to skilfully organise distance and blended learning in inclusive classrooms using digital platforms and open resources [4].

So, studying the peculiarities of preparing future teachers to work with children with SEN and organizing theatrical activities with them is extremely important in the context of European integration, as EU countries attach great importance to creating an inclusive educational space and creating equal opportunities for all categories of children. It is the qualifications of the teacher that will determine the success of the integration of a child with SEN into society, ensuring their rights, including the right to education, and creating conditions for the realisation of their potential. Based on the above, it should be noted that effective training of specialists to work with children with SEN requires continuous work to create opportunities for self-development and improvement of knowledge within the framework of modern world requirements.

List of references:

1. Гулова Л., Шіп Р., Куровські М., Трапл Ф., Седлакова М., Денглерова Д., Вагнерова З. INCLUSION — PROSPECTS AND CHALLENGES. INSPIRATION FROM THE CZECH REPUBLIC. KUFР, Прага. 2018. 120 с.
2. Демченко О. Формування інклюзивної компетентності майбутніх педагогів в умовах закладу вищої освіти: напрями, проблеми, досвід. Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : збірник матеріалів ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського). Т.1.С.6-1. Меркьюрі-Поділля, 2018.
3. Коргун Л. Хіля А. Алгоритми готовності майбутнього педагога до організації корекційно-розвивальної роботи як складової інклюзивного навчання. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2022. С. 97-107.
4. Любчак Л., Демченко О., Комарівська Н. Партнерство учителя початкової школи з батьками в організації дистанційного навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Вип.64. 2022. С.117–126.
5. Наказ Міністерства «Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» від 23.12.2020 р. № 2736. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>
6. Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» від 18 грудня 2006 року. №994_975. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975#Text
7. Савенко Л. В. Формування психологічної готовності педагогів до взаємодії із дитиною з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. 2014. Вип. 10. С. 64-67.
8. Удич З.І. Психолого-педагогічна підготовка учителя до роботи в умовах інклюзивного класу. *Збірник науково-методичних праць Подільського спеціального навчально-реабілітаційного соціально-економічного коледжу. Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму: матеріали міжнародної науково-практичної конференції: «ВЕКТОР»*. Кам'янець-Подільський: «Аксіома». 2017. Вип. 2. С. 127-128.
9. Чупахіна С. Психолого-педагогічний супровід дитини з ООП: співпраця із сім'єю. *Освітній простір України. Науковий журнал ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника*. Івано-Франківськ. 2015. Вип. 6. С. 100-104.
10. Pluzhnyk O., Shapran O. Czech Experience of Future Teachers Training to Work in the Conditions of Inclusive Education. *Professional Education: Methodology, Theory and Technologies* (No 9). 2019. P. 157-177.

11. Sydorenko V., Illiakhova M., Ponomarevskiy A. Modernization of Ukraine's continuing teachers' training in the context of European integration. In: COLLECTIVE (Ed.). Association agreement: driving integration changes. Hamilton: Accent, 2019. P. 685-704.

12. Zákon č. 563/2004 Sb. O pedagogických pracovních. MŠMT ČR. 2016. URL://www.msmt.cz/dokumenty-3/zakony.

ТЕАТР ЯК ЗАСІБ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

*Єрмошкіна Яна, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: Н.С. Казьмірчук, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

THEATER AS A MEANS OF PATRIOTIC EDUCATION OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS

*Yermoshkina Yana, master's student
Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskui State Pedagogical University (Ukraine)*

***Анотація.** У статті розкриваються цінності театру в патріотичному вихованні молодших школярів в умовах сьогодення. Висвітлено основні види театралізованої діяльності.*

***Ключові слова:** театр, театралізована діяльність, патріотичне виховання.*

***Abstract.** The article reveals the values of theater in the patriotic education of children in today's conditions. The main types of theatrical activity are highlighted.*

***Keywords:** theater, theatrical activity, patriotic education.*

Події, що відбуваються зараз в Україні, змушують нас звернути ще більшу увагу на виховання свідомих громадян, справжніх патріотів своєї держави, на плечі яких випала доля відновлення, відродження понівеченої ворогом України, які любитимуть, шануватимуть, будуватимуть і захищатимуть свою Батьківщину з почуттям відповідальності перед людьми, які віддають і сьогодні своє життя за її незалежність. Повага до свого народу, шанобливе ставлення до своєї Батьківщини має бути глибоким переконанням у кожного громадянина України незалежно від віку, статі, фізичних, розумових чи матеріальних можливостей і соціального статусу. Отже, проблема патріотичного виховання є надзвичайно актуальною на сьогодні й потребує дієвих шляхів, інноваційних методів для її вирішення. Формування громадянської компетентності людини має розпочинатися ще з самого дитинства, тому вважаємо за доцільне висвітлити такі засоби, які допоможуть виховати свідомих громадян з дитячих років.

Коли йде мова про патріотичне виховання, як і будь-яке виховання, то провідна роль належить сім'ї і закладам освіти, лише тісна партнерська взаємодія цих двох інституцій здатна всебічно виховати молоду людину. Саме в сім'ї та школі діти дізнаються про особливості держави, в якій проживають, знайомляться з її традиціями, історією, вивчають побут наших предків, вбирають перла національної культури і мистецтва своєї держави. Тому займаючись

виховною роботою у закладах освіти педагоги мають знаходити усі дієві методи, засоби, шляхи аби виховати громадянина, який буде пишатися своєю країною, бути її патріотом та у потрібний час стане на її захист.

Патріотичне виховання це, насамперед, прищеплення любові до своєї Батьківщини та усього, що є в ній. Аби показати усю красу та унікальність своєї держави варто звертатися до минулого країни та розуміти усе те, що відбувається зараз і відбуватиметься надалі.

Дослідження та аналіз різноманітної методичної літератури показало, що при виборі шляхів вихованню патріотизму потрібно звертати увагу на вікові й психологічні особливості дітей.

Уважаємо за необхідне зупинитися на одному із дієвих засобів патріотичного виховання підростаючого покоління – театральному мистецтві. Театр – це такий вид мистецтва, який непомітно, підсвідомо для дитини проте дуже точно і прицільно впливає на її виховання, розвиток і становлення. Театралізована діяльність – це гра, яка є провідною діяльністю для дітей дошкільного і молодшого шкільного віту, тому саме за допомогою різноманітних ігор-драматизацій, постановок, театралізованих дійств, свят діти пізнають народне мистецтво, вбирають у себе культуру та звичаї свого народу, знайомляться із побутом, ремеслами, одягом українців, піснями і танцями, а також вчаться співпереживати, аналізувати і моделювати різноманітні ситуації, дії та вчинки героїв. У театрі немає особливих та найкращих, у театрі усі учасники рівні, і це є ще однією позитивною стороною виховання молодших школярів. Театр навчає поважати інших, не дивлячись на певні обмеження чи особливості учасника. Це і є також однією із ланок вихованню свідомого громадянина своєї держави, який поважає, допомагає та піклується про інших. У театрі відбувається розвиток не лише творчих здібностей, а й духовний цінностей, моральних принципів. Театр поєднується із іншими видами мистецтва (музика, декоративне та образотворче мистецтво, література), які допомагають повноцінно розвивати певні аспекти вихованню молодших школярів.

Використовуючи театралізовану діяльність варто дотримуватися усіх її складових та вдало їх поєднувати. А саме:

- вдало використовувати музичну діяльність. Певні музичні твори мають бути доречними, надихати учнів на певні дії та емоції, їх інсценізації та виконання мають бути правильним та дібраним так, щоб передати та доповнити усе, що відбувається на сцені. Тут і доречно звертати увагу на патріотичне виховання де діти знайомляться із українськими піснями та про те, що у них співається;

- варто звертати увагу і на образотворчу діяльність. Виготовлення декорацій, атрибутів, підбір одягу також мають говорити самі за себе, аби побачивши героя зрозуміти хто, кого він грає, які емоції він хоче показати та яку подію донести; тут і дуже добре виховується патріотичне виховання адже, Україна має багато свої унікальних образотворчих особливостей, такі як: Петриківський розпис, національний одяг – Вишиванка тощо;

- неможливо не звернути увагу на літературну діяльність. Українська літературна творчість дуже багата, і педагог дібравши певний твір може інсценізувати його так, що учні залюбки гратимуть у нього та поринуть у світ літературної творчості та її унікальність;

- у театралізованій діяльності особливе місце посідає Роль. Кожен учасник має передати її так, щоб ті хто спостерігає за ним поринув у ту історію так ніби вона дійсно тут і зараз наяву. За допомогою ролі діти пізнають світ, моральні принципи, навчаються ставити себе на місце інших та вчаться аналізувати. Адже хтось може не розуміти певну проблему не опинившись на місці когось. Так, інсценізуючи казку «Кривенька качечка» діти вчаться допомагати один одному, співчувати, не ставити на перше місце «особливість», а навпаки заглиблюватися у духовний світ людини.

Говорячи про театралізовану діяльність варто звернути увагу на її види. Кожен вид театралізованої діяльності має свої пріоритетні завдання, які чудово поєднуються із вихованням патріотичних почуттів.

Театралізована діяльність дітей має такі види:

- сприймання театрального дійства (усвідомлення сюжету, емоцій, проблеми, що викладається у цьому дійстві);
- підготовка до вистави (велику роль має і підготовка до вистави, адже від того, як ми створимо атмосферу вистави, залежить її результат. Не можна говорити про велич, наприклад, Української вишиванки, не показавши її);
- проведення самого дійства (від того як ми сприйmemo роль, вживемося у неї залежить і те, як її сприйматимуть інші, тому педагогу варто донести цю важливість дітям та стати прикладом для них).

Варто не забувати і про різноманітні види ігор театру такі як: надпредметні ігри (ігри-драматизації), де діти перевтілюються на певну особу та самі безпосередньо виконують роль, а також предметні ігри (тобто ігри-інсценізації) в яких головну роль відіграють визначені предмети, це можуть бути іграшки, ляльки для різноманітних видів театру.

Своєрідність гри-драматизації полягає у створенні себе як образу в казках, авторських творах де дитина перевтілюючись у персонажа показує його особливість. Так, діти можуть перетворюватися на козаків та відчути на собі ту міць, силу та мужність яку вони втілювали або ж, наприклад, граючи Кайдашиху із твору І. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я» вжитися у роль колоритної української жінки. Ігри-драматизації включають у себе і драматизації з пальчиками (наприклад, українська народна казка «Ріпка»), драматизація як гра самої дитини, імпровізація за певною тематикою, де дитина створює образ за допомогою пантоміміки, висловів, міміки.

Отже, патріотичне виховання, яке відбувається за допомогою театру – це виховання дітей у дусі культурно-історичного досвіду історії рідного краю, традицій, звичаїв, обрядах і духовності. Тому правильно організоване національно-патріотичне виховання формує у дітей гідність, честь, індивідуальність та приналежність до свого народу, а найголовніше любов та захист своєї Батьківщини.

Список використаних джерел:

1. Бальме К. Вступ до театрознавства. Львів: ВНТЛ-Класика. 2008. 269 с.
2. Безлюдна Н. Особливості національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах воєнного стану. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*: збірник наукових праць. Вип. 2(8), 2022. С. 76-83.
3. Клековкін О. Ю. Театр при столику. Методологія театрознавства: Подорожній щоденник / ППСМ НАМ України. Київ: Фенікс, 2013. 432 с.
4. Концепція національно-патріотичного виховання. URL: <https://nus.org.ua/news/mon-zatverdylo-povukontseptsiyu-patriotychnoho-vyhovannya/>
5. Прасол Д. В. Психологічні аспекти патріотичного виховання молодших школярів у загальноосвітніх навчальних закладах. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2015. № 2 (49), травень. С. 149–151.

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Жук Ольга, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Н.С.Казьмірчук, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

FORMATION OF SPEECH COMPETENCE OF PRE-SCHOOL STUDENTS THROUGH THEATRICAL ACTIVITIES

Zhuk Olga, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито особливості формування мовленнєвої готовності дітей дошкільного віку до навчання у школі, розкрито важливі компоненти даної готовності, розвиток яких сприятиме ефективній адаптації дитини до школи і якісному формуванню навичок читання і письма, які активно розвиваються саме у початковій школі. Розкрито також цінність театралізованої діяльності у підсвідомому, але дієвому розвитку мовленнєвої компетентності дітей дошкільного і молодшого шкільного віку.

Ключові слова: мовленнєва компетентність, готовність дитини до школи, театралізована діяльність, діти дошкільного віку, фонематичний слух, зв'язне мовлення.

Abstract. The article reveals the peculiarities of the formation of the speech readiness of preschool children for studying at school, reveals the important components of this readiness, the development of which will contribute to the effective adaptation of the child to school and the qualitative formation of reading and writing skills, which are actively developed in primary school. The value of theatrical activity in the subconscious but effective development of speech competence of preschool and elementary school children is also revealed.

Key words: speech competence, child's readiness for school, theatrical activity, preschool children, phonemic hearing, coherent speech.

Готовність чи неготовність дитини до початку шкільного навчання багато в чому визначається рівнем її мовленнєвого розвитку. Це пов'язане з тим, що саме за допомогою мови, усної та писемної, їй доведеться засвоювати всю

систему знань. Якщо усною мовою дитина оволоділа, ще до школи, то писемною їй ще лише доведеться оволодіти. І чим краще буде розвинута в дитини до початку вступу до школи усне мовлення, тим легше їй буде оволодіти читанням і письмом, тим повноцінною буде набута писемна мова [2, с. 273].

Постійне збільшення обсягів інформації, яку повинні опрацювати сучасні діти вимагає оволодіння ними навичками швидкого читання, які тісно пов'язані із процесом розвитку пам'яті. Діти які добре читають, краще запам'ятовують і аналізують прочитане, у них покращується успішність в школі. Формування навичок читати швидко та запам'ятовувати прочитане – є однією з важливих завдань початкової школи. Ефективний процес читання неможливий без вироблення в учнів навичок правильного, виразного, швидкого та свідомого читання, які формуються на уроках класного та позакласного читання. Проблема формування навички читання завжди була і є актуальною, детально дослідженою як в психолого-педагогічному так і в методичному плані. Зокрема, суть процесу читання та його складові розглядали О. Савченко, І. Гудзик, Н. Скрипченко, О. Джелелей, Н. Скрипченко, С. Дорошенко описали прийоми, методи, види завдань для їх формування.

За останні декілька років значно зросла кількість психолого-педагогічних проблем під час підготовки дітей до навчання у школі. Найбільші труднощі виникають у дітей, які мають проблеми з мовленням. Досить часто батьки прагнуть самостійно навчити дитину читати ще до школи та більшість з них робить це не правильно. Основною метою батьків має бути не цілеспрямований процес навчання читанню, а розвиток дитини: розвиток мовлення, чиста звуковимова, удосконалення уяви, мислення, тренування пам'яті. У початковій школі, звісно, здійснюється ґрунтовна робота над розвитком всебічно розвинутої особистості. Насамперед у дошкільному віці необхідно створити умови для розвитку мовленнєвих процесів у дитини.

Розвиток дитячого мовлення можна розглядати як процес, пов'язаний з розвитком вищих психічних функцій, а також, як окремий аспект засвоєння рідної мови. Проте, пам'ятаємо, що цей процес у кожної дитини відбувається індивідуально, залежить від розвитку артикуляційного апарату, потребує різний час для опанування усіх складових мовленнєвих компетентностей.

Приблизно до п'яти-шестирічного віку у дітей формується чітка вимова всіх звуків мови й слів різної структури. Якщо у дитини до цього віку сформований фонематичний слух, то це сприятиме успішному навчанню.

Одним із завдань педагога в закладі дошкільної освіти є – навчити старших дошкільників користуватися мнемонічними прийомами. По-перше, це вміння ділити тексти на частини за змістом (придумувати заголовки до кожної частини та складати план), вміння знаходити змістові лінії, виокремлення опорні слова, вміння знаходити відповіді на запитання, близько до тексту переказувати зміст прочитаного та оперувати прийомами запам'ятовування. Внаслідок такої навчальної діяльності, матеріал краще сприймається, здійснюється порівняння прочитаного з попередніми творами і відповідно формує систему знань учнів. Для того, щоб формування письма було максимально ефективним, варто аби діти

не лише відтворювати текст, а самостійно будували чи видозмінювали текст. Тому краще твори складати, ніж переказувати [3].

Для дітей старшого дошкільного віку найкращим видом творчості є складання казок. Розвиток уваги – це важливий процес, без якого навчання читанню буде малоефективним. Увага в дітей не стійка. Спершу діти виконують вказівки вихователя та працюють під його керівництвом. Згодом формується уміння працювати самостійно, школярі вчаться контролювати свої дії. Розвиток мовлення у дітей процес досить складний та потребує часу [5, с.90]. Спочатку дитина засвоює звуки, потім вчиться їх поєднувати, згодом використовує цілі слова та словосполучення. Варто аби дошкільник був у центрі мовного середовища, таким чином формуватиметься зв'язне мовлення. Багато факторів сприяють розвитку словниковому запасу, а саме: безпосереднє спілкування з батьками, однолітками, вихователями; ігрова діяльність, творча діяльність.

Кінцевою умовою готовності до навчання читання є достатньо сформований словниковий запас дошкільників. Оскільки лексикон літературного тексту значно ширше від лексикону розмовної мови, велика розбіжність між словником дитини і словниковим складом читаного тексту знижує розуміння прочитаного [6, с.18].

Таким чином, розвинений фонематичний слух, широке орієнтування дітей у мовній дійсності, розуміння звукового аналізу та синтезу, а також усвідомлене ставлення до мови є основними передумовами навчання читання і письма.

Одним із дієвих засобів формування мовленнєвої готовності дітей дошкільного віку є залучення їх до театралізованої діяльності [1, с.183]. Адже участь у виставі, театралізованому святі сприяє розвитку як монологічного так і діалогічного мовлення, дає можливість бути у центрі мовного середовища, знайомить із кращими зразками літературного мовлення, розвиває пам'ять, чистоту звуковимови, збагачує словниковий запас дітей дошкільного віку. Все перераховане вище, що підсвідомо, нецілеспрямовано розвивається та удосконалюється під час театральної діяльності.

Отож, театральне мистецтво – це неперевершений тренажер мовленнєвого розвитку дітей дошкільного і молодшого шкільного віку [4, с.382], який варто використовувати педагогам у своїй професійній діяльності.

Список використаних джерел:

1. Демченко О., Казьмірчук Н., Жовнич О., Стахова І. Підготовка студентів до використання театралізованої діяльності для розвитку soft skills: європейський контекст *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Вінниця, 2022. Випуск 63. С.181-192.
2. Stakhova Inna, Groshovenko Olga, Pakhalchuk Natalia, Zhovnych Olesia, Komarivska Nadiia, Bilyk Tetiana. FORMATION OF ECOLOGICAL COMPETENCE OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS BY MEANS OF ENVIRONMENTAL PROTECTION. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 272-283. 2022.
3. Lazarenko, N., Kolomiets, A., & Kolesnik, K. (2022). Peculiarities of Organization of Group Interaction of Preschool Children in the Process of Game-Experimentation. *Preschool Education: Global Trends*, 2. Retrieved from <https://preschool-journal.com/index.php/journal/article/view/16>
4. Демченко О.П., Колногозюк В.О., Людв В.А. Розвиток «soft skills» молодших школярів під час організації театралізованого свята як колективної творчої справи. *XIV Міжнародна науков-опрактична конференція «Theoretical and science bases of actual tasks»*, 12-15 квітня 2022 р., Лісабон, Португалія [Theoretical and science bases of actual tasks. Proceedings of the XIV International Scientific and Practical Conference Lisbon, Portugal April 12 – 15, 2022]. С.380-386.

5. Казьмірчук Н.С. Педагогіка партнерства як запорука ефективної підготовки майбутніх педагогів до впровадження європейського досвіду формування soft skills учнів початкової школи. *Партнерство в освіті та соціальній роботі: сучасні виклики та перспективи*: матеріали міжвузів.наук-практ конф. Хмельницький: ПП «А.В.Царук», 2022. С.86-90.

6. Барановська І., Мозгальова Н., Казьмірчук Н. Репетиційний процес як простір для творчої самореалізації та розвитку soft skills студентів та дітей *Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VIII школа методичного досвіду)*. Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2020. С. 15–21.

УПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ ТЕАТРУ В ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Ищенко Катерина, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: О. П. Демченко, кандидатка педагогічних наук, доцентка

*Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

INTRODUCTION OF EUROPEAN THEATRE PEDAGOGY IN THE TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Ishchenko Kateryna, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито соціально-виховний потенціал театральної діяльності в освітньому процесі. Показано можливості впровадження європейської педагогіки театру в підготовку майбутніх учителів початкової школи. Представлено досвід реалізації проєкту Erasmus+ Жан Моне Модуль, який спрямований на підготовку майбутніх педагогів до використання театральної діяльності в роботі з різними категоріями дітей у контексті євроінтеграції.

Abstract. The article reveals the social and educational potential of theatrical activity in the educational process. The possibilities of introducing European theatre pedagogy into the training of future primary school teachers are shown. The experience of implementing the Erasmus+ Jean Monnet Module project, which aims to prepare future teachers to use theatre activities in working with different categories of children in the context of European integration, is presented.

Ключові слова: театральна діяльність, педагогіка театру, євроінтеграція, підготовка майбутніх учителів до використання театральної діяльності

Keywords: theatre activity, theatre pedagogy, European integration, training of future teachers to use theatre activity

У процесі реформування та вдосконалення освіти в Україні оновлюється мета щодо виховання особистості, яка здатна самовдосконалюватися та реалізуватися в умовах сучасних глобалізаційних викликів. Вагомими характеристиками сучасної людини є креативність, критичне мислення, комунікативність, лідерство, здатність навчатися протягом життя, до соціальної взаємодії та до самопрезентації тощо. Це, в свою чергу, зумовлює формування педагогів нової генерації, здатних створити умови для виховання особистості ХХІ століття. Одним з напрямів удосконалення підготовки майбутніх учителів

початкових класів є використання європейської педагогіки театру, що зможе позитивно вплинути на їхній соціально-культурний і творчий розвиток.

На важливості організації театральної діяльності в освітньому процесі загалом, для розвитку творчих здібностей особистості зокрема наголошували зарубіжні та вітчизняні дослідники (І. Барановська, О. Демченко, Т. Плукард, О. Положій, І. Стахова, К. Флемінг, Д. Холтон, М. Шек та ін.). Підтвердженням ефективності використання театру в освітньому процесі є досвід роботи закладів освіти низки європейських країн (Англія, Італія, Німеччина, Польща, Франція, Чехія та ін.) [5, с.261].

В останні десятиріччя теоретичні та методичні засади використання театру в навчанні та вихованні молодих поколінь оформилися в окрему науку - «педагогіка театру». Узагальнюючи праці низки науковців, відзначимо, що місце театральної педагогіки в сучасній науковій системі остаточно не визначено: вона позиціонується як невід'ємна частина театральної чи художньої педагогіки, або педагогіки ж загалом. Дослідники вважають, що педагогіка театру є «міждисциплінарною наукою, яка інтегрує у собі основи знань: *культурологічних* (художня культура, мистецтвознавство, теорія театру і основи режисури, акторська майстерність), *психологічних* (закономірності та механізми емоційного впливу театру на людину, взаємодії особистості з театральним мистецтвом, художньої комунікації, задоволення екзистенційних потреб, творчої самореалізації), *педагогічних* (зміст, завдання, форми, методи і прийоми навчальної та соціально-виховної роботи засобами театру)» [7].

Учені наголошують на великому педагогічному потенціалові театру, який оцінюють як універсальний засіб формування естетичної культури особистості, пізнання навколишнього світу та школою виховання нового покоління, що сприяє всебічному і гармонійному розвитку особистості. Театралізація вважається специфічним різновидом активності школярів, оскільки вона задовольняє ігрові, особистісні та творчі потреби дитини [4, с. 424]. До того ж, дослідники відзначають соціально-виховний потенціал театральної діяльності, її можливості в подоланні низки психологічних проблем, підвищення самооцінки шляхом створення ситуації успіху для кожної дитини в процесі постановки театральної вистави [7].

На думку дослідників, «театралізована діяльність – це художньо-творча, ігрова діяльність, що пов'язана із сприйманням творів театального мистецтва, створенням художніх образів, розкриттям їх характеристик, шляхом моделювання поведінки, відтворенням стосунків між героями за допомогою спеціальних вербальних та невербальних засобів. Це вид творчо-ігрової активності, котрий дозволяє задовольнити потреби у самовираженні, спілкуванні, пізнанні себе через відтворення різних художніх образів» [2, с.82].

У свою чергу, вважаємо, що, використовуючи різні види театралізації, створюються умови, сприятливі для вирішення педагогічних і психологічних завдань: розвитку навичок співпраці, формування естетичного смаку, вміння вирішувати конфліктні ситуації та робити висновки, розвиток творчості, уяви тощо [8, с.153]. Організація різних видів театралізації в освітньому процесі забезпечить умови для створення атмосфери, сприятливої для розвитку в

кожного учасника театральної постанови талантів, креативного мислення, творчих і акторських здібностей, комунікативних і лідерських якостей, формування мовної та соціокультурної компетентності.

Педагогіку театру доцільно використовувати не лише у вихованні учнів, а й у процесі підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності. Зокрема, великого значення організації театральної діяльності надається у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського у рамках проєкту Еразмус+Жан Моне Модуль «EU experience of soft skills development of preschool and primary school age children by theatre activities in teacher training» (620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO MODULE) [1; 9]. Основою проєкту є проведення факультативу для студентів, під час якого вони вивчають європейські студії, отримують знання та практичні навички організації театральної діяльності з дітьми, використання елементів театралізації в освітньому процесі, створення та постановки театральних вистав тощо. Під час реалізації проєкту студенти мають змогу ознайомитися з теоретико-методичними засадами європейської педагогіки театру: розвивально-виховним можливостями та міждисциплінарними основами організації театральної діяльності молодших школярів, особливостями та досвідом використання педагогічного потенціалу різних видів театрів у закладах освіти країн ЄС [6; 9].

Під час вивчення факультативу студенти виконують різні види творчих завдань, зокрема, створення театралізованого образу, перевтілення в одного з героїв відомих літературних творів європейських письменників. Результатом стало те, що майбутні педагоги створили низку творчих образів, серед яких були Попелюшка, Джульєтта, Дульсінея, Есмеральда, Матільда де Ла-Моль, Лаура та ін. (рис.1).

Рис.1. Приклади творчих робіт слухачів факультативу «Образи-перевтілення студентів»

Комплексною підсумковою роботою слухачів факультативу була постановка вистави як колективної творчої справи за твором шотландського письменника Дж. Баррі «Пітер Пен». Студенти спільно розподіляли ролі, проводили репетиції, вчилися передати образ, внутрішній стан та емоції свого героя, створювали костюми й декорації тощо (рис. 2). Важливо відзначити, що у процесі підготовки вистави майбутні вчителі практично відпрацювали всі етапи

та методичні особливості постановки театральних п'єс. Отриманий досвід і навички будуть необхідними для них у майбутній професійній діяльності під організації театральної діяльності молодших школярів [6, с.189].

Рис.2. Фотоматеріали процес роботи учасників факультативу над виставою «Пітер Пен»

Отже, використання театральної діяльності в освітньому процесі має великий соціовиховний потенціал, сприятиме культурному розвитку як студентів, так і школярів. В умовах колективної театральної діяльності створюється атмосфера, сприятлива для розвитку навичок співпраці, творчих здібностей, критичного мислення учасників театральної вистави. Упровадження європейської педагогіки театру в підготовку майбутніх учителів початкових класів є важливим напрямом її вдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Барановська І., Демченко О., Жовнич О., Казьмірчук Н., Стахова І., Подорожний В. Сучасна драматургія для дітей у контексті європейських традицій: навчально-методичний посібник. 2022. Вид. 1-ше. Вінниця: ВДПУ. 260 с.
2. Барановська І. Г., Демченко О. П., Граб О. Д. Підготовка майбутніх учителів початкових класів та мистецтва до формування soft skills дітей засобами театального мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 63. С. 78–87. URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/issue/view/189/186>.
3. Демченко О.П., Давидова М.О., Ларіна І.О. Створення ситуації успіху для дітей з проявами обдарованості в умовах театральної діяльності. *Науковий журнал «Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2021. Т.2. №3. С.22-30.
4. Демченко О. П., Драбинюк С. Ю., Іващук Н. О. Виховні можливості театралізованої діяльності у роботі з обдарованими дітьми. *XV Міжнародна науково-практична конференція «Multidisciplinary academic notes. Science research and practice»*, 19-22 квітня 2022 р., Мадрид, Іспанія [Multidisciplinary academic notes. Science research and practice. Proceedings of the XV International Scientific and Practical Conference Madrid, Spain April 19-22, 2022]. С. 421–427.
5. Демченко О. Європейські орієнтири у підготовці майбутніх педагогів до використання театру в соціально-виховній роботі. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О.А.Голок ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С.467-471.
6. Демченко О., Казьмірчук Н., Жовнич О., Стахова І. Підготовка студентів до використання театралізованої діяльності для розвитку у дітей soft skills: європейський контекст. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2022. Випуск 64. С. 181–191
7. Демченко О.П., Колногозюк В.О., Людва В.А. Розвиток «soft skills» молодших школярів під час організації театралізованого свята як колективної творчої справи. *XIV Міжнародна науковопрактична конференція «Theoretical and science bases of actual tasks»*, 12-15 квітня 2022 р., Лісабон, Португалія [Theoretical

and science bases of actual tasks. Proceedings of the XIV International Scientific and Practical Conference Lisbon, Portugal April 12-15. 2022. С.380-386.

8. Іщенко К.В. Досвід використання театралізованої діяльності у роботі з творчими дітьми в умовах Нової української школи. *Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (IX школа методичного досвіду): матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 22-23 листопада 2022 року*. Вінниця, 2022. С. 153–158.

9. Demchenko O., Stakhova I. EUROPEAN EXPERIENCE IN ORGANIZING THEATRICAL ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING (BASED ON THE RESULTS OF THE JEAN MONNET MODULE PROJECT 620252-EPP-1-2020-1-UAЕPPJMO-MODULE). *Scientific Journal of Polonia University*. 2022. Vol 51 No 2. P. 31-39. URL: <http://pnap.ap.edu.pl/index.php/pnap/issue/view/58>.

ПРИЙОМИ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ (З ДОСВІДУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ОСВІТНІХ ПРАКТИК)

Комарчук Анастасія, здобувачка ступеня вищої освіти «бакалавр»

Науковий керівник: І.А. Стахова, докторка філософії (PhD)

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

METHODS OF PRIMARY SCHOOL PUPILS SOFT SKILLS DEVELOPMENT (FROM THE EXPERIENCE OF EUROPEAN EDUCATIONAL PRACTICES)

Komarchuk Anastasia, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті зацентовано увагу на розвитку soft skills молодших школярів. Визначено основні прийоми розвитку різних груп soft skills, наголошено на провідному значенні soft skills для кожної особистості молодшого шкільного віку.

Ключові слова: молодші школярі, soft skills, європейські освітні практики.

Abstract. The article focuses on the development of soft skills of younger schoolchildren. The main techniques for the development of various groups of soft skills are defined, the leading importance of soft skills for every individual of primary school age is emphasized.

Keywords: younger schoolchildren, soft skills, European educational practices.

На євроінтеграційному шляху система початкової освіти України постійно модернізується та вдосконалюється: оновлюються форми, методи, прийоми роботи з молодшими школярами. Більш активним стає процес розвитку soft skills, на ньому акцентується значна увага. Soft skills (гнучкі, м'які навички) є комплексом умінь та навичок особистості, що дозволяють їй досягнути успіху, утвердитися в суспільстві, самореалізуватися.

Активно питання розвитку гнучких навичок молодших школярів висвітлювалося у працях Т. Васютіної, О. Демченко, Н. Казьмірчук, К. Коваль, С. Наход, О. Савченко та інших. Проте досить широко розкрили це питання у своїх працях зарубіжні дослідники, такі як: Л. Андерсон, П. Селовей, Дж. Майер, Л. Ліпман, Д. Карузо, І. Ясна та інші. У низці нормативних документів (Законі України «Про освіту», Державному стандарті початкової освіти, Концепції Нової української школи наголошено на розвитку гнучких навичок молодших школярів).

У своїх дослідженнях низка українських та європейських науковців по різному трактує поняття «soft skills». Їхні думки сходяться до того, що це соціологічний термін, складова емоційного інтелекту особистості. Дослідники вважають, що soft skills характеризують здатність особистості налагоджувати контактну взаємодію з іншими людьми у різних сферах життя та стосунках. О. Жовнич наполягає на тому, що soft skills виступають вдалим поєднанням так званих знань, умінь, навичок та власної мотивації самої особистості до досягнення певних цілей. На її думку, soft skills проявляються в умінні взаємодіяти у колективі, раціонально налагоджувати свій тайм-менеджмент, умінню переконувати та доводити власну точку зору, володіти власним емоційним інтелектом та розвивати його, працювати над удосконаленням лідерських навичок [2, с. 23]. Л. Ліпман вважає, що «soft skills» виявляються у готовності, здатності та можливості діяти у типових та непередбачуваних ситуаціях, а самі по собі є комплексом знань, умінь та навичок, особливих характеристик, що спрямовані на становлення успішної особистості [8]. Л. Андерсон стверджує, що «soft skills» є сукупністю людських характеристик, без яких неможливо досягнути успіху та активно розвивати і працювати над їхнім розвитком потрібно ще з раннього віку. На слайді визначено провідні гнучкі навички, якими, на думку вітчизняних та зарубіжних науковців, мають оволодіти молодші школярі [7].

Аналізуючи наукові дослідження, ми виокремили 4 групи навичок soft skills, що тісно пов'язані між собою, доповнюють одна одну і дозволяють максимально ефективно сформувати особистість дитини, це вміння працювати в команді, комунікативні уміння та навички, креативність, емоційний інтелект. Для розвитку вмінь учнів працювати в команді пропонуємо під час ранкових зустрічей та перерв разом складати пазли, розмальовувати малюнки, малювати по номерах, створювати спільні колажі, разом складати конструктор. Виконувати різні практичні завдання, такі як доглядати за куточком живої природи, спостерігати за довкіллям тощо. Окрім того молодші школярі можуть вправлятися в різних видах завдань для парної роботи. К. Колеснік пропонує спільно розмалювати метелика чи рукавички, придумувати модель нового автомобіля чи новий фасон плаття для ляльки [4, с. 51]. Також учні можуть разом створювати ментальні карти, декорувати класні стіни, робити творчі поробки.

Для розвитку емоційного інтелекту молодшим школярам, повсякчас, пропонуємо висловлювати свої думки, переживання. Н. Казьмірчук вважає, що зранку учні смайликами можуть сигналізувати про свій настрій або ж намалювати емоції, що їх переповнюють. Якщо учень відчуває страх, агресію, гнів з ним може попрацювати шкільний психолог або ж педагог може запропонувати виплеснути свої емоції, наприклад, покричати в шкільному саду, побити грушу у фізкультурному залі, намалювати негативну емоцію та розірвати аркуш з нею. Тим самим, на думку дослідниці, діти навчаються контролювати свій емоційний стан, зберігають ментальне здоров'я [3, с. 497].

Для розвитку комунікативних умінь та навичок школярам варто пропонувати використовувати вправи сторітелінгу. Створені дітьми історії, доречно зшити у спеціальну книгу і запропонувати батькам для перегляду. Учні можуть

розробляти власні стінгазети, розповідати один одному цікаву інформацію, грати у лєнґвідж бол, в якому потрібно або назвати максимальну кількість слів, що починаються на одну і ту ж літеру, або найкраще описати будь-який предмет, чи поставити якомога більше питань товаришу, розіграти діалог в парах чи групах тощо.

Для розвитку креативності молодшим школярам пропонується розвивати їхні музичні, образотворчі, хореографічні, театральні здібності. Учні вчать римувати, займатися технічною творчістю, створювати фантастичні історії. Кожне завдання спрямоване на долання стереотипів та генерування оригінальних дітей. Так школярі придумують нову серію улюбленого мультфільму, складають комікси про свої пригоди, конструюють з підручних матеріалів казковий будиночок тощо.

Розвиткові soft skills сприяє різноманітна гурткова робота: концертна діяльність, театральна діяльність, гуртки акторської майстерності, участь у образотворчій галереї, у хореографічній студії тощо. Окрім того, школярі можуть брати участь у конкурсі талантів, змагатися у кращій декламації віршів, створювати технічні винаходи, організовувати свої музичні гурти, малювати картини, брати участь у різних наукових та спортивних змаганнях тощо.

Список використаних джерел:

1. Демченко О., Казьмірчук Н., Стахова, І. РОЗВИТОК SOFT SKILLS МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК ЗАСІБ АКМЕОЛОГІЧНОГО ЗРОСТАННЯ. *Professional Pedagogics*, 2022. 1(24), 91–101. URL: <https://jmls.ivet.edu.ua/index.php/1/article/view/708>
2. Жовнич О.В., Казьмірчук Н.С., Стахова І.А. Театр природи як засіб формування SOFT SKILLS в учнів початкової школи. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*. 2020. Випуск 61. С. 23-30.
3. Казьмірчук Н., Василенко О. Соціально-виховний потенціал театралізованої діяльності. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернетконференції Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С. 497-500.
4. Колеснік К.А. Організації групової діяльності дітей у закладах дошкільної освіти: практикум. Вінниця: ВДПУ, 2021. 52 с.
5. Лазаренко Н. І. Нові вимоги до професіоналізму вчителя в умовах євроінтеграції. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія* : зб. наук. пр. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. № 54. С. 100–106.
6. Любчак Л., Демченко О., Комарівська Н. Партнерство учителя початкової школи з батьками в організації дистанційного навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* / Зб. наук. пр. Вип. Київ-Вінниця, 2022. С.117-126. <https://vspu.net/sit/index.php/sit/issue/view/190>
7. Anderson L. W., & Krathwohl, D. R. A Taxonomy for Learning, Teaching and Assessing: A 7. *Revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives: Complete Edition*. New York: Longman, 2001.
8. Lippman L., Ryberg R., Carney R. and K. Moore. Workforce Connections: Key «Soft Skills» that foster Youth Workforce Success: *Toward a Consensus Across Fields*, June 2015. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-10-skills-you-need-to-thrive-in-the-fourth-industrial-revolution/>

РОЗВИТОК МИСЛЕННЯ Й МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗАЦІЇ

Кубляк Марина, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

Науковий керівник: Н.О. Комарівська, кандидатка філологічних наук, доцентка

*Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

DEVELOPMENT OF THINKING AND SPEECH OF EARLY SCHOOL-AGE CHILDREN USING THEATRICAL AGE

Kublyak Marina, master`s student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Авторка статті окреслює можливості для розвитку мислення й мовлення молодших школярів під час театралізації. Доведено, мислення молодших школярів розвивається в тісному зв'язку з мовленням.

Ключові слова: мовлення, мислення, молодші школярі, театралізація.

Abstract. The author of the article outlines the possibilities for the development of thinking and speech of younger schoolchildren during dramatization. It has been proven that the thinking of younger schoolchildren develops in close connection with speech.

Key words: speech, thinking, younger schoolchildren, theatricalization.

У сучасному суспільстві одним з основних завдань школи є розвиток мислення учнів, навчання їх прийомам мислення, які сприяють формуванню їх особистості в комплексному й гармонійному аспекті. Оцінка розумового розвитку ґрунтується на рівні володіння розумовими діями. Під час уроків української мови та інших предметів, мислення учнів розвивається шляхом засвоєння нових теоретичних знань і виконання різноманітних практичних завдань. Однак дослідники рекомендують використовувати додаткові спеціальні завдання для розвитку мислення учнів.

Мислення молодших школярів розвивається в тісному зв'язку з мовленням. У психології мовлення визначається як «своєрідна форма пізнання людиною предметів і явищ дійсності й засіб «спілкування людей між собою» [32, 233]. Мовлення розглядається як діяльність людини, що використовує мову з метою спілкування, пізнання навколишнього середовища, оформлення думки, планування своїх дій, вираження емоцій тощо. Мислення відбувається у мовленнєвій формі, вдосконалюється у мовленнєвому спілкуванні людей. У свою чергу мовлення формується мисленням.

Процес мислення і мовлення становить складну єдність. Мислення виникає на основі практичної діяльності з чуттєвого пізнання і далеко виходить за його межі. Для мислительної діяльності людини суттєвим є взаємозв'язок не лише з чуттєвим пізнанням, а і з мовою, мовленням.

У працях вчених Г. Костюка, Н. Менчинської та багатьох інших чітко й наполегливо підкреслюється значення мовлення в розумовому процесі дитини та його вдосконаленні. Видатні дослідники здійснили дослідження проблеми співвідношення навчання і психічного розвитку дитини. Н. Менчинська розкрила значення змісту знань і методів навчання у формуванні інтелектуальних операцій, психологічно обґрунтувала найефективніші прийоми роботи з навчальним матеріалом, виявила основні закономірності процесу засвоєння знань.

Г. Костюк, досліджуючи взаємозв'язки навчання, виховання і психічного розвитку особистості дитини, розкрив основні закономірності психічного розвитку і шляхи його стимулювання через педагогічні впливи [4]. Учений обґрунтував вирішальну роль раціонально побудованих педагогічних впливів у розвитку мислення дітей.

О. Савченко [7, 219] наголошує на доцільності використання на різних уроках спеціальних вправ для «розумової гімнастики», спрямованих на вправляння розуму дітей у гнучкості й швидкості мислительних процесів, наводить приклади таких завдань.

Театральна діяльність є одним із найефективніших засобів розвитку мислення й мовлення в дітей молодшого шкільного віку. Вона допомагає активізувати творчість, розширювати словниковий запас, розвивати емоційну сферу та комунікативні навички учнів. Театралізація на уроках та позаурочних заходах стає цікавим і захоплюючим засобом формування комплексної комунікативної компетентності дітей.

Однією з головних переваг театралізації є її спроможність створювати ситуації, які змушують дітей діяти, спілкуватися та виражати свої думки та почуття через мовлення. Під час театральних ігор діти вчаться ефективно взаємодіяти, розвивають навички слухання та висловлювання, навички артикуляції та інтонації. Вони отримують можливість експериментувати зі своїм мовленням, відчувати радість від власних досягнень і виявляти креативність у мовленнєвих виразних засобах.

У дітей розвивається уява і творче мислення. Під час театральних вистав учні створюють власні образи, розробляють сценарії, виражають свої ідеї та інтерпретації. Це спонукає їх до творчого мислення, пошуку нових рішень та нестандартних підходів. Вони навчаються дивитися на світ з іншої перспективи, розширюють межі свого уявлення і стають більш креативними та інноваційними у своїх підходах.

Театральна діяльність також сприяє розвитку аналітичного мислення та критичного мислення учнів. Під час репетицій та вистав вони мають аналізувати свою гру, виявляти сильні та слабкі сторони, шукати способи вдосконалення своїх навичок. Вони вчаться аналізувати ситуації, персонажів та дії вистави, робити висновки та формулювати власні думки. Це розвиває їхню критичну міць та здатність дбати про якість своєї роботи.

Молодші школярі навчаються створювати образи, розуміти рольову ситуацію та втілювати свої ідеї у вигляді перевтілення в персонажів, що розвиває їхню фантазію та уяву. Цей процес стимулює творчу активність, розвиває навички творчого мислення та пробуджує креативні з образи у дітей. Вони навчаються придумувати діалоги, створювати сюжетні лінії, розвивають вміння асоціювати, аналізувати і узагальнювати інформацію. Театральна діяльність розширює їхні когнітивні можливості, розвиває логічне та творче мислення, допомагає розуміти й аналізувати світ навколо.

Театралізація також сприяє розвитку соціальних навичок у дітей. Під час театральних ігор вони навчаються спілкуватися, використовуючи різні мовні моделі, вчаться слухати та розуміти інших, виявляти толерантність та повагу до

думок та почуттів інших. Вони навчаються спільно працювати над створенням вистави, вирішувати конфліктні ситуації, розвивають навички співпраці та лідерства.

Отже, театралізація є потужним інструментом для розвитку мислення і мовлення дітей молодшого шкільного віку. Вона сприяє розширенню словникового запасу, розвитку творчості, емоційної сфери, комунікативних та міжособистісних навичок учнів. Театралізація створює унікальну можливість поєднати навчання зі забавою та емоційним зануренням у власну роль.

Список використаних джерел:

1. Барановська І. Театр ляльок у початковій школі: навчально-методичний посібник. Вінниця, 2015. 170 с.
2. Жовнич Олеся, Стахова Інна. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності у соціально-виховній роботі: європейський контекст. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2021. Вип. 10. С. 479-483.
3. Комарівська Н.О. Зарубіжна література для дітей. Хрестоматія: навч. посібник. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2018. 696 с.
4. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і розвиток особистості. Київ: Радянська школа, 1989. 380с.
5. Лазаренко Н. І. Нові вимоги до професіоналізму вчителя в умовах євроінтеграції. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія: зб. наук. праць. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. № 54. С. 100-106.
6. Лапшина І.М., Комарівська Н.О. Використання елементів сучасних інноваційних технологій у формуванні інтересу до дитячої літератури у дітей дошкільного віку. *II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інноваційні технології в дошкільній освіті»*. Переяслав-Хмельницький, 2019. С.44-48.
7. Савченко О.Я. Урок у початкових класах : навч.-метод. посібник. Київ: Освіта, 1993. 224 с.
8. Стахова І.А. Вплив євроінтеграційного процесу на креативний розвиток учителя початкових класів. *Інноваційний потенціал професійної підготовки майбутніх фахівців початкової і дошкільної освіти*: збірник наукових праць. Полтава : ПНПУ імені В.Г.Короленка, 2015. Вип. 2. С. 367–370.
9. Demchenko Olena, Kazmirchuk Natalia, Zhovnych Olesia, Stakhova Inna, Podorozhnyi Vadym, Baranovska Iryna. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION* Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>

ГРА-ДРАМАТИЗАЦІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

*Поплавська Алла, здобувачка ступеня вищої освіти «бакалавр»
Науковий керівник: Ю.В. Бондар, докторка філософії (PhD), асистентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

GAME-DRAMATIZATION AS AN EFFECTIVE MEANS OF DEVELOPING COMMUNICATION SKILLS OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS WITH INTELLECTUAL DEVELOPMENT DISABILITIES

*Poplavska Alla, student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. У статті обґрунтовано значення гри-драматизації для розвитку комунікативних умінь у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. Окреслено етапи роботи з дітьми з інтелектуальними порушеннями в контексті підготовки до гри-драматизації.

Ключові слова: гра-драматизація, комунікативні вміння, діти з порушеннями інтелектуального розвитку, спілкування, комунікація.

Abstract. The article substantiates the importance of play-dramatization for the development of communication skills in children with intellectual disabilities. The stages of working with children with intellectual disabilities in the context of preparation for play-dramatization are outlined.

Keywords: play-dramatization, communication skills, children with intellectual disabilities, communication.

На сучасному етапі становлення тенденцій Нової української школи нагальним є питання всебічного, гармонійного розвитку молодших школярів з порушеннями інтелектуального розвитку задля їх успішної соціалізації в суспільстві. Тому, в умовах упровадження інклюзивної освіти, серед основних завдань, які постають перед членами команди психолого-педагогічного супроводу, є створення комфортних умов для самореалізації молодших школярів з інтелектуальними порушеннями. З огляду на це, в практиці навчання мають застосовуватися інновації, які забезпечуватимуть оптимальні можливості кожної дитини, враховуючи як освітні, так й індивідуальні потреби, що вимагає від учителя початкових класів, тьютора, психолога, соціального педагога постійного пошуку неординарних способів залучення дитини до процесу комунікації без особливого акценту на висловленні думки, за допомогою власного структурованого викладу, у формі прояву емоційного і словесного передавання стану власної душі через призму перевтілення в конкретного героя. Саме під час проведення ігор-драматизацій й здійснюється цей невимушений процес.

Проблема комунікації була предметом вивчення багатьох філософів (А. Брудного, Л. Буєвої, Б. Паригіна, В. Соковніна), педагогів (О. Дженджеро, О. Жирун, Л. Словець, В. Чайки) та психологів (М. Лісіної, Б. Ломова, А. Петровського).

Вивченням питання діагностики та корекції комунікативних умінь у дітей із інтелектуальними порушеннями займалися такі науковці: І. Бондар, Л. Виготський, Г. Дульнев, І. Єременко, Г. Коберник, В. Липа, М. Певзнер, В. Синьов та інші.

Аналіз науково-методичної літератури (Л. Артемової, Л. Колесник, В. Литвиненко, О. Рау) свідчить, що використання театралізованої гри, а саме – драматизації, суттєво підвищує ефективність корекційно-педагогічної роботи з дітьми з особливостями інтелектуального розвитку.

Мета дослідження – розкрити вплив ігор-драматизацій на формування комунікативних умінь у молодших школярів з особливостями інтелектуального розвитку в процесі подолання комунікативних бар'єрів.

Ігри-драматизації, на переконання К. Зелінської-Любченко, є сюжетним відтворенням літературного твору виконавцем, за допомогою засобів виразності

– інтонації, міміки, пантоміми. Науковиця зауважує, що драматизація проходить на основі особистих дій виконавців ролей [2, с. 2]. Варто зазначити, що гра-драматизація виступає різновидом театралізованої гри та ґрунтується на відтворенні образу героя, його основних рис, дій, переживань, визначених змістом твору. Прояв дитиною власної самобутності і комунікативних умінь відбувається в правдоподібному переосмисленні та представленні персонажа. Для цього необхідно молодшому школяру розуміти персонажа, причини його вчинків, уявляти його стан та почуття. Першочерговим кроком прояву цих умінь, на нашу думку, є досвід дитини: чим більше уявлень вона отримає про навколишній світ, тим багатшою буде її уява, відчуття та здатність мислити.

С. Русова визначала драматизацію як «живий та необхідний засіб розвитку мови й виховання» і наголошувала на необхідності використання засобів театральної педагогіки в процесі навчання учнів молодшого шкільного віку [4, с. 86]. Згідно з висновками педагога, залучення дитини в творчий процес ігор-драматизацій задля подолання комунікативних бар'єрів є не тільки можливим, а й необхідним у навчанні, адже «заучування слів літературних героїв сприяє збагаченню словника дітей образними літературними висловами» [4, с. 95]. Збагачення словникового запасу та розуміння значення висловленого дасть змогу дитині в подальшому ефективно включитися в процес комунікації з дорослими, однокласниками, друзями.

К. Зелінська зауважує, що окрім розвитку словника дитини з інтелектуальними порушеннями, ігри-драматизації забезпечують діалогічне й монологічне мовлення; допомагають розвивати виразність мовлення; сприяють засвоєнню норм і правил поведінки в соціумі; дозволяють дитині зосереджувати свою увагу, «поповнювати» пам'ять, збагачувати уяву; ознайомлюють з елементами виразних рухів, мімікою, жестами; підвищують рівень соціальної адаптації дитини [1, с. 119].

Акцентуємо увагу на тому, що незважаючи на комунікативні бар'єри такі, як боязкість, пов'язану з труднощами в спілкуванні, невпевненістю в собі, завдяки іграм-драматизаціям відбувається поступове входження дитини в діяльність освітнього процесу.

Варто окреслити основні етапи розвитку комунікативних умінь у дітей з порушеннями інтелекту з використанням гри-драматизації:

- ознайомлення з навколишнім середовищем з метою формування уявлень про предмети, явища, об'єкти, шляхом відображення їх зовнішніх та внутрішніх особливостей;

- формування пізнавальних інтересів та орієнтування в просторі, на основі предметно-ігрової діяльності;

- розвиток навичок сприймання ігрової ролі (спостереження за власним тілом, за своїми рухами, взаємодією персонажів);

- розвиток психомоторики, що обумовлює точність виконання задуманої дії, моделі;

- розвиток дрібної моторики рук;

- оволодіння різними засобами міжособистісного спілкування;

– розвиток функцій мовлення (узгодження зі словами педагога, проголошення окремих реплік персонажів, освоєння інтонування мовлення в ході проведення ігор) [5].

Отже, застосування ігор-драматизацій у роботі з дітьми, що мають інтелектуальні порушення є дієвим засобом розвитку комунікативних умінь, сприяє ефективній соціалізації та подоланню комунікативних бар'єрів.

Список використаних джерел:

1. Зелінська К. О. Розвиток комунікативних умінь дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальними вадами засобами театральної діяльності. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2014. № 26. С. 117–121.
2. Зелінська-Любченко К. О. Розвиток комунікативних умінь дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальними вадами засобами арт терапії : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.03. Київ, 2014. 21 с.
3. Кирилук Р. О. Гра-драматизація як засіб розвитку акторських здібностей школярів. *Житомирщина педагогічна*. 2016. № 3(7). URL: <https://imso.zippo.net.ua/?p=821> (дата звернення: 14.04.2023).
4. Русова С. Розвиток мови дитини. Освіта, 1996. 304 с.
5. Театралізована гра як засіб соціального розвитку дітей з порушенням інтелекту. URL: <https://vihovateli.com.ua/cons/2573-teatralizovannaya-igra-kak-sredstvo-sotsialnogo-razvitiya-detej-s-narusheniem-intellekta.html> (дата звернення: 14. 04. 2023).

ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕАТРАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ООП ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Савуляк Анна, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Н. О. Комарівська, кандидатка філологічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

ORGANIZATION OF THEATRICAL ACTIVITIES IN WORKING WITH CHILDREN WITH SEN FOR THE DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE

Savulyak Anna, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Стаття присвячена актуальному питанню розвитку емоційного інтелекту молодших школярів. Зазначено, що у роботі з дітьми з ООП через надмірну збудливість і роздратування, швидке психічне виснаження необхідно велику увагу приділяти спеціальним методам та прийомам організації освітнього процесу, що в свою чергу буде позитивно впливати на їхній загальний розвиток. Автор пропонує залучати таких дітей до театральної діяльності, яка допоможе дітям з ООП відчувати на собі різний спектр емоцій, пережити почуттєві стани разом з драматичними героями та налагоджувати емоційний контакт з однолітками під час спільної творчої діяльності.

Ключові слова: емоційний інтелект, молодші школярі, театральна діяльність.

Abstract. The article is devoted to the topical issue of the development of emotional intelligence of younger schoolchildren. It is noted that in working with

children with OOP due to excessive excitability and irritability, rapid mental exhaustion, it is necessary to pay great attention to special methods and methods of organizing the educational process, which in turn will have a positive effect on their overall development. The author suggests involving such children in theatrical activities, which will help children with OOP to feel a different range of emotions, experience emotional states together with dramatic characters and establish emotional contact with peers during joint creative activities.

Keywords: *emotional intelligence, younger schoolchildren, theatrical activity.*

Ми живемо у демократичному суспільстві, де кожна особистість – це цінність держави. Сьогодні ми можемо це спостерігати на прикладі впровадження інклюзивної освіти. Нова українська школа надає освітні послуги всім учням, до того ж особлива увага приділяється дітям, які потребують спеціальної допомоги для подолання проблем. Освітня реформа концентрує свою роботу на всебічному розвитку кожної особистості через впровадження компетентнісного навчання. Беззаперечно ставиться акцент на формування soft skills в учнів початкової школи. Саме компетенції XXI століття велику увагу надають соціально-емоційній освіті учнів, та демонструють необхідність формування емоційного інтелекту як однієї із «soft skills».

Емоційний інтелект за словами вченого Д. Гоулмана містить різні складові за своєю структурою, функціями та природою: самосвідомість (вміння аналізувати власні емоції та почуття, проектувати їх на інших і конструктивно працювати з негативними емоціями); самоуправління (уміння управляти біологічними імпульсами, що керують нашими емоціями, звільнення від «ув'язнення» почуттями); емпатія (усвідомлення почуттів інших людей, можливість бути чесним та відкрито говорити про свої переживання); соціальні навички (здатність людини спілкуватися, знаходити компроміси, налагоджувати відносини) [8]. Розвиток усіх цих компонентів відіграє важливе значення в житті кожної дитини. Зокрема, це необхідність для дітей з особливими освітніми потребами (ООП), адже у зв'язку з їхніми психо-емоційними станами вони мають нестійкі емоційні прояви, їм важко соціалізуватися та адаптуватися до звичних умов.

У молодшому шкільному віці про емоційні стани можна говорити, як про більш стійкі процеси. У молодших школярів з'являються постійні захоплення, дружба переростає у тривалі стосунки, які зав'язуються на міцних інтересах. А також у дітей формуються типові для даного етапу розвитку взаємини з дорослими. Цей період вважається сензитивним для формування емоційного інтелекту, тому що діти починають пізнавати навколишній світ не лише крізь призму емоційного сприйняття, а й підкріплюють це все активним інтелектуальним розвитком. Проте, у роботі з дітьми з ООП ми можемо простежувати зниження розумової працездатності, надмірну збудливість і роздратування, швидке психічне виснаження [4]. Тому працюючи з такими дітьми, потрібно велику увагу приділяти спеціальним методам та прийомам організації освітнього процесу, що в свою чергу буде позитивно впливати на їхній загальний розвиток. До того ж сьогодні до дітей з особливими освітніми

потребами відносять обдарованих дітей, про що у своїй науковій діяльності обстоює О. Демченко [1], звертаючи увагу на різні категорії та потреби таких дітей.

На нашу думку, для дітей з функціональними обмеженнями найкраще використовувати методи, які легко можна адаптувати до будь-якого виду дитячих нозологій, не перенавантажуючи їх мисленнєвими операціями. Уважаємо, що саме театральна діяльність, яка заснована на грі, допоможе дітям з ООП відчувати на собі різний спектр емоцій, пережити почуттєві стани разом з драматичними героями та налагоджувати емоційний контакт з однолітками під час спільної творчої діяльності.

Театр – це більше, ніж розвага. Театральна діяльність – це унікальна можливість розвинути найважливіші навички необхідні для досягнення успіху у будь-якій діяльності, поєднати якомога більшу кількість учнів з різними особливостями для спільної взаємодії. Перспективи використання театральної діяльності під час роботи з дітьми з ООП, даватимуть результати у вигляді розвитку творчості, терпіння, уяви. Вчитель зможе виховати в учнів емоційну культуру, комунікативність та моральне ставлення до інших [2].

На сьогоднішній день усе частіше використовують засоби арт-терапії при роботі з дітьми з функціональними обмеженнями. Арт-терапевтичний простір включає популярний варіант роботи з дітьми з ООП – інтегрований театр [7]. В Україні є досить поширеним такий вид театру, проте першим його заснував В. Любота, який наголошує, що театр дозволяє всім учасникам, незалежно від їхніх особливостей набувати соціальної компетентності, що сприяє вдосконаленню адекватних форм вираження емоцій та почуттів не тільки під час гри, а й у повсякденному житті. Такий театр адаптується під потреби кожної дитини і створює позитивну атмосферу, де будь-хто пізнає свій внутрішній світ, не звертаючи увагу на обставини, що обтяжують їхнє життя [5].

Важливим елементом під час розвитку емоційного інтелекту учнів з ООП постає робота з емоційно-почуттєвою сферою. Саме тут доцільним є залучення учнів до театралізації казок для кращого розуміння емоційного стимулу. Н. Комарівська переконана, що діти зможуть усвідомити морально-етичні норми, які тісно пов'язані з емоційним інтелектом, емоційно переживши різні казкові ситуації. Дослідниця зауважує: «Якщо в життєвому досвіді дитини є випадок, аналогічний тому, який описується в творі, пов'язаний з його особистими переживаннями, розповідь допоможе йому глибше осмислити пережите» [3]. Ми не можемо не погодитися з цією думкою, адже висновки, які роблять учні під час програвання казки закарбовуються найкраще.

Театралізована діяльність – це шлях, який учні початкової школи проходять в великою зацікавленістю. Використовуючи для роботи казки, вчитель зможе з легкістю розвинути емоційну сферу, духовну складову особистості.

Л. Любчак підкреслює, що будь-яка казка, під час театральної постановки оживає. В очах дітей вона неодмінно постає захоплюючою, повчальною, цікавою. Усі казкові персонажі оживають та змушують дітей відчувати емоційний стан кожного героя. Адже всі діти безпосередні, їхні почуття чисті, а

переживання глибокі. Вони вірять, що добро переможе зло, адже доброта і краса – це рушійні сили суспільства [6, с. 45]. Проводячи інсценізацію казки, вчителі можуть реалізовувати надзвичайно важливу умову – забезпечити рольове перевтілення дітей з ООП у казкових персонажів для обігравання емоційного імпульсу казки.

Існує безліч варіантів інтеграції театру в освітній процес. У Типовій освітній програмі зазначено, що головними завданнями мовно-літературної галузі є формування особистості, збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток уяви та творчого мислення учнів, використовуючи літературні твори, медіатексти, театралізацію та ігри. Це надає широку можливість учителю залучати всіх учнів, а особливо дітей з ООП до безмежного світу театру. Відвідувати вистави, а потім їх обговорювати, перевтілюватися в казкових героїв під час дійства, чи використовувати різновиди театру (пальчиковий, ляльковий, театр тіней, природи...) під час уроків чи в позаурочній діяльності – це все залежить від завдання, яке педагог ставить перед собою. Головне пам'ятати, що використання театральної діяльності допоможе вчителю організувати процес формування в дітей з особливими освітніми потребами наскрізних навичок, що включатимуть емоційну сферу, комунікативну компетентність, уміння взаємодіяти з іншими для подальшої самореалізації.

Список використаних джерел:

1. Демченко Е., Зайцева О. Одаренный ребенок как личность с особыми потребностями в инклюзивном пространстве учебного заведения. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference*. Volume II, May 26th-27th. – 2017. – P. 61–71.
2. Казьмірчук Н.С. Особливості підготовки майбутніх вчителів до впровадження театралізованої діяльності як дієвого засобу розвитку soft skills молодших школярів. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти*. Збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. Вінниця, 2022. Вип.11. С. 494-498.
3. Комарівська Н.О. Шляхи розкриття морального потенціалу текстів для дитячого читання. *Perspectives et mise en oeuvre de l'innovation dans le domaine scientifique: collection de papiers scientifiques «ЛОГОЕ» avec des materiaux de la conference scientifique et pratique internationale*. (Vol. 2), 20 septembre, 2019. Geneve, Suisse Plateforme scientifique europeenne. – P. 35-39.
4. Коробова Н. В. Особливості розвитку емоційно-вольової сфери дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивно-ресурсного центру. *Спеціальна освіта та соціальна інклюзія: виклики XXI століття*, 2021. С. 109-111.
5. Любота В. В., Солопай С. В., Біланик Н. В., Пшенічна В. С. Інтегрований театр для молоді з розумовою відсталістю / [під ред. Стецькова О. В]. Київ: ІКЦ «Леста», 2002. 48 с.
6. Любчак Л. В. Розвиток артистичних умінь майбутніх вихователів ДНЗ засобами лялькового театру. *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 4-5 квітня 2013 р.)*. / За ред. Г. С. Тарасенко. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. Вип. 2. С. 451-454.
7. Хіля А.В. Виховання у дітей з функціональними обмеженнями ціннісного ставлення до життя засобами арт-терапії [Текст]: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07; Вінниц. держ. пед. ун-т ім.Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2017. 339 с.
8. Goleman, Daniel. *Leadership: The power of emotional intelligence*. More Than Sound LLC, 2021. 213 p.

DRAMATIZATION GAMES AS A TOOL FOR THE DEVELOPMENT OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Sobol Anna, bachelor's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

ІГРИ-ДРАМАТИЗАЦІЇ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Соболь Ганна, здобувачка ступеня вищої освіти «бакалавр»

*Науковий керівник: І.А. Стахова, доктор філософії (PhD), старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

Анотація. У статті розкрито творчий потенціал ігор-драматизацій для розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Представлено передовий педагогічний досвід використання ігор-драматизацій в роботі з учнями. Запропоновано методичні рекомендації для розвитку молодших школярів з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: театралізація, ігри-драматизації, діти з особливими освітніми потребами, педагогічний досвід.

Abstract. The article reveals the creative potential of dramatization games for the development of children with special educational needs. Methodical recommendations for the development of primary schoolchildren with special educational needs are offered.

Keywords: dramatization, dramatization games, children with special educational needs.

The use of dramatization games in the educational process affects the development of various aspects of the life of a child with special educational needs; contributes to active socialization and formation, because it requires coordination of one's own actions with the actions of other students, participation in joint actions with the teacher based on the plots of literary works, awareness of the collective nature of action creation, etc. Participation in dramatization games requires active communication, creativity, self-presentation, the ability to work in a team, etc.

The National Doctrine of the Development of Education of Ukraine in the XXI Century, the Law of Ukraine «On Education», «State Standard of Primary Education», «Concept of a New Ukrainian School» emphasize the need to develop soft skills of younger schoolchildren with special educational needs. The the use of dramatization was highlighted in the works of L. Artemova, I. Baranovska, O. Demchenko, O. Derkach, N. Kazmirchuk, L. Lyubchak, L. Makarenko, O. Zhovnych, raised the ideas of using games-dramatizations for the development of soft skills of students in their research.

Dramatization games are the reproduction of the plot of a literary work by the actors' own actions, their use of means of expression - intonation, facial expressions, pantonyms. The dramatization is based on the personal actions of the actors.

Children's creativity in theatrical and game activities is manifested in three directions:

- how creativity is productive (creating one's own plots or creative interpretation of a given plot);
- performance (speech, movement) – acting abilities;
- design (decorations, costumes, etc.) [7, p. 18].

– The team of authors (O. Demchenko, N. Kazmirchuk, O. Zhovnych, I. Stakhova, V. Podorozhnyi, I. Baranovska) believes that the theatrical activity is aimed at the comprehensive development of the child, the development of all his mental operations and is aimed at the successful development of the child in life [].

- According to I. Baranovska, the use of games-dramatization contributes to:
- «immersion» in a literary work and formation of a thoughtful reader;
- attentive listening and speaking correctly, clearly, conveying ideas and emotions to listeners;
- formation of communication skills, interaction, cooperation in a team;
- modeling of various communicative situations, choosing a communication strategy, improvisation;
- development of emotional intelligence: students learn to understand and feel literary characters, portray them, empathize with them and express these feelings in general;
- critical and creative thinking [1, p. 15].

O. Zhovnych believes that play-dramatization is a synthetic type of activity. It's emergence is possible if children have solid knowledge of literary texts, expressive reading skills, the ability to move adequately, use their facial expressions and gestures, and the ability to create a game environment by selecting the necessary attributes. In dramatization games, the child-artist independently creates an image with the help of a complex of means of expression (intonation, facial expressions, pantomime), performs his own role-playing actions. In the dramatization game, the child performs some plot, the script of which exists in advance, but is not a rigid canon, but serves as a canvas within which improvisation develops [3, p. 23].

It is possible to stimulate the desire of children with special educational needs for stage-play activities with the help of special computer games and tasks: «Alphabet of emotions», «Color mood», «Guess the emotion», «How to lift your mood», «Drawing emotions», «Smiling girl», «Screamers – whisperers – silent», «Reading the mood of a literary hero», «Training emotions», «Real actor», «Playing in the theater».

Together with pupils with special educational needs, it is appropriate to make and share various sets for theatrical games: «At the bottom of the sea», «Grandma's yard», «Jurassic period», «Space travel», «My family», «Rescuers», «South Pole», «Adventures of lion cubs», «Jungle», etc.

It will be interesting for pupils to use games-dramatizations based on the plots of Ukrainian folk tales («Cat and Rooster», «Sister Fox», «Crooked Duck», «Grandfather's Daughter and Grandmother's Daughter») and fairy tales of countries around the world («In search of happiness», «The rich man and the poor man»). Games based on the author's fairy tales «The Painted Fox», «Cinderella», «Thumble», «The Ugly Duckling», «Little Red Riding Hood», etc. are very popular among younger schoolchildren with special educational needs.

The use of theatrical art allows you to perform a number of basic tasks at once: productive development of speech, development of theatrical performance skills, formation of social competence of younger schoolchildren with special educational needs, etc. Under the condition of competent guidance and instructions of the teacher,

in the process of using theatrical activities, it is possible to launch mechanisms for the development of soft skills of children with special educational needs for their social and personal development.

Список використаних джерел:

10. Барановська І. Театр ляльок у початковій школі: навчально-методичний посібник. Вінниця, 2015. 170 с.
11. Жовнич О.В., Казьмірчук Н.С., Стахова І.А. Театр природи як засіб формування SOFT SKILLS в учнів початкової школи. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: педагогіка і психологія, 2020. Випуск 61. С. 23-30.
12. Жовнич Олеся, Стахова Інна. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності у соціально-виховній роботі: європейський контекст. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2021. Вип. 10. С. 479-483.
13. Комарівська Н.О. Зарубіжна література для дітей. Хрестоматія: навч. посібник. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2018. 696 с.
14. Лазаренко Н. І. Нові вимоги до професіоналізму вчителя в умовах євроінтеграції. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія: зб. наук. праць. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2018. № 54. С. 100-106.
15. Лапшина І.М., Комарівська Н.О. Використання елементів сучасних інноваційних технологій у формуванні інтересу до дитячої літератури у дітей дошкільного віку. *II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інноваційні технології в дошкільній освіті»*. Переяслав-Хмельницький, 2019. С.44-48.
16. Макаренко Л.В. Театр і театралізована діяльність у сучасному дошкільному закладі освіти: монографія. Донецьк: ЛАНДОН-XXI. 2011. 211с.
17. Demchenko Olena, Kazmirchuk Natalia, Zhovnych Olesia, Stakhova Inna, Podorozhnyi Vadym, Baranovska Iryna. PREPARING STUDENTS FOR THE USE OF THEATER ACTIVITIES FOR CHILDREN'S DEVELOPMENT SOFT SKILLS: EUROPEAN CONTEXT. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION* Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 2022. 31-46. URL: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/6866>
18. Welldone. Що таке Soft Skills? В чому різниця Soft і Hard Skills? (2017). URL: <https://www.welldone.org.ua/shho-take-soft-skills-v-chomu-riznitsya-soft-i-hard-skills/> (дата звернення 30.10.21).

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНСЦЕНІЗАЦІЇ ТА ДРАМАТИЗАЦІЇ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Швець Мирослава, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Н.С.Казьмірчук, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

FEATURES OF USING STAGE AND DRAMATIZATION IN PRIMARY SCHOOL AS A MEANS OF DEVELOPING CREATIVE SKILLS OF YOUNGER SCHOOL STUDENTSS

Shvets Miroslava, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито цінність інсценізації та драматизації у розвитку творчих здібностей молодших школярів, презентовано результати досліджень стану розвитку творчих здібностей другокласників, а також прокоментовано етапність роботи вчителя під час використання інсценізації або драматизації на уроці.

Ключові слова: інсценізація, драматизація, учні початкової школи, творчі здібності.

Abstract. *The article reveals the value of staging and dramatization in the development of creative abilities of junior schoolchildren, presents the results of research on the state of development of creative abilities of second-graders, and also comments on the stages of the teacher's work when using staging or dramatization in the lesson.*

Keywords: *staging, dramatization, primary school students, creative abilities.*

У Державному стандарті початкової освіти зазначено, що метою освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових й індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості. Це вимагає пошуку нових шляхів і засобів, які забезпечуватимуть розвиток внутрішніх можливостей учнів, їхніх потреб, інтересів, творчих здібностей. Творчі здібності, або творчий потенціал, закладені та існують в кожній дитині. Молодший шкільний вік є найсприятливішим для творчого розвитку дітей, їхніх здібностей до творчості.

Проблемою розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку на матеріалі окремих навчальних предметів займаються Н. Бібік, О. Кочерга, О. Грушко, В. Тименко, М. Явоненко та інші. Проблему застосування засобів інсценізації та драматизації в навчально-виховній діяльності вивчали В. Будянський, М. Дергач, С. Заєць, Н. Іванова, Ж. Макуха, В. Самарич, Л. Самсоненко, Л. Серих, С. Соломаха, Н. Тічер та інші науковці.

Проблема розвитку творчих здібностей засобами інсценізації та драматизації на уроках читання у сучасній початковій школі у науково-методичній літературі вивчена ще недостатньо, тому ми обрали її для подальшого дослідження.

Творчі здібності розглядаються як індивідуально-психологічні здібності людини, як синтез властивостей і особливостей особистості, як тісне поєднання задатків. Творчі здібності (за О. Грушко) – інтегративна характеристика особистості, що спрямовує її на перетворювальну діяльність і забезпечує творчий рівень цієї діяльності завдяки єдності багатьох компонентів у її структурі. У структурі творчих здібностей виділяють такі компоненти: індивідуально-типологічний, когнітивно-пізнавальний, емоційно-вольовий, потребово-мотиваційний, екзистенційний і дієво-практичний.

Поняття «інсценізація» – це опрацювання літературної першооснови (прози, поезії тощо) на рівні тексту, перетворення в літературний сценарій; інсценізація – практичне втілення цього сценарію засобами театру. Термін «драматизація» вживається у двох основних понятійних значеннях: форма драматичного перенесення на сцену подій і явищ, міжособистісних стосунків людей у розрізі певної життєвої ситуації; спосіб організації взаємодії педагога і учня у ситуаціях педагогічної комунікації [1].

З метою дослідження рівня розвитку творчих здібностей, було проведено тестування на базі учнів другого класу. Високий рівень швидкості мислення показали в 24% учні, середній – 44 %, низький – 32% другокласників.

Отже, бачимо, що стан сформованості творчих здібностей учнів початкових класів знаходиться на середньому рівні й потребує ґрунтовної роботи та залучення дієвих методів для їх розвитку.

Проведення інсценізації та драматизації на уроках читання включає в себе такі етапи: підготовчий етап (визначення мети, аналіз змісту уроку; аналіз творів, що мають бути опрацьовані на уроці; вибір твору для інсценізації та драматизації; вибір виду театралізованої діяльності; підбір вправ, підготовка обладнання тощо), основний етап (створення позитивної мотивації учнів на роботу; підготовча робота до інсценізації чи драматизації (на рівні тексту); підготовка до інсценізації чи драматизації; безпосередня інсценізація чи драматизація; підведення підсумків, рефлексія), підсумковий етап (аналіз досягнутих результатів; аналіз труднощів, що виникли при організації та проведенні інсценізації та драматизації; прогнозування наступного уроку з використанням засобів інсценізації та драматизації).

Для ефективності використання засобів інсценізації та драматизації на уроках читання, вчителю слід дотримуватись таких рекомендацій: чітко бачити поставлені цілі та слідувати їм, використовуючи різноманітні прийоми, елементи роботи з дітьми; дотримуватись послідовності етапів проведення інсценізації та драматизації, але при цьому обов'язково підходити творчо до їх організації; робота учнів повинна бути переважно самостійною; кожного уроку використовувати гімнастику для обличчя, вправи на розвиток голосу та дихання, вправи на розвиток виразності та дикції, вправи на перевтілення; удосконалювати навички акторської гри; розвивати акторські здібності дітей, творчу фантазію, уяву, творчий підхід; вчити аналізувати твори; навчати складати сценарії на основі прочитаного.

Вибір вчителем виду театралізованої діяльності залежить від програмового твору, який має бути опрацьований на уроці. Тому організація інсценізації та драматизації починається з підготовки вчителя до уроку, визначення мети та аналізу творів за програмою.

Необхідно зазначити, що для найкращого результату вчитель щодня повинен застосовувати спеціальні вправи для розвитку голосу, вимови, артикуляції звуків, вправи на розвиток акторських здібностей. Тобто урок читання в початковій школі повинен починатись із таких вправ: гімнастика обличчя, вправи на розвиток дихання, вправи на розвиток голосу, вправи на розвиток дикції, вправи для роботи над образами.

Отже, за допомогою інсценізації або драматичної гри в поєднанні з імпровізацією учні мають виявити проблему, визначити її та у ході гри запропонувати шляхи її вирішення. Опрацювання життєвих ситуацій, знаходження різних шляхів розв'язання проблеми допоможе дітям орієнтуватися у подальшому житті.

Список використаних джерел:

1. Демченко О., Казьмірчук Н., Жовнич О., Стахова І. Підготовка студентів до використання театралізованої діяльності для розвитку soft skills: європейський контекст *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Вінниця, 2022. Випуск 63. С.181-192.
2. Stakhova Inna, Groshovenko Olga, Pakhalchuk Natalia, Zhovnych Olesia, Komarivska Nadiia, Bilyk Tetiana. FORMATION OF ECOLOGICAL COMPETENCE OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS BY MEANS OF ENVIRONMENTAL PROTECTION. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION*. Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 27th-28th, 272-283. 2022.
3. Lazarenko, N., Kolomiets, A., & Kolesnik, K. (2022). Peculiarities of Organization of Group Interaction of Preschool Children in the Process of Game-Experimentation. *Preschool Education: Global Trends*, 2. Retrieved from <https://preschool-journal.com/index.php/journal/article/view/16>
4. Демченко О.П., Колногозюк В.О., Людва В.А. Розвиток «soft skills» молодших школярів під час організації театралізованого свята як колективної творчої справи. *XIV Міжнародна науков-опрактична конференція «Theoretical and science bases of actual tasks»*, 12-15 квітня 2022 р., Лісабон, Португалія [Theoretical and science bases of actual tasks. Proceedings of the XIV International Scientific and Practical Conference Lisbon, Portugal April 12 – 15, 2022]. С.380-386.
5. Казьмірчук Н.С. Педагогіка партнерства як запорука ефективної підготовки майбутніх педагогів до впровадження європейського досвіду формування soft skills учнів початкової школи. *Партнерство в освіті та соціальній роботі: сучасні виклики та перспективи* : матеріали міжвузів.наук-практ конф. Хмельницький : ПП «А.В.Царук», 2022. С.86-90.
6. Барановська І., Мозгальова Н., Казьмірчук Н. Репетиційний процес як простір для творчої самореалізації та розвитку soft skills студентів та дітей. *Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VIII школа методичного досвіду)*. Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2020. С. 15–21.

ТЕАТРАЛЬНА ТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ SOFT SKILLS ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

*Яшевська Олександра, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»
Науковий керівник: А.В. Василюк, доктор педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського (Україна)*

THEATER THERAPY AS A TOOL FOR SOFT SKILLS DEVELOPMENT OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

*Yashevskia Oleksandra, master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)*

Анотація. У статті розкрито переваги використання театральної терапії в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Зокрема, акцентовано увагу на можливостях театралізації для розвитку soft skills молодших школярів. Особливу увагу зосереджено на інтегрованому театрі, який розвиває рухові здібності та дикцію учнів молодшого шкільного віку. Наголошено на необхідності використання інтерактивних ігор з елементами театралізації: гри-драматизації, ділової рольової та художньої рольової гри.

Ключові слова: театральна терапія, soft skills, діти з особливими освітніми потребами, інтерактивна гра, інтегрований театр.

Abstract. The article reveals the advantages of using theater therapy in working with children with special educational needs. In particular, attention is focused on the possibilities of dramatization for the development of soft skills of younger schoolchildren. Special attention is focused on integrated theater, which develops motor skills and diction of elementary school students. Emphasis is placed on the need

to use interactive games with elements of dramatization: game-dramatization, business role-playing and artistic role-playing.

Keywords: *theater therapy, soft skills, children with special educational needs, interactive game, integrated theater.*

Розвиток сучасного суспільства, пов'язаний із технологізацією, глобалізацією, економічними змінами, потребує докорінних перетворень у сфері освіти. Першочерговим завданням виступає підготовка молодших школярів з особливими освітніми потребами (ООП) до життя, розвиток їхнього критичного мислення, комунікативних здібностей, навичок співпраці та взаємодії в групі, емоційного інтелекту, адаптивності. Відповідно, школа має створити комфортні умови та забезпечити освітні потреби всіх без винятку учнів. З огляду на це, важливого значення набуває така організація освітнього процесу, під час якого кожна дитина відчувала б свою успішність, інтелектуальну спроможність, була вмотивованою до навчання, прагнула розкрити свої здібності та таланти. Пріоритетного значення надаємо арт-терапії, зокрема, одній з її найпоширеніших технік – театральній терапії, яку розглядаємо як важливий та ефективний засіб розвитку soft skills.

Дослідженням особливостей використання арт-терапії в початковій школі займалися О. Вознесенська, О. Деркач, З. Крижановська, О. Мова, Л. Підлипна, О. Сорока та інші. Теоретико-методичні аспекти застосування театральної терапії у роботі з дітьми з ООП розкриті в працях Л. Бегас, О. Демченко, А. Хілі та інших. Проблема організації навчання дітей з ООП присвячені роботи А. Колупасової, А. Савчук, О. Таранченко та інших. Питання розвитку soft skills висвітлено в працях Т. Васютіної, Н. Казьмірчук, О. Кондратюк, О. Лук'янченко, І. Стахової та інших.

Мета дослідження – розкрити особливості театральної терапії як засобу розвитку soft skills дітей з особливими освітніми потребами.

Театральна терапія, на переконання А. Хілі, є одним із ефективних методів психологічної роботи, який використовує можливості різних видів мистецтв для позитивних змін в особистісному, інтелектуальному та емоційному розвитку [8, с. 243]. Підтримуємо дослідницю, в тому, що «театр дає людям з порушеннями психофізичного розвитку, функціональними обмеженнями можливість самовиразитись та компенсувати вроджені вади в моториці, рефлексії, розширити діапазон мови та скоректувати її» [7, с. 155].

На перевагах використання театралізованої діяльності в роботі з дітьми з ООП наголошує Л. Бегас, відзначаючи її позитивний вплив на психічний розвиток дитини – формування здібностей, пізнавальних процесів (мислення, мовлення, уваги), правил поведінки, моральних норм. Поділяємо думку науковиці стосовно того, що вона є одним із найефективніших засобів педагогічного впливу на особистість дитини, адже вчитель розвиває вміння передавати особливості образу, усвідомлювати мовленнєві та виконавчі дії, переносити уявлення в самостійну ігрову діяльність [1, с. 313].

Погоджуємося з О. Демченко, Т. Державець, які підкреслюють важливість театралізованої діяльності, розглядаючи її як потужний соціально-виховний

засіб, що сприяє як задоволенню особистісних потреб, так і розвитку soft skills – «м'яких навичок» [3, с. 474]. До «м'яких навичок» Т. Васютіна, О. Кондратюк, О. Лук'янченко відносять системне та критичне мислення, ініціативність, творчість, уміння висловлювати власну думку, приймати рішення, керувати емоціями, співпрацювати та вирішувати проблеми [6, с. 24].

У роботі з дітьми з ООП Т. Зелінська рекомендує використовувати пальчиковий театр, ляльковий театр, гру-драматизацію, виготовляти театральний реквізит. Зокрема, пальчиковий театр сприяє розвитку дрібної моторики, мовленнєво-комунікативних умінь, творчих здібностей, збагаченню словникового запасу. Ляльковий театр розвиває комунікативні вміння, формує правила поведінки в соціумі, привчає до колективної діяльності. Ігри-драматизації сприяють підвищенню соціальної адаптації дитини, розвивають діалогічне та монологічне мовлення, його виразність. Виготовлення театрального реквізиту збагачує словниковий запас дитини, розвиває творчі здібності, дрібну моторику [4, с. 119].

Цікавим для нашого дослідження є інтегрований вид театру, запропонований для роботи з молодшими школярами з ООП А. Коломієць, Н. Лазаренко, А. Хілею, який поєднує психодраму, елементи арт-терапії, танцювально-рухову терапію, що найкращим чином розвиває дикцію, рухові здібності молодших школярів та приносить емоційне піднесення як під час підготовки до вистави, так і під час самої вистави. У роботі з молодшими школярами з ООП науковці рекомендують давати творчі завдання з використанням театралізації. Наприклад, створити неповторний власний образ, беручи за основу улюблену казку чи пісню. Для виконання даного завдання дітям необхідно виготовити маску та виступити перед іншими учнями, передаючи свої емоції та почуття. Така робота, як зауважують дослідники, дає можливість відчувати кожному учневі ситуацію успіху, що сприятиме подальшій художньо-творчій активності [5, с. 139].

З метою розвитку уяви, творчих здібностей, образно-емоційного сприймання, Ю. Бондар рекомендує використовувати в освітньому процесі початкової школи інтерактивні ігри з елементами театралізації, які передбачають активну міжсуб'єктну взаємодію, реалізують потребу в спілкуванні, сприяють формуванню вмінь розподіляти та виконувати ролі. Зокрема, науковиця пропонує такі види рольових ігор:

- ділові рольові ігри – імітують особливості певної професійної діяльності;
- художні рольові ігри – мають на меті аналіз твору мистецтва та надання характеристики головним персонажам;
- ігри-драматизації – передбачають інсценізацію художнього твору [2, с. 441].

Отже, молодших школярів з ООП необхідно обов'язково залучати до театралізованої діяльності, яка позитивно впливатиме на розвиток та становлення особистості, розвиватиме творчий потенціал, комунікативну компетентність, збагачуватиме внутрішній світ позитивними враженнями.

Список використаних джерел:

1. Бегас Л. Д. Використання засобів театралізованої діяльності в корекційно-розвивальній роботі з дітьми старшого дошкільного віку. *Корекційна педагогіка*. 2012. Вип. 1. С. 310–317.
2. Бондар Ю. В. Розвиток творчої обдарованості молодших школярів засобами інтерактивної гри з елементами театралізації. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : тези доп. V Міжнар. наук.-практ. Інтерн.-конф. (м. Вінниця, 22–23 квіт. 2021 р.). Вінниця : Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 2021. С. 439–442.
3. Державець Т., Демченко О. Використання театрального мистецтва у соціально-виховній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. Вип. 10. С. 472–475.
4. Зелінська К. О. Розвиток комунікативних умінь дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальними вадами засобами театральної діяльності. *Науковий часопис НПУ імені М. Драгоманова*. 2014. Вип. 26. С. 117–121.
5. Лазаренко Н. І., Хіля А. В., Коломієць А. М. Формування в дітей з функціональними обмеженнями індивідуальної системи знань синсожиттєвого характеру засобами арт-терапії. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2017. Т. 1. Вип. 13. С. 131–143.
6. Лук'янченко О. М., Васютіна Т. М., Кондратюк О. М. Психолого-педагогічні аспекти формування «soft skills» у молодших школярів у процесі гри. *Pedagogy and psychology in the modern world: interaction vectors* : International scientific and practical conference, May 28–29, 2021. Wloclawek : «Baltija Publishing», 2021. С. 23–27.
7. Хіля А. В. Арт-терапія у системі засобів виховання ціннісного ставлення до життя у дітей та молоді з функціональними обмеженнями : методичні матеріали. Ч. 1. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 252 с.
8. Хіля А. В. Використання елементів арт-терапії у роботі вчителя початкової школи та вихователя закладу дошкільної освіти (теоретичний аспект). *Актуальні проблеми мистецької підготовки майбутнього вчителя (VII школа методичного досвіду)*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 21–22 листопада 2018 року. Вінниця: ФОП Корзун Д. Ю., 2018. С. 242–245.

Наукове електронне видання

**Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія
особистісного зростання дитини з особливими
освітніми потребами**

**Збірник матеріалів
VI Всеукраїнської науково-практичної конференції з
міжнародною участю**

Випуск 5

Головний редактор – Олена Демченко
Комп'ютерна верстка – Надія Комарівська

Матеріали друкуються в авторській редакції.

Редколегія не несе відповідальності за точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Позиція редколегії не завжди збігається з думками авторів.

*Розміщено в репозитарії бібліотеки Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського
Режим доступу: <https://dspace.vspu.edu.ua>*

21001, Вінниця, вул. Острозького, 32
Факультет дошкільної і початкової освіти (0432) - 61-22-66, 27-93-92.
Кафедра початкової освіти

e-mail: kpo@vspu.edu.ua